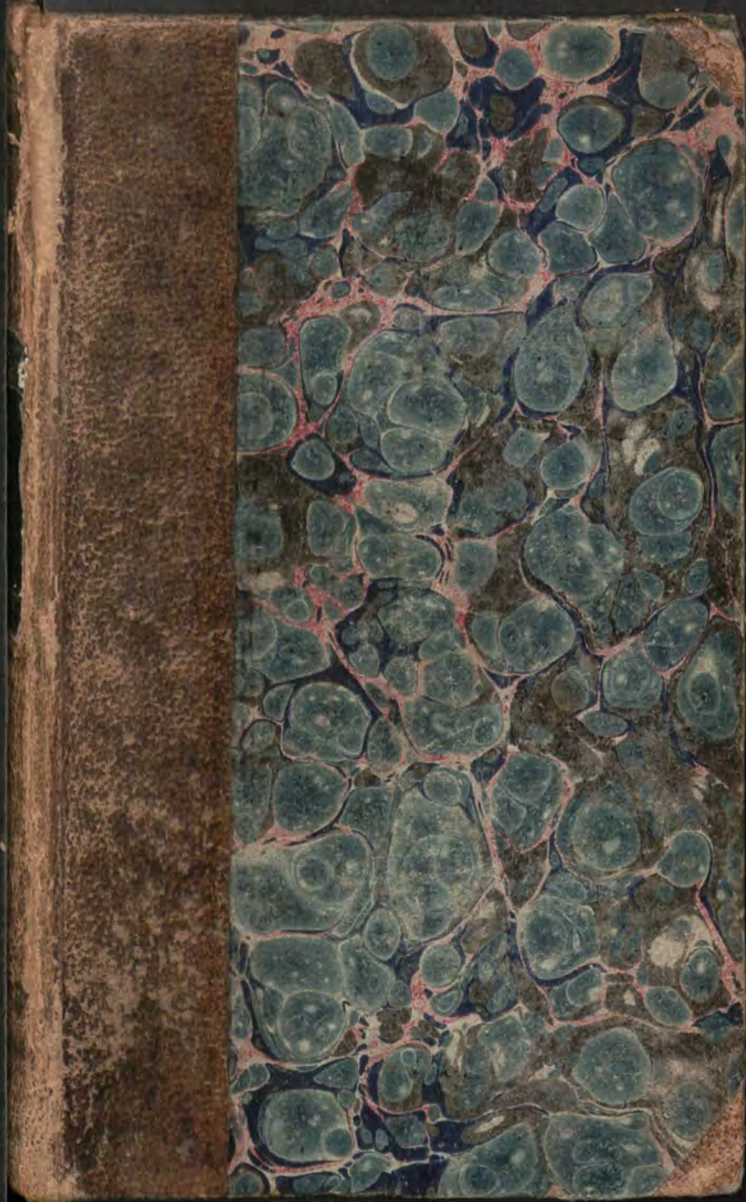


WIDOK
KROLESTWA POLSKIEGO
Ze wszystkiemi WOIEWODZTWAMI, XIĘSTWY y ZIEMIAMI,
MONARCHAMI y MONARCHINIAMI,
iako też
MONARCHOW tychże, y MONARCHIN
Prawami,
RZECZYPOSPOLITEY STANAMI
y tychże STANOW
Urzędami, y uroczystemi, Seymikow, Seymow, Senatu rad, Związkow, Okazywań, Pospolitego ruszenia, Sądow, skarbu, Woysk, w pokoiu, y woynie zabawami.
W krotkim zgoła, á rzeczywistym Duchownego y Swieckiego rządu Opisie,
Rodowitym językiem Polskim
Szkolney Polskiey Szlachetney Młodzi
WYSTAWIONY.
Przez X. IANA BIELSKIEGO S. J.
TOM I. KSIĘGA II.

W Drukarni J. K. MCi. Collegium Poznańskiego Societatis JESU. Roku od Narodzenia CHRYSTUSA PANA. 1763.

Likwidacyja Panu
Jana Szulczyńskiego
Jako Uspana Tomenske
ca Organisty
Wielkim chrzypstku iako
od Swiętego Marcina
aż do Swiętego wociecha
Zapłacisię Zło 4.
Bez drzewa a z drzewem —
Zło 2. to iest narok
Całki tako się Szkoncz
Szkoło moia na swięty
Wociech wychodzmy
Czym porędzy bowz
Czasz Nasz przychodzi
Boiak Iuz Powiet Kiney
Taiuz ostatnia Szkoła
Ptaszki Spiewaia

TOMU PIERWSZEGO KSIĘGA WTORA

O KROLU KROLOWY y JCH POTOMSTWIE.

KSięga ta z czterech części zkładać się będzie: Pierwsza o Monarchach Polskich w powszechności nayprzod, á potym w szczegulności opowie. Druga o Krolewskiey wakancyi,(interregnum *zowiemy) y o Seymach pod nie zkładanych. Przedwybiernym,(czyli* Convocationis) *wybiernym, czyli* Electionis, *uwieńczenia Krola, czyli* Coronationis, *ugodnym czyli* pacificationis, *iako też o Namiestniku Krolewskim, czyli Interreiu nauczy. Trzecia, Krola tytuły, Dwor, Herb, Intraty, Prawa, wytłomaczy. Czwarta o Krolowy y Krolow potomstwie, iako też y o ich prawach, rozdziałami tyląż uwiadomi.*

KSIĘGI WTOREY CZĘŚĆ PIERWSZA

Część ta dwiema się zawiera rozdziałami. W pierwszym z tych, pytania się niektóre o Monarchach Polskich w powszechności rozwiążą. Drugi, Monarchow nam Polskich liczbę, następowania po sobie, dzieie ichże przednieysze, krotko zawrze.

ROZDZIAŁ I.

Pytań cztery odpowiedziami tyląż ułatwia.

§ I.

JAk dawny Przodkowie nasi rządu y sprawowania swego przez Monarchy początek ukazuią? *Odpowiadam.* Lubo nazwisko y Polakow y Polski, nie zdaie się być dawnieysze od Lecha, zdaniem prawie powszechnym Dzieiopisarzy, iakoż też y Blondus u Sarnickiego (*a*) na rok Chrystusa 594. pod Maurycego Cesarza czasy, Slawow naznacza podział, na Polakow

kow y Boiemow, czyli Czechow, Narody. Atoli Przodkowie nasi, czyli to pod nazwiskiem Slawow, ktorym Jornand siedlisko po nad Wisłą naznacza, y między Winidy ie zalicza, czyli pod imieniem Gotow, Wandalow, Wissogotow, y innych, dzielnicy Sarmackiey y ięzyka Słowackiego Rodakow, uważani będą, zdawna swoie Xiążęta, Monarchy y Krole mieli.

Sarnicki Krolow Gockich (*b*) tych liczy: I. Syrmusa, ktory z Alexandrem Wielkim woynę toczył: II. Dromicheta, Lyzymacha Alexandrowego Następcy wojownika. III. Waresta, Rzymskich woysk pod Flakkusem wodzem zwycięzcę. IV. Kotysona ktoremu August Oktawian Julią corkę zaślubił, á Sam wzaiemnie Kotysona siostrę w Małżeństwo poiął. V. Dziurpana, inni go Ducebalem zowią, mężnego y w potyczkach z Rzymianami długo szczęśliwego, aż też odmianie szczęścia podległ w bitwie z Traianem. VI. Kanaba od Rzymian zwyciężonego. VII. Atanarycha, domową ten woyną z Frytygerem Bratem osłabiony utracił wraz z nimże Oyczyste Kraie, otrzymawszy dla

osady swym ludem od Walensa Cesarza Mizyą y Tracyą. VIII. Alarycha, ktory Rzym po dwuletnim obłężeniu wziął, roku Chrystusa 410. od iegoż założenia 1166, y Gockiego panowania we Włoszech założył początki, szeroko po Europie rozniozszy swe zwycięztwa. IX. Ataulfa, ktoremu się Placidya Arkadyusza y Honoryusza Cesarzy Siostra, wraz z Rzymem w niewolą wzięta, w Małżeństwo dostała: Ten z Wandalami iednoplemiennikami swoiemi woyny wiodł w Hiszpanii, aż na koniec zabity, y Zonę Placydyą, y Państwo Konstancyuszowi Walentyniana 3. Oycu zostawił. X. Teodorycha Gockiego rodu, Domu Amalozunthow, to iest złotego runa Jazona Następcow. XI. Theodata ktorego y krotkie panowanie było, y swawolne. XII. Witygesa ktorego Belizary Hetman Rzymski zwyciężył. XIII Totylę, ktory upadaiące we Włoszech panowanie Gotow męstwem swoim dźwignął. XIV. Teiasa ktory przez Narseta zwyciężony władzy Gockiey uczynił koniec we Włoszech.

Tenże Sarnicki Wandalskich Monarchow

narchow, (c) to iest tych ktorzy z Gotami, Wissygotami, część szlachetnieyszą zkladali Narodu naszego Przodkow; porządkiem następnym liczy: I. Gandarycha, ktory z Modygilem Oycem z naszych Kraiow wyciągnąwszy, około roku Chrystusa 412. Trewir opanował, y wkrotce zwycięztwa Wandalskie rozszerzył daley. II. Genseryka, albo Gąsiorka, ktory zwycięztw y chwałę, y korzyść przeniosł aż do Afryki, y rozszerzył. III. Honoryka: IV. Gundabunda, Gonzagow Domu w Hiszpanii Przodka. V. Trazymunda. VI Jlderyka. VII. Gilimera ktorego panowanie kresem było Wandalskiey władzy w Afryce. Czasy zaś upadłych Gockiego w Rzymie, Wandalskiego w Kartaginie, Słowiańskich Narodow, ukazuią kolebkę odrodzonego w swych siedliskach pierwszych Narodu Sarmackiego, á to, iak niektorzy Dzieiopisarze twierdzą, za przyzwaniem Lecha do rządu Sarmatow dawnych gniazdowych, y ichże obrony naprzeciw potędze Rzymian, gdy tych siłą, Gotow w Rzymie, á Wandalow w Afryce, obalona moc, Rzymiany

miany uczyniła śmielszemi: I zaiste na ten sam czas wypadaią początki wezwania do rządow naszych Lecha, pod ktore, lub tym bliskie Wandalowie y Gotowie rządy swoie we Włoszech y w Afryce zakończyli. *(d)* Nazwiska dawne Gockie ieszcze teraz kwitnące u nas, następowania naszego z Gotckiego y Wandalskiego rodu czynią dowody.

Bal, Barzy, Dembrodes, Derśniak, Ciołek, Firley, Fredro, Frykacz, Farurey, Gamrath, Gutthowie, Garnisz, Harynek, Hinek, Herborth, Jaxa, Jordan, Klofas, Kula, Niemsta, Ozuryło, Plaza, Rożen, Szary, Szafraniec, Swidwa, Smolin, Strzała, Tarło, Talapfus, Zaręba, Wyssogota.

Jakie też Litewskich starożytnych imion zachodzi podobieństwo, z dawnemi Wandalskich Krolow nazwiskami: W Litewskich dawnych Xiążąt (ktorzy też Sarmatami byli) porządku, znayduiemy: *Weydewuta, Zywibunda, Gelimunda, Romunda, Narymunda, Giligina*, ktore to nazwiska iako y inne, ktore czytay u Niesieckiego, iako też w podpisach złączenia Litwy z Polską; wielkie podobieństwo ukazuią: z *Gundabunda, Trazymunda, Lewigilda, Hermenegilda*, Wandalskich Krolow nazwiskami.

(a) Lib. 4. c. 23. f. 1015. (b) Ibid. c. 5. f. 964. (c) Ibid. c. 7. f. 989. (d) Ibid. à f. 956. ad f. 994.

§ II.

Jak dawno Monarchowie Polscy, Krolami się zwać poczęli?

Odp. Rożne są w tey mierze Dzieiopisow zdania: Długosz y inni Pisarze Polscy, y z Cudzoziemcow niektorzy *(a)* twierdzą, że Otto Cesarz, nawiedzaiąc grob S. Woyciecha w Gnieźnie, od Bolesława Chrobrego ze czcią przyięty, odwdzięczaiąc gościnę, koroną skronie iego uwieńczył w roku 1001. O czym nadgrobek tegoż Krola w Poznaniu położony świadczy. Atoli według tychże zdania Bolesław Smiały dla zaboystwa Stanisława S. Biskupa Krakowskiego wyklęty przez Papieża, sobie y Następcom godność tę utracił: Lubo niektorzy dowodzą, że dopiero po śmierci Bolesława Krywoustego

ſtego uſtało Krolow nazwiſko; gdy Kraie Polſkie na podział poſzły między Syny Krywouſtowe, ci podług Ziem rożności, ktore im ſię doſtały, Xiążętami piſać ſię zaczęli: Jakoż na dowod tego, Wincenty Kadłubek przywodzi liſt Władyſława Hermanna Naſtępcy po Boleſławie Smiałym, do Oycow Klaſztoru S. Jdziego we Francyi, w ktorym Władyſław tenże Krolem ſię piſze. (*b*) Baroniuſz, á z niego X. Skarga w rocznych dzieiach Kościelnych pod rokiem 1000, dowodzi: że Boleſław Chrobry wziął koronę nie od Ottona Ceſarza, ani za iego czaſow, ale od Papieża Benedykta VIII. za panowania Henryka Ceſarza, ktory też Boleſławowi do otrzymania korony przeſzkadzał, y na Poſły iego ſtraż miał: y dla tego Mnicha iednego poimał, ktory od SS. Puſtelnikow y Męczennikow w Polſce pod Kazimierzem na puſzczy mięſzkaiących do Rzymu poſłany był, dla duchownych nieiakich potrzeb: Co wſzyſtko X. tenże Skarga świadectwem S. Piotra Damiani Kardynała wſpiera, wypiſanym w żywocie S. Romualda. Helmold Boleſława (albo iak Damiani go zowie

wie Buſklawa) Chrobrego Krolem nayprawowiernieyſzym nazywa. (*c*) Statecznie iednak Monarchowie Polſcy Krolami ſię zwać y piſać zaczęli od Przemyſława drugiego roku 1295 w Gnieźnie uwieńczonego koroną: Sarnicki twierdzi, (*d*) że Władyſław Herman przez Brata utraconą Krolewſką doſtoyność odzyſkał od Grzegorza ſiodmego: Co też przyczyną było nieſnaſek między Ceſarzami Niemieckiemi y Polſkiemi Krolami.

(*a*) *Hartnoch L. 1 c. 2. de Pol. Eor. reb. ges. à f. 37. edit. 1698.* (*b*) *Lib. 2. Epiſt. c. 23.* (*c*) *L. 1. Chr. Slav. c. 1.* (*d*) *L. 6. c. 11. f. 1062.*

§ III.

Czyli kiedy Krolowie Polſcy, Ceſárzy Rzymſkich dannikami byli?

Odp. I. Niemieccy Dzieiopiſowie, ktorych przywodzi Hartnoch, ieſzcze od czaſow Karola Wielkiego hołdownikami Ceſarzy Rzywſkich Polſkie Monarchy czynią: Co iak być może, gdy tenże Karol ubeſpieczaiąc ſwoie Kraie od naiazdow Słowiańſkich Sorabow, nad rzekami Zuławą

ławą y Elbą mocne położył ſtraże; Pokazuie ſię ztąd albowiem, że zwycięztwa Karolowe nie ſiągnęły z tey ſtrony mianowanych rzek: A też gdy Piſarze ci zwycięztwa Karolowe wypiſuią, mianuią wyraźnie, Welatow, Wilzow, Boiemow, rodu Slawinſkiego, zwoiowanych od niegoż, o Polakach wzmianki żadney nie czynią. Eginharda także powieść, twierdzącego że Narody leżące między Rhenem á Wiſłą, Karol wielki ſwey władzy podbił, utrzymać ſię nie może, ponieważ Kronikarz Belgicki u Hartnocha (*a*) wyraznie od rządow Karola wyłącza Polſkę: Poźnieyſzemi zaś po Karolu czaſami granic Polſki, Zulawy y Elby ſiągaiących, ſtarożytność, ſłupami żelaznemi tam zabitemi przytwierdzał Chrobry. II. Ale ani naſtępne wieki, tego dannictwa y hołdu, mogą ukazać gruntowny dowod: Bo to, co niektorzy Niemieccy Kronikarze świadczą; iakoby Otto II. Ceſarz zhołdował Mieczyſława, pierwſzego z Monarchow Polſkich Chrześcianina, y że iego Naſtępca Konrad Mieczyſława wtorego zwoiował, y Brata iego Ottona na pańſtwo wſadził,

dził, daleko uſunione od prawdy: Bo nayprzod Mieczyſław drugi Brata żadnego nie miał: (albo ieżeli miał, tedy ten, iako świadczy Piſtorius, śmiercią (*b*) ſwoią uprzedził Oyca, w dziecińſtwie zſzedłſzy) (*c*) hołdu Ceſarzowi żadnego nie płacił, y woyny z nim żadney nie ztoczył. Błąd to ieſt poznieyſzych piſarzy, ktorzy w dawnieyſzych czytaiąc, iako Słowiańſkie niektore Ziemie, podbili ſobie Ceſarze Niemieccy, (iakoż Konrad Ceſarz Wilzow zhołdował) rozumieli, że tym ſamym Kroleſtwo polſkie ſobie pod hołd puścili, nie chcąc w Słowiańſkich Narodow rozliczności czynić ichże rozdziału: Sarnicki przywodzi liſt Heryka Ceſarza (*d*) do Krywouſta piſany, w ktorym upomina ſię daniny trzechſet grzywien od niegoż, ale na ktory przywykła do oręża, nie do dani Krywouſtego ręka, taki czyni odpis: *Herykowi Ceſarzowi, Bolesław Xiąże Polſkie: Pokoy wprawdzie przyimuię, ale nie w nadziei iegoż ſię dokupowania: W waſzey to Ceſarſkiey MCi woli położono, odciągnąć ztąd, albo ſię zatrzymać, ale u mnie każdy ſzeląg drogi, gdybym pod iego zakładem dla boiaźni*

boiaźni woyny miał kupować pokoy. Raczey albowiem obieram Kray ten Ziemi, o ktorą się rozpieramy utracić, nie naruszywszy wolności, á niżeli w pokoiu go zatrzymać z zaciągnieniem niesławy. Bądź iednak, ażeby daninę iaką Polacy płacili, okupuiąc pokoy, nie przeto hołdowniczemi się ich dannikami stawali, bo rownie Tatarom ciż Polacy płacili niekiedyś haracz, Anglykowie Duńczykom, Anglikom Francuzi dawali daninę: y owszem Rzymianie (*e*) Markomanom, y ciż Rzymianie Gotom, Narodu naszego albo Przodkom, albo wspołplemiennikom, á nawet y grubym Scytom dań podobną przystawiali, gdy rząd y panowanie trzymali Swiata prawie całego. *A też iaka się Narodu naszego chwale uczyniłaby krzywda*, (Balbin mowi na obronę swego Czeskiego Narodu, ktorey obrony nasz nie potrzebuie) *żeśmy rządom obcego Narodu podlegali. Na żaden Narod tak statecznie nigdy nie zpoglądało szczęście, żeby nie odwrociło od niegoż niekiedy twarzy, albo nie nadmarszczyło czoła. Rzymianie iedynowładni Swiata Panowie, nad głowami swoiemi sobie grożących Sabinow*

now widzieli p (f) y Gallow: Krolowi Porsenie zakładnikow dać musieli, y iarzmo niewoli przyiąć: z Brencyusza ust, Biada zwyciężonym! *słyszeli, Oyczyzny klęskę okupuiąc pieniędzmi.*

(*a*) *Hartnoch Lib. 1. c. 2. n. 9. & 10 à f. 42. ad 55.* (*b*) *Lib. de tredecim Regni mutationibus* (*c*) *Cromer ust. 2: Lib. 3. tit. Miecziślaus 2dus Rex* (*d*) *Lib. 6. c. 11. f. 1663.* (*e*) *Hartnoch. L. c.* (*f*) *Idem ibid. f. 55.*

§ IV.

Krolowie Polscy czyli wolnym stanow wybieraniem? czyli następowaniem y spadkiem krwi wstępuią na państwo?

Odp: Rzecz nayprzod widoczna iest, że ile kroć Familye w Polsce panuiące ustawały, przez swoie lub swoich potomkow niepłodność, tylekroć Monarchowie Polscy wolnym Narodu wybieraniem wstępowali na Państwo, tak po zeszłym Lecha rodzie, Krakus, po Wandzie y niezgodnym 12 Woiewodow rządzie: Leszek 1. tak, że Leszkow drugiego y trzeciego pominę: Piast dźwigniony do tronu: Zdaie

ie ſię zaś, że krwi ſpadkiem rządy Narodu Polſkiego Piaſtowi potomkowie brali: Z tych mianowicie przyczyn: że Naſtępcy krwi Piaſta Ziemie Polſkie miedzy Syny niekiedy dzielili: taki uczynił podział: z woli Władyſława Oyca Bolesław Krywouſty, Ziemię Mazowiecką, Łęczycką, Kuiawſką wypuſzczaiąc pod rząd Zbigniewowi Bratu: (*a*) tenże też Boleſław umieraiąc, między Syny ſwoie podzielił Polſkę. (*b*) Także gdy Kazimierz Syn Krywouſta Syny ſwoie odumarł młodo, á niekrorzy Panowie dla dziecinnych lat niezdolności do rządu, od panowania ich przeto oddalić chcieli, Fulko czyli Pełka Biſkup Krakowſki odpowiedział: że lata młode na przeſzkodzie ſą do tego, áżeby Mężom panowało dziecie, ale w ten czas, gdy Krola wybieraią: nie kiedy zachodzi prawo naſtępowania y dziedzictwa: Jakoż zdanie to pochwalone od całego ziazdu, (*c*) y Leſzek młody, á nie Mieſzko ſtary wſtąpił na pańſtwo. Ukazuie ſię iednak z Kronik świadectwa, że prawo to Naſtępowania Synow po Rodzicach na rządy Kroleſtwa

leſtwa

leſtwa, uſtawać zaczęło od Przemyſława Krola, iakoż po śmierci Łokietka zgromadzonym Panom y Rycerſtwu Karola Węgierſkiego Krola Poſłowie zalecali Kazimierza Łokietkowego Syna, na co też łatwo przyſtały ſtany, w wybieraniach Krola zawſze wzgląd pierwſzy maiące na potomſtwo Krolow, iak czytać możeſz u Kromera lib: 12. A bardziey ieſzcze wolność wybierania ztwierdzona, gdy Kazimierz Wielki bez potomka płci męſkiey zchodził: ktorey też wybierania wolności ſkutkiem, iuż Ludwik Węgierſki, iuż po nim Jagełłończykowie, pominąwſzy Piaſtydow, do Korony wezwani: Wolność ta wybierania Krola ztwierdzona, ugodami (*pacta conventa* zowiemy) Henryka Walezyuſza, y po nim Naſtępcy Krolow; także uchwałami w rokach 1607. 1609. 1631. 1662. 1667. 1670. 1699. 1736. ſtanowionemi. W ugodzie (czyli *pactis conventis*) Michała Krola, dodano, żeby ſię Krolowi nie godziło, za życia Kroleſtwa zkładać, ani nawet o tym do Stanow donoſić, co też Uchwała Seymu 1669 ztwierdza. (*d*) Wſzakże to co ſię

na-

o następowaniu do Krolestwa rządu krwi spadkiem mowiło, tym ograniczeniem być ma przyięte, áżeby się nic nie uwlekło dawney w stanowieniu praw Stanow tego Krolestwa wolności. A też są Pisarze co świadczą, że prawo dziedzictwa do rządow Polski na ziezdzie owym Krakowskim, Panowie niektorzy zgromadzeni tamże za niepewne osądzili, y że Pełki Biskupa Krakowskiego zdanie się utrzymało, sprawiła raczey iegoż y Brata razem Mikołaia Woiewody Krakowskiego, moc y powaga: (*e*) I iescze nawet mowić się może, że tę Ziem podziały zachodziły nie bez wiedzy y przyzwolenia Stanow: Wstępowanie także Synow po Rodzicach na tron, zosobnego szło Familyi panuiących uszanowania, y Polakow do nich przywiązania, ktorzy też tą dobrą ku swym Monarchom chęcią powabieni Kazimierza iuż Mnicha y Dyakona wezwali do rządow, szukaiąc dla niego uwolnienia od ślubow w Rzymie; żeby go tylo mieć mogli Krolem. Ani się temu nie sprzeciwia nazwisko Dziedzicow Polski, z ktorym się pisywali Piasta Następcy, Władysław Herman,

man, y Władysław Łokietek (*f*) y inni. Ponieważ Jagellońskiey krwi Krolowie, gdy iuż wolność Polska zmężniała, tegoż Dziedzicow Polski nazwiska używali, y pierwszy Zygmunt August zrzeczenie iegoż uczynił, lubo się y potym ieszcze Polski y Litwy dziedzicem pisał, (*g*) á dopiero w ugodzie Polakow z Walezym Henrykiem wybranym Krolem, to tytułu *hæredis* zrzeczenie ztwierdzone (*h*)

(*a*) *Kromer t. 2. Lib. 5. tit. Boleslaus 3. Cognomentô Crivoustus f. 470.* (*b*) *Ibid. f. 490.* (*c*) *Kadłubek Lib. 4. c. 21. f. 805.* (*d*) *Vol. Leg. t. 5. f. 19. in Art. Pact. Conv. n. 64.* y *Vol. Leg. t. 6.* (*e*) *Kromer t. 2. lib. 7. tit. Lescus Albus cum Helena Matre f. 515.* (*f*) *Kromer, Długosz, Januszewski u Hartnocha Lib. 1. c. 2. f. 61 & 62. Vol. Leg. t. 1. f. 90. §. Omnia jura:* y *indziey.* (*g*) *Vol. Leg. t. 2. f. 643.* (*h*) *Ibid. f. 897.*

ROZDZIAŁ II.

O MONARCHACH Polskich w szczegulności

Monarchow Polskich ośmnaście się szeregow liczyć może, y uważać, á to

podług

podług liczby Familyi rożnych, z ktorych Monarchowie y Krolowie nasi pochodzili; czyniąc tyleż rządu Polskiego odmian, w tyluż u nas panuiących Familyach. O ktorych rownym paragrafow wymiarem mowimy; Z przypomnieniem ich dzieł.

§ I.

LECH y LECHOWE PLEMIE.

I. PIerwszego w porządku Monarchow Polskich kładziemy Lecha, nie żeby przed Lechem Przodkowie nasi Monarchow swych y Xiążąt nie mieli, ktorych władzą mądrą sprawowani byli: (o czym nie dawno się mowiło) ale że po wyciągnieniu z Gandarychem Wandalow: Z Alarychem Gotow; Wodzami, obiema rodu Słowackiego Sarmatow, z siedlisk swoich: to iest dawney Europeyskiey Sarmacyi, pozostali w tym Kraiu Sarmatowie, albo Arystokratyczny rząd mieli, y tylo gdy woyny czas nadchodził: dawnym Lacedemończykow zwyczaiem, pewnych z pomiędzy siebie, lub postronnych wybierali woyny Wodzow, (ktory rządu tryb

tryb po zeszłym Lecha plemieniu dwakrotnie zawrocony) albo ieżeli Monarchicznym, to iest iedynowładnym rządom podlegali; tedy do szabli, nie do piora przywykła ręka, pamięci ich żadney, na piśmie nam nie zostawiła: I lubo Wandalskich w Afryce, y Gotckich Krolow w Rzymie, wypisy mamy: Czasow iednak tamtych Pisarzy, albo brak y niedostatek, albo inna wada sprawuie, że wiedzieć nie możemy ktorych rządu Następcow mieli, Gandarych y Alarych, gdy ci z rodowitego Kraiu wyciągali na woiowanie Rzymskich. Dopiero gdy panowanie Wandalow w Afryce z Gilimerem zwoiowanym przez Bellizarego upadło: a Godzkie w Rzymie pod Witygesem ku upadkowi się nachyliło. y z Teiasem Totyli Następcą, przez Narseta Hetmana Justyniańskiego zwyciężonym, y zabitym koniec wzięło, w lat dziesięć po obaleniu Wandalskiego Państwa w Afryce, y gdy reszta pozostałych Wandalow y Gotow, do pierwszych wracała dziedzin, dużo w męstwie odrodzona od swoich pierwiastkow, (co sprawowała chwały tryumfow y dosta-

 tku

tku w zawoiowanych Kraiach sytość) Sarmatowie gniazdowi, áżeby dawnych sobie przez Ziomki swoie wyrządzonych krzywd, nie mścili się nad nimi Rzymianie w samym Gotow y Wandalow Siedli:ku dawnym, á tym samym żeby ubespieczyli granice swoie, Mężow Męstwem sławnieyszych Lecha y Czecha Sławińskiego rodu do sprawowania Państwa przyzwali: z ktorych Czeskiemu Krolestwu Czech dał początki, á zaś Polskiemu Lech.

II. Lech dopiero mianowany, z Dalmacyi, czy z Illiryku, lub Sklawonii pochodził, pytania nie wznawiam: dosyć mi na tym że Przodkowie nasi, to iest Sarmackiego rodu, cząstka iedna y nayznakomitsza y naymożnieysza, godnym go y zdolnym być osądzili, ktoremuby obronę Ziem swoich polecili. Jakoż mądrze y spokoynie rząd Polski sprawował: Gniezno założył, niby iedno swoiego Narodu gniazdowe Miasto: ktore też przez kilka wiekow, Monarchow y Krolow Polskich Stolicą zostawało: Panowania Lecha początki kładą pospoliciey Pisarze na rok Chrystusa 550, á zaś y życiu y panowaniu kres wyznaczaią na rok blisko sześćsetny. Klemens Janicki życia Krolow wypis krotki, wierszem Łacinskim nam podał, ktorego też smaku y chwały żebyś iakożkolwiek dochodził, przyłączam iegoż wierszy wykład, y tym też Krolom y Xiążętom Polskim, ktorych albo pominął, albo ktorych czasu nie dosiągł Janicki, (iakoż na Zygmuncie pierwszym stanął, á pominął kilku,) rodowitym rytmem pracy Janickiego dopełniam, y ostrzegam iako pierwszy Opis Lecha przeciwi się powszechnieyszemu Dzieiopisarzy zdaniu.

Pustym Kraiem to było, Sarmacka co strona
Zawiera, po powodzi Deukaliona.
Lech pierwszy w tę wygnaniec lud zprowadził Kraie,
Gdy nań w Oyczyźnie własnych Ziomkow bunt powstaie.
Z Dalmacyi początek Męża rod wysoki.
Bierze, gdzie bystry krupa pędzi swe potoki.
Na śliczn~go pagorku wierzchu zbudowane.
Chciał on od gniazda Gnieznem miasto mieć nazwane.
Wrożką wzruszon: albowiem gay leżący blisko
Rozrodzonych tam orłow był iedno siedlisko.
Początek dał Krolestwu wygnaniec, ciż dali
Janym: Rzym złego łoża Bracia zbudowali.

III. Po Lechu wstąpił na Państwo Wyzimir Wnuk czyli Syn Lecha, nie pewna.

wna. Ten Sywarda Duńſkiego Krola zwyciężywſzy hołdownikiem ſwym uczynił, y Syna iego w zakładzie do Polſki wziął, á gdy mocne woyſko zebrawſzy Syward chciał ſię z pod hołdu wybić, zwyciężony, utracił wiele Duńſkiego Kraiu, y w krotce życie, ktore Jemuż żal cięžki wydarł: Na wieczną zwycięztwa tego pamięć, Miaſta dwa Wizimir założył: iedno Wizymiryą czyli Wizmarem od imienia ſwoiego nazwał, Gdańſkiem drugie, dla Duńczyko w tam zwoiowanych: umarł bezpotomnie około roku Chryſtuſa 700. Pierwſzy on wodney bitwy dał przykład: wielki y na morzu, y na ziemi Woiownik y Zwycięzca.

W I Z I M I R.

Wizimir Syn był Lecha czy Wnuk, wieki dawne
Ukryły. bronią w boiu, á nie piorem ſławne.
Aż Wizmarg Miaſto, pamięć walecznego Męża
Zachowuie, zaś chwałę bitnego oręża
Gdańſk wſkrzeſza, y zwycięztwa nad bliſkiemi Dany,
Ktorych Krol Syward na tym placu zwoiowany.
Pierwſzy on z Przodkow naſzych zoſtawił przykłady
Wodney bitwy: patrz iako męſtwa iego ſlady.
I wodn[illegible] zatrzymuią; Lecha on rodem
Sięn śmiercią koniec, ale nie chwale ſtrawiony

Dane

Dane Imię Narodom, iak Czeſkiemu Czecha;
Tak polſkiemu, czy Lachow, wiecznym czyni Lecha.

§ II.

WOIEWODOWIE.

PO zeſzłym Lecha rodzie rząd y ſprawowanie Polſki na dwunaſtu przednieyſzych Panow przenieſione, ktorych też Woiewodami, to ieſt woyny Wodzami, nazwano: teraz w Łacińſkim ięzyku *Palatinos* zowiemy. Woiewodowie ci iak długo rządzili Polſką, pewności nie maſz. Urząd ich, zdaie ſię byc podobnym urzędowi dzieſięciu Mężow Rzymſkich, *Decemviratum* go oni nazywali: gdyż y tych panowania u nas początki ſzczęśliwſze nim koniec, y prawami iak tamci Rzym, tak ci lud ſobie podległy ograniczynili rownie: ktore nie na tablicach wypiſane, ale wyobrażone w pamięci, y w obyczaiach uſtawom tym poſłuſznego Narodu, wyczytane być mogły. Wſzakże Woiewodowie ci gdy pięknemi prawami ozdobili państwo, ledwie go ſwarliwą wzaiem wynioſłością nie zgubili: gdy ſię Jedynowładztwa albowiem dobiiaią wſzy-

 ſcy:

ſcy; domowe zamieſzki uzbroiły nieprzyiaznych Sąſiadow, y ichże uczyniły ſilnieyſzemi. Do naiazdow y ku puſtoſzeniu Kraiow naſzych, dobrą ci upatrzyli pogodę w tych iego zawieruchach.

Po śmierci Wizimira tron oſierocony
Dwunaſtu Woiewodom do rządu zlecony.
Pod temi ſzczęście Polſki w tey władzy dzielnicy
Rowne było iak Rzymu, gdy w nim Dzieſiętnicy
Rząd trzymali: początek rządow ich był wdzięczny
Czas krotki panowania, á koniec nieżręczny.
Prawami tak iak tamci ni mocnemi wały
Mądrze ograniczyli y lud y kray cały.
Ale gdy pyſze żaden granicy nie kładzie,
Ledwie Polſka nie ginie w pyſznych Rządcow zwadzie.
Gdy ſię kłocą, ich władza zgaſzona: tak właśnie
Węgiel wzaiem od Węgla oddzielony gaśnie.

§ III.

KRAK y *Jego POTOMSTWO.*

I. SMutnym doświadczeniem oſtrzeżeni Polacy, iako iedney Rzeczypoſpolitey ciało, iednym powinno bydz ożywione duchem, y iedną rządzone głową: rząd państwa dwunaſtu Woiewodom odięli, á Krakuſa, możnego y przezornego Pana do Xiążęcey całego Narodu wynie-

šli

śli godności. Krakus czyli iak go niektorzy nazywaią, Gracchus, ktorzy też rod iego od Rzymſkich Gracchow prowadzą (inni go czynią Xiążęciem wraz Czeſkim, z domyſłu y bez gruntu iak ukazuie Kromer.) (*u*) nieprzyiacioły polſkie, iednę orężem do pokoiu przymuſił, á baczniey-ſze drugie, oręża polſkiego poſtrachem zwyciężone przed bitwą, w pożyteczne Narodowi zprzągł ſoiuſze: domowym zaś rozterkom ludzkość y powaga, dzieląca mądrze między ſiebie Krakuſa, uczyniła koniec. Chcąc zaś imienia ſwoiego pamięć uczynić wiekopomną, wyſtawił zamek na gorze Wawel, y pod nim Miaſto, od ſwego imienia Krakow nazwane, w kſztałt takowy, ktoryby ułożeniem zamku, miaſta, y przedmieści, wizerunek czynił, orła z rozciągnionemi ſkrzydłami składaiącego herb Polſki. Monarcha ten y z nieprzyiacioł zwoiowanych ſzablą, y z ſmoka ludzi y bydlęta pożeraiącego ſztuką, ſławny zwycięzca, umarł w Krakowie, pochowany za Wiſłą, na gorze gdzie ſię widzieć po dziś dzień daie Mogiła iegoż grzebiąca ciało, ale też razem

wi-

widokiem swoim zwycięztw y dzieł chwalebnych Krakusa zatrzymuiąca pamięć nieśmiertelną.

Zluzowana od iarzma złych rządow, y zgonu
Szczęścia, Polska przyzywa Krakusa do tronu.
Rząd bierze: Gallow ktorzy mieczem ogniem śmiele.
Zpustoszyli Pannony, swym orężem ściele.
Rządzi z nich nad Czechami przyiął sobie dany,
Dwu Państw Rządca, obydwom rownie ukochany.
W ten czas mowią, drapieżny że Wawellu skały
Smok posiadł, o łup okrutny Kray biorący cały:
Bydle, siarką, żywicą wytyka, tak prawie
Gdy Smok bydlę pożera śmierć bierze w potrawie
Krakow Miasto zakłada: już Rzymie Gracchusa
Zamilcz, on iedną bayką względem dzieł Krakusa.

II. Rząd państwa po Krakusie, iego Syn, Lech tym imieniem drugi, odzierżył. Ten ieszcze za życia Rodzica swego, zazdrością panowania natchniony, Krakusa starszego Brata zdradliwie na łowach zabił, nieszczęśliwym tym dla siebie skutkiem, że gdy się być stara w tak okrutny sposob Następcą tronu po Oycu, iego zaś cnot naśladownika Bratoboycą, razem tron traci, y życie w smutnego wygnania cieniu: Niegodny rządow po Oycu, obmierzły od cnot Oyca odrodek, Siostrze ustąpił panowania. (a) *Cromerus Lib. 2 tit. Cracus.*

Lech drugi po Krakusie Oycu rządy bierze
Syn odrodny w skromności, w cnocie w manierze.
Ale Nieba zkrociły Jego panowanie
Na zbrodni ukaranie tron mieniąc w wygnanie,
Miał on Brata: ktorego, cnota, umysł stały
I przy tym lat starszeństwo do tronu dźwigały
Tego on panowania chucią podżegniony
W poświęcone Dyanie wywabiwszy strony.
Uganiaiącego Sarny, Łosie, Daniele,
Niespodzianie oszczepem Bratoboyca ściele.
Ale gdy się odkryła zbrodnia, tey poczwary.
Nie opuścili Nasi Przodkowie bez kary.
Krwią się Braterską mury, Krakowa oblały,
Tąż się też twoie niegdyś Rzymie rumieniały.

III. Wanda po Bracie wysadzona do rządow Polski, nad płci niewieściey słabość mężnieysza Panna. Tę gdy Rytygier Niemieckie Xiążę do odstępu czystości swym Bogom ślubney, y do zamęstwa z sobą przymuszał woyną: do panieństwa tryumfow przywykła Krolewna, łatwo naieznika państw swoich zwoiowała orężem, ktorego nierządną napaść odparła od serca. Dwoiaki tryumf y państwa y panieństwa obronionych, gdy do Krakowa wnosi, ozdobiła trzecim, życia swoiego Bogom ofiarę czyniąc, y ukazuiąc, że iey milsza życia, niż czystości utrata. Obawiaiąc się albowiem rownych natarczywości, y panieństwu, swoiemu y Pol-

ſce ruiną grożących, z moſtu ſię zrzuciła w wiſłę. Monarchini nad ſwoie Bogi nieczyſte ſzlachetnieyſza. Ciało iey milę od Krakowa znalezione, y tamże na przyległey gorze pochowane, nad ktorym wyſypana Mogiła wſi przyległey y założonemu tam potym WW. XX. Cyſterſow Klaſztorowi nazwiſko daie: przykład dziwny, zamiłowaney bardziey czyſtości, niżeli życia, żal ſię Boże że w niedowiarſtwie położony, zawſtydza wierne, á nie poprawia.

Zamęściem gdy pogardza Wanda Ritygiera,
Gniew ſwoj woyny wydaniem Rytygier popiera.
Bitwę ztacza, zwycięża Panna, á tak ſzpada.
Podniſiona nieſzczęſznie Xiąże w grobie zkłada.
Dobyte ten, na Wandę y woyſk licznych Męże,
Zawſtydzony zatapia w ſwych pierſiach oręże:
Wſzakże ktorych obroną czyſtość zachowana
Jeſt Bogow, teyż czyſtości niech będzie oddana
Ofiara tymże Bogom: rzekła: á te żale
Razem zkracaiąc, życie rzuciła na fale.
Niech Baktr Semiramidę, niech Tamirę wſławia
Tatarzyn, na czci celu Polſka Wandę ſławia.
Bądź że tamtych ieſt rowne Państwo, władza, ſiła,
Lecz ie Wanda zaſzczytem śmierci uprzedziła

§ IV.

WOIEWODOWIE znowu.

WAndy czyſtość poświęcona Bogom, chwa-

chwalebnieyſza Polakom, niż pożytecznieyſza była: śmiercią Jey oſierocony rząd polſki, powtornie na dwunaſtu Woiewodow przenieſiony y podzielony, krotki był y zamieſzania pełen: Pannonowie y Morawcy Kray Polſki puſtoſzyli; gdy tym czaſem Woiewodowie ſzczegulne ſwoie opatrywali pożytki, puſzczaiąc powſzechne Oyczyzny dobro w zaniedbanie: Co też do piątey rządow polſkich odmiany uczyniło pohob.

Znowu Polſka po Wandzie w rząd oſierociała.
Woiewodow do niegoż dwunaſtu wezwała.
Ale iak łatwo łamieſz poiedyncze ſtrzały,
Ktorych żadne, gdy w związku ſiły nie złamały;
Tak rząd Polſki na rożne gdy ſię dzieli Pany
W ſwey mocy oſłabiony y prawie złamany.
Każdy ſwoie powiękſza pożytki, á zdanie.
Powiękſzania powſzechnych puſzcza w zaniedbanie.
Takci Rzymie inne klęſki rozpościeraſz wſzędy,
Gdy odmieniaſz, przerabiaſz władnące urzędy.

§ V.

LESZEK I.

GDy łakomſtwo y niezgoda Woiewodow nieprzyiacielſkim naiazdom wrota otwiera, y łupow Narodu beſpieczeń-

czeństwo czyni, Przemysław, Leszkiem potym pierwszym nazwany. Rycerz y mądry y mężny (lubo go niektorzy złotnikiem mieć mienią) zebrawszy nieco bitnego y odważnego ludu, a iako Sarnicki świadczy, od Woiewodow naprzeciw Pannonom y Morawcom Kraiu naiezdnikom wyprawiony z woyskiem, pod gorą łysą (teraz S. Krzyża zwaną) Nieprzyiaciela sztuką y bronią zwyciężył. Nawieszał albowiem zbroi y szyszakow w lesie przyległym na pniakach w nocy do tego zgotowanych naprzeciw wschodowi słońca: Co zaiste, za uderzeniem promieni, gdy się woyska nasze przybliżały do bitwy, uczyniło im widok niby nadeszłych nowych posiłkow, w lesie dla zdrady zasadzonych, y tak mocno przestraszyło, że ci bez rządu y wodza pierzchneli, nagle, goniącemu ie Przemysławowi, y mocnymi ie szabli razem, iak ktorych dogonić mogł, walącemu, zostawili wolne do zwycięztwa pole, y bogate w opuszczonym obozie łupy. W nadgrodę tak szczęśliwey y zwycięzkiey zdrady: Monarchą ogłoszony Przemysław, ile godzien rządow

dow tego Narodu, ktory zachował. Ubespieczywszy Leszek, (to przy swoim wybraniu do rządow nazwisko on wziął) granice polskie, spokoynie sprawował państwo: tym tylo iednym mniey Narodowi swoiemu zasłużony, że żadnego ktoryby w Oycowskiego Męstwa wstępował strzemię, nie zostawił potomka. Zwycięztwa sposob inszy kładzie Janicki:

Dzwignął z ruin Oyczyznę Leszek do swey rady
Woienney, pomoc dziwney przyzywaiąc zdrady.
Pod gaiem nieprzyiaciel miał oboz: tam swoie.
W nocy Leszek rozwiesza szyszaki y zbroie.
Słońce wschodzi, na zbroie blask rzuca: do broni
Zwiedziony nieprzyiaciel bierze się y koni.
Rozumieiąc że Leszek szykuie do bitwy
Woysko, uprzedza chciwy pierwszeństwa gonitwy.
Nikogo nie znayduie: pień był każdy goły,
Mniemał, że Leszek umknął zwyciężon na poły.
Wesołość brzmi w obozie: piią iak po woynie.
Nagle spadł szy, tnie Leszek uraczone hoynie.
Wszystkie wiecznie usypia: tak szczęśliwą w lesie
Zdradą: postronnym boiaźń, Polsce pokoy niesie.

§ VI.

LESZEK zdradliwy.

PRzemysława albo Leszka I. śmierć, nowego Xiażecia wybieraniu uczyniła mieysce. Zgromadzone do Krakowa Ry-

cerſtwo Polſkie zazdroſnym o tron ſtaraniom zabiegaiąc, nowy wybierania Monarchy przedſięwzięło ſpoſob: ażeby ten rządy odbierał Państwa, ktoryby na placu do gonitw naznaczonym, pierwſzy do kreſu dobiegł. Leſzek, ktoremu zdradliwego nazwiſko przywłaſzczyła, przymięſzana do biegu zdrada, pole zawodnikom wymierzone, oſtremi gwozdziami nabiia całe, y przyſypuie piaſkiem, dla ſiebie pewną ubeſpieczywſzy drogę: Jakoż ſię zdradliwy przemyſł udał, wyznaczoną drogą gdy konia w zawody Leſzek puſzcza, pierwſzy dobiega mety, Monarchą zatym obwieſzczony, rządy Narodu obiął. Ale zdradą nabytym panowaniem nie długo ſię cieſzył: trefunek tę odkrył, Przodkowie zaś naſi, ſzczerości Miłośnicy, á zawſze w obrzydzeniu maiący chytrość, y z tronu wyzuli Leſzka, y z życia: oboyga tego niegodnym być ſądząc Męża, ktory podeyściu y zdradzie u nas przetorował gościniec.

Polſka do rządow Kraiu tych zawſze wzywała
Ktorych męſtwa y zwycięztw zaſ cała chwała.
Pierwſzy Leſzek, od dzieła nazwany, zdradliwy
Mniemał, że inną ścieſzką być może ſzczęśliwy.
Plac był, na ktorym kreſu kto pierwſzy w zawodzie
Dopędziłby, miał Polſkie rządy brać w nadgrodzie.
Ten gwożdziami nabiia, á ſobie do biegu
Zoſtawia ścieſzkę: tak gdy ſtaneli w ſzeregu.
Panowie: pierwſzy mety dobiegł: wykrzykniony
Monarchą, ale zdradą nabytey korony
Nie dzierżył długo: wkrotce odkryła ſię zdrada
A tak z tronu y z życia zgromadzona rada
Wyzuła Leſzka: zbrodnie być muſzą: tę ale
Zawſze karać należy ku Narodu chwale.

§ VII.

LESZEK II.

I. DNia naſtępuiącego po podwyżſzonym na tron Leſzku zdradliwym. Rzemieślniczkowie dway wybrali ſobie plac tenże do pieſzey gonitwy pod zakładem miary pewney napoiu, ktorąby obowiązany był przyſtawić wſpoł zawodnikowi ſwemu ubieżony przez niegoż: Z tych ieden ſzczęśliwie w umowionym biegu na Leſzkową trafił ścieſzkę, y kreſu zawodniczego pierwſzy dobiegł; drugi, trafiwſzy na oſtre żelaza, zkaliczył nogi. Trefunek ten nie był tak zakopany w poſpolſtwa gminie, żeby do wiadomości Pa-

 now

now nie przyſzedł, oſtrzeżeni ci o Leſzka zdradzie, końmi go rozſzarpać kazali, ile tego, ktory iedynym koni ſzwankiem dochodził ſwego wynieſienia. Ponieważ zaś w Rzemieślniczku owym, ktory tę zdradę y odkrył, y o niey donioſł, niezwyczayne ſię z twarzy okazywały przymioty, zaczym oſądzili u ſiebie Panowie, że ſzczęście, ktore iegoż doprowadziło do kreſu, toż w pańſtwa ſprawowaniu iemu hołdować będzie. Zgodnie go zatym ſwoim ogłoſili Monarchą, y nazwali Leſzkiem. Jakoż, wątpiłbyś, czyli więkſzym on ſzczęściem otrzymał Pańſtwo, czyli męſtwem y radą większą toż ſprawował. Poddane ſwoie dobrodzieyſtwy, nieprzyiacioły zwyciężał mieczem: y ktory mu ſzlachetności umkneła rodu niſkość, cnoty korzyścią nadgrodził. Skromność dawną przy odmianie ſzczęścia zachował, y áżeby iey nie złożył kiedy, ſuknie podłe ktoremi był przyodziany, w ten czas gdy go ſzczęście dzwigneło do tronu, zawieſzone w pałacu chował, á tak dawnego ſtanu przypominaniem trzymał ſię w obrębie cnoty, ani ſię panowania wyſokością

kością unoſił: Zyciu chwalebnie prowadzonemu śmierć wyrownała chwałą, z Długoſza ſię bowiem ukazuie, że Słowaki y Hunny poſiłkuiąc naprzeciw Karolowi, gdy ſię mężnie potyka, na placu pada: Lubo ſię temu zprzeciwia Sarnicki, (*a*) y raczey twierdzi, że gdy Karol Wielki Syna ſwoiego Karola także z mocnym woyſkiem wyſłał naprzeciw Polakom, Karol ten, widząc ſzykowne y mocne Leſzkowe woyſka, potyczki uniknął, y bez chwały tryumfu, ſpuſtoſzywſzy niektore mieyſca, w ſwe Kraie powrocił. (*a*) *Lib. 5. c. 1.*

Koni wyścig Leſzkowi pańſtwo dał ſzerokie
I ſzczęście dobrże widne á nie ślepookie.
Lubo krew brał z wieśniaka, godzien Krolow ſzarzy
Na roli ſzczupłey, dzierżąc chwałę goſpodarzy.
Był ſławny y orężem y dziełem pokoiu:
Z tąd, że oręża nie znał, dziwnieyſzy mąż w boiu;
Zatrzymał gunią wieyſką, ktora zaſtarzała
Dawnego mu uboſtwa pamięć ponawiała.
A przecię on czytaniem ani ſięgnął śladu
Godnego wiekowania Rymotworcy składu.
Niechay ſzczęście ſzanuie, y nad nim niech czuwa,
Kogo toż z niżſzych ſzczebli, wyżey nagle ſuwa.

II. W Leſzku trzecim walecznego Oyca walecznym Synie y na tron Na-

 ſtępcy

ſtępcy, znalazła Polſka, co utraciła w drugim: Monarcha ten poſiłkował nayprzod Pannonow na przeciw Karolowi Wielkiemu z chwałą zwycięztwa odnieſionego nad Karolowym woyſkiem. Potym na pomoc przybył Sorabom gdy z niemi nad rzeką Elbą y Zuławą Syn Wielkiego Karola, także Karol, prowadził woynę: Woyna ta iuż do Slawinſkich, iuż do Karolowych woyſk, nakłaniaiącym ſię ſzczęściem, nie zaraz zakończona. Potrzecie złączyl ſiły ſwoie przeciwko Niceforowi Ceſarzowi wſchodniemu z Bulgarami, ktora też wyprawa Mizyi zwoiowaniem y zabiciem Ceſarza wykonana, wſchod cały poſtrachem Slawinſkiego oręża napełniła, y chwałą. Miał Leſzek Syna Popiela z prawego, á zaś z nierządnego łoża, dwudzieſtu, między ktorych, ziem Polſkich uczynił naſtępuiący podział: Pomorze Boleſławowi, Barwinowi y Bogdalowi: Kazimierzowi y Władyſławowi Kaſzuby. Jaxie y Semlanowi Sorabia, Wratyſławowi Rugia, Przybysławowi, Kazimierzowi y Otce Luzacya, Przemyślowi, Ziemowitowi y Ziemomyślowi Zgorzelec, teraz Brandeburgią

deburgią zowiemy: Wislawowi Mierzyborz, teraz Magdeburg: Sobeślawowi Dale, taraz Dalemburg zwane, Wizmarowi Mizmarg: innym inne Kraie doſtały ſię. Na wſzyſtkie te iednak Xiążęta obowiązek włożył Ociec, poſłuſzeńſtwa, ktoreby oddawali wſzyſcy, Synowi prawemu Popielowi. Umarł około roku 810. tym iednym niezaſłużony Oyczyznie, czyli bardziey nieſzczęśliwy, że w tey Synow gromadzie nie zrodził naśladownika męſtwa.

Jakie ſię w ſercu Leſzka zarzyły pragnienia
Woyny, mierz, zwykłeś mierzyć iak bieg ſłońca z cienia.
Za iego bowiem czaſow, ſpokoyney Lemięſza
Pracy gdy żadna zprzecznych woyſk burza nie mięſza.
Tych od woyny proznowań Leſzek niecierpliwy.
Na Rzymiany y Greki miecz bierze krzywd mściwy.
Zwycięża: Lecz mu Synow złe łoże gdy daie.
Tych krzewiną zatłumia palm zwycięzkcih gaie.
Czytaſz iednak, że z Bogow, nie ieden gdy bierze.
Zmycięzcy honor, ſproſney hołdnie Wenerze.
Alexandra, Achilla, Maſz marſa przykłady,
W tęż wſtąpił Bałwochwalca Bałwochwalcow ślady.

III. Popiel I. inaczey Offeryk zwany, od męſtwa Oycowſkiego odrodny Syn, na-

naśladowca wyſtępkow, wſtąpił na pańſtwo po Oycu: Ten Stolicę z Krakowa do Kruſzwicy przenioſł, ażeby umkniony od publicznych zabaw, y od ſąſiedztwa Pannonow, y Niemcow Polſki naieznikow, beſpieczniey ſię wydawał na roſkoſzy y zbytki. Ale odmianą tą mięſzkania prożno ſzukał y roſkoſzy y życia beſpieczeńſtwa: nagle w młodości umarł, wieku ſędziwego nie godzien: zoſtawił gorſzego Syna zły Ociec.

Czyż tylo, łoże miękkie Monarcho wſzeteczny,
Nie broń, nie zbroię, Ociec zoſtawił waleczny?
Do ſłużby cię Wenery nie raczey Gradywa
Swego, oſtatnim Ociec rozkazaniem wżywa?
Ponieważ ty ſam z łoża, w licznym Braci gronie,
Prawego urodzony miałeś ſieść na tronie,
Nie ſłuſznaſz byś był Oyca Naſtępcą pochwały?
Nie ſame na cię zbrodnie z rządami zpadały?
Ale w tey cząſtce dobra, y Oyca y wielu,
Nad nie ſzczęśliwſzy nader, zwyciężaſz Popielu.
Sądząc że ſię odradzać grzegołce nie godzi.
Od grzegołki, Syn w zbrodniach rowny gdyć ſię rodzi.

IV. Popiel drugi młodo od Oyca odumarły, pięknie przez Stryie wychowany, z Niemiecką Xiężniczką w Małżeńſtwie poſtanowiony, poki opieką Stryiow, y radą rządzony był, wrodzone ze krwią

krwią złe namiętności iakożkolwiek ſię do czaſu utaiły, ale gdy im ten cugiel odięty, na wſzyſtkie ſię roſkoſze y wſzeteczności wylał, panowania ſzczęścia nie używaiąc, tylko ku ſwawoli: Gnuſnością Oyca zaſzpecony tron, nowemi zbrodniami nieſławnieyſzy uczynił: Stryiow pod pięknym pozorem uczynienia oſtatnich woli rozporządzeń, y zlecenia opiece ichże niedoroſłych Synow, Lecha y Popiela, zaproſił do ſiebie, y gdy ci zmyśloną przez niegoż chorobą oſzukani przybyli do Kruſzwicy, zaproſzonych do ſiebie znioſł wſzyſtkich, daną im w napoiu trucizną. Jak inne wyſtępki karmiła w Mężu zła y chciwa panowania żona, tak y do tego przywiodła okrucieńſtwa. Rozumiała ſroga niewiaſta y chytra, że tronu dla Synow inaczey nie ubeſpieczy, chyba śmiercią Stryiow: oſobliwie gdy iey utratą panowania uſtawicznie zagrażało ſumienie, ſzkaradnemi zbrodniami przeświadczone. Wſzak że Stryioboyſtwa tego ſprawiedliwe Nieba nie puściły bez kary, ale iako powſzechne Kronikarzy Polſkich świadectwo twierdzi, z ciał Stryiowſkich wynikłe myſzy,

ſzy, y Popiela, y Zonę, y potomſtwo iego pożarły: Ukazała ſię niewieścia ſerca iego gnuſność, w zwoiowaniu ſwoim przez myſzy: y wypełniło ſię na Synie tym, Oycu iego zwykłe przeklęctwo: Boday mię (tak Popiel ſtarſzy Ociec tego wyrzekał) myſzy ziadły. Dzieła tego prawdy Niemieccy Dzieiopiſarze zapieraią, ale ſię to y wiekow podaniem wſpiera, y ukazuią ſię też podobne przykłady w tylu Narodach, załzczycone wielkich świadkow powagą: y nad to obſtawa za zdaniem Dzieiopiſarzy naſzych ſurowość wyrokow Boſkich, przypro wadzona do ſkutku w Oſobie Faraona: ſzkaradne Bog wyſtępki, przez okropne kary rodzaie karze.

Gdy ſię zguby ten lęka, niezdolny, do rady,
Na pomoc wzywa Zony przywykłey do zdrady.
Zmyśla chorobę: Stryiow dwudzieſtu zapraſza:
Gdy piią, gubi wſzyſtkie iadu pełna czaſza.
Wynikła z ciał zabitych Stryiow, myſz gromada,
Na Męża, Zonę, dzieci, mściwym zębem zpada,
Darmo ognia ſtoſami otacza ſię cały,
Darmo życie na byſtre Gopła rzuca wały.
Nauczcie ſię wy, ktorym dla zyſku y złota,
Nayſzkaradnieyſzych niecnot wdzięczna ieſt robota.
Ze Bog mściwy, że kara czuwa przed złych wroty,
Ani zgadnieſz zkąd zpadnie na zemſtę niecnoty.

§ VIII.

§ VIII.

PIAST y Jego Rod.

1. ZGuba Popiela, y całego z nim iegoż plemienia, żawieruch y długiego niepokoiu początkiem była: Popiela Stryieczni Bracia, ſrogim przez niegoż ſwych Rodzicow zaboiem roziuſzeni mięſzali wſzyſtko, oſobliwie gdy zrozumieli, że ich od wſtępu na tron po okrutnym Bracie odrzucaią Polacy: Już drugi Seym Monarchy wybierniczy, na ſzkodliwych Oyczyznie swarach rozchodził ſię: Aż przecię bez Pana być niechcąc, zgodzili ſię na Piaſta, miaſta Kruſzwicy Obywatela, Męża Rzepichy, á Syna Koſzyczkowego, (Koſſyſkonem go niektorzy zowią:) Co ſię nie bez oſobnego Nieba daru ſtać miało, á to w nadgrodę uczynności Piaſtowey, gdy ten nieprzyiętych do zamku nie znaiomych Mężow dwu, w dom ſwoy przyiął, z ochotą, napawa y nakarmia. (Długoſz, Kromer, Miechowita, y inni piſzą, (a) że Goście ci albo Aniołowie byli, albo Jan y Paweł Męczennicy Chryſtuſowi, ktorych Swięto 26 Czerwca obchodzi

Ko-

Kościoł: cudowne albowiem, za błogosławieństwem tychże, stałosię żywności y napoiu w Domu Piastowym pomnożenie, ktorą, Piast ogłodzonych przez dwuletnię Seymowanie Panow, opatruiąc hoynie, obwieszczony za Monarchę: Ani się albo zesłanie Aniołow, lub Męczennikow, w dom Piasta y Rzepichy, Mieszczan hoynością na ubogie y innemi cnotami zaleconych, albo cud mięsa y miodu nadrastaiących, niepodobną komu rzeczą zdać winien, gdyż wiemy z pisma, iak do Abimelecha, do Kornelego, Anioły swe y do innych tylekroć wysyłał Bog, y iako Eliasza w Sarepcie Sydończykow, á Elizeusz w Samaryi dziwnym dziełem, tam ten oleiu y mąki, ten oleiu, nieustanne sprawili nadrastanie, á też podobne dzieie wspominaią Dzieiopisarze postronni, przez cudowne rownie wieśniakow do tronow swoich dzwignienie, o czym u Długosza czytay. (*b*) Jakoż, Piasta y długi wiek, y spokoyny rząd, y zwoiowani bez oręża nieprzyiaźni Polsce sąsiedzi, y w Domu Piasta przez kilka wiekow zatrzymana Krolewska godność, rozpościeraiąca swe ozdoby

by po całey Europie, ukazuią: że dzieło Piastowego do tronu wyniesienia, nie mogło być, tylko Boskie, y cudowney iegoż opatrzności pełne. Monarcha ten Stolicę zmazaną szkaradnym Popiela okrucieństwem z Kruszwicy przeniosł do Gniezna, y pełen, lat rownie iak chwały wdzięcznego ludowi panowania; umarł tamże roku życia swoiego setnego dwudziestego, od Chrystusa 861, panowania 19. (*a*) *Cromerus t. 2. l. 2. f. 428. Długosz lib. 1. f. 80.* (*b*) *Jbid. ff. 80. 83. 84.*

Starożytne zwyczaie, od pychy prosłoto
Daleka! miłości! dziwna dawnych Mężow cnoto!
Panowie y Xiążęta dźwigaią do Tronu.
Rolnika pod Kruszwicą małego zagonu.
Dla samego dostatku cnoty, ktorą w chacie
Kwitnął znaczną, na Krolów siada maiestacie.
Z tego zrzodła wyniklych y Xiążąt potęga
I Krolow, nasz Auguście Krwi twoiey dosięga.
Miasto dawne Kruszwica: Polskich Ziem rowniny.
Wasze dwu Xiążąt dzieła, szlachcą obaliny.
Kto o Krolu z Wieśniaka, o Krolu przez mysz
Ziedzonym słyszy, rzeczy rownie dziwne słyszy.

II. Piasta mądrze spokoynego, Seymowit, albo iak inni Ziemowit, (tak nazwany, że się narodził pod czas Seymu, w Kruszwicy, iak gdyby, rzeczono, Seym mo-

mowi, albo też, Ziemianie mowią) Syn mądrze waleczny, ktorego mu godna Męża Rzepicha Zona, godnego rządow po Oycu Następcę wydała na świat, Monarchą przywitany: Wątpiłbyś, czyli za czasow Oyca pokoiu miłośnika większego, czyli po tego śmierci, Wołownika nieprzyiacioł y zwycięzcę: oderwane od Polski nie tak oręża mocą, iak domowych rozterkow skutkiem, y powiększanym przez dwu Popielow rządu gnuśnego nieszczęściem, Kraie, (Niemce, Morawy, Węgry, zwycięzkim ustraszywszy orężem) do dawney zwrocił Monarchow Polskich osiadłości. (*a*) Owszem szerzey nad dawne granice Polski, swoie rozprzestrzenił panowanie: Gdy on albowiem rządzi swym narodem, y Hetmani woyskom, Węgrow część znamienita, y Morawcow Kray cały, podbite Polsce: I znagła znowu przeniesioną zwycięzką bronią ku pułnocy, oderwane Ziemie od Polski, przez Leszkowego nierządnego rodu Następcow, á na zemstę swoiego od tronu Polski wydziedziczenia, zaczynaiące przywykać do rządu sąsiedzkich Niemiec, woiowniczą tych Kra-

Kraiow szablą odzyskał, y w iedno słodkie dawney Monarchii, czyli Jedynowładztwa, znowu zprzągnął iarzmo: Pod czasy panowania Ziemowita wspomnionego, Słowow Pannonow panowanie, koniec wzięło, ktorych (o czym Sarnicki) (*b*) ostatki, ichże zwycięzca Konstantyn Monomach do Boznii przeniosł: Wandalow część także, y Serbowie pod hołd puszczeni przez Niemcow: Sami Przodkowie nasi, ktorzy też Słowianskiego Narodu przednieyszą część zkładali, związkową całego Słowiańskiego Narodu chwałę, áż do naszych czasów, ślicznym ustawicznych tryumfow pomnażaniem, nienaruszoną zachowali, lubo nieco ścieśnioną, przez oderwanie od Polski, rożnemi czasy, rożnych Slawinskich osiadłości. Monarchy tego śmierć zbyt wczesną, nim dalszych iego zwycięztw y nadzieia tuszyła, y wyciągała potrzeba, zkładaią pospoliciey, na rok Chrystusa 892 panowania 31. Ciż Dzieiopisowie twierdzą, że Woyskom Oyca, w starości iegoż hetmanił, y dodaią niektorzy, że szykownieyszy woysk Polskich porządek ustanowił pierwszy. Smierć tego

tego Monarchy dała woynami znużonym ſąſiadom odpoczynek, y nieiakie od woien Kraiowi zaciſze. Smierć iego ztąd żałośnieyſza naybardziey była, że lat Oyca niedoſiągł, ktorego chwałę doſtąpioną pokoiu zaſzczytem, walecznego oręża ſławą ubiegł daleko. Sarnicki śmierć Ziemowita zkłada na (c) rok 902, á Oyca iego na rok 897 na tym fundamencie Janicki. (a) *Dłudoſz l. 1. f. 85.* (b) *L. 5. c. VII. ff. 1029 & 1030* (c) *Id: Ibid:*

Takci Alexandrowi ſwa młodość śmierć nieſie.
Gdy ſława w lat przyſionku, widzi ſię w ich kreſie.
Jak giniesz Ziemowicie, łzy tiśnieſz w żal zyznę.

Wcześnie oſieracaiąc śmiercią twą Oyczyznę.
Za Karpackie y daley gory, twych oręży
Zwycięzką moc niechętnych nam ſiągnęła Męży,
Całe tobie dań płaci podbite Pomorze,
I Kray wſzyſtek, przyległe ktory liże morze.
Lat czterech ſą tę dzieła: przedłużona ſiła!
W lata dłużſze iakichby zwycięztw nie ſprawiła?
Wſzakże ktorego życie cnot liczność przeplata,
Doſiągł ſędziwych, młode rachuie choć lata.

III. Bitnego Oyca Syn Leſzek, tym imieniem czwarty, przychylone bardziey ku pokoiowi wyczerpnął przyrodzenie Dziada: od cnoty iegoż niewyrodny tronu Naſtępca. Ale z ktorego chwały

ły nie pomału to zciera, że Zgorzelec (Brandeburgią zowiemy teraz, y Ziemie niektore nadmorſkich bliſkie, pod rząd Niemiecki, za iego panowania przeſzły, zwątpiwſzy bowiem ſprawiedliwie, żeby łoża nierządnego Naſtępcy mieli kiedy przyiść do rządow tego państwa, ktorego ſprawowanie Boſka Opatrzność zleciła Piaſtowi w nadgrodę cnot y niewinney życia ſtarożytnego proſtoty, Xiążęta tych Kraiow, trzeciego Leſzka Wnukowie, y Prawnukowie, u ſąſiad Niemcow beſpieczeństwa ſwych dzierżaw, im ſię poddaiąc, ſzukali. Umarł roku od Chryſtuſa 913 á zatym wedle poſpolitſzego Piſarzy zdania panowania 21.

Ktorą Kraiom Sarmackim przynoſi ſowita
Chwała ſzabli y zwycięztw Oyca Ziemowita.
W tey ſię Syn dziwnie kocha, poki życia kroki
W biegu nie ſą ztrzymane przez śmierci wyroki.
Był Monarchą, w ktorego naganę ten hoyny
Jeden, ktoremu miłe otrąbienie woyny.
Ale za coż maſz bitwy ztaczać! gdyś w pokoiu
Chlebać gdy z gebę: za co potok toczyć znoiu?
Chwały chuć zbytnia iedne wyzywa do bitwy,
Nadzieia zyſku inne zprząga do gonitwy.
Nieſłuſzna woyna ktora z przyczyn tych powſtaie:
Ta iedna ſprawiedliwa, ktora pokoy daie.

IV. Ziemo-

IV. Ziemomyśl Oycu w cnotach podobny Syn, y rownie iak on miłośnik wielki pokoiu, nastąpił po Oycu: Ani łagodności iego y spokoyności życia niech nie poczytywa kto, za gnusność: sposobami pokoiu ukazał, co bez woyny śliczne dowcipy dokazać mogą. A też zdaie się, że Bog sposobiąc Narod Polski do poddania się prawu łaski y słodkiemu Chrystusa iarzmu, w wnętrznościach Monarchow Polskich miększe nieiako utwarzał serca, y do cichości Chrześciańskiey ukształcone dawał przyrodzenie. Umarł Ziemomyśl roku pańskiego 964 panowania 51. Zostawiwszy Mieczysława Syna, swoię naywiększą chwałę, y zaszczyt Domu nieśmiertelny.

Pan ten między naszemi był ostatni Pany,
Ktorzy czcili w slepocie za Bogi Bałwany.
Temu żona niepłodna gdy potomka rodzi,
Na wzroku państw obszernych Dziedzicowi zchodzi.
Był zwyczay, że dziecina gdy w lata powstaie,
Los rzucano, iakie mu Ociec imię daie:
Czas ten gdy nadszedł, ludu nie bez podziwienia
Wzrok bierze, y ślepoty zrzuca dziecie cienia.
Ze Polska, pod nim Boskie oznaczały dary,
Po nocy bałwochwalstwa, światło przyimie wiary.

Jakoż

Jakoż, żeśmy przeyrzeli ktoż oszczędza wiary?
Patrząc, iak Bog darami swe uprzedza dary?

V. Mieczysław Oyca śmiercią osierocone obiął Narodu rządy: Monarcha ten w kalectwie ślepoty wydany na świat, y dla tego nazwany Mieszkiem od Oyca, iakoby miał zamięszać Polskę: gdy iednak wzrok potym cudownie bierze, imię Mieszka zamienione w Mieczysława, iż Wrożkowie bałwochwalscy rokowali Oycu, że ten Syn iego, mieczem sobie na sławę zarabiać będzie, á tak zwycięztwami swemi świetnieyszą uczyni Polskę: Przywykły do pieszczot Matki ięzyk Mieczkiem też go nazywał: Atoli inaczey o Mieczysławie rozporządzał Bog: Dopuścił nayprzod na zawstydzenie wrożkow, y wieszczbiarskich kłamstw hańbę, że Monarcha ten podroższy w lata, nie chwały oręża szukał w żołnierskich gonitwach, ale zwoiowany gnusnością y wszeteczno- ścią, żon siedm sobie w małżeństwo przybrał: Wielożeństwo to gdy Bog niepłodnością wszystkim tym niewiastom powszechną karze, Monarsze, o Następcę troskliwemu, z Chrześcian niektorzy w Do-

mu

mu iego, Dworzanie, czy Goście, rzecz przed wiadomością ukryta, radę zbawienną poddawaią, áżeby swoiego przez Chrzest Swięty szukał nayprzod odrodzenia, á potym był pełen nadziei, że mu obrządkiem prawowiernym zaślubiona Małżonka, da Potomka, Państwa y sławy Następcę y Dziedzica: Mądrą y Swiętą radę, ani zwłoka, wykonał. Zony nierządnie zprzężone odprawił daleko, Bolesława y Bereny Xiążąt Czeskich Corę Dąbrowkę zrękowawszy sobie; wiary światło wraz przyiął do serca y do państwa, tym szczęśliwym żniwa Ewangelyi zebraniem, na ktore tym obsitsze coraz, zapatrywać się dotąd godzi, z tą iedną wzrostu nowego przeszkodą, że w prześliczne Polski pola, swoy wsiały kąkol kacerstwa. Mieczysławowi temu Pan Zastępow nad Rusią y Czechami dał zwycięztwo, z ktorych chwały lubo zciera wiele Przemyśl miasto, y przyległe Przemyślowi Kraie, przez Włodzimirza Ruskie Xiąże odięte Polsce; ale iednak mnieyby dokazał Mieczysław, podbiwszy szablą pod panowanie Polski świat cały; iak gdy bałwochwalską Polskę, oddał pod panowanie Chrystusa, y Narody te nasze do wybicia się z niewoli piekła swym przykładem zachęcił. Postanowił Mieczysław Arcy-Biskupstwa dwa: Gnieźnieńskie, y Krakowskie, Biskupstw siedm: W Kruszwicy Kujawskie, (teraz do Wrocławka Stolica iego przeniesiona) Smogorzewskie, teraz Wrocławskie, Poznańskie, Płockie, Chełminskie, Lubuskie y Kaminskie. O czym indziey: wszakże wniesiona do Polski wiary światłość zasiągneła daley. Mieczysław nasz Adleidę Siostrę swoię wydał w Małżeństwo za Geyzę Krola Węgierskiego, czy Xiążęcia, ktorych Syn Krol także Węgierski, Stefan, między Swięte Boże policzony od Kościoła, iak wysoko Dom Piastowy wyniosł, widziemy, y w nim, y w tylu Piasta Rodakach: I tym Siostry postanowieniem całe Węgry pozyskał Chrystusowi. Od czasow Monarchy tego wypłacanie dziesięćin początek bierze: Za iegoż czasow zakwitnął zwyczay dobywania szabel do w puł pochew, pod czas Ewangelii, na oświadczenie, że każdy Polak ma oręż na obronę wiary zgotowany,

żeby ią utrzymuiąc albo ginął, albo zwyciężał. Wyprawił tenże do Rzymu poselstwo, Lamberta Arcy-Biskupa Krakowskiego, prosząc Namiestnika Chrystusowego, áżeby ten, ktoremu powierzone klucze do wiecznych Krolestw, Jego na ziemi, przysłaną z Rzymu Koroną uwieńczył. Ale inaczey przepisały Nieba. A czyliż nie dosyć szczęśliwa Polska, gdy prawo bierze do wiecznych koron, choć go razem do doczesnych nie wzięła. Umarł Mieczysław roku Chrystusa 999. panowania 35. są ktorzy twierdzą, iż Rzym umknął w ten czas Mieczysławowi honoru korony, nie dufaiąc iego przy Wierze S. statkowi, ale gorliwość Monarchy tego przy wierze kto ma w podeyrzeniu, niechay się obeyrzy na dobyte pod czytaną Ewangelią Polakow szable, á swoiey się w posądzaniu bespieczności ulęknie. Miał Mieczysław pierwszym związkiem za żonę Dąbrowkę, y z niey Syna Bolesława Chrobrego: Drugim związkiem Odę, nierządnie poiętą, y z Synami trzema z państwa potym wygnaną. *Pist. in Gen. Reg. Pol.*

Gdy

Gdy ten naywyższe trzyma w Polsce panowanie
Litościw, do nas Jeńcow piekła, zszedłeś Panie.
Ustąpiły twey władzy, Ladona, Marzany,
Nii, Ziewiany, Jessa, Zyzyly, Bałwany.
Niewiasta nam cię pierwsza Chryste ukazała,
Z Krwi Czeskiey, pierwsza uczcąc, iaka Krzyża chwała.
A tak wy Nieba pierwszym zbawienia iesteście
Początkiem, á powtorny winniśmy Niewieście.
Mąż Mieczysław z zbawienney Chrzest bierze Jey rady,
Poddani zaś wstąpili w swego Pana ślady,
I tak znowu iak niegdyś nawrociwszy Męża,
Niewiasta piekielnego depce głowę węża.
Dziewięć Katedr, Kościołow wiele tobie sławia,
Boże: z ktorych część piękną Kacerz zmarnotrawia.

VI. Bolesław Chrobry, to iest mocny, imieniowi wyrownał: wstąpiwszy bowiem po Oycu na Państwo, zwycięztwa swoie, á z nimi oręża polskiego y chwałe y postrach szeroko rozniosł: A nayprzod, gdy Krol Czeski także Bolesław naieżdza Kray Polski, przez Hetmana swoiego Krassotę, y upomniony szkod poczynionych nadgrody nie czyni, woynę nań Bolesław nasz podniosł, y Czechy całe z Morawą Polsce uczynił hołdownicze; lubo za wstawieniem się Henryka Cesarza, spuścił toż Krolestwo Bolesław Oldrzychowi

Syno-

Synowi złożonego z tronu Bolesława, odebrawszy od niego przysięgę, że Krolom Polskim posłuszen będzie z swoiemi potomkami, y włożoną daninę corocznie płacić. *(a)* Z Czech woynę do Rusi przeniosł, iuż wygnánego przez Jarosława Xiążę, Swiatopełka Brata iegoż, chcąc na państwo wrocić, iuż odzyskać utracone za Mieczysława Kraie, iakoż zwyciężył Jarosława, Kiiowa dobył, y gdy osadzony na Państwie Swiatopełk uchodzi z Kiiowa, przyciśniony boiaźnią kary, zdradom pod Polakami knowanym, należytey, Ruś całą pod hołd. y posłuszeństwo Krolom Polskim Bolesław puścił, y zabiwszy trzy wielkie żelazne słupy w rzece Nieprze, granice polskie niemiż wymierzał: kilkakrotnie Ruś z hołdu się wybiiała, ale zwyciężona zawsze postąpiła dań. *(b)* Zwycięztwa swoie do Saxonii przeniosł z Rusi Bolesław, y Kraie te, ktore Leszek IV między Syny nierządnego łoża podzielił, y ktore, po ich przez Popiela morderstwie do Niemcow z czasem odpadły, nazad do Polski przyłączył, y ich obywatele przysięgą obowiązane pod posłuszeństwo przyiął

iął: y także zabitemi w Elbie y Sali słupami żelaznemi, granice polskie oznaczył, rozciągnąwszy ie przez Maydeburg, Missyą, albo Myszno, Mekielburg, Holsztyn, aż do wyspu Cymbryki, gdzie dziś Duńskie Krolestwo, *(c)* y wypędziwszy ztamtąd, na trzydzieści tysięcy Niemcow, ktorych osadził na Podgorzu y Spiżu, y ile lud gruby á nie waleczny obrocił do roli, do Krow y przędzy, zkąd też płotna dobre z Podgorza y Spiża dotąd pochodzą. Do Pruss się ieszcze z woyskiem swoim puścił Bolesław, na zemstę śmierci Woyciecha S. ArcyBiskupa Gnieźnieńskiego, y zwoiowane samym oręża swego postrachem, gdy mu postąpili dani, poddaność y posłuszeństwo przyrzekli, w pokoiu zostawił: A w rzece, ktorą zowią Ossa, słup żelazny postawił, na znak granic, mila od Rogoźna Miasteczka: Pamiątkę dzieła tego zachowuie wieś dotąd słupy zwana, ponad rzeką tą y słupami w niey położona. *(d)* Od zwoiowanych Prussakow, przody nim woynę ieszcze na nie podniosł, wykupił Monarcha ten Ciało S. Woyciecha, ktore na wagę złożone przez nichże,

tyle ſię złota dopominaiących, ile zaważy ciało, tylko zaważyło czerwony złoty, y nayprzod ie w Trzemeſznie złożył, potym do Gniezna przenioſł: A zaś, iak gdyby nabożeństwo y wiara wypłacały ſię Bolesławowi, Otto Ceſarz gdy grob nawiedza Woyciecha S: koronę w zawdzięczeniu gościny, y bogatych darow ſobie od Bolesława ofiarowanych, iemuż daie, y przez Gaudencyuſza Arcy-Biſkupa nią uwieńcza: ale o tym obſzerniey wyżey. Kadłubek twierdzi że Monarſze temu Anioł miecz z Nieba przynioſł, y oddał w ręce, y ieſzcze miecz ten ma ſię znaydować w ſkarbie, Szczerbicem ztąd nazwany, że ſię trochę nadſzczerbił, gdy przy zwycięzkim ſwym do Kiiowa wiezdzie, ciął nim w złotą bramę, y iey połowicę przeciął. (e) Gwoźdź też Chryſtuſa Pana, y włocznią Mauryce-go S. odebrał od Ottona Bolesław. A zaś procz naczynia ſtołowego ze ſrebra y ze złota, y bogatych ſzat. Ramię S. Woyciecha podarował Ceſarzowi Krol: Przed tryumfami orężem otrzymanemi, nie daiąc ſię zwyciężyć podarunkow ſzacunkiem. Co zaś Bielſki wſpomina, iakoby w ten

czas

czas Otto od poſłuſzeńſtwa uwolnił Polſkę, to inaczey przyimowane być nie ma, tylko że Ceſarze Rzymſcy prawo hołdownicze płonnie ſobie rozścili do Polſki, á nigdy go nie mieli. Monarcha ten uſpokoiwſzy ſwoy Narod od woien, chwałę nabytą w boiu, w pokoiu powiękſzył: Sądy y Sędziow dwunaſtu poſtanowił, ktorzy podług zdania ſwoiego, gdyż ieſzcze prawa piſanego nie miała Polſka, ſprawiedliwie, nikomu ani Krolowi nie folguiąc, rozſądzali ſprawy. Miał także Rzeczniki, ktorzy od ludzi proſtych rzecz mowili, bez żadnego datku, bo ie ſam Krol opatrywał, y czterdzieści ſtołow poſpolitych zaſtawiał, do ktorych każdy ktory chciał, ſtołownikiem zaſiadał. Woiewody tenże Krol poſtanowił, áby każdy czaſu potrzeby, lud ſwoiego Kraiu wiodł do woyny. Staroſtow, dla rządu dobr Krolewſkich y dla karania złoczyńcow; Urzędnikow ziemſkich po Woiewodztwach dla uſługi miaſto nadwornych, gdy tam przyieżdza: Podwod od Miaſt przyſtawianych, gdy ich wyciągała pretſza iazda z liſtami Komornikow Krolewſkich, wzmiankę czynią, tych

cza-

czaſow Kronikarze. Sieciechowſki, Swiętokrzyzki Klaſztory, iego ſzczodrobliwości pamiątką ſą wieczną: Umarł Bolesław zaſſug y chwały pełen, nie lat: roku Chrystuſa Pana 1025. panowania 26. opatrzony Swiętemi Sakramenty, przy pięknym y Swiętym Syna napominaniu, z wielkim ludu płaczem: Zeby ſię albo nigdy był nie rodził, albo nie umierał nigdy, wołaiącym: w oſobie ſwey rzadko widziany naychwalebnieyſzego krolowania przykład zoſtawiwſzy. Był Bolesław wzroſtu ſzredniego, włoſow gęſtych, kędzierzawych, oblicza cudnego, ſzczodrobliwy, datny, mężny, ſzczęśliwy, w życiu wſtrzemięźliwy y mierny. Nadgrobek mu w Poznaniu, gdzie dzieł nieśmiertelnych pełny, dług wypłacił śmiertelności, takowy, Gocka ſtarożytność położyła.

(*a*) *Cromerns Lib. 3. tit. Bolesl. 1. f. 438 & ſeq.* (*b*) *Jd. Ib. f. 440. & ſeq.* (*c*). *Bielſki w Kronice f. 60.* (*d*) *Jd. Ibid.* (*e*) *Jd. f. 62.*

Hac jacet in tumba Princeps, glorioſa columba.
Chrobri tu es dictus, ſis in ævum benedictus
Fonte ſacro lotus, ſervus Domini puta totus.
Præcidens comam ſeptenni tempore Romam

Reſztę u Hartnocha czytay L. 1. c. 2. ff. 36. 31.

Pu-

Puſzczone pod hołd, mego panowania czaſy.
Czechy z Krolem widziały, Morawce y Saſy.
Kaſzuby y oſada, ktorey Bałtyd ſięga
Mnie hołd y posłuſzeńſtwo Zwycięzcy przyſięga,
Słupy z miedzi, zakończać chcąc graniczne zwady,
Państw, gdy kładę, wſtępuie w Herkuleſa ślady.
Me o Kościoł ſtarania, woyſkowym zrownały,
Ubieżonym być niechcąc krokiem Oyca chwały.
Gościem w Gnieżnie gdy bawi Otto, moie ſkronie
Jego darem widziane świetnieyſze w Koronie.
Ktoryżkolwiek podobne ukazuieſz czyny,
Z tey, tegoż zdaniem, godzien korony; przyczyny:

VII. Polakow łzy, ktore patrząc na śmierć Bolesława, wylewali rzewne, nie ſama zdami ſię wytrącała z oczu ſzkody wielkość, w ſtracie Monarchy tego uważana: Serce ich przeczuwało podobno, że ſię ſzczęście Narodu odmieni z rządem: ktore ſię też zwykło z człowiekiem mienić: Jakoż Mieczysław drugi, dużo od Męſtwa Oycowſkiego odrodzony Syn, naſtąpił na państwo. Prawda że świeża pamięć zwycięztw Oycowſkich ſprawiła w tym Krolu, że Ruś, ktorey Xiążęta, Jarosław y Mieczysław, woiować pierwſi zaczęli dzierżawy Krolewſkie, do posłuſzeństwa y hołdu orężem zwycięzkim

przyci-

przyciſnął: I że Pomorzany zrzucaiące powolności iarzmo zwoiował przez Belę Krola Węgierſkiego Stefana Wnuka, ktory naſzym woyſkom w tey wyprawie hetmanił, y ktory też po zabiciu w boiu Xiążęcia Pomorſkiego, rządy Xięſtwa tego obiął, wraz z Corką Mieczyſława ſobie za Zonę daną. Wſzakże Monarchę tego zawoiowanego przez Zonę, Niewiaſtę y pyſzną y chytrą, y Narodowi polſkiemu nieżyczliwą, gnuſność y wygod pilność zwyciężyły. Z tego leniwości nałogu ocucony niby ze ſnu; wyciągnął z woyſkiem w nieposłuſznych Polſce Morawcow Kray; ale wyciągnienie to, raczey Morawſkiego Kraiu łupieztwem było, á niżeli woyną y zwycięztwem. Umarł Mieczyſław roku Chryſtuſa 1034. panowania 9. życia 40. Z Ryxą Zoną zoſtawiwſzy Syna: W Monarſze tym widziany przykład, podanie ſtarożytne ztwierdzaiący: Ze przyrodzenie, po zacnych Mężow na świat wydaniu, iak gdyby w płodności ichże oſłabiałe, uſtawa: I że naymężnieyſzych Woiownikow potomkowie, z Oycowſkiego Męſtwa, naymniey dziedziczą.

Odro-

Odrodny teu od Oyca Naſtępca Korony
Nie tak Krol, iak wyſtępkow, iak Niewolnik Zony.
Zona wſzyſtkim rządziła: bardziey niżli węża,
Rodowitego z Polſki nie lubiąca męża.
Na ſwe tylo Niewiaſta wzgląd Tentony miała
O Narodzie zupełnie Polſkim zapomniała.
W ten czas nam Bolesławie prac twych korzyść zpada.
W ten czas Kray zwoiowany iarzmo hołdu zkłada.
A też tego gdy wczeſna śmierć zabiera Pana,
Matka z Synem złożona z tronu y wygnana.
Mąż z Zoną płacą karę zbrodni, żal Mieczſława,
Z życia wyzuwa: Ryxę ſrogości nieſława.

VIII. Po śmierci Mieczyſława gdy Syn iego Kazimierz dla lat niedoyrzałych pory, nieſpoſobny był ieſzcze do rządow, Matka Rixa ſprawowała Kroleſtwo łakomie, y przez wyſadzanie Niemcow na urzędy z uciemiężeniem Polakow. Dla czego widząc ſię na celu położoną powſzechney narodu całego nienawiści, zabrawszy ſkarby Krolewſkie umkneła z Polſki do Niemiec: Kazimierz też nayprzod udał ſię do Węgier, á ztamtąd do Matki, ktora go na nauki do Paryża wyſłała. Gdzie ſzczęścia świeckiego nieſtateczność zważaiąc głębiey, pogardził światem, y Mnichem Benedyktynem zoſtał w Kluni-

aku

aku. W Polfce tym czafem pełno rozruchow było: Jarofław z iedney ftrony Xiążę Rufkie: Brzetyfław z drugiey, Syn Oldrzycha Czefkiego Krola, woiowali Kray Polfki, Wrocław, Poznań, Brzetyfław wziął y wfzyftko okrutnie łupił, nie przepufzczaiąc nawet Kościołom: Gnieźnieńfkiemu mianowicie, gdzie wiele frebra, złota, y kleynotow kofztownych nabrali: Nie przepuścili SS. Bożych Ciałom: Ciała SS. pobitych Puftelnikow wzięli: A Ciała S. Woyciecha gdy fzukaią, w ukazanym Gaudencyufza ArcyBifkupa grobie, Jegoż z fobą wzięli Swięte zwłoki, miafto Woyciecha: Maślaus także Podczafzy Mieczyfława, Mazury, dawnych Maffagetow plemię, oderwał od Polfki, y Xiążęciem fię ich uczynił: Pomorzanie także odpadli od pofłufzeńftwa, y Kuiawy nifzczyli mieczem: Całe fześć lat nie miała Polfka odpocznienia od nieprzyiacioł. W tylu niefzczęśliwościach widząc fię Polacy położonemi, Seym złożyli w Gnieźnie, y tam (zkąd też przyfłowie to początek wzięło: Polak po fzkodzie mądry) iednoftaynym głofem zezwolili na to, á żeby wyfłali

wyfłali Pofły do Kazimierza: Co też y nieodwłocznie uczynili: Pofłow dwu Duchownego y Swieckiego wyfłali: do Papieża nayprzod, żeby uwolnionym być mogł Kazimierz od obowiązku ślubow, y do Kazimierza potym, żeby uwolnionym być chciał. Pozwolił Papież pod zakładem, áżeby Polfka na lampę S. Piotra corocznie z każdey głowy grofz płaciła: ktora to dań Swięto-Piotrzem nazwana: Potym żeby Polacy na wzor Mnichow golili okrągło głowy: Nakoniec ażeby w dni uroczyfte białą chuftę, ktorey używaią Dyakoni, (iuż też bowiem Dyakonem był Kazimierz) gdy Swiętą przy Ołtarzu pofługę fprawuią, zawiefzali na fzyi. Każimierz też prożbą Pofłow y Oyczyzny zgubą zwyciężony, zezwolił na fwoie od ślubow przez Papieża rozwiązanie. Prowadzony zatym z wefelem do Polfki, okazale przyięty w Krakowie, á w Gnieźnie namafzczony na Krolefłwo y ozdobiony koroną, roku 1041. Cały fię zaraz wydał do ratunku Oyczyzny; y mądrym, iuż dobroci, iuż fprawiedliwości fzafunkiem, pokoy domowy nayprzod przywrocił,

wrocił, á myśląc obrocić szablę przeciwko nieprzyiaciołom, na zemstę krzywd Polsce poczynionych, z Jarosławem Xiążęciem Ruskim przymierze nayprzod zawarł: potym powinowactwo, poiąwszy w przyiaźń dożywotnią Maryą (przyiąwszy ta Rzymskiego Kościoła obrządki Dobrogniewą nazwana) Siostrę Jarosławia, Włodzimierza y Anny, Cesarzy wschodnich Bazylego y Konstantyna Siostry, Corę: Pierwszą On uczynił woienną wyprawę na Maślausa: y gdy ten z mocnym woyskiem Krolowi drogę zaszedł, ztoczona bitwa, tą żwawoścą y męstwem, do iakiego Maślausowych pobudzała wiadomość zbrodni, y rozpacz odpuszczenia, á zaś Krolewskich sprawiedliwość woyny y słuszna nad buntownikami zemsta, aż też szczęście do strony sprawiedliwszey przychylone zwycięztwo Kazimierzowi dało. Uszedł Maślaus w ten czas: Jadzwingow z Prussakami, ukazuiąc, że nieszczęście iego szwankiem podobnym nieochybnie imże grozi, do spolney niby obrony namowił, y otrzymał co radził. Liczne ci zebrawszy woysko ztoczyli bitwę z Kazimierzem,

mierzem, ale porażeni y placu y zwycięztwa ustąpili Kazimierzowi: Chcąc zaś gniew zwycięzcy zwyciężeni zatrzymać, Maślausa Autora woyny, błagalną niby ofiarę, zawiesili na szubienicy, y pnącego się do tronu haniebnie podwyższyli: Odetchnęło w ten czas od woien y przedłużonych klęsek Krolestwo: W pokoiu miłym lat resztę panowania Monarcha ten pędząc, założył y bogato uposażył Klasztory dwa: Tyniecki nad Wisłą, sto wsi y zamkow cztery iemu nadawszy: y w Lubaszu nad rzeką Odrą, zakonu, w ktorym sam był w Kluniaku. Biskupią także Stolicę z Smogorzewa, (Byczyną to miasto teraz zowiemy) przeniosł do Wrocławia. Wiele innych rzeczy ustanowił Kazimierz ku chwale Bożey, y ku zaszczytowi Narodu: Aż też dług śmiertelności wypłacił roku 1058. Miesiąca Grudnia, pochowan w Poznaniu. Krol, iako o nim Bielski, wzrostu miełego, urody dostatniey, włosow gęstych, twarzy cudney, trzeźwy, mierny, bogoboyny, uczony iako on wiek niosł: A ten naypierwszy Krol w Polsce czytać umiał. Zostawił z Dobrogniewy

Xiążęcia Ruſkiego Corki Boleſława Smiałego Władyſława Hermanna, o ktorych niżey Mieſzka y Ottona młodo zmarłych y Swiętochnę Corę, Zonę Wratyſława Czeſkiego Xiążęcia.

Kazmierz z Matką wraz, dobre y niewinne Panie
Na zemſtę zbrodni Matki idzie na wygnanie.
Wzgardzaiąc ſłużbą świata: do Chryſtuſa znaku
Zaciągnął ſię Młodzieniec Swięty w Kluniaku.
Tym czaſem Ziemia Polſka zoſtaie bez Pana.
Nieſzczęściom, ktoż ie zliczy? bezmiernym podda na.
Zbiedzona Polſka, Krola na wygnaniu szuka,
Nie Oycu lecz Dziadowi podobnego Wnuka.
Maślauſa ten nayprzod wſtępnym gromi boiem,
Lat reſztę panowania zaſzczyca pokoiem.
Niewinnych Bog obrania: y widziſz iak ładnie,
Powſtawa, gdy niewinny w ſzczęściu podupadnie.

IX. Boleſław Smiały nazwany tron Polſki po Oycu oſiadł. Lata ten młode, doyrzałą Rycerſkiego rzemieſła umieiętnością, ubiegł. I zdaie ſię, że go ſzczęście ſamo, rządow Narodu oſądziło byc godnym, gdy mu do okazania męſtwa, pole ſzerokie otworzyło w ſamych panowania początkach: Jaromir Czeſki, Bela Węgierſki, Krolewicowie Jzaſław Syn Jaroſławow Xiąże Kiiowſkie, przybiegli do niego razem, znaczni z trzech mieyſc Zbiegowie, pomocy y obrony ſzukaiąc: Czechy nayprzod naiezniki Polſki

poſkromił y przymuſił Wratyſława ich Krola że Jaromirowi Bratu Praſkie y Ołomunieckie Biſkupſtwa ſpuścił: y że Swiętochnę ſwoią Sioſtrę za Zonę poiął. Pruſſakow potym, ktorzy Pomorze y Krainę naieżdzali, uſkromił y poraził. Po Pruſkiey woynie zwycięzkie woyſka przeprowadził Boleſław do Węgier, ztoczył z woyſkami Jędrzeia Węgierſkiego Krola bitwę, y iegoż nad Ciſą rzeką zwyciężył. Wratyſław Xiąże Czeſkie w ten czas poimany. Jędrzy Krol, w ucieczce zamordowany od ſwoich: Znieſione Henryka Ceſarza z Niemcow y Czechow zebrane woyſk poſiłki. Bela Brat Jędrzeia przez niegoż wygnany z Węgier, na toż Kroleſtwo uwieńczony w Biłagrodzie Krolewſkim: Nieprzyiacioł łupami zbogacone woyſko, pełen zwycięztwa chwały Boleſław do Ruſi przenioſł; y bieg zwycięztw nad nią, przerwawſzy do czaſu, znowu ku Węgrom ciągnął z zwycięzkim woyſkiem, y tam Belowe Syny: Geyzę, Władyſława, y Lamperta, z Synem Jędrzeia Krola Salomonem pogodziwſzy, znowu do Ruſi broń wſzędzie zwycięzką zwrocił: ktorą woiuiąc: woyſka Wſewolda znioſł: Ki-

łow, Łuck odebrał, y całą Ruś zhołdował sobie Zwycięzca: Ale w Kiiowie gdy bawi, przy wielkim dostatku swoim, y Rycerstwa swego, to się Jemu y woyskom iego przydało, co niegdyś Hannibalowi y woyskom iego w Kampanii, że znikczemnieli z zbytku y roskoszy. Wrocił do Polski Bolesław, y zwycięztw chwałę po Węgrach, Prussach, Czechach, Morawie, Pomorzanach, Rusi, rozniesioną szeroko, występkami wielkiemi, á nakoniec, gdy go o tęż zbrodnie strofuie Stanisław Szczepanowski Krakowski Biskup, tegoż Swiętego Biskupa srogim pod czas Mszy zaboystwem zeszpecił y ztarł. Złożony za to przez Grzegorza VII. Papieża z tronu, widząc się być w pogardzie y nienawiści Narodu, poszedł do Karyntyi, gdzie, iako u Sarnickiego Maci Stryikowski dowodzi, w Klasztorze Ossyak nazwanym, nie daleko od Miasta, Feltkirchen rzeczonego, u WW. OO. Benedyktynow resztę życia na pokucie y usługach kuchennych nieznaiomy, aż dopiero przed śmiercią, przepędził, pochowany tamże z nadgrobkiem; *Boleslaus Rex Poloniæ occisor S. Stanislai Episcopi Cracoviensis.* Panował

nował lat 22. zostawił z Wizesławy, Syna Mieczysława, ktory od Stryia z wygnania do Oyczyzny wrocony, umarł bezdzietnie roku 1089 w ośm lat po Oycu, á roku iednegoż z Matką: Bolesława tego koniec inny, nieco okropnieyszy, Pisarze niektorzy być mienią: Ale iakiżkolwiek ten był, godzien też wiek iego doyrzalszy, odrodzony od swych początkow: á też o ułomności człowieka upominaiący nas razem, ktoremu sama mocno upragniona szczęśliwość niebespieczeństwem grozi.

Jak wielką zwycięztw chwałą pozaszczycał woyny
Bolesław, tak był niemniey w krwi szafunku hoyny
Morawcow, Węgrow, Czechow, y Ruskie Narody
Zplądrował, swemu rowne uczyniwszy szkody.
Lubieżvością, łupieztwy, Kray napełnił cały,
Krwią, postrachem, ohydą nieśmiertelną chwały.
Biskupa, gdy ten zbrodnie Krola gani śmiele,
Przywykłym do zaboiu Mieczem śmiały ściele!
O zbrodnio! o straszydło! o Polski niesław!
Nie schnie ręka w Biskupa gdy uderza żwawo?
Gdzie? y iak legł? ciekawy nie baday Polaku,
Lethe, w ktorey pogrązon, nie zostawia znaku.

X. Władysław Herman Brat Bolesława od Polakow Ruską uciśnionych woyną, á nie znayduiących obrony przez swego tronu sieroctwo, poniewolnie na

 państwo

pańſtwo wſadzony, ſławnieyſzy gdyby mniey Sieciecha ſłuchał. Woyny miał z Pomorzany, y z Pruſſakami, ktorych też zwycięztwa ſwego bieg długo zatrzymuiących, upokorzył nakoniec, y do dani dawney á poſłuſzeńſtwa zwycięzca przywiodł: Wratyſława także Czeſkiego Krola, gdy ten bezprawną Henryka 4 darowizną, prawo ſobie do Polſki rości, y w granice iegoż z woyſkami wciąga, przez Sieciecha Woiewodę Krakowſkiego zniosł. Znaydował ſię w Sieciecha zwycięztw towarzyſtwie dziewięcioletni Bolesław, Hermanna Syn lata ubiegaiący męſtwem nieuſtraſzonym. Z Synem też Zbigniewem Sieciecha zbytniey władzy nie cierpiącym, krwawą nie daleko Kruſzwicy bitwę Władyſław ztoczył, y wygrał. Wſzakże Syn nieprzyiaciel po przegraney znalazł litościwego ſobie Oyca w Zwycięzcy: Miał ten Monarcha pierwſzą Zonę Judytę Corkę Władyſława y Adelheidy Krolow Czeſkich, y z niey długo niepłodney za modlitwą Mnichow Opactwa S. Jdziego we Francyi, do ktorych Poſły z darami wyſłał, Syna Bolesława Krywouſtego zoſta-

zoſtawił. Drugą Zofią Corkę Henryka trzeciego Ceſarza, á czwartego Sioſtrę, po Salomonie Węgierſkim Krolu, albo iak Sarnicki twierdzi, po Jędrzeiu Wdowę, ktora mu corki trzy powiła: Umarł Herman roku Chryſtuſa Pana 1102 panowania dwudzieſtego. Szczęśliwſzy ztąd czy nieſzczęśliwſzy nie wiem, że podnieſioney naprzeciw ſobie broni, z przyczyny Sieciecha przez Syna Bolesława, ſzczęśliwym na Ruś y Pomorzany przenieſieniem, y domowy przez odprawę y od boku y od rady ſwey Sieciecha, y zewnętrzny przez Ruś y Pomorzany pogromione, ubeſpieczony widział pokoy.

Okrutnego ten Brata poznoſił wyroki,
W cnot Numy Łacinnika wſtępuiący kroki:
Syn łoża nierządnego, na Oyca powſtaie,
Lecz iego nabożeńſtwu zwycięztwo Bog daie.
Na bliſkiey Gopłu zbrodzień zwyciężony roli.
Z broni wyzutą rękę składa do niewoli.
Ty ktory wiele czytaſz, powiedz, wieluż chwały
Godnych, łoża Rodzicow nierządne wydały?
Uliſſa rod, co Oyca gubi w ryb potrawie,
Corce, nierządnicy podlega nieſławie.
Eneaſz ſwoich zdrayca, nieſłuchay Marona,
I Romul Bratobocca z złego wyſzli łona.

XI. Bolesław 3. Krywouſty od krzywych uſt nazwany, obiął rządy Pań-

ſtwa po Oycu. Polſkiego tronu godzien, choćby też do ſniego prawa z krwią był nie wziął. Mężny y woienny Monarcha, y ktory życia ſroku dziewiątego uproſiwſzy ſobie u Oyca, áżęby Sieciechowi Hetmanowi woyſk przydany był za towarzyſza woyny naprzeciw Czechom, ſwoie nad nieprzyiaciołmi zwycięztwa arcywcześnie zapoczął, wſzakże nader ſzczęśliwie y z rownym zawſze męſtwa okazaniem. Po zakończoney Czeſkiey wyprawie, na ktorey dziewiecioletni Bolesław wſzyſtkie żołnierza urzędy pełnił, ieſzcze za życia Oyca roku dwunaſtego, naprzeciw Pomorzanom wyprawiony z tymże Sieciechem, do mocnego iednego zamku poddania (gdy o wzięciu iego Sieciech iuż był zwątpił) nieprzyiacioły przymuſił. Lat licząc 18. roku 1103 oſieroconé po Oycu odebrawſzy rządy, naprzeciw Czechom, ktorych Xiążęcia Borzywoia Zbigniew Syn Hermannow złego łoża, naprzeciw Bratu pobudzał, wyciągnął z woyſkiem, y gdy opuſzczony od Czechow, nieſprawiedliwością woyny brzydzących ſię, Borzywoy, wrocił do Czech

Czech, na zemſtę zamyſłow iego złych, przez Zeliſława Wodza, Morawy splądrował, y złupił, poraziwſzy przody Swiatopełka Morawſkie Xiążę: Pomorzany potym, przenieſioną na nie z Morawy wyprawą, pogromił. Wſzakże y ci, y Czechowie, pokoy, do ktorego zawarcia mieczem polſkim przyciśnieni byli, zerwali: Nowe na nich czynił znowu wyprawy Bolesław: Czechowie nayprzod porażeni: korzyścią y łupami zwycięzkie woyſko zbogacili: Nie były mniey ſzczęśliwe z Pomorzanami potyczki, ktore wſzędzie Bolesław gromił, miaſta im y zamki odbieraiąc: I takowe naprzeciw Morawcom y Czechom z iedney, z drugiey zaś naprzeciw Pomorzanom y Pruſſakom wyprawy powtarzane częſto, dla częſtego poniewolnych Soiuſzow przez nieprzyiacioły targania, zawſze y korzyść wielką, y zwycięztwa chwałę przynoſiły Polakom, im hańbę: w roku 1113 w porazce pod Nakłem Pomorzan y Pruſsakow 27000 trupem od miecza legło. Białogrod, Kolberg, Kamin, Wolin, y wiele innych miaſt, wzięte. Rownym nieſzczęściem Czechow

chow podnoszone przez nich woyny zakończał Bolesław. Wiodł woynę Krol ten z Henrykiem 5 Cesarzem: Naiechał Cesarz z woyskiem Kraie polskie: szukał przez Posła pokoiu Bolesław: ktorego chcąc ustraszyć Henryk, przywiodł go do skrzyni złota pełney: *Mam ia czym*, mowiąc, *Pana twego ustraszyć:* na co Poseł, nazwiskiem Skarbek, zdięty z palca złoty sygnet wrzucaiąc do skarbu: *Idź złoto* odpowiedział, *do złota: Ni nacz to u nas, gdyż więcey my się w ostrym żelezie kochamy, niż w złocie.* Czym zadziwiony Cesarz, *Habdank*, rzekł, to iest dziękuię, y ztąd herb Domu tego Habdankiem zowiemy. Gdy tedy Bolesław od Posła wiadomość bierze, że trudny do pokoiu Cesarz, chyba że mu Krol daninę płacić przyrzecze, (takowy bowiem przez Cesarza zakład pokoiu dany) y nad to, do swych dzierżaw Zbigniewa wroci, (był ten z Polski dla zdrad y zbrodni wygnany) Obieraiąc raczey woynę, niżeli szpetnie okupiony pokoy, woyska w pole wywiodł: ztoczona w polach Wrocławskich bitwa krwawa, na ktorey przywykłą do zwy-

cięztw

cięztw Bolesława szablą y męstwem pogromieni Niemcy, trupami z obydwu stron poległych żołnierzy zasypane pola, ktorych gdy nie grzebią, moc wielką psow zwabili: zkąd też mieyscu *Hunds feld* to iest psie pole, nazwisko dane: nastąpił pokoy roku 1110 zawarty: Krol Cesarzowi Rycerze iegoż, ktore miał w niewoli, obiecał wypuścić: Cesarz zaś, ktory od Bolesława daniny się przed woyną dopominał, Jemuż dał za Zonę Adleidę swą Siostrę, gdy nieco przed tym Zbisława Małżonka iego pierwsza umarła: Synowi zaś Bolesławowemu, Władysławowi Krystynę swą Corkę ieszcze w ten czas niedorosłą zaślubił. Ta po bitwie do zawarcia powinowactw z Bolesławem, Henryka Cesarza łatwość, y wyżey wspomniona przed bitwą do pokoiu szukanego od Bolesława trudność, ukazuie, iako Dzieiopisowie Polscy, naprzeciw Niemieckim słusznie Bolesławowi przypisuią zwycięztwo: Monarchą tenże Włodzimierza Przemyślskie Xiąże pogromił, y do posłuszeństwa przywiodł: I około roku 1124 zwycięztwa swe z Rusi, aż do Danii przeniosł, á postrachem samym

swey

ſwey broni do uſtąpienia z Páńſtwa, ktore bratoboyſtwem Henryka zmazał był, Abla Brata iegoż, przymuſiwſzy, y nowo danego Duńczykom zmocniwſzy na tronie Krola, z wielkiemi ſkarbami, y z Piotra Dunina, (ktory ſię nieco przedtym do Polſki przenioſł był, y tu iuż oſiadłym będąc, do zemſzczenia ſię Bratoboyſtwa tego nad Bratoboycą, poradnikiem Krolowi był) rodem całym wrocił do Polſki: chwały wiekopomność w Danii zadziedziczoną zoſtawiwſzy. Piotr ten Dunin Graff na Skrzynnie, wielkich dobr w Polſce zakupionych Dziedzic, Kościołow 77 ſwym nakładem wyſtawił: Piſzą niektorzy, że temu przez Władyſława Boleſławowego Syna oślepionemu, wzrok był cudownie przywrocony. Miiam tu inne Boleſława zwycięztwa, liczą znacznieyſzych Piſarze naſi powſzechnie, pięćdzieſiąt. Oſtatnia Jego potyczka była z Ruſkiemi Xiążęty pod Haliczem, gdzie od nieprzyiacielſkich woyſk licznych, w małym ſwych ludzi poczcie obſkoczony, (iuż bowiem część większą woyſka odprawił był od ſiebie, zaſzłym z Ruſią przymierzem ubeſpieczony)

y od Wiſſebora nad to Krakowſkiego Woiewody odſtąpiony, z małą ſwoich garſztką, wielkiego iednak męſtwa pełnym boiem, przez Nieprzyiaciela ſię przebił, nie zoſtawuiąc na placu przez ſiebie opuſzczonym, inney dla nieprzyiaciela zwycięztwa chwały, tylko że nie on z niego zwycięzcą zchodził. Są, ktorzy świadczą Piſarze, że wrociwſzy do Polſki, Wiſſeborowi Woiewodzie Krakowſkiemu kądziel y zaięczą ſkorkę poſłał, y mieyſce w Senacie Woiewodom Krakowſkim pierwſze odebrał, Kaſztelanom ie Krakowſkim daiąc. Boleſław, przyimuiąc trefunek za napomnienie Boſkie, żeby reſztę życia łożyła na ubeſpieczenie dla ſiebie wiecznych Kroleſtw, rozniożſzy tak ſzeroko ſwego imienia y oręża chwałę, wydał ſię cały na pobożne uczynki, na Swięte dobremi uczynkami Nieba ſię dobiianie. Jakoż S. Jdziego we Francyi w Narbonie, (ktorego łaſką, ſwey Matki Judyty odwrocona niepłodność) S. Stefana w Węgrzech: S. Woyciecha w Gnieźnie, z nabożeńſtwem nawiedził groby. Pościł o wodzie y chlebie, w włoſiennicy chodził: á w ſwoim piel-

pielgrzymowaniu Kościoła żadnego nie minął bez upominku, ani ubogiego bez iałmużny. Na trunnę S. Woyciecha SS. kości wyłożył 80 grzywien frebra, y drogich pereł, y kamieni niemało. Umarł Sakramentami SS. opatrzony, roku Chryftufa Pana 1139. Zycia 54 panowania 37. Boga y Narodu chwały Miłośnik wielki. Miał Krywoufty pierwfzym związkiem Zwiftawę Xiążęcia Kiiowfkiego Corkę y z niey Judytę y Swiętofławę Corki, y Syna Władyfława. Drugim Adelheidę Corkę Henryka IV. Cefarza V. á Sioftrę, y z niey Kazimierza młodo zmarłego w roku 1132 Bolesława Kędzierzawego: Mieczyfława ftarego. Henryka w Syrii woiownika bezżennego: y Kazimierza fprawiedliwego. Przed śmiercią między Syny takowy Polfki uczynił podział: Władyfławowi nayftarfzemu. Krakowfkie, Sieradzkie, Łęczyckie Woiewodztwa, Sląfk y Pomorze, y naywyżfzy rząd całey Polfki: Mazury, Kuiawy, Dobrzyńfką y Chełmińfką Ziemie, Bolesławowi Kędzierzawemu: Poznańfkie, Kalifkie, czy iak w ten czas zwano Gnieźnieńfkie, Woiewodztwa

wodztwa, Mieczyfławowi: Sendomirfkie y Lubelfkie Ziemie Henrykowi: A zaś piątemu naznaczył mieyfce, iakie ma między czterema kołami na wozie fiedzący, w Bofkiey, y w Braci opatrzności. Jakoż gdy Bracia częściami dzierżyli Polfkę, po ich śmierci, na trzymanych przez nie czterech częściach ofiadł, iako na wozie. Pogrzebiony w Płocku z wielkim á całemu Narodowi powfzechnym płaczem. Był Bolesław miernego wzroftu, ferca nazbyt wielkiego, miłofierny, czuyny, fzczęśliwy y nader waleczny, nowy Hektor, y Annibal Polfki, wyiąwfzy, że Nafzego nigdy nie zwoiowały rofkofze y piefzczoty.

Pięćdziefiąt walnych, fzczęściem, procz mnieyfzych gonitew,
Zawfze rownym, odprawił Krywoufty bitew.
Jle woien, licz tyleż zwycięztw: ktoraż Księga
Zawrze Narody, ktorych oręż iego fięga.
Zbite hufce Henryka, rzeczy by zbywały
Jnne, do Jego wielkiey wyftarczaią chwały.
Gdy całe bezbronnego łamiący przymierze
Rufin zdradą zwycięża, żal mu życie bierze.
Zwycięztwa wielkie Rzymie licz Pompeiufza,
Do uftąpienia chwały Bolesław przymufza.
Tam ten w bitwie z Cezarem zwiępnym boiem pada,
Nafzego, fama zwycięztw bieg, ztrzymała zdrada.

XII.

XII. Stany do Krakowa na Seym zgromadzone, podział Polſki na Syny przez Bolesława uczyniony, pochwaliły, y nayważſzy Państwa rząd zleciły nayſtarſzemu Władysławowi. Woien zagranicznych żadnych ten nie prowadził, zaczętą przez Sobiesława Xiąże Czeſkie, śmierć iegoż zakończyła: Ale domowych zamięſzek początkiem ſię ſtała Kryſtyna Władysława zona, rządziocha wielka. Za iey natchnieniem wyniosłości y łakomſtwa pełnym, nalegał u Panow Władysław, áżeby wſzyſtkie po Oycu poſiadł państwa: W czym lubo Senat przeciwny znalazł, atoli wezwawſzy Xiążęta Ruſkie z ſobą zpokrewnione na pomoc; podatki na Xięſtwa Braterſkie włożył, y niektore im poodbierał zamki y miaſta. Udali ſię Bracia z dobr złupieni, nayprzod do proźby, ta gdy odrzucona, y gdy większa Panow część na ſtronę możnieyſzego Władysława przeszła, iuż tracili nadzieię utrzymania ſię na państwach: Henryk y Bolesław wyzuci z ſwych Xięſtw, aż do Poznania zapędzeni; dla ſpolney z Mieczysławem obrony: Gdzie obłężeni od Brata Ruſkiemi poſiłkami

kami

kami zmocnionego, poſtanowili wycieczkę uczynić, y albo zginąć, albo ſię mocą nieprzyiacielowi wybić: Zamysłom ich, Bog, ktory niewinnym na pomocy bywa, poſzczęścił; y nagłą rzeczy uczynił odmianę. Bo gdy beſpieczny Braci y całey Polſki zwycięzca Władysław, z Xiążęty Ruſkiemi bieſiaduie, y całe woyſko bez porządku ſię tu y owdzie błąka: y iedni piią, ſpią drudzy, ci graią, tańcuią owi: Oblężeni Bracia wycieczkę z zamku uczyniwſzy, na niegotowe napadli, zapalili oboz, y iedne pobili, powiązali drugie: Władysław z przednieyſzemi Xiążęty ledwie w kilka koni do Krakowa uſzedł; Zwycięzcy Bracia gdy ſię łaſkáwie z poimanemi obchodzą, więcey dokazuią dobrocią, niż mieczem, wkrotce cała ſię do nich obrociła Polſka. Władysław, niewidząc ſię być beſpiecznym w Krakowie od Braci nadciągaiących z woyſkami, uſzedł do Niemiec do Konrada Ceſarza, pomocy u niego y beſpieczeństwa ſzukaiąc: Dokąd mu też, po wziętym Krakowie, Zona z dziećmi odesłana: wyrok wygnania na wſzyſtkie dany. Tak ſwoie

dzier-

dzierżawy utracił Władysław, gdy wydziera cudze. Konrad Cesarz, á po nim Fryderyk Barbarossa starali się o przywrocenie Władysława, ale ci nie otrzymali więcey, tylko że Sląsk Władysławowi wypuszczony, ktorego iednak odzierżenia nie doszedł, w drodze z Niemiec ku Sląskowi dług śmiertelności wypłaciwszy, roku pańskiego 1156. panował lat 6. do roku 1145: resztę na wygnaniu przepędził: Szczęśliwszy, gdyby żony nie słuchał, pochowany w Aldenburgu w Holsacyi: Trzem Synom iego Sląsk się dostał; na trzy Xięstwa podzielony: Bolesławowi, Wysokiemu nazwiskiem, Wrocław się dostał: Konradowi Głogow y Krosno: Mieczysławowi, Raciborz, Tęszyn y Opol: Po ich zaś śmierci nastąpił Sląska na liczniey sze Xięstwa podział, przez rozrodzone Władysława wygnanego Wnuki y Prawnuki, ktorych rodu tablicę u Pistoryusza czytay: Ostatni rodu Piastowego we Sląsku, był Xiąże Lignicy y Brzegu Jerzy Wilhelm, ktory też roku 1674. Władysława tego, swą śmiercią zakończył Familią.

Na cztery części, rownym działem podzielona,
Polska, czterem iest Synom do rządu zlecona.
To-

Tobie Się Władysławie Krakowska dostała,
Ziemia, z łat, z dzierstw, pierwszeństwem, lecz nie Marsa chwała.
Bracią gdy łupisz z ich dobr, zapomniawszy sławy,
Pomiarkowania, własne utracasz dzierżawy.
Po wygnanym rodzicu nieszczęście Rayczyny,
Zony rowne, zprzągneło, do rownegoż Syny.
Gry kości, czyliż nie znał? z tey wiesz pospolicie
Ze się pędzi spokoyne przy własności życie:
Gracz pieniężny, dla zysku gdy gry nie umika,
Często smutny do domu wraca bez Fenika.

XIII. Bolesław IV. tym imieniem, Syn wtory Krywousta, z działu Oyca, Mazowieckie y Kuiawskie Xiążę, od włosow przyrodzonego utresienia w Kędziory, Kędzierżawym rzeczony, po wygnanym Władysławie do rządow państwa przyzwany od Stanow, y do opieki Brata naymłodszego Kazimierza: Monarcha ten miał zatargi długie, z Konradem y Fryderykiem Barbarossą, Cesarzami, ktorzy wygnanego Władysława do tronu Polskiego przywrocić chcieli: iuż, przez wyprawione umyślnie poselstwa, wyprawy swoiey nigdy nie biorące zamierzonego skutku: iuż przez powtarzane woyny postrachy: Woyska ich y liczne y mocne, podiazda-

 mi

mi, y przy zwłaczaniu bitwy, niewygodami niſzczył Boleſław, á też niekiedy dobrodzieyſtwy zwyciężał. Aż na koniec pokoy z Barbaroſſą ſtanął, w ten zakład: Ażeby Sląſk Władyſławowi był powrócony: y żeby Ceſarzowi pomoc Polacy dali, woyną Medyolańſką zarżuconemu: Jakoż Boleſław Wrocławſkie Xiąże, Władyſława Syn, z wyborną polſką iazdą poſiłkował Fryderyka, y cudnego męſtwa w rożnych potyczkach dał dowody; oſobliwie gdy olbrzymiego prawie wzroſtu męża, Fryderykowe Rycerze nie bez urągania wyzywaiącego do poiedynczey bitwy, mocą zwycięzkiego oręża zwaliwſzy z konia, y zabiwſzy, pełen chwały męſtwa z pola powrocił do obozu: Stryi tegoż Boleſława Henryk Sendomirſkie y Lubelſkie Xiąże z Konradem III. Ceſarzem przyiąwſzy krzyż na woiowanie pogan w ziemi świętey, uczęſtnikiem był chwały zwycięztw, tamże przez Konrada odnieſionych. Boleſław Kędzierzawy Pruſſakow odpadłych od Polſki po śmierci Krywouſtego do poſłuſzeńſtwa, y do Wiary Swiętey przyięcia ze chrztem, zwycięzką przycisnął

bronią. Ale ci, iak ſię tylo od poſtrachu ſzabli polſkiey dalekiemi być obaczyli: Nayprzod Kapłany Katolickie z pańſtwa wypędzili, á potym zoſtawione polſkich żołnierzy oſady z zamkow rugowali: przyległe Mazoſze naiechawſzy, złupili. Zebrał Boleſław woyſko, ale to przez zdradę Pruſſakow czterech, ktorzy w Polſce żołd zdawna wiedli, niby wiadomſzych położenia mieyſc, na błota y ieziora naprowadzone, y od Pruſſakow na zaſadzie czuwaiących obſkoczone, prawie całe poległo z Wodzem ſwoim Henrykiem Xiążęciem Sendomirſkim y Lubelſkim, Boleſława Bratem, po ktorego śmierci Xięſtwa iego doſtały ſię Synowi naymłodſzemu Krywouſta Kazimierzowi. Już śmierć Henryka, iuż porażka Polakow przez Pruſſaki, zamięſzek domowych początkiem była. Xiążęta Sląſkie dopominali ſię cząſtki w podziale dobr po Stryiu: ale nakłonieni do pokoiu, gdy im Boleſław zamki niektore dotąd dzierżone w Sląſku, folguiąc zgodzie, pod rząd wypuścił: Jaxa też y Swiętoſław Panowie możni y rodowici, Kazimierza wynieść zamyślali do

naywyższych rządow, odebrawszy ie Bratu iegoż, ile takowemu Panu, ktorego oni mniey być walecznym osądzili u siebie, á bardziey do pokoiu skłonnym. Ale Kazimierz tey famey Panow tych ku sobie przychylności użył, na utrzymanie y Brata przy rządzie, y Polski przy pokoiu. Za panowania Monarchy tego, Werner Rożyc Kuiawski Biskup zabity, z naprawy Bolesty Kasztelana Wiskiego przez Bieniasza tegoż Kasztelana Brata: za co, z wyroku Bolesława, żywo w Gnieźnie spalony: Niesnasek między Biskupem á Bolestą przyczyną była, wieś Krasko, niesłusznie od Bolesty Kościołowi wydarta, á przez Biskupa odzyskana prawem. Biskup ten chwałą życia swiątobliwości za życia, á cudow po śmierci sławny. Umarł Bolesław Kędzierzawy roku Pańskiego 1173. życia lat licząc 46 panowania 27. Pogrzebion w Krakowie na Zamku. O czym Bielski á f. 118 ad 126. Miał Bolesław pierwszym związkiem za Zonę Anastazyą, Corkę Wsie-Włodzimierza Halickiego Xiążęcia, y z niey Bolesława przed Oycem zmarłego, y Leszka, ktory

ktory Mazowieckie y Kuiawskie Xięstwa sobie od Oyca dane umieraiąc bezżennie spuścił dziedzictwem Kazimierzowi Stryiowi. Umarła Anastazya roku 1172. Po iey śmierci złączył się powtornie z Heleną Corką Rościsława Przemyskiego Xiążącia, z ktorą nie długo żyiąc, Wdowę zostawił.

Mieczem gdy nagli Prussow do wiary: dostatki
Traci, y woyska na rzez wydaie y iatki.
Zdrayca prowadził woyska, ten zaś chciwy złota,
Na przyległe ie Ossie zaprowadził błota.
Przed oczyma zieloność pokrywała kępy,
Swe zaś za woyskiem czynił nieprzyiaciel wstępy:
Napada na walczące z samym ziemi gnoiem,
I zdrada samą naszych zwycięża, nie boiem.
Tać iest Narodow od zdrad, usunionych wada,
Ze ie często podchodzi oszukane, zdrada.
A iż miarkuią wszystkie swoiey sznurem cnoty,
W pełne sami nieszczęścia wpadaią obroty.

XIV. Naywyższy rząd Polski po Bolesławie Kędzierzawym na Brata Jego Mieczysława przeniesiony. Temu w dzieciństwie odziedziczona statku dziwnego chwała starego przyswoiła nazwisko. Ale on, gdy nowemi podatkami obciąża Polskę, y odmienioną pierwiastkowey stateczności załetą, na inne się wylewa zbrodnie: gdy dostoieństwa Narodu nie zasłu-

gom oſob daie, ale pieniędzom: Łakome nad to Urzędniki ſtawia, ktorzy wybieraniem dani, y monarchy y ſwoie naſycali łakomſtwo, w nienawiść powſzechną wpadł: Upominał Mieczyſława Gedeon Krakowſki Biſkup, ale ſię napominaniem nie poprawiał. Za powodem zatym Gedeona wſpomnionego, y Stefana Woiewody Krakowſkiego, y za radą á pomocą innych Panow złożony z Państwa, y przymuſzony do iegoż uſtąpienia godnieyſzemu rządow Kazimierzowi. Trzykrotnie małżeńſkie śluby odnawiał Mieczyſław: z Eudoxyą Xiążęcia Halickiego Corą, Sioſtrą Żony Bolesława Kędzierzawego bezdzietny. Z Alheidy Beli ślepego Krola Węgierſkiego Cory, Gieyzy Brata, zoſtawił między innemi Władyſława Laſkonogiego, o ktorym niżey, y Ottona z ktorego krwi pochodzący Przemyſław roku 1295 26 Czerwca honor Korony przywrocił Polſce: O czym także niżey.

Bądź niegdy dzień ſię śmieie wſchodząc, wſzakże chmury,
Nagle zpadłe tenże ſam przerobią w ponury.
Z [illegible] uderzę gromem: Wſtrząſa świat grzmotami.
Drzewa, laſy, budynki łamie piorunami.

Tak naſz ſtary Mieczyſław, gdy rząd Państwa bierze,
W łagodney, był obrazem Brata, manierze,
Ale mnoſtwem potomſtwa, zięciow ſzczęściem, złota,
Doſtatkiem, z domu iego wyruſzona cnota.
Zbrodniami, okrucieńſtwem, ſrogością oręża,
(Wyłącz śmiałego) wſzyſtkie Monarchy zwycięża.
Wſzakże złożony: nigdy ſrogości poczwary
Nie bywaią u Sarmat puſzczane bez kary.

XV. Kazmierz tym imieniem drugi, ſprawiedliwym, iakoż w rzeczy był, nazwany, na mieyſce złożonego Mieczyſława wyſadzony do rządow Narodu: Sama Monarchy tego ſkromność daleka od ubiegnienia Brata do naywyżſzey władzy, przywiodła Panow, że go iednomyślnie dzwignęli na tron: Oſądzili u ſiebie, że unikaiący przed władzą, ſprawować ią naychwalebniey będzie: Ani ich nadziei oſzukał Kazimierz. Naypierwſze on przedſięwziął ſtaranie, ugaiac domową niezgodą głęboko zadane Oyczyźnie rany: Mieczyſława Brata do Oyczyſtych Państw przypuścił, ktory przecię w nadzieię pomocy mocnych Zięciow, nie zaniedbał taiemnych o tron ſtarań, y zaſadzek na Brata: Jakoż gdy ſię Kazimierz woyną z Ruſią

ſię y Węgrami bawił, Krakow, krom Zamku, Mieczyſław ubiegł, z ktorego za powrotem Kazimierza z Ruſi Ociec poſtrachem, Syn Mieczyſława Otto orężem nayprzod, w niewolą z ſwoiemi żołnierzmi zagarniony w Krakowie, ludzkością potym y dobrodzieyſtwy, (gdy wſzyſtkie wolno wypuſzcza, przody obdarzone) zwyciężeni wſzyſcy, uſtąpili, y tą Kazimierza łaſkawością zadumieni, ſpokoyne iemu nad całą Polſką zoſtawili rządy. Domowe zamięſzki uſpokoiwſzy Kazmierz, z woyſkiem na Ruś ciągnął, Mściſława z Halickiego Xięſtwa przez Bracią wygnanego, chcąc na państwo wrocić: iakoż bitwę z nimi pod Haliczem wygrał: y Mściſława w Haliczu oſadził: ktory gdy wkrotce umarł, otruty: Bela Krol Węgierſki Syna ſwego Andrzeia na Haliczu przełożył. Zkąd nowa Kazimierzowi z Węgrami uroſła woyna, gdy z więzienia z Węgier uſzedłſzy Włodzimir, pomocy u niego naprzeciw Andrzeiowi ſzuka, y otrzymuie, wczeſnie, nayprzod trzyletnim, á potym w Spiżu zawartym wiecznym przymierzem zakończona: Piſze Długoſz: że

że Kazmierz około roku 1183 Brzeście Litewſkie, Drohiczyn, Włodzimierz y Przemyſki Kray przyłączył pod ſwoie rządy. I uſpokoiwſzy rzeczy wſzyſtkie na Ruſi y w domu, na zemſtę Krwi Brata Henryka, zabitego przez Pruſſakow, do Prus wezbrał ſię z woyſkiem, y przyciſnął do poddania ſię y ugody, y dani zatrzymáney wypłácenia. Monárchá ten nád Pomorzem, gdy to odſtawſzy od Mieczyſłáwá, pod rząd ſię iego udáło, przełożył Sambora Zyrę Grabię, á nád Stolpeńſkim Kraiem Boguſłáwá z domu Gryfow, ktorzy obydwa potym nie Namieſtnikámi Krola, ale Panami tam z czaſem być chcieli. Monarchá ten duchowne dobrá od dawaniá podwod uwolnił, Biſkupich dobr zwykłego przez Szlachtę łupieztwá, po Biſkupow śmierci, zábronił, y toż na Seymie w Łęczycy złożonym utwierdził. Wyſtawił w Suleiowie y w Pokrzywnicy Klaſztory: Ciało S. Floryana uproſił z Rzymu, y do Krakowa zprowadził: W ktorego też uroczyſtość, gdy po odprawionym nabożeńſtwie obiaduie, (Bielſki dzień S. Gotarda kłádzie) omdlewa nagle, y umiera, roku pań-

pańſkiego 1194. w wielkim Kościele na zamku w Krakowie pochowány. Pán na weyrzeniu wzdzięczny, przy ſzredniey urodzie: Narodu naſzego II. Oktawiuſz Auguſt, ktorego też w oſobę ſwoię zebrał, y ſerca á umyſłu wrodzone do pokoiu y łaſkawości przychylenie, y na woynach ſzczęście. On, mowi Sarnicki, po odebranych nad nieprzyiaciołmi zwycięztwach: y po zawartych z Sąſiádami pokoiu przymierzach, Kościoł Januſow zamknął. Godząc Monarcha ten Sląſkie Xiążęta, Mieczſława y Boleſława, darem Mieczſławowi dał Xięſtwo Oświecimſkie: y od tego dopiero czaſu Oświecim przyłączon do Sląſka, y nierychło do nas ztamtąd ſię nawrocił. Miáł Kázimierz za Zonę Helenę, Corkę Wſzewolda Xiążęcia Bełzkiego, y z niey zoſtawił: Boleſława młodo zmarłego: Leſzka, o ktorym niżey, białego, y Konrada, ktory zapoczął rod Xiążąt Mazowieckich.

Do rządow Polſki, prozbą, łzami zniewolony.
Skarb upadły podzwignął zwycięzkiemi plony,
Zkarał zbrodni braterſkich ſług; zaś Kaplany,
Uwolnił od ciężarow, y lud, im poddany. (cami,
Ktorzy dotąd w ſwych włościach, nie tak Dziedzi-
Jak raczey byli woyſkom podwod Szafarzami.
Wyprowadzone z Rzymu Floryana ciało,
Nam ſię ku czci, Polakom, za niego doſtało.

Trucizny w uroczyſty dzień dać ſię nie lęka,
I Panu wraz y zdradzie ſłużebnicza ręka;
Ale z żalem powſzechnym ztrącá go do grobu,
I Oyczyznie Monarchę miłego, y Bogu.

XVI. Leſzek biały, Kazimierza Sprawiedliwego Syn ſtarſzy, na państwo wſtąpił, w młodym wieku, ktoremu za Opiekunow y radnych przydani ſą, krom Heleny Matki, Fulko, albo Pełka Biſkup, y Mikołay Brat iego Woiewoda, Krakowſcy: Młodſzemu Leſzka Bratu Konradowi, Mazowieckie y Kuiawſkie Xięſtwa działem ſię doſtały, y Opiekun mu dany, Kryſtyn, herbu Gozdawa, Woiewoda Płocki. Miał woyny Leſzek: Domową z Mieczyſławem ſtarym, na ktorey Syn iegoż Boleſław poległ, y ſam Ociec raniony, y placu zwycięzkiego y tronu uſtąpił Leſzkowi: Drugą, z Ruſią y Litwą, wraz złączonemi naieznikami Polſki, ktorych przez Suliſława Sendomirſkiego Kaſztelana znamienicie pogromił, y Haliczany przymuſił, do przyięcia Romana za Pana, gdy ten poſłuſzeńſtwo Monarchom Polſkim przyſięgą ztwierdził, á Haliczanom przyrzekł łaſkawſze ſię z nimi obchodzenie: Leſzek ten, za radą Matki, obietnicami wielkiemi

Mie-

Mieczyſława ſtarego oſzukaney, Jemuż uſtępował Polſki naywyżſzych rzadow dwakrotnie: Po rządow tych, odzierżeniu przez niego pierwſzym, gdy ſię Niewiaſta z Synem oſzukaną być widzi, za radą y pomocą Mikołaia Woiewody Krakowſkiego tron odzyſkał Leſzek z Matką. Ale gdy Matka taż długi raz ſię zwodzić Mieczyſławowi daie, y przytym za iegoż radą Mikołaia Woiewodę, niby podeyrzanego w podchodzeniu Leſzka do tronu, złożyć z urzędu zamyśla. Za tegoż Mikołaia ſprawą, (ktory nie znayduiąc obrony niewinności u ſądu Heleny, łatwo ią znalazł u ieyże Nieprzyiaciela,) mocą y radą, ktorą tylekroć pnącego ſię do rządow Państwa odrzucił Mieczyſława, znowu tenże do tychże rządow przywrocony, ktore iednak prętka śmierć trzykroć zawracane zkrociła: Dokonał roku pańſkiego 1202 życia 73 pogrzebiony w Kaliſzu w Kościele S. Pawla, krorego tylko w Xięgach pamiątka zoſtawił państwo, nie Leſzkowi białemu, ktoremu odiął ie ſztucznie, ale ſzczęściu y Panow na nie wybieraiących, możnieyſzey w obieraniu nowego Monarchy

chy potędze. Jakoż oświadczać ſię zwykł był Helenie Leſzka Matce Mieczyſław: Ze Synowi Jey państwa nigdy nie ſpuści, ktore nie iey winien, ale Krakowſkiemu Woiewodzie. Dla rożnicy Mieczyſława ſtarego potomſtwa, od Potomſtwa Kazimierza ſprawiedliwego, przez Syna iegoż Konrada, maſz dwie tablice, iednę Xiążąt Mazowieckich po Konradzie, á drugą WielkoPolſkich po Mieczyſławie: u Piſtoryuſza.

XVII. Po śmierci Mieczyſława rząd naywyżſzy Polſki iednoſtaynie wſzyſcy ofiarowali Leſzkowi Białemu, gdyż mu też zdradą odebrał go był Mieczyſław: Mikołay Woiewoda Krakowſki y Brat iego Fulko Biſkup, przydali ten zakład, ażeby Goworka Woiewodę Sendomirſkiego od ſiebie wygnał: Ale Leſzek wolał Krolestwa odſtąpić, nim ſobie zaſłużonego ſługi. Wyſadzony zatym na państwo Władyſław, tym imieniem trzeci, od cienkich nog Laſkonogi nazwany, Mieczyſława ſtarego Syn, tym godnieyſzy panowania, że go godnieyſzemu Leſzkowi, dobrowolnie we trzy lata uſtąpił: Gdy bowiem Krzywoprzy-

woprzyfięzca Roman Halicki y Włodzimierfki Xiąże, nie tylo przyfięgą utwierdzone pośłufzeńftwo y wierność Polfce ztargał, ále też, Xiążęta Rufkie, wytraciwfzy iednę, przymufiwfzy inne do ucieczki, wtargnął w Kray polfki z woyfkiem, y Lubelfką ziemię puftofzył, Lefzek z Bratem Konradem zebrał lud, y gdy Wiflę Roman, z woyfkami fwemi przebył, uderzył nań tak walecznie, że po dwugodzinney bitwie, w ktorey Roman ludu wielością, męftwem celowali Polacy, zoftawił zwycięzcy Lefzkowi plac trupami zaflany, y bogate w obozie opufzczonym łupy. Roman też w ucieczce zabity. Sława zwycięztwa tego gdy fię po Polfce rozefzła, fkutek ten fprawiła, że Polacy złożywfzy Seym, z wolą dobrą y chętną Lafkonoga, do naywyżfzych Narodu rządow wynieśli Lefzka. Uftąpiwfzy dobrowolnie Lafkonog Władyfław państwa, roku 1206, iachał do Poznania, y tam Xięftwy fwemi rożnym fzczęściem władnął. Wygnany na koniec przez Władyfława Plwacza, Syna Ottona, fwego Synowca, w Raciborzu bawiąc lat cztery, zebrał nie tak woyfko

woyfko, iak raczey ludzi fwawolnych kupę, y wciągnął do Wielkiey-Polfki, obległ Gniezno, ale gdy ufłyfzał, że przeciwko niemu Swatopełk Pomorfkie Xiąże ciągnie, odftąpił od oblężenia, y wkrotce z fmutku umarł w Szrodzie, pochowany w Lubinfkim Klafztorze: drudzy pifzą że w Raciborzu, za panowania wftydliwego Bolefława; wfzetecznik wielki roku pańfkiego 1232, bezdzietny.

Cnotą Brata zoftałeś na páńftwo wfadzony
Władyfławie, nad famę cnotą wyżfzą trony.
Zoftawał mąż przy Lefzku, y radą w pokoiu
Wierną ftawny, y mężną walecznością w boiu.
Ten áżeby był wygnan: z Pełkow Braci rady,
Chceli rządzić, Lefzkowi dane fą zakłady.
Páńftwem ten gardzi takiey podległym niefławie,
Ty go zatym przyzwany bierzefz Władyfławie,
I uczynność wypłacafz: Wkrotce uzbroiony
Srogi łupiezca Roman w nafzę wkroczył ftrony;
Zwycięża Lefzek: tak ty Páńftwo przez ugodę
Lefzkowi fpufzczafz, ftufzną zwycięztwa nadgrodę.

XVIII. Lefzek biały zawrotem trzecim do rządow Polfki wezwany, nie prędzey ie obiął, aż fię dowiedział, że mu dobrowolnie Lafkonok iehże uftąpił. Woyny miał: z Rufkiemi Xiążęty pierwfzą: Dał był Państwo Halickie, po zwycięzonym

nym Romanie Kolomanowi z Corą swo-
ią Salomeą, iemu za Zonę daną, w posagu,
(iakoż Kadłubek Biskup Krakowski z Jwo-
nem Odrowążem Kanclerzem Koronnym
poselstwo tam od Leszka sprawował, y nama-
ścił na nie Kolomana y z Salomeą, y pi-
sali się Ci, Krolami Halickiemi y Lodomi-
ryi, to iest Włodzimierskiemi:) Ruskie Xią-
żęta lud niemały z Rusi y Połowcow ze-
brawszy, rugowali Kolomana z Halicza:
tego posiłkował Leszek, y wziąwszy Ha-
licz, bitwę nasi złączeni wraz z Węgrami
Ruskim Woyskom wydali, y poraziwszy
prawe skrzydło, gdy się zagonili za ucie-
kaiącemi, od tych co lewe skrzydło zło-
żone z Węgrow przełamali, zwyciężeni,
y pole, y Halicz zwycięzcom zostawili:
Acz się nie długo wygraną swą cieszyli:
Wyprawił na nich mocne woysko Leszek,
pod sprawą Sulisława Hetmana y Sendo-
mierskiego Kasztelana, ktory wydawszy
Ruskim woyskom bitwę, znacznie ie po-
gromił, y przednieysze Xiążęta wziął w
niewolą, z wielką w srebrze y złocie ko-
rzyścią roku 1211. Za panowania Leszka
tego Tatarowie, od wschodu słońca lud
tu

tu przychodni, stoczywszy bitwę z Poło-
wcami y Rusią, ktora posiłkowała Poło-
wcow, y znaczne otrzymawszy zwycię-
ztwo, ich mieysca osiedli, to iest Przekop:
Krym, Mankop, Azow, Kierkiel, y inne.
Za iegoż panowania, na czasy Bolesława
wstydliwego przyzwanie to Krzyżakow
zkładaią inni na rok 1227. Konrad Mazo-
wieckie Xiążę, nie mogąc się oprzec Prus-
sakow mocy, y łupom przez nie swoie-
go Kraiu zabieżeć, przyzwał na ich wo-
iowanie Kawalerow Teutońskich, czyli
Krzyżakow, w ten czas z Ziemi Swiętey
przez Saraceny rugowanych: Ziemię im
Chełminską do czasu w osiadłość daiąc, y
obiecuiąc; że z Ziem zawoiowanych ro-
wnyż z nimi uczyni podział: Co długich
y krwawych na potym woien początkiem
y niby nasiennikiem było, gdy pomocnicy
ci zwycięzką nad Prussakami broń na swo-
ie Dobrodzieie podnieśli, zwykłym państw
nieszczęściem, ktorym strasznieyszemi się
stawaią ci, ktorych oni dla posiłkowania
przyzwali, niżeli nieprzyiaciele ci sami, na
ktorych woiowanie onych przyzywano,
Leszek tenże, Swiatopełka, herbu Gryff, nad

 Pomorską

morską Ziemią przełożył, z obowiązkiem corocznicy dani tyśiąca śrebra grzywien: Ale dobrodzieystwo to świadczącemu ie, śmutnie wyszło: Wiarołomny Swatopełk przysięgę złamał, y rząd nad Pomorzany naywyższy sobie przywłaszczył: Przeciwko ktoremu, na iegoż sądowne ukaranie, gdy Seym w Gąsawie, wśi Trzemeszyńskiego Opata, Leszek zkłada, Swatopełk przez Władysława Plwacza Zięcia swego ostrzegany o wszystkim, co się w Gąsawie dzieie, z niemałym ludu zbroynego pocztem, nagle na Pany nic się takowego nie spodziewaiące napada, biie, śiecze, y samego Leszka, ktory (iak pisze Bielski w swey Kronice) wypadszy z łaźni, konia był dopadł, po mocney y żwawey obronie, zabiia, u wśi Marcinowa: Henryk brodaty Xiąże Wrocławskie, gdy go po cięszkich iemuż zadanych razach, za zabitego odchodzą, ocalony przy życiu. Ciało Leszkowe do Krakowa wiezione, y na zamku w Krakowie pochowane, z płaczem powszechnym Narodu: roku pańskiego 1227. rok inni u Hartnocha przeciw Bielskiemu 1226 naznaczaią, zostawił z Grzymisławy

misławy, Corki Jarosława Xiążęcia Ruskiego, Syna Bolesława, o ktorym zaraz, y Corę Salomeą, od Kościoła Bożego między Swięte uroczyście zaliczoną, ktora z Kolomanem Halickim y Ludomirskim Krolem w małżeństwie postanowiona, za spolnym zezwoleniem, panieństwa nienaruszonego do śmierci dochowała.

Z Stryiem woynę toczyłem: to, kto zbrodnią zowie,
Czy błądzi, sprawiedliwi osądzcie Mężowie.
O rząd Polski naywyższy walka zachodziła,
Tę zaś iedyna miłość Oyczyzny sprawiła.
Cierpiećże miałem wilka w Państwie? ktory przody
Od nich z państw wygnan, groził rozszarpaniem trzody?
Gdy się kąpię, Pomorczyk, mnie z moiemi w łaźni,
Bezbronnego poddawa śmiertelności kaźni.
Jak nad te, co na pańskim siedzą maiestacie,
Rzekł ktoś, wiek pędzi wieśniak bespiecznieyszy w chacie.
Ktoreż mieysce? czas ktory? możnieyszym bespieczny,
Ich życie: niebespieczność, boiaźń, kłopot wieczny.

XIX. Początki panowania Bolesława po Oycu, (ktoremu dochowane w małżeństwie z Kunegundą S., Krola Węgierskiego Bely Corką, panieństwo, wstydliwego potym przyswoiło imię) były

 domo-

domowych zamieſzań pełne: Henryk brodaty Wrocławſki, y Konrad Mazowiecki, Xiążęta, niedoroſłego Bolesława Opieki, á z nią państwa rządow, dochodzili bronią, wzaiemnie na przeciw ſobie podnieſioną: Szczęście za Konradem, dwiema potyczkami zwyciężonym, zkazało: Henryka ten zdradą w Spytkowicach na Slążku poimał, y tak, nie przychodząc do krwi dalſzego rozlania, za mądrą Jadwigi Swiętey, Henryka żony, radą, doſtał ſię pod opiekę Konrada Boleſław, przez niego wraz z Matką, nie iak Synowiec, ale raczey iak więzień, długo w Czerſku trzymany: á ztamtąd do Sieciechowa przenieſiony. Aż też z laty wzraſtaiąca doyrzałość rady, y więzienia ſmutek, podały Grzymiſławie y Boleſławowi ſpoſob, umknienia z pod ſtraży Konradowych, y ſzukania u Henryka obrony: Ale y tam, nie tak panowanie ſwe zmocnił, iak na innego Boleſław przenioſł: Henryk ten albowiem, nie Opiekunem ſię Boleſława piſał, ale Rządcą y Monarchą Polſki. Smierć dopiero Henrykowa na rok 1238 przypadaiąca, Boleſławowe utwierdziła panowanie,

nie, y to, Woiewodztw dwu; Krakowſkiego, y Sendomierſkiego, zſczuplone granicami. Ale gdy przed potęgą Tatarow, mieczem y ogniem Polſkę puſtoſzących, przymuſzony zoſtał Boleſław do ucieczki z Polſki: Nayprzod Boleſław łyſy, Syn Henryka pobożnego do rządow był przyzwany: á potym zwycięzca iegoż Konrad Mazowieckie Xiąże wdarł ſię na państwo mocą: y lubo wkrotce przez Wſtydliwego Boleſława zoſtał pogromiony, atoli zamięſzań nie prędzey uczynił koniec, aż y życia. w roku 1247 w Płocku pochowany. Pod tę panowania Boleſława Opiekunow wynioſłością zamięſzane czaſy, Tatarzy wpadſzy w Lubelſką Ziemię, ſwoie aż do Zawichoſtu rozciągneli łupieztwa, y złożywſzy łupy, wtorym zawrotem do Polſki wpadli, zatrzymać, nie tak zwycięztwa, iako ſrogie Kraiu ſpuſtoſzenia y zaboie, chciało, zebrane Krakowſkiego y Sendomierſkiego, Woiewodztw, Rycerſtwo, ale po ich porażce pod Szydłowcem, ſwoie Tatarzy powiękſzyli okrucieństwa, y Krakow ſpaliwſzy, aż do Sląſka ſrogość miecza przenieśli:

Henryk pobożny, z Polſki, z Pruſ, z Niemiec, mocne zebrał woyſko, ktore iednak czwartey woyſk Tatarſkich części liczbą żołnierza nie dosiągało, zwiedziona z nimi, na polu dobrym, rzeczonym, między Lignicą á Niſſą bitwa, ale nieſzczęśliwe było, mocno nacieraiących na licznieyſzego nieprzyiaciela zprzymierzonych woyſk naſzych męſtwo: Henryk pobożny: Bolesław Syn Xiążęcia Morawy, Pompo Miſtrz Krzyżacki, Klimunt Woiewoda Głogowſki, y wielu z Panow y Rycerzy w tey potyczce legło, y tak znaczna poniesiona klęſka, że uchami, po iednym od głowy odciętemi, dziewięć worow napełnili Tatarzy, ktorzy też do ſztuki woiowania użyć mieli czaroſtwa: Wſzakże iednak zwycięztwo to, wiele Tatarow koſztowało, y liczbą tylo á Czarami przemogli roku 1243. Woyny Monarcha tenże prowadził, po zakończonych Tatarſkich: Z Konradem nayprzod, ktorego licznieyſze woyſka u ſuchego dołu wsi poraził: Wzaiem od niegoż, innego roku, pod Jaruſzowem wsią porażony: Z Pruſakami powtore, ktorych zwycięzką bro-

nią

nią uſkromił roku 1246. Z Jadzwingami daley, ktore w roku 1264 tak pogromił, że pamiątka ich tylo u Dzieiopiſow zoſtała: Z Rusią ieſzcze, wraz z Tatarami, ktorych przez Piotra Woiewodę Krakowſkiego zniosł, y rozproſzył w dzień SS. Gerwazego y Protazego roku 1265. y Wodza ich Swarnona z reſztą niedobitkow przymuſił do ucieczki: Dokonał życia Bolesław roku Chryſtuſa 1279. Pan życia wſtrzemięźliwego, cichego umyſłu: á przytym nieſzczęśliwy: panowania 52: pochowany w Krakowie, u WW. XX. Franciſzkanow, ktorych on Kościoł y Klaſztor wymurował: Panowanie Monarchy tego klęſkami Polſki pamiętne: gdyż, nie zagraniczne tylo, ále y domowe woyny na iey zniſzczenie, zdały się iakoby powſzechnie zprzymierzyć: Litwa, Ruś, Tatarzy, Jadzwingowie, Pruſſacy, Pomorzanie, Brandeburczycy woiowali naprzeciw nam; á też Xiążęta Polſkie y Sląſkie krwi Piaſtowey, miaſto ſpolney Kraiu obrony, bronią naprzeciw ſobie wzaiem podniesioną ſwoie wzaiem osłabiali siły, y uczyniły do naiazdow Polſki mocnieyſze ieyże

nieprzy-

nieprzyiacioły: Za niego, Wrocławianie pomocy u Ottokara Czeſkiego Krola ſzukaiąc, naprzeciw Boleſławowi Łyſemu, ktory ich Xiążęcia Henryka zdrádą był poimał, Glackie Hrabſtwo iemuż pod rządy do czaſu wypuścili. Wſzakże panowanie Boleſława wſtydliwego, nie ſamemi Polſki nieſzczęściami pamiętne: Pod iego czáſy: Zupy ſolne Wielickie otworzone, za modlitwą Kunegundy S. Boleſława nienaruſzoney Małżonki: Staniſław Szczepanowſki Biſkup Krakowſki Chryſtuſow Męczennik uroczyście w poczet SS. Bożych zaliczony: Kunegunda y Jey Soſtra Jolenta, ta Bolaſława Kaliſkiego Xiążęcia, tamta Wſtydliwego, Zony, Jadwiga Henryka pobożnego małżonka, Salomea Krolowa Halicka Kolomana Zona świątobliwości chwałą ozdobiły Polſkę, y tryumfami czyſtości, ktore też wſzyſtkie owdowiawſzy, Bogu ſię na ſłużbę wieczną poświęciły, rożnych Kłaſztorow ſzczodrobliwe Fundátorki: Kunegunda w Sączu: Jolentá w Gnieźnie: Jadwiga w Trzebnicy: Salomea náyprzod w Zawichoście, potym w Skale, y u S. Jędrzeia w Krako-

Krakowie, gdzie pochowana. Za tegoż Monarchy czaſow Jacek S. Odrowążow rodu, Zakonu S. Dominika, świątobliwością życia y cudami ſłynął. Za niegoż Sendomierz Męczennikow krwią przez Tatary wylaną, á między wielą Zakonnikow S. Dominika 40. zpławiony. Za niegoż, Litewſka, Hálická, Połocká, y Kiiowſká, Prowincye, (iako Sárnicki świádczy w opiſie dzieiow tegoż Monarchy) Krolow godnością zaſzczycone były; zkąd, gdyby ſtarożytnych Kroleſtw dziedzictwem chełpić ſię Polákom przyſzło, Krol Polſki, piąciu Kroleſtw teraz władzą y rządy trzymá, ponieważ Kráie tę wſzyſtkie, w iedno teraz Rzeczypoſpolitey Polſkiey zpoione ciało: Z kleſk Polſki, á też miánowicie Krákowá, zciera y to, że Boleſław, Krákow práwem Mágdeburſkim obwárował, á Kościoł Krákowſki wielkiemi wolnościámi nadał: Biſkupa też Krakowſkiego wypuścił z powinności wſzyſtkich, krom dáwániá raz w rok podwody, kiedy mu ſię trafiło iechać przez Biſkupie imienie. S. Marká w Krakowie, y inny w Krzyżanowie Kláſztor założył, w tych Polſki obalinách hoyny Fundator. *Tata-*

Tatarow, gdy rząd trzyma Bolesław wstydliwy,
Polskę w popiele pogrzebł miecz niesprawiedliwy.
Krakow spustoszon ogniem: y co sięga Odry,
Z ziemią zrownał Tatarzyn w krwi szafunku szczodry.
Uszedł Monarcha w Węgrow zagraniczne strony.
Nie znayduiąc sił tyle znagła do obrony.
Dzwignął z ziemi Stanisławie zwłoki twego ciała,
Sprawił że cię moc Rzymska, w poczt Swiętych wpisała.
Zachował przy panieństwie nieskażone wiano,
Zonie, miłośn k łowow twych czysta Dyano.
Otworzył w Bochni solne y w Wieliczce Zupy,
Gdzie, ktore czynił Tatar, dotąd płaci łupy.

XX. Leszek, przywiskiem, Czarny, obrany Xiążęciem polskim po zeyściu Bolesława wstydliwego, ktorego też On, ieszcze zá żywota swego przybrał był sobie za Następcę, do Národu rządow náywyższych, iako Synowcá swego, po Braciá swym Stryiecznym Kázimierzu, dzielnicy Konrada Mazowieckiego. Lęszek ten początki panowania swoiego zaszczycił zwycięztwem nád Rusią y Tatarami odebránym przy Sendomierzu w roku 1280, przez Warsza herbu Rawicz Kasztelana Krákowskiego, Piotra, herbu Szreniáwá Krákowskiego, y Jánusza herbu Janina, Sendomirskiego

mierskiego, Woiewodow: gdzie ná plácu ośm tysięcy legło, 2000 poimáno nieprzyiácioł: y áż pod Lwow ścigáno: Henryká tákże Wrocłáwskie Xiążę przymuszáł orężem do uwolnienia z więzieniá Przemysława Xiążęcia Wielkopolskiego, y dwu Henrykow: Lignickiego y Głogowskiego, Xiążąt: Ale Henryk wolał widzieć swe Xięstwo w pożarze, nim Xiążęta na wolności, ktorą iednak otrzymali w pewne potym zakłády. W roku tákże 1282 Litwę y ostatki Jazygow od Wiáry S. odpadłych, z łupami wracaiących do swego Kraiu, zá Lublinem zniosł, położywszy na placu 15000, y zagarnąwszy tyleż w niewolą: przy pomocy S: Micháłá Archanioła, ktory Leszkowi przez sen zwycięztwo przepowiedziáł: ktorego też, zawdzięczaiąc dobrodzieystwo, postawiony w Lublinie Kościoł, zászczycił imieniem y obroną. Też tryumfy ponowił Leszek nád Litwą, gdy w roku 1283 znowu Polskę naiechali: Miiam domowe iego z Konrádem Xiążęciem Mázowieckim potyczki, gdy tego Panowie niektorzy, wypowiedáiący Leszkowi posłuszeństwo do rządow Polski

wezwa-

wezwali. Umárł Leſzek roku 1289. dniá 30. Wrześniá, z ſmutku dla rożnych nieſzczęść, ktore ſię nań y ná Polſkę, niby przez nagłą grobli przerwę, rázem wyláły: Goſtyńſká przez Kázimierza, Płocká y Sochaczewſká Ziemie, przez Włádyſłáwa, Xiążęta krwi iedneyż Piáſtowey, iemu wydarte: Dobrzyń przez Pruſſáki ſpálony: Sieradzanie y Mázury łupiący ſię wzáiem, y złupieni: Tatarzy znowu plądruiący Polſkę z plonem ſámych Pánien 21000, á naybárdziey wkorzenione głęboko Leſzká z Konrádem Mázowieckim nieſnáſki, zeſzły ſię rázem ná umártwienie tego Paná, zoſtáwuiącego w oſobie ſwoiey dwoiaki dowod, że, y nieſzczęścia poiedyńczą nie chodzą nigdy, y że z pámięci ſzczęścia poprzedzaiącego, koniec nieſzczęśliwy dużo zciera: Pochowany w Kościele S. Troycy u WW. XX. Dominikánow: ſzczęśliwy Monárcha, gdyby były oſtátki pánowániá wyrownáły początkom. Za czáſow Xiążęcia tego, Swiátopełkowie Xiążętá Pomorſkie, prawa do ziem Pomorſkich bezpráwnie ſobie przyſwoionego uſtąpili Krzyżákom: ktore, práwá, przez nie

na Krzyżáki zlánie, Poſeł Papiezki Filip (iáko w Xiędze 6 rozdziale 21 Sarnicki świádczy.) za nieważne oſądził, iaką ieſt, dziedzictwa cudzego, darowanie.

Jak liczne, gdy to piſzę, gromady y zgraię,
Szarańczy wiatr napędził w naſze Polſkie Kraie:
Tak gromadne za Leſzka Tatarſkich woyſk kupy
Do nas wtargnęły dawne w dwoy zwiękſzaiąc łupy.
Tym On uſtąpił raz ten ieden, zaś zwycięztwa,
Bierze z innych, Wodz pełen y ſzczęścia y męſtwa.
Ruś wynioſła z woyſk mnoſtwa, y z Wodza Leona,
Od máłey ludu iego garſztki porażona.
Tak, Litwy y Jadźwingow ukrocił potęgi,
Że poślednich chowáią tylko pamięć Xięgi.
Wiodł rożne z Chrześciany, dálekie od chwały
Woyny, nad tę, że iego woyſka zwyciężały.

XXI. Leſzka Czárnego bezpotomność, y śmierć, nowych w Polſce zamięſzek przyczyniły. Bolesław Płockie Xiążę wezwány náyprzod do rządow, ale przez Henryka tym imieniem czwartego Wrocławſkiego Xiążęcia rugowany: Ten znowu przez Władyſławá Łokietka Bráta rodzonego Leſzka czarnego, zwycięzcę nád Henrykiem w Siewierzu, ruſzony z Páńſtwa, y mocą do niegoż przywrocony wktotce. Ale mocą nábytym pánowániem

kiem nie długo się ciefzył, śmierć mu ią wczefna z życiem wydarła: Przed ktorą, oftatniey fwey woli zapifem Przmyfławá Wielkopolfkiego Xiążęciá Xięftwá Krákowfkiego uczynił Dziedzicem: Temu też Przemyfławowi, Mfzczuy Syn Swátopełkow, oftatni y bezpotomny, Pomorfką Ziemię fpuścił.

Miafto, ktore dzierżący, rząd brali Narodu,
Oddał był Lefzek Mężom Teutońfkiego rodu.
Ci nocą zdradę taiąc, pod moc miafto dali,
Henrykowi, ktoremu taiemnie zprzyiali.
Zprzeczny był Stan Rycerfki, zprzeczny Senat cały,
Gdyż znaydował Dziedzica tron ofierociały.
Wiarołomni wygrali: rząd bierze: Atoli
Nie trwał dan za Henrykiem wyrok zdradney woli.
Jak wieść: truciznę dał mu Slężakowie śmieli,
Ze imię pobożnego, nie dzieła w nim mieli.
Tak, ktory lubił zdradę, y z iey, Tron wziął rady,
Tenż famey flufznie zginął wynalazkiem zdrady.

XXII. Przemyfława Xiążę Wielkopolfkie, y Henryká Wrocławfkiego, y Mfzczugiufza Pomorfkiego, Xiążąt, oftatnie woli zápify, ktoremi páńftwá fwoie iemu zpufzczáli, y krwi zpádek, do náywyżfzych Polfki wyznaczały rządow: Jákoż iednoftaynym głofem, z pofpolitą ludu

du

du radością w roku 1295 namafzczony na Krolefttwo Polfkie, pod czas Seymu w Gnieźnie złożonego przez Jakoba Swinkę Arcy-Bifkupa Gnieźnieńfkiego, y w obecności, Poznańfkiego, Wrocławfkiego, Płockiego, Lubeckiego, Bifkupow, uwieńczony koroną: Wraz z Zoną Ryffą, Krola Szwedzkiego Corą. Monarcha ten pieczęci wielkiey Krolewfkiey używał, na ktorey z iedney ftrony orzeł był wyrzezany, na drugiey Ofoba Krolewfka na maieftacie fiedząca, dzierżąca w prawey ręce berło; w lewey iabłko z krzyżykiem: Napify, iedna ftrona naftępuiący miała; *Sigillum Præmislai Regis, Ducis Pomeraniæ*, druga takowy: *Reddidit ipfe fuis victricia figna Polonis.* Tenże, niby wiefzczym duchem przeczuwaiąc naftępuiące przez Krzyżakow niewdzięcznych Kraiu Polfkiego naiazdy y łupy, Gdańfk zmocnił, Chwalebnym dalfzym zamyfłom śmierć przefzkodziła, ktorą mu zadali (fwoią czyli przenaiętą ręką, wątpliwość dzieiopifarze czynią) Sioftrzeńcy iegoż właśni, Margrabiowie Brandeburfcy, w fiodmym po obięciu páńftwa miefiącu, w dzień oftatni

H Mięfo-

Męſopuſtu, nic ſię takowego nie ſpodzie-
waiącemu, lubo długo z małą ludu ſwoie-
go garſztką mężny daiącemu odpor: Po-
chowany w Poznaniu. Piſzą niektorzy, że
zaboy ten iego, ſkutkiem był zemſty Bo-
żey, karzącey w nim nielitościwy uczy-
nek, żonie ſwey pierwſzey Ludgierdzie,
krwi Xiążąt Serbſkich, wyrządzony, kto-
rą potaiemnie Pannom ieyże udawić kazał:
Zoſtawił z Ryſſy ośmletnią Coreczkę, Zo-
nę potym Wacława Czeſkiego Krola: Go-
dzien lat życia dłuſzſzych, gdyby ich był
nie zkrocił ſwey małżonce.

Koronę, ktorą znioſła zbrodnia Boleſława,
Wrocił Przemyſław światło Narodu y ſława.
Wielkim był, ktory godność otrzymał tę, Chrobry,
Ktory wrocił, był rownie wielmożny y dobry.
Starożytnych Rycerzy w ſwey zmieścił oſobie,
Cnoty, ktore zbior czynią ku Mężow ozdobie,
Smierć mu w mięſopuſt ręce zdradzieckie zadały
Zazdrość y śmierć tak ſama ſprawia wielkość chwały.
Oſtrożnie bieſiadować Pan ma y z boiaźnią,
Dzien bieſiadny nie ieden życia kończy kaźnią.
Ten Filippa: ten Cyra, z Macedonem ściele,
Ten Troie Greckim ogniem pogrzebał w popiele.

XXII. Władyſław, dla niſkiego
wzroſtu Łokietek nazwany, na Seymie w
Poznaniu mianym roku 1296. zgodnie
wybra-

wybrany, ile że uważali wſzyſcy, iako z
rozſzarpanego na rożne Xięſtwa państwa,
korzyści żadney nie maiąc, wybraniem
iego, mogli toż państwo połączyć w ie-
dność: ponieważ Kuiawſkie, Łęczyckie,
Sieradzkie, y Sendomierſkie Xięſtwa do
niego należały: Wſzakże dziedzica na-
zwiſko ſobie przybrał, nie Krola, z iakiey
przyczyny, nie wiadomo; podobno w
przeyrzeniach Boſkich rzecz ta okazywa-
ła, łatwieyſze iegoż z Państwa wyzucie.
Pomorzany ten y Slęzaki, Czeſkiemu Kro-
lowi przychylnieyſze niż ſobie, mocą do
poſłuſzeństwa przywiodł. Ale wrociwſzy
ztamtąd, na roſkoſzy ſię cały y ſwawolą
wylał, y publicznego dobra cale zaniedbał
ſtarań: Złożony zatym z państwa roku
Chryſtuſa 1300, do panowania, oſmey w
Polſce Familyi otworzył wrota: Nieſzczę-
śliwością tą ſwoią do ſzczęśliwſzego po-
tym rządow Polſki ſprawowania wyćwi-
czony, y ocucony z gnuſności.

§ VIII.

WAcław Krol Czeſki przyzwany do
Tronu, z Państwem wziął razem

Zo-

Zonę Ryſſę, albo Helżbietę, Corkę Przemyſława Krola, koronowany w Gnieźnie, lata pańſkiego 1300: Ten pooſadzawſzy odebrane Łokietkowi zamki y Ziemie Czechami ſwemi y Slązakami, wrocił do Czech, gdzie w roku 1305 dług śmiertelności wypłacił, y uczynił mieyſce dziewiątey rządcow Polſkich odmianie, przez zawrocenie tronu Polſkiego w dom rodu płci męſkiey Piaſta: Za panowania Monarchy tego, pod iegoż w Polſce niebytność, Ruś z Litwą y Tatary, ktora im wracaiącym z plonem na pomoc przyciągneła, pod Lublinem Sendomierzanie y Krakowianie zebrani razem, porazili, y resztę ich z miaſtem Lublinem, w ktorym ſię po porazce uchodząc zamknęli, do poddania ſię przymuſili, y do powrocenia Polſce Lublina, ktory lat 50 w ſwey dzierżyli mocy. Bielſki (y z niego podobno Janicki) piſze, że, za Wacława groſze naypierwey do Polſki wnieſione, y że przedtym ſkorek popielczych, albo gronoſtai, miaſto pieniędzy używano. Ale ſię błąd ten iego ukaże, y zbiie indziey.

Inney mónety Przodkom nad pieniądz ſkorzany,
Za czaſow był Wacława ſzacunek nie znany.

Skorę za pieniądz miały Sauromackie Kraie,
Zdartą z Zwierząt nazwanych, przez nas, gronoſtaie.
Co ia gdy mowię ſkępcy: Co złoto ukrywa.
W ſkrzyniach, zawſze ubogi, z tym ſię on odzywa:
Tożby w ten czas botwiały pieniądze? żła dola,
Złe czaſy! w nich ſię rodzić byłaby niewola.
Dzięki Boże żem w czaſie tym ſię zrodził, ktory,
Szczyci ſię złotem, ſrebrem, Swiec ſam chowa ſkory.
Co ieżli Bog zawroci wiek tak zły, tak tani,
Zyczyłbym ſobie w ten czas być w poſtawie kani.

§ IX.

I. WŁadyſław Łokietek nieſzczęściami y poteraniem w cudzych Ziemiach upomniony, y w dawnych poprawiony gnuſnościach, ieſzcze przed Wacława śmiercią, w Krakowſkim y Sendomierſkim Xięſtwach, niektore iuż był odzyſkał zamki: Smierć Wacławowa ziem więcey, bez użycia broni, iemu przyczyniła: Przyimowano go tym chętniey wſzędzie, im ſię rządy Narodu przez obce Czechy Rodakom prawym być ohydliwſze zdawały: Mało-Polſka naypierwſza iemu ſię poddała: Poznanianie y Kaliſzanie długo ſię zbraniali przyiąć go za Pana, czyli że ie od niego odrażała, dawnych iegoż

wyſtępkow pamięć: Czyli że ſię lękali, żeby władzy nie użył ná zemſtę y karę tych, co go przedtym złożyli z Páńſtwa, y Henryka ſobie Głogoſkie Xiąże Konradowego Syna, á Przemyſławowego Sieſtrzeńcá, przybrali do rządow: Wſzakże Rycerſtwo Wielko-Polſkie widząc ſzkody ſwoie, y praw ſwych przez Henryka gwałty, na Seymie w Gnieznie złożonym, poddało ſię Łokietkowi, y bitwę z Biberſteynem Hetmanem Henryka, ktory Mieſzczan zdradą odebrał był Poznań, ztoczywſzy, zwycięztwem nad nimże otrzymanym, y pokaraniem zdraycow, Łokietkowe ztwierdziło panowanie, ktorego też czáſu, (iák gdyby nieſzczęście z ſzczęściem panowania Łokietkowego ſzalą przeważały wzaiem). Woyt Krakowſki z ſwoią radą przyzwał do Krakowa Bolesławá Opolſkiego Xiążęciá, z ktorego uſtąpił tenże, za nadciąganiem Władyſławá woyſk: Aż też domowym zamieſzkom uczyniło koniec, w roku 1320. wraz z Jadwigą Krolową Łokietka żoną, uroczyſte iegoż koroną uwieńczenie, w Krakowie przez Janiſławá Arcy Biſkupa Gnieźnieńſkiego, zá ſzáfowniczym

czym tey godności (w czym powſzechnieyſza Kronikarzy zachodzi powieść) Jana XXII. Rzymſkiego Biſkupa zezwoleniem: Miał woyny Monarcha ten, tym ſwoim do rządow zawrotem, w prawdzie iak gdyby trzecim, (że zamilczę wyprawy iego naprzeciw Henrykowi Głogoſkiemu Xiążęciu, mieyſc niektorych ſpuſtoſzeniem zákończoney) z Margrabiami Brandeburſkiemi náypierwſzą: Margrabiowie ci, za zdradą Piotra Szwańcy ſiedmiu Pomorſkich zamkow Staroſty, Pomorze (ktore do poſłuſzeńſtwa przywrocone wypuścił był Łokietek pod rząd Przemyſławowi y Kazimierzowi Synowcom ſwym, Zemomyśla Synom) naiechali, y ſobie mocą przyſwoili całe, krom Gdańſkiego zamku. Na ktorego obronę, po wziętym mieście, Boguſz Staroſta, Mąż waleczny, y Panu wierny, z przyzwoleniem Łokietka, na pomoc przyzwał Krzyżakow, do dania iey chętnego tylą dobrodzieyſtwy obowiązanych Polſce: Jakoż poſiłkował naſzych Henryk, rodem Sas, Krzyżacki Miſtrz, pod obietnicą wołennych wydatkow nadgrody: Ale Krzyżacy

żacy wpuſzczeni do zamku, ták ſię tám zmocnili, że ich potędze, rugowany z ſwych Pomorzan małym pocztem Staroſta, uſtąpić muſiał; zoſtawuiąc w nim iuż nieprzyiacioły Polſki, ktorych za pomocniki wpuścił do zamku, ku iegoż obronie ſpolney. I ten ci początek ieſt długich z Krzyżakami woien. Na ziezdzie w Kraiowicach bliſko Radzieiowa miánym, ográdzáiąc ſwoy poſtępek Miſtrz Krzyżacki Henryk, obiecáł Gdańſk oddáć pod zakładem nadgrody kóſztow woiennych: Założył zaś ſto tyſięcy grzywien groſzy Czeſkich, ktorych pieniędzy, nad możność, więkſzych, gdy nie płaci Łokietek; iáko nie dáwno wiárołomcy ci pánowániá chćiwi, Michałowſką odzierżyli Ziemię, zapożyczeniem przez ieyże załtáw trzechſet grzywien Pruſkich, Leſzkowi Xiążąciu Kuiáwſkiemu, poimánemu w Węgrzech przez Wacławá Czeſkiego, (lubo ten wcześnie podług uczynioney umowy, kładł na wykupno pieniądze) tak teraz, gdy Łokietek woynami domowemi z Henrykiem Głogowſkim był zátrudniony, w tey niewypłáconey, nieſpráwiedliwie zaś razem nałożoney ſummie: Gdańſk, Swiecie, Tczow w dzierżawę wzięli: á gdy na ziezdzie w Brześciu Kuiawſkim, Pomorſkich Ziem zprzedzać ſię im Łokietek y Polſka Rada zbrania: Łatwo Miſtrzowie ich kupili ie ze dzieſięć tyſięcy grzywien groſzy ſzerokich od Margrabiow Brandeburſkich, do ktorych zprzedania prawa y za groſz nie mieli. Wytoczona do ſądu Papiezkiego Polakow z Krzyżakámi ſprawa, ále tám wygrawſzy Polacy, prawa ſwoiego do Pomorza przeciw Krzyżakom, przymuſzeni byli dochodzić mieczem: Jakoż ſprawiedliwośćią zaſzczyconey ſtronie, y ich broni poſzczęściły Nieba: Łokietek procz Polakow, z Ruſi, z Litwy, z Połowcow, poſiłkami wſparty, znaczne nad nimi pod Dobrzynem w roku 1326. w Kuiawach roku 1328. odebrał zwycięztwa, á mianowicie pod Radzieiowem, gdzie Krzyżakow według świadectwa Miechowſkiego 40000 legło na placu, á według Długoſza 20000. Zwycięztwa tę, á miánowicie oſtatnie, iak były Łokietkowi chwalebne, takby zakończone podobno były mocy Krzyżackiey obáleniem, ále korzyść tych woien

woien całą, Czechowie y Slęzacy wydarli, y nowych zamięſzek początkiem, czas dali Krzyżakom, do dzwignienia ſwych ruin, y zmocnienia ſię na przeciw Polſce: Brzeście ci y Gniew wydarli Łokietkowi, gdy ten na odpadaiące od Polſki, á Czeſkiemu Krolowi Janowi poddaiące ſię Xiążęta Sląſkie, od Pruff ku Sląſkowi wyciągnął z woyſkiem. Gdzie też zamki niektore odebrawſzy Czechom, á niektore zpaliwſzy, gdy do Polſki wrocił, dokonał życia: roku pańſkiego 1333. panowania 28, pochowany w Krakowie. Monarcha ten umyſłu wſpaniałego, ludzkością w domu, męſtwem na woynach, ſławny. Szczęśliwym rzeczy ſwych powodzeniem nayprzod zdradzony, umieiący dobrze użyć nieſzczęścia, chwałą zwycięztw, ſzczupłość wzroſtu, ſowicie nadgrodził.

Ciała wzroſtem, y kſztałtem mało nad łokciowy,
Ubiegł męſtwem olbrzymy umyſł Łokietkowy.
Pruſſow y Czechow kleſkę, moia mowa minie,
Opuści y porazkę twoią Gedyminie.
Szczęście ſamo zwalczyłem, z ktorym długie ſwary,
Wiodłem, po ſkładzie Leſzka na śmiertelne mary;
Trzykroć mię z tronu Nemez zkładała, á żwawſze,
Wracon do rządow myśli przynoſiłem zawſze.

Sercem wielkim Mężowie ſzczycić ſię, nie ciały,
Maią: nie zwalczył Dawid Goliata ż mały?
Olbrzyma złamał Uliſſ, w męſtwo, nie w zroſt hoyny.
Człekiem ten był, wygrałem z Boginią'ia woyny

II. Kazimierz wielki tym imieniem trzeci, Syn Łokietka na oſierociały po Oycu tron iednoſtayną zgodą wynieſiony: Koronowany wraz z żoną, imieniem Anną, Corką Gedymina Xiążęcia Litewſkiego, przez Janiſława Arcy-Biſkupa Gnieznieńſkiego roku pańſkiego 1333. Monarcha ten pokoiu bardziey niż woien miłośnik, zawarł z Krzyżakami ugodę imię Polſkie mniey zdobiącą: ktorey, przeto Panowie polſcy nie pochwalili, á raczey ſpor z nimi o Ziemie ſobie wydarte na Sąd Rzymſkiey Stolicy zdali, w długich á uſtawicznych utęſchniwſzy woynach: Wyznaczeni do tey ſprawy z Rzymu Sędziowie: Pomorze, Michałow, Kuiawy, Dobrzyń, żeby Krzyżácy oddáli Polſce, wyrok dali, pod zagrożeniem klątwy: nad to, żeby w nádgrodę ſzkod Krolowi poczynionych wyliczyli 190000 y pułpiętey grzywny, przekazali, zaś za nakład prawny 1600 grzywien. Ale Krzyżakow

uporu

uporu, áni wyroku, Papieſkiego powaga: áni klątwy pogrożka nie złamały: Nieſprawiedliwie Polakom odięte dzierżyli Ziemie: Wſzakże gdy z iedney ſtrony dawnych Polſki granic utrzymywać zaniedbał Kazimierz, rozprzeſtrzenił ie z drugiey: gdy Tatary y Litwę rugowawſzy z Ziem Ruſkich, nayprzod Lwow, Włodzimierz, Halicz, Sanok, Bełz, Chełm, Lubaczow, Trębowlą, á potym Wołyń y Polesie, y reſztę Ruſi czerwoney do Polſki przyłączył. W Sląſku tákże nad Czechami zwycięztwa odnioſł, y oderwáną od Woiewodztwa Poznańſkiego przez Henryka Zegańſkie Xiąże, Wnukowi iego także Henrykowi odebrał Wſchowſką Ziemię, y pod dáwny Narodu Polſkiego rząd zwrocił: Xiążęta też Mazowieckie Piaſtowey krwi Kazimierzowi ſię poddały w Mańſtwo, z przyrzeczeniem wzaiemnym: że ie, y Kazimierz przy wſzyſtkich dawnych dzierżawach z daru ſwego zatrzyma: y oni poſłuſzeńſtwo y ſpolną Narodu obronę naprzeciw nieprzyiaciołom záchowywać będą, y áni woien nie podnoſić żádnych, áni zawierać ugod, krom

wiedzy

wiedzy Krola. Mańſtwo to zaſzło w Kaliſzu: roku 1355. przez Zemowita Mazowieckiego Xiążęcia ztwierdzone przyſięgą: y przez Jego Radne Pany. Monarcha ten pierwſzy prawami zaſzczycił Polſkę. (o czym indziey) Twierdzami y zamkami ozdobił tákże, y zmocnił. Bielſki na karcie 239 liczy bliſko ſześćdzieſiąt álbo obwiedzionych murami miáſt, y twierdz, albo na nowo wyſtawionych. Kościołow támże y Klaſztorow kłádzie wiele, Jego ſzczodrobliwości y darow pámiątkę nieśmiertelną, á rázem y pokuty za grzechy: Zgoła cokolwiek Polſka má zdawna murowánego, to wſzyſtko więkſzą ſwą połowicą, Kazimierza W. dziełem ieſt. Wnuczce też ſwoiey Elżbiecie Corze Boguſława y Elżbiety ſwey Corki wyprawił weſele z Karolem Ceſarzem; tą wſpániałością, ktora y Krola Goſpodarza, y Małżonkow Ceſárzy, y w dziewoſłąby á gościnę przyzwanych, Ludwika Węgierſkiego, Zygmunta Duńſkiego, Piotra Cypryiſkiego, Krolow: Ottona Bawarſkiego, Semowita Mazowieckiego, Boleſławá Swidnickiego, Władyſławá Opolſkiego

Xiążąt,

Xiążąt, y innych wiele Hrabiow y Panow, godności y zacności wyſtarczała: Pomnożył weſela tego uroczyſtą okazałość, Obywatel ieden Krakowſki, ktory Gości tych wſzyſtkich w gościně do ſiebie zaprosił, y godnemi tak znamienitych Pánow upominkami obdárzył: Ofiárowáć miáł Panu ſwemu náyprzod czerwonych zlotych ſto tyſięcy. Obywátel ten Krakowſki Domu Wierzynkow był, herbu Lágodá: Wielkiego Monárchy chwále hołduiący poddány. Powodzeniá Kázimierzowe przeplátáne bywáły: iuż porazką woyſk náſzych w leſie, Płonina, názwanym przez Wołoſzą, ktorzy na zwálczenie naſzych zdrady użyli, nie męſtwa: Uſtępuiąc álbowiem przed natarczywością náſzych laſa pomienionego drzewa, ponadrzynali na puł, á ták drzewo iedno walące ſię na drugie żołnierze Polſkie za nieprzyiácielem w Pogoni zapędzone, álbo w obálinách ſwoich pogrzebło, álbo ku poimániu przez nieprzyiáciela zatrzymáło. Już odpádnieniem od Polſki oſtatka Sląſka. Boleſław albowiem Swidnickie Xiąże, Karolowi Ceſarzowi y Krolowi razem Czeſkiemu, páńſtwo

ſtwo

ſtwo to umieraiąc odkazał. Umarł Kázimierz ten przyiąwſzy Swięte Sakramenta na zamku Krakowſkim Roku páńſkiego 1370. Zyciá 60, pánowániá 37. Málżeńſkie ſluby trzykrotnie powtarzał: Pierwſzą miáł żonę: Annę Corkę Gedymina Xiążęcia Litewſkiego, y z nią Corę Elżbietę Xiążęcia Szczecinſkiego Boguſławá Zonę, Matkę Elżbiety záślubioney Karolowi Ceſarzowi, y Kázimierzá Xiążęciá po Oycu Szczecinſkiego, z ktorym też iáko y z Brácią iegoż Barwinem y Wraciſłáwem naprzeciw káżdemu nieprzyiácioławi, miánowicie náprzeciw Krzyżákom wieczne zawarł w ten czás przymierze. Drugim zrękowániem przybráł ſobie zá zonę Adłeidę, Corkę Landgráffa Haſſyi, z ktorą nie długo żył w zgodzie, odraziło go od niey życie bárdziey nierządne, niż urody niekſztałt. Z trzecią, po śmierci Adleidy, Jadwigą Xiężniczką Głogowſką zoſtawił Cory 2. Annę y Jádwigę: A zaś z nierządnego z żydowką łożá, Synow dwu: Niemirza y Pełkę: Pan ten, ieżeli wyłączyſz życia ná roſkoſze wylanego ſwawolą, y zawarte z Krzyżákámi, nie z chwáłą y bez pożytku ugody,

wyro-

wyrownáł znákomitego Monarchy do-ſtoieńſtwu. Był wzroſtu nie máłego, włoſow gęſtych, kędzierzawych, brody długiey, ſzeplenił trochę. W domu okazały, u poſtronnych ſławny, ſzczęśliwy ſłowem, Kázimierz ten oſtátnim woli zápiſem Wnukowi ſwemu Szczecinſkiemu Xiążęciu Kázimierzowi odkázáł: Sierádzką, Łęczycką, Dobrzyńſką Ziemie, y cztery Zámki: Bidgoſki, Kruſzwicki, Włotow, y Wałez, ktorá dárowizná pod Ludwikiem zá nieważną uznana, y inſza z nim zaſzła ugoda: Bielſki f: 243.

Nad wſzyſtkie Krol ten ieden świetny y wſpaniały,
Wſzyſtkie ſprawy gdy zważyſz y życia bieg cały.
Prawem uzbroił Polſkę: y miła weſoło,
Wolność za iego czaſow ſwe podnioſła czoło.
Murami ztwierdził miaſta, ktore pod wzrok oka
Bacznego podpadaią, iak Polſka ſzeroka.
Trzech Krolow, Duńſkie, Węgrow, y Cypru Narody,
Zeſtały, gdyć Karolu z Wnuczką ſprawia gody.
Pobożny y bogaty y w potyczkach żwawy,
Sama mu wiele z piękney Wenus zciera ſławy,
Zwać go wielkim dla Polſki ieſt krzywda nie mała,
Jego cnota, naywiękſzych, nazwiſkom zrownała.

§ X.

§ X.

LUDWIK.

KAzimierz Wielki, widząc ſię ieſzcze za życia, bez nádziei płci męſkiey práwego Łoża, á smiercią ſwoią oſieroco-ny tron Polſki zoſtawić w zamięſzaniu nie chcąc, z przyzwoleniem Rady polſkiey y Panow, nayprzod Karola Węgierſkiego Krola, á gdy ten dług śmiertelności wypłacił wkrotce, Syna iego Ludwika, tam tego Sioſtrzenica, tego po Sioſtrze Wnuka, wyznaczył był na pańſtwo po ſobie: pominąwſzy Xiążęta Mazowieckie y Sląſkie, tamte iuż Polſce hołduiące, á te do Czechow rządu od niey odpadłe.

Ludwik tedy (ktory do Kroleſtwa Polſkiego, prawa zlanie odebrał za życia Kazimierza w roku 1339. Krol Węgierſki, wyniesiony ieſt do Polſkiego tronu roku 1370. w Liſtopadzie, (Bielſki w Kronice(*a*) rok 1371 kłádzie) y przez Jaroſława Gnieźnieńſkiego Arcy-Biſkupa Koronowany w Krakowie, gdy przody od Kazimierza Szczecinſkiego Xiążęcia, Kazimierzowego Wnuka, poſłuſzeńſtwa y wierności odebrał przyſięgę, pod pewnym uſtąpionych

 ſobie

ſobie ziem zakłádem: O czym Bielſki w Kronice na karcie 243. Krol ten, po ſwoim w Krakowie na Kroleſtwo uwieńczeniu, Gniezno y Poznań odwiedziwſzy, rząd Polſki Matce Elżbiecie zlecił, y z Krakowa, zabrawſzy koronę y berło, do Węgier ziechał: Jego odiázd rożnych zamięſzek Polſki był przyczyną: Wielko-Polánie nayprzod; gdy im Krolowa, ruſzywſzy Przecſława Gołuchowſkiego, Woiewodę Kaliſkiego) z Staróſtwa Wielkiey-Polſki; wſadziła na toż Stároſtwo Pileckiego, nie maiącego oſiadłości w Wielkiey-Polſce, (co było przeciw práwu) przyzwali do rządow z Dywionu Władyſława Mnicha, Łokietkowego Synowca, ale ten, po nie ktorych Zámkow opanowániu w Kuiáwách, zwyciężony, uſtąpił z rządow, y nie práwnie przyiętych, y nie umieiętnie ſprawowanych, á potym od Krola Ludwika Opactwo wziął bogate w Węgrzech, zdáwſzy ſwe práwá do Kuiáw ná niegoż: Litwá też, pod niebytność Ludwikową Polſkę naiechała, y rożne pobrała zamki y miáſtá: Na ktorych poſkromienie wyprawił ſię Ludwik z Węgier, iedno z Polákow, drugie z Węgrow, dość mocne maiąc woyſka. Jákoż wypráwá ta ſzczęśliwie zákończona poodbierániem, Chełmá, Bełżu, y mieyſc innych. Ale gdy Kráie tę Węgrámi Krol oſadza, á nad to Władyſławowi Opolſkiemu Xiążęciu, wiele zamkow y Krain dzierżącemu na Ruſi, Dobrzyńſką, Bidgoſką, Ziemie: Jnowrocław, Gniewkow, Złotoryą, w zamiany ziem Ruſkich daie, rożne ztąd, iuż podeyrzenia na Krola wynikły: iákoby Ruś przyłączyć do Węgier zamyſlał, iuż zamięſzania ztąd pochodzące y rozruchy. Na Seymach, w Wiślicy, y Gnieźnie mianych, uradzono, ážeby nie był przypuſzczony Władyſław Opolſki áni do Krain Kuiawſkich, áni do namieſtniczych za Krola Polſki rządow: ktore, ná Seymie w Budzie, czyli Budzyniu, mianym, trzem Senatorow polecił Krol: Zawiſzy Krakowſkiemu Biſkupowi: Dobieſławowi Krakowſkiemu Kaſztelanowi, y Sędziwoiowi Kaliſkiemu Woiewodzie: Ale y tych rząd ku uſkromieniu domowych zamięſzek nie dopomogł. Koniec im przynioſła śmierć Ludwika. Dokonał on roku pańſkiego 1382. 11. Wrześnià: życia 56. pa-

słowania w Węgrzech 14, á iak Piftorius piſze 40.(b) w Polſce na 12, pochowany w Białogrodzie Krolewſkim. Pan ten urody był ſzredniey, oczu weſołych, ludzi uczonych miłośnik: Niebytność iego potrzebámi dziedzicznego Narodu, y obroną wymuſzona, przyczyną była ruin Kroleſtwa, przez los powinowáctwa otrzymánego.

Atoli winien Jemu ſtan Rycerſki ſwych (c) wolności y ſwobod pomnożenie: Umnieyſzenie podatku, Poradlne nazwanego; przed iego bowiem czaſy, z łanu każdego ſzlachta y duchowni płácili groſzy Práſkich 12, y żyta, á owſá po korcu: ktorą on dań zmnieyſzył do groſzy dwu: A to uczynił w nadzieię, y pod zakładem tym, żeby, z dwu Corek, Polſkie iedna, Węgierſkie drugá, odzierżyła pańſtwo: to ieſt żeby ſię doſtały Gwilhelmowi Arcy-Xiążęciu Rakuſkiemu z młodſzą Corą ſwą Jadwigą Węgry, á zaś z ſtarſzą ſwą Corą Máryą Zygmuntowi Brandeburſkiemu Margrabi, iegoż Margrabſtwu przyległá Polſka. Ale inaczey zamęściá te, y z nimi oſiadłość pańſtw, rozrządziły Nieba, nim uſtanowiono na ziemi. Maryá Zygmuntowi

towi ſię za życia ieſzcze Oyca doſtała, á po nim y Węgry. Jadwigá Gwilhelmowi obiecáná, y od niego w przyiaźń dożywotnią ſzukana była; Ale ten znalazſzy przychylność ku ſobie Krolewny, nie znalazł rownego ku ſobie ſerc Panow Polſkich przychylenia: Semowitowi ci na Seymie w Sieradzu zgromadzonym Mázowieckiemu Xiążęciu, y Krolewnę za Małżonkę dáć chcieli, y Kroleſtwo Polſkie, ále y tych żądania nie wzięły ſkutku, bo lubo ArcyBiſkup Gnieźnieńſki Bodzęta, na Seymie w Sierádzu miánym Semowita Krolem Polſkim obwołáł, ale Pánow część więkſza z Krolową Elżbietą, y iey Corą Jadwigą temu ſię zprzeciwiła: Aż też z Węgier do Polſki zprowadzona Krolewna, y na ſzczęście dania Polſce Krola, (d) ſobie Męża, koronowana w Krakowie w dzień S. Jadwigi roku 1384. y tam za Stánow Polſkich zgodą; wydana za Władyſława Jagellona Xiążęcia Litewſkiego, iedenaſtey z panuiących w Polſce Familyi, ſwym zamęściem początek dała, z połączeniem w iedno ciáło, nie tylo domow: Piáſtowego y Jagellonow, ále y dwu Národow, Polſkiego z Litwą.

(a) *Bielſki w Kronice f. 244* (b) *Tenże f. 256. In Gen: Reg: Pol:* (c) *Vol. Leg. t. 1. f. 55.*

Nie iak gdyby Niewieściuch lub był zbyt okrutny,
Rządow iego dla Polſki cały ciąg był ſmutny.
Lecz gdy nad miar rodaki ſwe lubi Pannony,
Owczarnią Polſką puścił wilkom bez obrony.
Kto wie, co czynić na dal lud zwykł poſpolity,
Mianowicie gdy w dobroć Pan, nie w gniew ſowity.
Ten widzi, iakie krzywdy Paſterza twarz miła
Od nas umkniona naſzym Kraiom uczyniła.
Pod iego rządem, polſkich praw władza wzmagała:
Za iegoż panowania obalona cała.
Gdy prawa nikt nie broni, na przeciw złych walce,
Nie ſą ſilnieyſze nad przędzę paięczą na balce.

§ XI.

KROLOWIE JAGELLONOW RODU.

I. JAgełło, Wielkie Litewſkie Xiąże, Władyſławem na Chrzcie S. názwany, Jadwigę Ludwiká Polſkiego y Węgierſkiego Krola Corę, iuż drogiemi podarunkámi; iuż obietnicą złączeniá Litwy z Polſką w iedno Rzeczypoſpolitey ciało, iuż miánowicie uczynioną nadzieią zprząg nieniá Národu tego, w ten czas ieſzcze w ciemnościách niedowiárſtwa zábłąkánego, w iedno z Polſką, Chryſtuſowe iarzmo, ſzczęśliwie uiętą, za Zonę poiąwſzy, obwieſzczony za Krolą, y koronowány roku Chryſtuſa 1386. dnia 12. Lutego przez Bodzántę Arcy-Biſkupá Gnieźnieńſkiego. Monárchá ten po ſwoim na tron wynieſieniu, Narod ſwoy ziednoczył z Polſkim, y wkrotce náyprzod do Wielkiey-Polſki iachał, y tám uſpokoiwſzy rozruchy wſzyſtkie, wráz z żoną, w towarzyſtwie Arcy-Biſkupa Gnieźnieńſkiego, y Kápłánow wielu dlá Chrzczeniá Litwy, iáko też w gronie Panow niektorych Polſkich, iáchał do Wilna, y tám przyzwáwſzy ná Seym Xiążąt y Pánow Litewſkich, łátwo wſzyſtkie, nie tylko iáko Krol przykłádem, ále práwie iáko Narodu ſwego Apoſtoł wymową gorliwą, Chryſtuſowi pozyſkał: Wyuczeni práwideł wiáry, chrzeſt Pánowie przyięli: á za tych przykłádem lud poſpolity tym chętniey ubiegał ſię do przyięciá chrztu Swiętego, że káżdemu z poſpolſtwa ſuknie biáłe ſukienne Krol ſzczodrobliwy rozdawać kazał: I żeby im umknął powáby wſzyſtkie záwrotu do Báłwochwálſtwá, zborzyſzcza ich popálił, láſy powycinał, węże ktore czcili pobił, ogień świety, niezágáſzany zálał. I ná tym

 miey-

mieyſcu gdzie go pogáńſtwo chowáło Kościoł S. Staniſławá poſtáwił: Biſkupá Wileńſkiego poſtanowił, czterech Práłátow, y ośmiu Xięży ná prebendzie, Plebanii ſiedm, y wiele innych Kościołow.

Miał woyny domowe: z Witołdem Stryiecznym, y (a) Skirgełłonem rodzonym Brátem, ktorzy tylekroć przeiednáni Krolowi, tyleżkroć w rożne náprzeciw niemu wchodzili ſpiſki. Witołd náyprzod urażonym ſię być rozumiał, gdy z Litwy odieżdżaiąc Władyſław, Xięſtwá rząd Skirgiellonowi złecał: ktoremu gdy rząd tenże Litwy odebrał Jagełło, y na Witolda go przenioſł, władzy tey przenieſienie, nie mniey uráżliwym iák przedtym Witold, przyiął Skirgełło Sercem, y do Krzyżákow ſię udawſzy, mocy ich do klęſki Narodu użył. Krom tych z domowemi zatarg: Prowádził pierwſzą z Xiążęciem Opolſkim poſtronną woynę Władyſław: Woyny tey przyczyną była, iáko niepráwnie nábyta, ták z tymże niepráwem Dobrzyńſka Ziemiá wypuſzczona w zaſtáw Krzyżákom zá złotych 40000, zakończona ta wypráwa woienna: Wieluńſkiey Ziemi, Olſztynu, Krzepic, Bobolic,

lic, Brzeznicy, (b) Oſtrzeſzowa, Grabowa, Częſtochowy, zawroceeiem do rządu Polſkiego dawnych Panow y wſpoł-Rodakow.

Gwałtownieyſza była, ktorą zapoczęli Krzyżacy, y więkſzemi Polſce zagrażaiąca niebeſpieczeńſtwami, woyna: Kráiodawcow Ci ſwoich Panami być chcieli, zaczęli ſię też piſáć, nie Krzyżakámi, ále Pánámi Krzyża: Znoſił natarczywość ich długo Jagełło, y ſwoią dobrocią arcycierpliwą chciał mieć ich upomnionych w zapędach ſwoiey hardości: Ale z powiękſzaniem łaſkawości Krola, ich zuchwałość wzroſt brała. Przyſzło do tego, że, nie ták krzywd ſwoich nadgrody, iak raczey ocalenia reſzty y ubeſpieczenia, Narod Polſki z Litewſkim ziednoczony, ſpolną náprzeciw ſpolnemu nieprzyiacielowi broń podnioſł. Potęznieyſzemi w lud y zbroią Krzyżacy byli, naſzych ſprawiedliwość ſpráwy broniła, y przyrodzone Narodom tym męſtwo uczyniło ſilnieyſzych, uſzykowane pod Grunwaldem woyſka naſze w obecności Krola Jagełła y Brata Jego Witolda, ktorym Miſtrz Krzyżacki dwa miecze poſłał, na wzgardę iak on rozumiał,

miał, á iák rozporządzáły Nieba, na szczęśliwą wieszczbę zwycięztwa zgotowanego Jagełłowi nad Krzyżakami: Jákoż zadatek ten woyny z piękney odwagi oświadczeniem Władysław przyiął: Ze mu więcey, oświadczaiąc się, przybyło mieczow na karki nieprzyiacielskie. Tym czasem gdy Krol nasz Mszy S. słucha, woyska Krzyżackie zaczepiły naszych, o czym przestrzeżony Władysław, nie przody wyiachał do boiu y na plac, aż dosłuchawszy Mszy S. Bitwę tę w początkach swoich długo wątpliwą zakończył zwycięztwem znakomitym Władysław Krol: Legło trupem na placu około 50000 nieprzyiacielskiego żołnierza z Konradem á Tungingen Mistrzem, y nayprzednieyszemi Wodzámi y Xiążęty Niemieckiemi, z reszty niedobitkow, y ktorzy życia ocáleniá w ucieczce nie znaleźli, iedni, z Pisarzy, niewolnika liczą, na 40000 osob, na 14000, inni. (c) Zgadzaią się zaś wszyscy, że gdyby nie Witold, Páństwa obietnicámi przerobiony na Krzyżacką stronę, y obłudnie czynione przez Krzyżákow w obietnicách wspaniałych ugody; Krzyżacka moc, iużby była

ła w ten czás do szczętu obálona: (d) Ale upokorzonemi zostali tylko w ten czas, ná ukáránie wyniosłości swey zbytniey: Nie z gruntu wyniszczeni, żeby mieli pole dalsze Polacy do okazania męstwa, y w szczęściu oręża swego nie zasypiali. Upokorzeni tą swą przegraną Krzyżacy zawierali wielokrotnie z Władysławem ugody, y też wielekrotnie targali. Ponowione przez naszych nad nimi tryumfy pod Koronowem nayprzod, gdzie nasi około 10000 Krzyżákow trupem położyli. Pod Tucholą potym, gdzie posiłki Niemieckie zniesione; ieszcze y pod Golubem: Gdy iednak Cesarz Zygmunt Scibora z woyskiem z Siedmigrodzan, Słowakow, Czechow, Rakuzanow zebranym, naprzeciw Polakom wysłał, zawarta z Krzyżákámi ugoda roku 1411, przez ktorą Prussacy utrzymali się przy Prussach, Witoldowi Zmudz dana, á Polsce Dobrzyńska Ziemia: y 200000 złotych groszy Praskich: (e) ktory iednak pokoy nie długo trwał, ále często zrywány bywał, y gdy znowu broni polskiey nagliła boiaźń, z prozbami ponawiany. Zygmunt też Cesarz pogodził się z Krolem Władysławem, y Ziemię Spi-

ſką z Miaſt trzynaſtu złożoną, Krolowi temuż przez zaſtaw puścił za 80000 kop praſkich, iako Bielſki świádczy, (Sarnicki, iakem wyżey napiſáł 40000 kładzie) Wrocił tákże wywiezione niegdyś z Polſki Krolewſkie znamiona: to ieſt koronę, berło, iabłko złote y miecz Bolesława Chrobrego. (f)Mieli Polacy za tegoż Krola ſpor z Witoldem, ktoremu Ceſarz koronę przyobiecáł, z obwieſzczeniem iegoż za Krola Litewſkiego, y przeięte ſą Zygmuntowe do Witolda liſty, w ktorych ſię zawierało: Węgrow, Pruſſow, Jnflantow, y Litwy ſziednoczenie. Ale ſię temu mocno zprzeciwili Polacy, y Krolowi dużo ná ſtronę Witołda nakłonionemu przekładali przed oczy, że rzecz ta nie tylkoby ozdoby im nie przynioſła, ále Polſce wraz z Litwą y hańbę y zgubę· gdyż Ceſarz y Krzyżacy nie mieli innego w ſwych żądaniach zamierzenia, tylko áżeby dwá te Narody powadziwſzy, mocnieyſzemi ſię ſtali na obydwu Narodow klęſkę. Smierć Witoldowa ſporom tym uczyniła koniec w roku 1430. Po śmierci tego, Swidrygello uczyniony Xiążęciem wielkim Litewſkim

wſkim, wichrzył w Narodzie, á Krola z niektoremi Polſkiemi Pany prawie w áreſzcie maiąc, domagał ſię Podola y Kámieńca: Zebrali ſię na obronę y Krola y Podola Polacy, y poraziwſzy kilkakrotnie woyſka Swidrygellowe, przywiedli Władyſława, że złożył z Xięſtwa Litewſkiego Swidrygella, á Wielkim Xiążęciem na mieyſcu iego uczynił wiernego y Jemu y Polſce, Zygmunta Witoldowego Brata. Za panowaniá Monarchy tego: Smoleńſk, Mśćiſław, Połock y cáłá práwie Ruś biała podbita, y do Litwy przyłączona: Tatarzy kilkakrotnie porażeni, y iedna ich Orda z żonami y dziećmi oſadzona w Litwie, y dane im w dzierżáwę Ziemie około Waki rzeki, tak iak niegdyś Niemcow Kazimierz Wielki, czyli iak Bielſki w Kronice piſze, Bolesław Chrobry zprowádził y oſadził na Podgorzu. Wojewoda też Wołoſki Wladus poddał ſię pod moc y obronę Władyſławowi Krolowi roku 1390: (g) Jákoż y iego Naſtępcy, Alexander w roku 1415. á po nim Syn iego Stefan roku 1333. Zaſtawił Monarcha ten Sniatyń, Kołomyią, y cáłe Pokucie

cie Alexandrowi: Ale ie Stefan wrocił: Na co ſą liſty w ſkarbie: Wſzakże puścił potym Krol Stefanowi Alexandra Synowi Chocim, Cièkan, y Chmielow: Odebrawſzy od niego przyſięgę wierności. Ofiarowána Krolowi temuż przez Huſſyty Czechy Czeſka korona, iáko też y Witoldowi, ále práwowierni Panowie, Panami tych nie chcieli być, ktorzy Bogu y Kościołowi wypowiedzieli poſłuſzeńſtwo. Akademią w Krakowie wyſtawił tenże Monarcha, nie tylo woiennych dzieł, ále y pokoiowych chwały Miłośnik. Za czaſow też Jego, pierwſzy raz Seymiki po Woiewodztwach złożone, y z nich Posłowie wyſłani do ułożenia podatkow na wykupno Dobrzyńſkiey Ziemi. Płáciłá dáwniey Szlachta z łanu Krolowi 12. groſzy Práſkich: Dań tę Ludwik dárował Szláchcie, y do groſzy dwu zmnieyſzył: Dlá potrzeby Oyczyzny poſtąpiono na ten ráz w ten czas, na Seymie w Korczynie miánym do groſzy 10. y złożono wſzyſtkich pieniędzy 100000 grzywien roku 1404. (*h*) Umárł Wládyſław Jágełło w Grodku, Syn Olgerda, Wnuk Gedymina roku Chry-

Chryſtuſa Páná 1434. 29. Maia, panowania 48. pochowány w Krákowie z wielkim wſzyſtkich żalem. Małżeńſkie związki cztery rázy ponawiáł: Pierwſzy raz z Jadwigą Corką młodſzą Ludwika: Z tey miał Elżbletę Bonifacyą Corę, ktora odrodzona ze Chrztu S. żyć przeſtała roku 1399. á po niey Mátká we trzy dni. Drugi raz z Anną Gwilhelma Cylii Hrabi Corą, Wnuczką Kazimierza W. ktorą poiął w roku 1401 uwieńczył 1402, á utrácił przez śmierć 1416. Tey Anny Corka Jadwiga zaślubiona Frydérykowi Brandeburſkiemu, przed zawarciem ślubu umárła: 3ci raz z Elżbietą Pilecką, Wdowę po Granowſkim Nakielſkim Kaſztelánie, Ottona z Pilcy Woiewody Sendomirſkiego Corę: z ktorą iuż podeſzłą lat trzy tylo żył bezpotomnie: Czwarty raz z Maryą corką Xiążęcia Kiiowſkiego, Witoldową Sioſtrzenicą roku 1422, uwieńczoną roku 1424, zeſzłą roku 1461. Z ktorey miáł Elżbietę Zonę Henryka Szczecinſkiego ná Pomorzu Xiążęcia. Wládyſława Polſkiego po Oycu Krola. Narodził ſię ten roku 1424. 29 Października y ieſzcze za życiá Oyca

Oycá ná Seymie w Sieradzu na Kroleſtwo po Oycu zgodnie naznaczony roku 1432 (*i*) Kazimierza ktory narodzony 1426. Maia. Umarł 1427. 2 Marca, Kazimierza nar: 1427. 27 Liſtopada, ktory po Brácie Włádyſławie Jagellończyku naſtąpił ná Kroleſtwo Polſkie. Włádyſłáw Jagełło był Pan urody mierney, twarzy ſzczupłey, długiey, iáko też y głowy, y ſzyi, uſzu wielkich, głoſu miąższego, oczu czarnych á nieſpokoynych: przywykły do niewczáſow, do woien nieſkwápliwy, ále ſzczęśliwy na nich, miłoſierny, hoyny, ſzczodrobliwy, wſtrzemięźliwy w napoiu i iedzy, ſkromny wſzat używaniu, Miłośnik ſwey Litwy y ich wiáry Rodzic.

(*a*) *Bielſki w Kronice f. 257. 258.* |(*b*) *f. 280.* (*c*) *f. 298.* (*d*) *f. 305.* (*e*) *f. 310.* (*f*) *f. 313.* (*g*) *ff: 316. 311. 316. 345.* (*h*) *f. 286.* (*i*) *f. 340.*

Ten z Litwy nam zaiaśniał, z bałwochwalſtwa nocy,
Mąż pełen przy doſtatku, y cnoty y mocy.
Ten pierwſzy w Chrztu Swiętego wodzie odrodzony,
Niebu daie ſwych Ziomkow niezliczone plony.
A tak Kroleſtwo polſkie w śliczny m wianie bierze,
I zawiera ſwych ozdob z polſkiemi przymierze.
Pamiętną tenże bitwą poſkromił Krzyżaki,
Częſtemi też tryumfy dał ſię Getom w znaki.

Jak wiele dzieł położył nieśmiertelney chwały,
Krakowſka ſzkoła powie, by inne milczały.
A też innych nad Litwę domieſzczoną Nieba,
Nad Wnuka Kazimierza świadkow nam nie trzeba.

II. Włádyſław, tym imieniem trzeci, Jagellończyk, po Oycu, przez Stany polſkie wyſadzony do tronu, y w dzień S. Jakoba, przez Woyciecha Jaſtrzębca Gnieźnieńſkiego Arcy-Biſkupa koronowany roku Pańſkiego 1424. Dopiero iednak roku 1438, á to z przyczyny niedoyrzałości lat, zachowanie práw y wolności polſkich przyſięgą ztwierdził: Do ktorego też roku, pod rządem Dozorcow, dobra Krolewſkie zoſtawały. Roku 1439 do Kroleſtwa Węgierſkiego rządow wezwany, obiął ie, y uwieńczon był Węgierſką koroną w naſtępnym roku 1440.

Otrzymał Monarcha ten, lat młodość, nadgradzaiący męſtwem, zwycięztwa: Pierwſze; nietak w przywodzeniu woyſk ſwą oſobą do potyczki, iák ráczey, pod ſwoiego y imienia y ſzczęścia zaſzczytem, y wieſzczbą, nad Skirgiellonem Stryiem z Krzyżakami, y Jnflantami razem, ktorych potęga cáłá obálona: Miſtrz ich naywyż-

ſzy poległ, y Komendorow wielu, tak, że Jnflandzkie zamki długo zoſtawały puſte; bez żołnierza. w roku 1435. W Pruſſach doświadczoną ſwey broni ſzczęśliwość, przenioſł Jagellończyk ten, iuż w ſwey właſney oſobie, woyſk ſwoich Wodz, do Macedonii, gdzie złączony z Janem Hunniadem Xiążęciem Siedmigrodzkim, roku 1440 znacznie korzyſtał, y tryumfy ſwoie rozprzeſtrzenił nad Amuratem Tureckim Ceſarzem, y oſiągnął, krom Wołoſzczyzny, Bulgaryą, Bośnią, Serbią y Dalmacyą. Ale w lat potym cztery, gdy Woiownik tenże, z tymże zwoiowanym przez ſiebie Amuratem, pokoy na lat 10 zawarty targa: y batalyą przegrywa pod Warną, y nabyte państwa, y życie traci: Swiádczą Dzieiopiſarze, że Amuratowa ſtrona iuż bliżſza przegraney była, kiedy wſpomniáwſzy ſobie na ugodę poprzyſięgłą przez Wládyſławа: O Boże Chrześciańſki, zawołał Amurat, ieżeliś ieſt Bog práwdziwy (iakoż ia ledwie nie rozumiem tego o Tobie) żemści że ſię dziś nad Chrześciany ſwemi, tego, coć wiarę ſwą złámali, y imię twe święte nadaremno wzięli.

Wſzakże wygrana ta Amurata, iegoż wiele koſztowała, utracił ſwoich około 30000, gdy z ſtrony Władyſława nie więcey nad 9000 legło. Smierć tego Pana zaſmuciła Europę, tym ciężey, im dłużſzego dla niey ſzczęścia nioſł wieſzczbę, wiek Jagellończyka młody, tryumfować wcześnie przywykły. Wſzakże upomnieć ſię tu Xiążęta y Panowie maią, żeby, daney bądź niewiernemu: dochowywali wiáry: Stało ſię to roku 1444.

Dla Oyca zaſług Ciebie na tron Władyſławie,
Dźwignęła Polſka, wrożąc, że wyrownaſz ſławie,
Walecznego Rodzica: Ciebie Węgrzy razem,
Przyzwali, tuſząc że ich krzywd nie puściſz płazem.
Ktore Turczyn powiękſzał: iakoż znaczne plony,
Dał Węgrom, twoim męſtwem Turczyn zwyciężony.
I, iak Ociec zwycięztwa bierał nad Krzyżaki,
Nieprzyiaciołom Krzyża dał ſię on we znaki.
Wſzakże zawarte z tymże gdy łamie przymierza,
Smierć weń oſzczep na zemſtę wiarołomſtwa zmierza.
Tak zaprzątniony chucią czci zwycięztwa marną,
Uczynił koniec życiu y woynom pod Warną.

III. Kazimierz, tym imieniem czwarty, młodſzy Jagellończyka Brat, na Czeſkie

ſkie Kroleſtwo wybrany w roku 1437, á gdy niebeſpiecznych w iego oſiągnieniu odſtępuie przedſięwzięć, Litwie w roku 1440 za Wielkiego Xiążęcia dany, długo ſię, po rozeſzłey wieści o zgubie Władyſława y porażce pod Warną, zgromadzonym w Sieradzu na Seym opierał ſtanom, dopiero gdy w roku 1446, Boleſława Mázowieckiego Xiążęcia Stany w Piotrkowie na Seym zebrane, wezwáły do rządow Polſki; zkłonił ſię na żądania Polakow, y znagła do Krakowa zbiegł, tamże przez Wincentego Arcy-Biſkupa Gnieznieńſkiego uwieńczony koroną, roku 1447. 26 Czerwca. Monarcha ten nayprzod Multanow y Wołochow poſłuſzeńſtwo y wierność wypowiadaiących Polſce, pod Soczową roku 1450 zwyciężył. Tatarow potym, koło Łucka y Oleſka kray Polſki puſtoſzących przez Hetmana ſwych woyſk Pana Łaſkiego czy Łaſzcza, na głowę znioſł. I tychże znowu, Ruś y Podole naieżdzaiących, o dzieſięć tyſięcy trupem na placu położył. Gdy zaś Pruſsacy przez ſwe Poſły poddaiąc ſię Kazimierzowi, proſili iegoż, á żeby ich od iárzmá

rzma Krzyżackiego wyzwolił, dzieło to, woyną przed lat czternaście wiedzioną, w pierwiaſtkach, ſzczęściem oboiętnym, tryumfami w iey końcu zaſzczyconą, dokonane w roku 1466. Kiedy z Krzyżakami ugoda pod tym zakładem ſtanela, ktorą czytaſz *in Volumine Legum t. 1. à fol. 172.* Chełminſka, Pomorſka, Malborſka, Michałowſka, Dobrzyńſka, Ziemie, Toruń, Elbląg, Gdańſk, w iedno Rzeczypoſpolitey Polſkiey zpoione ciáło, przy zátrzymanych ſobie praw, y dawnych wolności zaſzczytach. Reſzta Pruſſ, ktore dotąd Xiążęcemi zowiemy, Krzyżakom pod hołdem Polſce y mańſtwem, zoſtáwiona. Monarcha tenże Oświecimſkie, Zatorſkie, Xięſtwa roku 1457. Ziemię Bełzką roku 1462 przyłączył wiecznie do Polſki: Od Biſkupa Warminſkiego roku 1478 wierności przęſięgę odebrał: Jáko też w roku 1485. od Multáńſkiego y Wołoſkiego Woiewodow, o czym czytay obſzerniey *tomo 1. Voluminis Legum.* Za panowania tego Krola, miánowanie na Biſkupſtwa odięte Kapitułom, á na Krola przenieſione. O czym Łubieńſki pod tymże Krolem. Umarł Kazi-

 mierz

mierz roku Chrystusa Pana 1492. 7 Czerwca; życia 64. pánowania 45. Miał Zonę Elżbietę, Corkę Alberta Austryi Xiążęcia, Rzymskiego Węgierskiego y Czeskiego Krola, poiętą w roku 1454, zabraną z świátá 1505, z ktorey zostawił potomstwo liczne: I. Władysława narodzonego roku 1456. 1. dnia Marca, wybranego na Krolestwo Czeskie 25 Maia, roku 1471. y tegoż roku w miesiącu Sierpniu koronowánego. A zaś ogłoszonego Krolem Węgierskim roku 1490, y po chwálebnym dwoch tych Krolestw sprawowaniu wydartego obydwom, śmiercią roku 1516. 13 dniá Márcá, życiá roku 61 záfzłą: ktorego potomstwo: Anna Corka, dana Ferdynandowi Cesarzowi, y Syn Ludwik Mąż Maryi Filippa z Austryakow Hiszpańskiego Krola Cory, w Dom Austryacki Krolestwa te wniosło. II. Jadwigę narodzoną 1451, Zonę Jerzego Bawarskiego Xiążęcia. III. Kazimierza, między Swięte od Kościoła Bożego uroczyście zaliczonego Wyznawcę. IV. Alberta. V. Alexandra: VI. Zygmunta o ktorych będzie niżey zaraz, w dalszym tym Krolow polskich wypisie. VII. Zofią

Zofią narodzoną roku 1454 Zonę Fryderyka Margrabi Brandeburskiego. VIII. Elżbietę narodzoną 1465 we dwa lata zabraną z świata. IX. Fryderyka narodzonego 1468. Kardynała tytułu S. Lucyi Arcy-Biskupa Gnieźnieńskiego, y Krakowskiego Biskupa, zabranego 1503. X. Elżbietę wtorą, ktorey śmierć rownie niewczesna, iáko y pierwszey. XI. Annę narodzoną roku 1476 Zonę Bogusława Xiążęcia Szczecinskiego. XII. Barbarę narodzoną 1478. Zonę Jerzego Xiążęcia Saskiego y Margrabi Miznii. XIII. Elżbietę Xiężnę Lignicką. Był Kazimierz wzrostu wysokiego, mkłego, długiey á suchey twárzy, łysy, szeplunił trochę, trzeźwy, pracy, zimna y słońca nader cierpliwy, Oycu Jágełłowi podobien.

Kazimierz, po Bracie ktory od Turczyna pada,
Mężny Mściciel krzywd naszych tron polski osiada.
Osiadłe przez Krzyżaki Jemu się poddały,
Miasta, strasznym zkazaniem ktory Nieba dały.
Za niego na duchownych przeciwne wyroki,
Wypadły, tam gdzie Wisła swe pędzi potoki.
Malborka ten darami dostaie nie walnym,
Szturmem, zamkiem ten Mistrzow Krzyża był mieszkalnym.
Tegoż się mocy nie bez swych straty, dostaie,
Choynica, y tę ktore w okol leżą Kraie.

Reſztę życia gdy pędzi w ſzczęściu, śmierci ſiłą,
Przyciężzemu nam Panu życia ukrociła.

IV. Jan Olbracht Syn Kazimierzá y Elżbiety Auſtryackiey narodzony 1460. 27. Grudnia, zwycięztwy nad Tatarami dwakroć otrzymanemi, zalecony, wybrany, naprzeciw Brátu Władyſławowi Węgierſkim Krolem roku 1490, ále do niego niedopuſzczony, Saganu y Głogowa Xiąże, podnieſiony na páńſtwo Polſkie roku 1492. w Sierpniu, á w Wrześniu dnia 20 ozdobiony koroną przez Zbigniewa Oleśnickiego Arcy-Biſkupa Gnieźnieńſkiego y Kardynała Kościoła Rzymſkiego. (Sarnicki na rok 1493. Krola tego uwieńczenie kłada.) Za czaſow Monarchy tego, po Januſzu Xiążęciu Płockim toż Xięſtwo do Polſki przywrocone, gdy Konrad ieſzcze Mazowieckie dzierżył: Woynę ten podnieſioną na Turki, znagła naprzeciw Stefanowi Wołoſkiemu Woiewodzie obrocił, nie dotrzymuiącemu uczynionego przymierza w ſzafunku żywności dla woyſka: Męznie ta zapoczęta: Ale gdy po nowey z Stefanem, Jana Alberta ugodzie, woyſko do Kraiu wraca, w leſie zdawna Gożdziec

żdziec, teraz Bukowina nazwanym, gdy go naſi przebywaią, uderzył na nie wiárołomny Stefan, y niemałą w woyſku y w ciężarach uczynił ſzkodę, gdy iednak naſi do ſpráwy przyſzli, większą ſwą klęſką odparty Wołoſzyn. Turcy też naiechali Polſkę: Ale nieba za nią woiowały, ſrogie zimna y mrozy ludu Tureckiego o 40000 wyniſzczyły. Reſztę zaś, (ſwoie w polſkie ſuknie przeſtroiwſzy, żeby potym nienawiści od Turkow uſzedł) poraził Woiewoda Wołoſki Stefan: Monarcha tenże w roku 1501 na Seymie w Piotrkowie do pięciu lat przymierze uczynił z Turkiem: Zawarł też zprzyſiężenie z Carem Zawolgſkim Sachmatą náprzeciw Moſkwie y Ordzie Przekopſkiey; ktorą też Sachmata ten poraził. Umarł Jan Olbracht roku 1501, życiá 41, pánowania 9. pochowany w Krákowie: Pán urody wyſokiey, płci czárniawey; dowcipny, wymowny, śmiáły, wielkomyślny, w początkach panowania mniey ſzczęśliwy, acz przed śmiercią ſzczęście mu wierniey ſłużyć zaczęło.

Jana

Jana ten y Olbrychta zaſzczycon Imiony,
Polſkie wraz y Węgierſkie miał zaſiadać trony.
Ten na zemſtę krwi Stryia zwiedziony przez Daki,
Wyprowadził na Turka znaczne woyſk ſwych znaki,
Ale Wołoſzyn zdradny nie dotrzymał wiary,
I żeby ſprawiedliwey uſzedł Krola kary.
Zdradę zdradą potwierdził: leſie Bukowina,
Nazwany, nie tuś pierwſza klęſk naſzych nowina.
Tamże też Daki w czaſiech niegdyś Kazimierza,
Z naſzą klęſką ztargali zawarte przymierza.
Nieſzczęśliwy Polſkiemu Narodowi gaiu,
Godzien ieſteś ſiekiery na zemſtę zdrad Kraiu.

V. Alexander, Jána Olbrachta Brat, narodzony 1462. 5. Sierpniá: zaraz od śmierci Oycá, Wielki Litewſki Xiąże, na Seymie zgromadzonym w Piotrkowie obrány za Krola, y w Krakowie przez Fryderyka Brata Arcy-Biſkupa Gnieźnieńſkiego namaſzczony na pańſtwo, y koronowany: Zonie iego honor korony nie pozwolony dla tego, że ſię wyrzec odſzczepieńſtwa Greckiego nie chciała. Monarcha ten miáł woyny z Stefanem Woiewodą Multańſkim, Pokucie ſobie przywłaſzczaiącym, á po iego śmierci z Bogdanem Synem, y rządow Wołoſkich y woyny Naſtępcą, ktorzy z Pokucia zwyciężkim

ciężkim orężem rugowani: Tatarzy za iegoż panowania naiechali Litwę: Ale tych, Polákow y Litwy zebrane woyſka poſkromiły ſwawolą, y plon zagarnionego w niewolą ludu odebrały. Glinſkiemu, ktory w tey wyprawie był Wodzem, ná wielkiey był pomocy do otrzymania zwycięztwa Sędziwoy Czarnkowſki Syn Woiewody Poznańſkiego: Poległych bitwą Tatarow liczbę do dwudzieſtu tyſięcy wynoſzą naſi Piſarze. O ſzczęśliwym tym Tátarow pogromieniu, co tylo Krolowi doniesiono, wniozſzy ten y oczy y ręce w Niebo, dokonał życia, roku Pańſkiego 1506 19 Sierpnia, życia 45, pánowánia 5. pochowány w Wilnie: Z Heleny Zony Corki Januſza Moſkiewſkiego Xiążęcia, żádnego nie zoſtawiwſzy potomſtwa. Był Alexander ſzredniego wzroſtu, twarzy przydłuzſzey, włoſow śniadych, kościſty, rámion ſzerokich, ſilnieyſzy, niż dowcipnieyſzy, ludzi Rycerſkich, y w muzyce biegłych miłośnik, w ſzafunku darow poczytany od wſzyſtkich za utratnego rączey, á niżeli za ſzczodrego.

Temu rożne y woien y zwycięztw pochwały,
Rożne Dzieio-Piſarzy świadectwa dawały.

Nieprzyiaciela mściwą On ſzablą gdy ſięga,
Nie była mu do bitew ani Zima tęga.
Ani upał przeſzkodą: poſkromił Multany,
Jegoż mocą zwycięzką Tatar zwoiowany.
Podnieſioną też woyną przeciw nam Moſkale,
Jego zwycięztwom, iegoż zhołdowani chwale.
I nie tylko zwycięztwy zaſzczycił Oyczyznę,
Prawami dość powiękſzył Jey pożytki zyzne,
I dopełnił wymiaru tego Krolow chwały,
Ze z iego maieſtatem cnoty też zrownały.

V. Zygmunt, tym imieniem pierwſzy, Syn Kazimierza Jagellończyka naymłodſzy, narodzony roku Chryſtuſa Pana 1647 dnia 1 Stycznia Xiążęciem Głogowſkim y Opawſkim z łaſki Jána Alberta Brata uczyniony roku 1500: Wielkim zaś Litewſkim Xiążęciem po śmierci Alexandra, y w krotce, to ieſt roku 1506. 8. Grudnia, iednoſtaynie przez Stány na Seym w Piotrkowie zgromadzone Krolem polſkim wykrzykniony: Naſtępuiącego roku 1507. 25 Stycznia odebrał koronę w Krakowie z rąk Jędrzeia Roży Arcy-Biſkupa Gnieżnieńſkiego: Pod ktore to Krola uwieńczanie koroną, ſpor zaſzedł między Lwowſkim Arcy-Biſkupem y Biſkupem Krákowſkim, o prowádzenie Krola po práwey ręce do Kościoła, ktory rozſtrzygniony od

Od Krola daiącego prawą rękę Biſkupowi Krakowſkiemu, iako Paſterzowi w ſwym Kościele.

Monarcha ten po obięciu rządow Polſki, naypierwſze przedſięwziął ſtárániá goić wewnętrzne ciała Rzeczypoſpolitey rany, y rozſzafowániem dobr Krolewſkich, wycieńczony Kroleſtwa ſkarb do ſwoiey zawrocić pory: Dla czego uchwalony pobor, 12 groſzy z łánu, ták na Szlacheckie poddáne, iáko na duchowne. Miáł woyny Monarcha ten, z Tatarami pierwſzą, ktorych Jan Kamieniecki Pilawczyk z plonem wracaiących poraził u Woromowa, y więźnie z łupámi ſzáblą zwycięzką odbił. Za tegoż Zygmunta panowania Michał Glińſki, y dzieł woiennych za Alexandra powodzeniem, y Bazylego Moſkiewſkiego Cara pomocą, y Zamkow w Litwie obſzernym dzierżeniem hardy, a domowym zayściem z Janem Zabrzezinſkim obrażony, nowe w Litwie zapoczął rozruchy. Poſłuſzeńſtwo ten Krolowi wypowiedział: y w pewną z Bázylym naprzeciw Polſce ugódę, zamki, ktorych wiele dzierżył, Bazylemu w mo po-

podał, z Smoleńſkiem y innemi miáſtami. Za przywodem Mikołaia Firleia Lubelſkiego Woiewody y Woyſk Polſkich Hetmana y Stańſławа Kiſzki, ponowione nad Moſkalámi zwycięztwa, y ugoda do czaſu zawarta z nimiż, im nieco udzieliła pokoiu, naſzey zaś broni utárczki przeniosła do Wołoch.

Bogdan Woiewoda Wołoſki Kraie naſze naiechał z Woyſkiem, ále ſzczęśliwie odparty, łupieztw y ruin tych w ſwym Kraiu doznał od Polſkich woyſk, ktore w Kraiach naſzych poczynił. Záwarta z Bogdánem ugoda w doſyć łaſkawy zakład: Ale lud ten wiárołomny nieſłuſznie podnieſioney woyny, y łupieztw Kraiu naſzego, przypłacił, ſtawſzy ſię ofiárą iedną Miecza woiowniczego Tatarow. Moſkwa, Wołoſza, Tatarzy, odwrocone zwycięzkim orężem odnowili Kraiow naſzych naiazdy: Ale że Monarchy tego zwycięztwa krotko zawrę: Ponowione nad Moſkwą zwycięztwa: pod Orſzą, gdzie w bitwie roku 1514 zwiedzioney, pod przywodem Konſtantyna Xiążęcia, legło bliſko 40000 nieprzyiáciol: y klęſka taż ich, powto-

powtorzona pod Starodubem. Rozſzerzone Monarchy tegoż tryumfy na wſchod, gdzie Jan Tarnowſki pod Obertynem na Pokuciu, Wołoſzy z Turkami y Węgrami złączonych około 60000 na placu położył. W tym że ſamym czaſie zaſzły znaczne Tatarow porażki, pod Buſkiem, Kamieńcem, Trębowlą, Podhaycami, Miedzyborzem. Albert też Brandeburſki, Miſtrz Wielki Krzyżacki, chorągiew Mańſtwa Pruſſ od tegoż Krola odebrał. Za tegoż panowania Xięſtwo Mazowieckie zawrocone do Polſki, roku 1526. Zdradą zaś Glinſkiego, Smoleńſk y Nowogrodek y wiele Kraiu Litwie podległego doſtało ſię pod Moſkiewſkie iarzmo. Umarł Zygmunt lat y chwały pełen roku pańſkiego 1548. życia 81 y mieſięcy trzy, pánowania 41 y mieſięcy 3. pochowany w Krákowie na zamku z tákowym nadgrobkiem: *Divus Sigiſmundus Jagellonius Poloniæ Rex, Lithvaniæ Magnus Dux, Scythicus, Valachicus, Moſchoviticus, Pruſſicus Victor ac Triumphator, Patriæ Pater, in hoc monumentum à ſe magnificentiſſimè erectum illatus requieſcit.* Krol ten pierwſzym związkiem, miál

za

za sobą Barbarę Corkę Stefana Hrabi Spi-żu Woiewody Siedmigrodzkiego poiętą w małżeństwo 1512, wniesioną do grobu 1515, y z niey miáł Corki dwie: Jadwigę narodzoną w Poznaniu roku 1513. 25 Marca, Zonę potym Brandeburskiego Margrabi, y Annę narodzoną 1515. 2. Lipca. Wtorym związkiem roku 1518, złączył się z Boną Jáná Gáleacyusza Xiążęcia Medyolańskiego y Jzabelly Arágońskiey Corką, z niey zostawił Jzabellę, Zonę Jana Woiewody Siedmigrodzkiego, potym Węgierskiego Krola: Drugą Zofią, żonę Henryka młodszego Xiążęcia Brunszwickiego. Trzecią Katarzynę, Zonę Jana Xiążęcia Filandyi Szwedzkiego potym Krola. Czwartą Annę, ktora po śmierci Brata, dana w małżeństwo Stefanowi Batoremu wraz z Krolestwem: y Syna Zygmunta Augusta, o ktorym niżey. Zygmunt urody był krasney, siły wielkiey, w mowie baczny, nieco gniewliwy, ále umieiący gniew táić, trzeźwy, mierny, do woien nie skwapliwy, y chybá na zemstę krzywdy wielkiey, á zátym też na nich z Bożego daru szczęśliwy.

Mo-

Moskiewska, gdy przez naszych zwalczona potęga,
I gdy wierność Oyczyznie Glinski poprzysięga.
W ten czas po śmierci Brata Alexandra, cała
Polska Zygmunta zgodnie do tronu przyzwała.
Jakoż Jemu rownego w liczbie Panow Męża,
Nie było ktoregoby y chwałą oręża,
I rady y pokoiu nie zwyciężał: w gronie,
Cnot, sprawiedliwość, litość z nim siadły na tronie.
On ieden był z Jagełła Władysława Domu
Nie ustępuiący zwycięztw zaszczytem nikomu.
Zwoiował Moskwę boiem, y zwycięzką bronią,
Inne strachem; dobrocią inne y cnot wonią.
Jak się go nieprzyiazne Narody lękały,
Tak Krolowie postronni, tak lud kochał cały.

VII. Zygmunt August narodzony roku 1520. w Sierpniu, ieszcze za życia Oyca przybrány za towarzysza na páństwo, y za zgodą stánow koronowány w Krakowie w roku 1530, przez Jana Łaskiego Arcy-Biskupa Gnieźnieńskiego, pod zakłádem, áby im, do lat przyszedszy, prawa poprzysiągł, rządy zupełne Polski po Oycu obiął. Miáł woyny Monarcha ten: z Fursztembergiuszem Mistrzem Jnflantskim, ktory samym szabli polskiey postrachem zwoiowany, o pokoy prosił, y tenże od łaskawego Monarchy otrzymał w roku 1557. ktora Krola łaskawość powodem by-

 łá

ła Jnflantczykom y ich Miſtrzowi Ketlerowi, że ci, y przez Moſkwę, y przez Szwedy woiowani, pomocy y obrony naprzeciw nieprzyiaciołom iuż dużo zmocnionym, (gdyż Derpt y Narwę Moſkale im wzięli) u Krola ſzukaiąc, Jnflanty mu poddali: Ketlerowi Kurlandya prawem mańſtwa zoſtawiona, reſzta Kraiu Jnflantſkiego przyłączona do Polſki, á potym na trzy Woiewodztwa podzielona. To Jnflantant do Polſki przyłączenie w roku 1559, y poddanie ſię ichże pod obronę Polſką y rząd: Miſtrz Jnflantski Ketler, Arcy-Biſkup Rygſki, Brat rodzony Olbrychta Xiążęcia Pruſkiego, Zygmunta Auguſta Krola Cioteczny, á na Biſkupſtwo Rygſkie *Coadjutor* Kryſztof Xiąże Mekielburſkie, y Stány Jnflantſkie zgromadzone ztwierdziły. Co woien długich z Szwedem y Moſkwą zrzodłem było. Szwedow Rewlanie przyzwali, y miaſto imże w moc dali, ktorzy też Miaſt wiele innych wzięli w oſiadłość: Atoli Kryſztofa Mekłeburczyka Naſtępcy na Arcy-Biſkupſtwo Rygſkie, ktory do Szweda przeſzedł, poimániem, y Szwedow pod Memlem porażką, dzwigniony

ny ſtan rzeczy Polſkich w Jnflanciech. Nad to Parnawy odzyſkaniem: Moſkwa naieżnicza y Litwy y Jnflant, Radziwiła, Chodkiewicza, Sieniawſkiego, Sanguſzka y Paca męſtwem zbita, z kilkakrotnym nad nimiż tryumfow ponawianiem, ktore iednak zwycięztwa ugodámi pokoiu bywały przerywane. Monarcha tenże dwie rzeczy naypamiętnieyſze uczynił. Pierwſzą, że złączenia Litwy z Polſką zaczęte dzieło przez Władyſława Jagełła, utrzymywane przez Kazimierza, Alberta, Alexandra, y Zygmunta pierwſzego, zupełnie ſtaraniem Jego zoſtało dokonane na Seymie Lubelſkim. Gdzie: Wołyń, Podole, Podlaſie, Kiiow, za Prowincye Polſkie uznane. Seymowych obrad, monety, ugod, poſiłkow, ſpolność umowiona, Senatorom y Poſſom Litewſkim między Polſkiemi naznaczone mieyſce. Rowne ná tymże Seymie Pruſſ Krolewſkich z Polſką zaſzło ziednoczenie, y Narody te, w iedno Rzeczypoſpolitey ciało ſpoione, z tą rożnicą: że Pruſſy uczynione częścią Prowincyi Wielko-Polſkiey, Litwa zaś trzecią Kroleſtwa tego zkłada Prowincyą. Pamię-

miętne które pod Monarchą tym działo ustanowionego woyska kwarcianego, z tey przyczyny tak nazwanego, że płácá woysku temu póstanowiona, była wybierana z czwartey części dochodow z Krolewskich dobr, do czego umiarkowania wysadzeni Komissarze 1553. Umarł Monarcha ten roku 1572 23 Lipca, życia 52, panowania liczył lat 24, miesięcy 6, y dni 23. Miał Zonę pierwszym związkiem Elżbietę Corkę Ferdynanda pierwszego Cesarza, umarła ta 1545. 15 Czerwca. Wtorym związkiem Barbarę, Corkę Jerzego Radziwiła Kasztelana Wileńskiego, umarła ta 12 Maia roku 1551. Trzecim związkiem rodzoną Siostrę Elżbiety pierwszey żony, umarła 28 Lutego 1572, ze wszystkiemi bezdzietny, z ostatnią mniey zgodnie, á to niby na zemstę przez Dom Austryacki Barskiego Xięstwa odiętego sobie, ktore na niego po Matce Bonie zpadało, wraz y z skárbámi wielą. Monarsze temu z wielu miar zaleconemu przyganianią ztąd drudzy, że dobrocią zbytnią y przeglądywaniem zbrodni, uczynił wstęp do Polski Kacerstwom, Luterskiemu, Kalwinskiemu

y Ary-

y Aryańskiemu. Przyczynę rozszerzenia błędow tych, zkładaią niektorzy na Studentow Akademii Krakowskiey Uczniow, ktorzy sądząc, że iednemu z nich ranionemu uczyniona krzywda, nie była przez sąd zupełnie nadgrodzona, Szkoły porzuciwszy po rożnych Prowincyach Niemieckich rozbiegli się, á tam rożnych się napiwszy błędow, do Polski wrocili, y nimiż Rodaki swoie zarazili: Był Zygmunt August mądry, rozsądny, trzeźwy, ludzki, narowem młodości przy Matce ztrawioney, do pokoiu y wygod, niż do prac woiennych skłonnieyszy, ále y w tym rzemieśle biegły, y szczęśliwy.

Monarcha ten Inflanty Miecznikow zakonu,
Hołdownikami czyni y Polski y tronu.
Wypowiedzieli oni posłuszeństwo wierze,
Chrystusa, ty ie daiesz w moc Krola Ketlerze.
I tak słodkie y lekkie gdy im iarzmo cięży,
Na podział, Polskich, Szwedzkich, Moskiewskich oręży.
Idą: za iegoż rządow ziednoczenie Litwy,
Zaszło, y zbior kwarcianych żołnierzy do bitwy
Był trzezwy, ludzki, w darow szafunku zbyt hoyny,
Z wychowania pokoiu miłośnik, nie woyny.
Skarb Krolewski za niego darami zniszczony,
Był skąpy w iednym daniu Dziedzica Korony.

§ XII.

§ XII.

HENRYK WALEZY.

SMierć Zygmunta bezpotomna dwunáftey Familii do trzymania rządow Polskich otworzyła wrota. Lubo razem rożne wprowadziła zamięszki, ktorym chcąc Polacy zabiec, po umowie mianey w miasteczku, Kaska, Woiewodztwa Rawskiego w dzień szosty Stycznia roku 1573. w Warszawie Seymowi *Convocationis* naznaczyli mieysce, na ktorym Powaga Prymasowska pod *interregnum* ztwierdzona, Posłowi Xiążęcia Brandeburskiego domawiaiącemu się *suffragium* dania w wybieraniu Krola, odmowiono, proźbę Jego do woli przyszłego Krola odkładaiąc. Dzień 5. Kwietnia pod Kamienną wybrániu Krola przyszłego naznaczony, od dáwania *suffragium* odrzucony Kurlandczyk. Trzech było wspoł się doprafzaiących Korony: Erneft Arcy-Xiąże Austryi, Syn Maxymiliana: Henryk Xiążę Andegaweńskie, Brat Karola dziewiątego Francyi Krola: Jan Krol Szwedzki z Synem Zygmuntem: Obrany Xiąże Andegaweńskie w Maiu; ugody, *pacta Conventa* nazwane w

ten czas, albo iák drudzy mowią *Articuli Henriciani*, przez Posły Jego poprzysiężone, ktoremi się Krol obowięzywał cztery tysiące Waskonow, swoim kosztem na Moskwę trzymać, y na utrzymanie żeglugi y władzy morza, okręt woienny, y Port we Francyi dla Kupcow Polskich: dług przez Augusta zaciągniony wypłacić, y corocznie do skárbu Rzeczypospolitey 450000 złotych wnosić. Adam Konarski Poznański Biskup, y z nim inni do Francyi do Krola wysłani, 19 Sierpnia tam stáneli, przysięgę od Henryka y Brata Jego Karola na *pacta conventa* odebrali, wyrok, czyli iak mowiemy, *Electionis diploma* 13. Września, w parlamencie oddali: Na początku Grudnia Henryk z Francyi ruszył, w Miedrzyrzycu stanął 15 Stycznia, w Krakowie 18 Lutego, koronowany 21 Lutego: Początki szczęśliwe panowania znagła zostały pomięszane: W Czerwcu odebrał Krol listy o śmierci Brata Karola, zaczym 18 tegoż miesiąca, sześciu tylo drogi Towarzyszow przybrawszy, á zostawiwszy listy do Senatu w powszechności, y niektorych Senátorow w szczegulności, wymawiaiące, swoy

ſkryty odiazd, y Poſłow za ſobą oboyga Stanow proſzące, uiechał z Polſki. Wyſłani za nim Jan Tęczyńſki i Kaſztelan Woynicki, y Mikołay Zebrzydowſki: ale Henryk nie wzruſzony do powrotu namową Tęczyńſkiego, y liſtámi Senatorow, w Paryżu ſtanął: Prymas Uchańſki na dzień 24 Sierpnia Seym w Warſzawie złożył, na ktorym 12 dzień Maia roku 1575 Krolowi do powrotu naznaczony, pod zagrożeniem utraty Tronu, y Poſłowie do niego z liſtem od wſzyſtkich Stánow wyſłani. Ale Krol na czas naznaczony nie ſtanął. W polu zatym pod Stężycą, gdzie ſię Polacy ziechali, 26 Maia Henryk od Korony odſądzony, lubo w przychylonych ku ſobie ſercach zdanie to zprzeciwienie znalazło: trudności iednak w powrocie Henryka zaſzłe, w rządow Polſki od niego przenieſieniu na oſobę inną, przemogły.

Gdy nam oſtatni ſnopek Jagełłow zabrała,
Smierć, z nim pol Polſkich cała zabrana nam chwała.
Sam ſię kąkol kacerſki rozkrzewiał, y kąry,
Nie czuiąc: prawowierney wzroſt zatłumiał wiary.
W ten czas nas Walezyiſkich lilyi woń śliczna,
Doſzła, y twych Henryku dziel y cnot wieść liczna.
I rzekliśmy nie będzie naſza lepſza dola,
Jak, gdy tę przyozdobią kwiaty, polſkie pola:
Jakoż ozdobnie ſwoie zakazała ſkronie,
Polſka, w uwitey z tychże lilyi Koronie.
Ale iak bywać Kwiatow zwykła krotka pora,
Rano te wſchodzą, częſto więdnieią z wieczora.
Tak krotkie zoſtawały y rządy Henryka,
Gdy y z tronu, y z granic, kryiomo umyka.

§ XIII.

STEFAN BATORY.

WYzuty z Páńſtwa Henryk, w niepodobności Jegoż dzierżenia wraz z Francuſkim, na trzynaſtą Familią przenioſł rządy Polſkiego Páńſtwa. Po nieiakim bowiem oczekiwaniu na powrot ſwego Monarchy, gdy ten bez nadziei tegoż powrotu upłynął, miány ieſt Seym *Convocationis* w Warſzawie 3. dnia Pazdziernika, na nim dzień 9 Liſtopada Seymowi wybierniczemu Krola naznaczony. Ten gdy nadſzedł, część iedna z Arcy-Biſkupem dnia 12 Grudnia Maximiliana za Krola ogłoſiła: Druga, ktora przody na obranie Piaſta, to ieſt Polſkiego Rodaka zprzymierzyła ſię, y dwoch Woiewodow, Jana Koſtkę Sendomierſkiego, y Jędrzeiá Tęczyńſkiego

ſkiego Bełzkiego, godnych korony bydź ſądziła, odmieniwſzy zdanie, na Annę Krolewnę Polſką, ſwoie do tronu żądania przenieśli: za Męża Jey Stefana Siedmigrodzkiego Woiewodę naznaczaiąc. Dnia tedy 14 Grudnia, od Sieninſkiego, ktory potym był Arcy-Biſkupem Lwowſkim, (gdyż wſzyſcy Biſkupi na ſtronie przeciwney byli) Stefan Batory y Anna za polſkie Krole obwieſzczeni. Napiſane ugody, na ktoreby, iáko y na zakłady dane Henrykowi (*Henricianos articulos* zowiemy) Krol przyſiągł. Naznaczony dzień 10 Stycznia, y mieyſce pod Jędrzeiowem ziazdowi na ztwierdzenie wybránia Krola. Poſłowie do Batorego wyſłani, z zapraſzaniem iegoż do Korony. Jákoż Batory, wypełniwſzy przyſięgę w mieście Meggyes, 22. Kwietnia w Krakowie ſtanął. 1 Maia koronowany z Anną, od Biſkupa Kuiawſkiego Staniſława Karnkowſkiego, ktory ieſzcze na Jędrzeiowſkim ziezdzie do ich ſtrony przyſtąpił 1576. Maximiliana wybranie Uchańſki *Primas* nakazanym dwoiſkim ziazdem, w Łowiczu iednym, na dzień oſtatni Lutego: Drugim, na dzień 9 Kwie-

9 Kwietnia w Warſzawie, obiema bez ſkutku, chciał weſprzeć, ále ſam nakoniec zwątpiwſzy o powodzie zamyſłow ſwey ſtrony, do Warſzawy, do Stefana z uznaniem iegoż za Pana przyiechał: gdzie też procz Senatorow Polſkich wielu, Litwa przez Poſły, Stefana za Krola uznała, Pruſſy w Toruniu wierności przyſięgę oddały, krom Gdańſzczanow, na ktorych Krol woynę iak na nieprzyiacioły podnioſł, y znioſſzy ich kilka tyſięcy pod Tczewem, miaſto oblęgł. Ktore ſię też mocy y łaſce Krola poddało, pod pewnemi zakładami w Mąlborku, za włożeniem ſię w to Niemieckich Xiążąt, ktorego miaſta, y początek zamięſzania wynikły z rozdwoiego przez Kacerſtwa urzędu y ludu, y ſkutek wypowiedzenia poſłuſzeńſtwa Zwierzchności y Panom, y koniec pełny w ten czas upokorzenia iegoż, daie przykład owoçow, ktore kacerſtwo gdzieżkolwiek záſzczepione rodzi. Miaſto to bowiem w ten czas mocą do dawney powolności zawrocone: Wſzakże Zwycięzca Krol ſurowością ie oręża zwyciężywſzy, zwyciężył y dobrocią. Spor o koronę z Maximilianem

miliánem, smierć tegoż Maximiliana w roku 1577. zakończyła. Roku 1578. Jerzego Fryderyka ktory Opiekunem był Alberta Fryderyka, chorego, na Pruſkie Máńſtwo podnioſł Batory na Seymie, gdzie gdy Posłowie Elektora Brandeburſkiego chorągwi ſię dotykali, iakgdyby y do nich prawo wyzwolenia na toż máńſtwo należało, Stan ſię Rycerſki temu ſprzeciwił: Za Monarchy tego rządow: Trybunał Koronny nayprzod poſtanowiony, w Litwie zaś dopiero poźniey: Woyna przeciwko Moſkwie uchwalona y podnieſiona, na ktorey 1579 Połocko, Turowla, Sokala, Suia; 1580 Uświata, Wieliż, Wielkoludzki, Newela, Jezierzyſka, Zawolocz, Moślewie, odebrane, y znaczne nad nimi otrzymáne zwycięztwa; Woynę tę zakończyła ugoda za wſtawieniem ſię Grzegorza XIII Papieża, przez X. Poſſewina S.J. przez ktorą Krol Moſkwie wrocił zamki w Moſkwie zawoiowane. Car rownie, co przedtym w Jnflantach trzymał, Krolowi oddał, Połock y inne oſiadłości w Litwie nabyte, temuż Xięſtwu powrocone. Sliczna woyny y zwycięztw korzyść, gdy by rownym Naſtępcow Męſtwem

ſtwem zatrzymaną była, iak odebraną od Przodkow. Pokoy na lat 10 zawarty. Umarł Monarcha ten roku Chryſtuſa Pana 1586. 12 Grudnia życia 54. panowania 11. z Anny Zony, Sioſtry Zygmunta Auguſta, żadnego nie zoſtawiwſzy potomſtwa. Stefan ten Batory był Synem Stafana y Katarzyny Telegdyi Woiewodow Siedmigrodzkich: Braci miał dwu ſrodzonych Jędrzeia y Krzyſztofa, Naſtępce po ſobie na Woiewodztwo Siedmigrodzkie: Rycerſki Mąż, mądry, między ludzmi zroſły, Łacinſkiego ięzyka umieiętny: Szczęściá y nieſzczęścia doświadczenie maiący, y oboyga umieiący użyć, wielkich zamyſłow pełen: Urody wyſokiey y kraſney, twarzy poſięgłey, płci rumiano czarney, czarnego też włoſa, á zębow ná podziw biáłych, noſa w zakrzywieniu Attyli (iak tam tego z Prokopiuſza maluią poſpolicie,) podobnego: Godzien zgoła áżeby był dla chwały imienia polſkiego, y iegoż Kroleſtwa, iuż ubeſpieczenia, iuż rozſzerzenia granic, cale nieśmiertelnym.

Tego nam dał Siedmigrod, walecznego Pana,
Ktorego dziwnym męſtwem Moſkwa zwoiowana.

Z Gdań-

Z Gdańszczanow, gdy to miasto posłuszeństwo zkłada;
O czterdzieści tysięcy w boiu trupem pada
Szczęściem Krola zwalczonych: na mieysçu gdzie potym,
Na krzyżu z drzewa kazał charakterem złotym,
Krol wyryć: tey wygraney cała chwała Panie
Niechay się Imieniowi twoiemu dostanie.
Zakończył mądrze z Turkiem y Wołoszą swary,
Poskromił swoiey broni postrachem Tatary.
Do większych dzieł y zwycięztw gdy zbiera Zołnierze,
Godnego wiekow Krola śmierć ci Polsko bierze

§ XIV.

ZYGMUNT III y JEGO FAMILIA.

PAnowanie czternastey w Polsce Familyi zapoczął Zygmunt, tym imieniem trzeci. Syn Jana Xiążęcia nayprzod Finlandyi, Szwedzkiego potym Krola, y Katarzyny Corki Zygmunta 1. Rodu Jagellonow. Obrany ten roku 1587. 19 Sierpnia, y na Seymie w Warszawie mianyın przez Stanisława Karnkowskiego Arcy-Biskupa Gnieźnieńskiego obwieszczony za Krola, naprzeciw Maximilyanowi Arcy-Xiążęciu Austryi, Rudolfa drugiego Bratu, ktorego z Panow Polskich niektorzy wysadzali do tronu, y przez Woronie-

ckiego

ckiego Kiiowskiego Biskupa ogłaszali: Ale możnieysza Panow przy Zygmuncie obstawaiących strona, Maxymilyanową przemogła: Zniesiony ten pod Byczyną, y w Zamku Krasnostawskim zatrzymany, y po swoim ztamtąd oswobodzeniu na Cesarstwo wyniesiony, dał przykład w Osobie swoiey, iak dziwnie Krol Nieba, koronami Ziemskiemi rozporządza. Zsadza z tronow, y na wyższe podług upodobania wsadza.

Roku 1587 Zygmunt wykonał przysięgę dochowania wiernie ugody y zakładow pod ktoremi warowane mu państwo 9. Grudnia, á 27 tegoż Miesiąca namaszczony y uwieńczony koroną w Krakowie przez ręce Arcy-Biskupa tegoż Gnieźnieńskiego; poźniey zaś Maxymilyan, to iest roku 1589 wszelkiego się do korony zrzekł prawa, y do nazwiska polskiego Krola.

Monarcha ten, po śmierci Jana Oyca swoiego, na dziedziczne Szwedzkie Krolestwo wezwany, y w Sztokolmie na nież namaszczony y uwieńczony Koroną, Państwa tegoż rządy pod niebytność swoię spuścił na Stryia swoiego Karola, ále ten

zgwał-

zgwałciwszy wiarę winną Bogu y Kościołowi, przez przyięte Lutra kacerstwo, nie dochował wierności Synówcowi poprzysiężoney: Rząd sobie nayWyższy przywłaszczył, y na Seymie za Krola się obwieścił, y koronować kazał: z wydziedziczeniem od niego Zygmuntowym. Woyny ztąd nowey wynikło zrzodło. Wyniosłości Karolowey powinowactwo y kacerstwa z Jnflantczykami uczyniło powab, do Kraiu tego swoiemu rządowi przywłaszczenia. Zapoczęta przez Karola w Inflanciech woyna w roku 1600 Finnii y Estonii zawoiowaniem, krom Rewla, ale wkrotce Zamoyskiego zwycięzką bronią rugowany Szwed, ponowiane nad nimże przez Chodkiewicza tryumfy, y iakoby się szczęście oręża polskiego z Szwedzkim pasowało; iuż Karol niekiedy pod moc swoię niektore Inflantckie odbierał zamki, iuż z nich zaraz od polskich woysk rugowany zostawał: Aż też Gustaw Szwedzki Krol upatrzywszy pogodę woiowania Inflant, gdy Polacy z Turczynem dość zabawy mieli, w roku 1621 Rygę odebrał, á gdy obrony Inflant zdali się zasypiać Polacy, Memel,

mel, Elbląg, Malborg wziął, nie tak bronią, iak raczey obywatelow zdradą, ktorzy radzi się widzieć chcieli w towarzystwie rządu Szwedzkiego, widząc się być towarzyszami ichże kacerstwa: Spiknione na zgubę Polski nieszczęścia, woyny, głodu, y moru, sprawiły, że ugodą do sześciu lat z Szwedami zawartą w roku 1629. Elbląg, Brunsberga, Inflanty, przy Szwedzie się w ten czas zostały.

Krom Szwedzkich, miał y inne, rożnym szczęściem wiedzione Monarcha ten woyny: Z Moskwą, potyczki w roku 1605 zapoczęte z tey przyczyny: Ziáwił się w Polsce Demetryusz czyniący się tronu Moskiewskiego Następcą, ten wsparty znacznym ludu pocztem od Woiewody Sendomierskiego Mniszcha sobie danym, w nadzieię, że wyniesiony do tronu Demetryusz, zaślubi sobie tegoż Woiewody Corę, po śmierci Borysa Cara uznany za dziedzica tronu, rząd Moskwy obiął, y z Polski zrękowaną sobie Oblubienicę okazałością dziwną sprowadził, y przyiął na Stolicy, roku 1605. 16 Maia: Ale iak zwyczaynie źle nabyte szczęście nie bywa

 trwałe

trwałe, wesołe panowania Demetryuszowego początki, iegoż zabiciem zakończone. Wszakże wznowił się inny znowu pierwszemu podobny Demetryusz, od Mniszkowny za Męża, y od Polakow za prawego Moskiewskiego tronu Dziedzica uznany. Woyna ztąd uchwalona na Moskwę, y tym szczęściem prowadzona, że woyskom Polskim zwyciezkim pod Zołkiewskiego rządem, Stolica się Moskiewska z całą Radą y Pany poddała, á Szuyskiego z Bracią y z Jwanem, Kniazie nay bliższe tronu, za niewolniki oddawszy, (ponieważ iuż zabity był powtorny Demetry od Tatara) prosili, żeby im Syn Zygmuntow Władysław za Cara był dany: Jakoż pod rząd Krolewica Polskiego tak obszerne Narody dostałyby się w ten czas: Ale, gdy się Zygmunt na dobywaniu Smoleńska (ktorego też po dwu latach oblężenia dobył) bawi, gdy przyiazd swoy na Stolicę Moskiewską odwłacza Władysław, odmieniła się pogoda tak możnego państwa nabycia: Przymuszeni nasi ustąpić z Moskwy, gdy się posiłkow doczekać nie mogą, dali sposob Moskwie y czas do wy-

brania innego Cara, y zmocnienia iegoż, Michała Federowicza. Namyślił się prawda do przyięcia rządow Moskiewskich Władysław, ale nie umieiącemu szanować szczęścia, toż umknione: Chce fortuna albowiem gdy wielkie rzeczy ofiaruie, ażeby iey dary przyimowano z chęcią: á tych co się ociągaią, niby wzgardzona na teyże zemstę wzgardy, odrzuca. Zakończona wyprawa Władysława do Moskwy pokoiem z niemiż do lat 14 zawartym, bo lubo iuż pod Stolicę Krolewic z Woyskami był przyciągnął, ále woysk tych obrony, naprzeciw Tatarom y Turkom potrzebuiącá Oyczyzna, w samym zapędzie zwycięztw, naprzeciw tymże zwycięzką broń przenieść przymuszoną została: Ugodą tą: Siewierz, Nowogrod, Smoleńsk, Czernichow, przy Polsce zostawione.

Roku 1620 rozgniewany Turczyn, o dane przez Polakow posiłki Ferdynandowi Cesarzowi naprzeciw Betlemowi Siedmiogrodzkiemu Woiewodzie, Skinderbaszę, z znacznemi z Turkow y Tatarow woyskami do Multan posłał, ktoremu Zołkiewski Hetman mocny z początku dał odpor, ále

gdy się w woyſku niezgody wſzczęły, przymuſzony uchodzić, od pogoni Tureckiey obſkoczony, á od ſwoich po części opuſzczony, męznie się potykaiąc, poległ. Początek woyny mniey ſzczęśliwy, weſelſzy miał koniec: Gdy bowiem Oſman Ceſarz nadciągnął z trzemkroć ſto tyſięcy Turkow, 80000 Tatarow, y 12000 Janczarow, żebyśmy wiedzieli, że nie w liczbie żołnierza zwycięztwa zaległy, ále w mocy Zaſtępow Pana. Woyſka Polſkie nie licząc Mężow więcey do boiu nad 35000, pod ſprawą Chodkiewicza, y innych 16000 ktore z ſobą przyprowadził Władyſław Krolewic, y Kozakow Zaporowſkich 30000, tak się Turczynowi we znáki dały, że ten utraciwſzy przeſzło 60000 Mężow od polſkiey ſzabli, á nierownie więcey przez choroby, wrocił do ſwoiego Kraiu. Uczyniwſzy pokoy, ktorego mocą Wołoſza y Multany uſtąpione Jemuż. I nie ſame tylo poſtronne woyny toczyła pod Zygmuntem Polſka. Cięższe te były, ktore wewnątrz dolegały. Nieſpokoyni niektorzy Obywatele, wziąwſzy na pozor niedochowanie przez Krola *pactorum*

con-

conventorum (w rzeczy, Spiſek ten ich karmiły kacerſtwa) rokoſz nań podnieśli, y iák złe łatwo wzmaga, liczne zebrali woyſka, ále wierney Krolowi ſtronie Nieba dały zwycięztwo w kilkakrotnie zwiedzionych bitwach: á też krom oręża, z Rokoſzanow wielu Krol zwykłą tryumfował łaſkawością. Miiam mnieyſze z Tatarow, z Kozakow, z Siedmigrodzan, z Multan, y Wołoſzy odnieſione zwycięztwa. Jako też, ſrogi y godny wiecznego zbrzydzenia y niepamięci, Piekarſkiego naprzeciw Krolowi poſtępek, podnieſionego na Krola czekanu. Zá pánowania Monarchy tego Sądy Seymowe *(a)* roku 1588. Trybunały ſkarbowe roku 1613: Ordynacye: Oſtrogſka, y Ołycka roku 1589. Pinczewſka 1601. (o czym w prawie pod temiż rokami,) poſtanowione. Summa Neapolitańſka, y zyſk z bicia monety, darowane Rzeczypoſpolitey: O czym niżey na ſwoich mieyſcach. Umarł Zygmunt 3 roku 1632 dnia 30 Kwietnia, życia 66. panowania 45. Miał pierwſzą Zonę Annę, Corkę Karola Arcy-Xiążęcia Auſtryi, poiętą w Małżeńſtwo roku 1592. Koronowaną

M3 na

na Krolestwo Polskie w Krakowie przez Biskupa Kuiawskiego, dla choroby Arcy-Biskupa roku tegoż dnia 30 Maia: á zaś na Szwedzkie wraz z Mężem, zabraną z Swiata 1598. dnia 10 Lutego, y z nią miał Syna Władysława, tym imieniem czwartego Polskiego Krola. Drugą żonę po śmierci Anny poiął Konstancyą pierwszey Siostrę roku 1605, y ukoronował roku tegoż przez Tylickiego Biskupa Kuiawskiego dnia 2 Grudnia, ponieważ Macieiowski dopiero był na Arcy-Biskupstwo mianowany, á ieszcze z Rzymu potwierdzenia nie otrzymał. Z nią zostawił Jana Kazimierza, o ktorym będzie niżey. Jana Woyciecha Biskupa Krakowskiego: Karola Ferdynanda Biskupa Wrocławskiego: Alexandra Karola młodo zabranego z świata w roku 1635, y Corkę Annę Katárzynę w roku 1642 wydaną w Małżeństwo za Filippa Wilhelma Syna Woiewody Renu. Monarchy tego pamięć nieśmiertelną, krom wielkich innych czynow zatrzymuie Kościoł S. Piotra w Krákowie, Krolewskiey wspaniáłości y hoyności dzieło, Zakonowi Soc: Jesu przez niego wystawiony.

ny. Pomnożyło Monarchy tegoż chwałę, woysko, Lisowczykami nazwane, ktore on, pod rządem Lisowskiego, Ferdynandowi Cesarzowi wysłał przeciw Betlemowi Siedmigrodzkiemu Woiewodzie: ktore przywykłe do zwycięztw nad Moskwą wiele w Węgrzech dokazało przeciw temuż Betlemowi y Rakoczym, y w Czechach naprzeciw Czechom odpadłym od wiary: y sławne znacznemi zwycięztwy uczyniło Lissowczykow imię.

Tego, Matka Szwedzkiego Krola Jana Zona,
Pochodząca z Zygmunta, ze krwi Jagellona.
Wychowała w tey wierze pobożna Niewiasta,
Ktorą przyiął do Polski Mieczsław prawnuk Piasta.
A to w nadzieię tronu ktory wierny wierze,
Chrystusa, á nie Kacerz u Polakow bierze.
Jakoż państwo gdy Stefan śmiercią osieraca,
Zal On ludu swym na tron wyniesieniem zkraca.
Wszakże Szwed posłuszeństwa odmowił Krolowi,
Wypowiedziawszy nayprzod służbę Chrystusowi,
Szczęśliwsza iednak Matka zostaie z swey strony
Choć mu Szwedzkiey dla wieczney umknęła korony.

II. Po śmierci Zygmunta III Seym *Convocationis*, naznaczony przez Wężyka Árcy-Biskupa Gnieźnieńskiego ná dzień 3 Czerwcá. Z tego zaś Seymu rozporządzenia

dzeniá, innemu do wybierania Królá przepisány dzień 27 Wrześniá, y mieyſce między Wolą y Wárſzawą: Zgodną Stanow wolą wybrány ná Krolestwo Władysław, tym imieniem czwarty Krol Polſki: (lubo záliczáiąc w Krolow Polſkich poczet Władysłáwá Hermánná, piątym by liczony być miał) *Pacta conventa* poprzyśiągł przez ſwe Posły roku 1632, á zaś po odprawionym Zygmuntá Oyca pogrzebie w mieśiącu Styczniu roku 1633. koronowány w Lutym przez Arcy-Biſkupa Gnieźnieńſkiego. Seym, zwykle miánowány *Coronationis* Krola, áż do Márca odłożony dla woyny Moſkiewſkiey. Woynę tę z Moſkwą ſprawiedliwie zaczętą, mężnie prowadzoną, zakończył Władysław, y zwycięztwa chwałą, y ziem známienitych korzyścią: Ugodą álbowiem z Cárem Moſkiewſkim zawártą, Smoleńſkie, Siewierſkie, Czerniechowſkie, Xięstwa, ták ſą zostawione Polſce, że też wieczne ich ſię zrzeczenie od Moſkwy záſzło: Od Moſkwy do woiowánia Turkow broń zwycięzką Władysław przenioſł, na zemstę poſiłkowáney przez nich Moſkwy, ále ci, máiąc przed oczymá

czymá porażki tych ſwoich poſiłkowych woyſk, y reſzty ich ſromotną ucieczkę, pokoy, ktorego ſię wcześnie dopráſzáli, záwárli z Polſką, przez ofiárę Baſzy, ważącego ſię w gránice Polſkie wkroczyć, bez wiedzy Porty. Tryumfował Monárcha tenże nád Tátárámi y Kozákámi, ktorych znioſzy przez ſwe Hetmány, gránice polſkie áż do czarnego morzá rozſzerzył roku 1637. Tego też rázem cząſu z Szwedámi ná lát 26 záwártá ugodá, ktorey mocą, z cáłych Pruſſ ustępowáli Szwedzi: Jnflanty zaś zá Dzwiną rzeką zátrzymywáli ſobie.

Umárł Władysław roku Chrystuſá Páná 1648 dniá 20 Máiá: życiá 52, pánowániá 17. Miał pierwſzym związkiem zá Zonę Cecylyą Renátę Ferdynándá drugiego Ceſarza Corkę, poiętą w Małżeństwo 1637, y tegoż roku przez uroczyste obrządki wynieſioną do dostoieństwa korony; Zábráną y z tronu y z świátá 1644. 10 Máiá. Z iey ſpołeczeństwa Syn Zygmunt Kázimierz národzony roku 1640: y Corká roku 1643 wydáná ná świát, w pierwſzych latach wnieſieni przed Oycem do grobu. Powtorzonym związkiem złączył ſię

ſię Władyſław z Ludowiką Máryą, Károlá Xiążęciá Mántui Corą, roku 1646. 15. dniá Lipcá, koronowáną roku tegoż. Monárchá ten y woyny y pokoiu chwáłę uczynił ſobie wláſciwſzą: Zá iego pánowániá poczty publiczne do liſtow przeſyłániá uſtánowione: Cło morſkie ułożone ſześciu kroć ſto tyſięcy złotych, ktore Gdáńſzczánie mieli wypłácać do ſkarbu Rzeczypoſpolitey, ktora iednák miáſtá tego dáń, częścią dlá przeſzkod od Duńczyká, częścią że ſię Polákom ten pieniędzy wymiár zdáł być ſzczupły, nie przyprowadzoná do ſkutku.

Jeszcze za życia Oyca przez Moſkwę wybrany
Za Krola: Sam po Oycu za Monarchę dany.
I w tym tylo naganny że rządow nie bierze,
Ktoremu Polſki z Moſkwą dawało przymierze.
Wſzakże chociaż muberla Moſkiewſkiego chwała
Umkniona, taż atoli rozkazow ſłuchała.
Szabli iego zwycięzkiey, przez co Władyſława
Imieniowi tryumfow wyrownała ſława,
Szwea, Moſkal, Turczyn, Wołoch iuż pieniężney dani,
Poſtąpili, iuż Krajow: Mieczem zhołdowani.
Tak ſławney zwycięztwami polſkiey poſtrach ſzabli,
Niech do wiecznych ſoiuſzow nieprzyiaźne nagli.

III. Ján Kázimierz Syn Zygmuntá III Władyſłáwá Brát, národzony roku

1610

1610, wybrány roku 1548. dniá 20 Liſtopada, w Wárſzáwie, á náſtępuiącego 1649 dniá 17 Styczniá koronowány w Krákowie przez Mácieiá Łubieńſkiego Arcy-Biſkupá Gnieźnieńſkiego. Pánowánie Kázimierzá rożnemi woynámi y powſzechnym práwie Sąſiedzkich Národow ná zgubę Polſki zprzymierzeniem pámiętne: Náyprzod zbuntowáni pod Wodzem Chmielnickim Kozácy, ktorym też Tatarzy niekiedy przybywáli na pomoc, woynę zápoczęli. Prowadzoná tá rożnym ſzczęściem, y lubo znácznemi nád nimi Polákow zwycięztwámi bywáły porázki náſzych przeplátáne, y upokarzany Chmielnicki, wierność Krolowi y Rzeczypoſpolitey poprzyſięgáł, átoli Wiárołomcá ten nie dochowáł iey nigdy, y tym Polſce ſtraſznieyſzym był, im go ſiły náprzeciw Polákom złączone z Moſkwą czyniły zuchwalſzym. Moſkwá Smoleńſk wzięłá, Wilno y cáłą práwie w roku 1655 poſiádłá Litwę: Chmielnicki áż ku Wiśle Kráy zniſzczył. Potok nieſzczęśliwości ktory ná Polſkę zprowádził odpadły od poſłuſzeńſtwá Chmielnicki z Kozákámi,

śmierć

śmierć iegoż przerwała w roku 1657. Obrány przez Kozákow zá Wodza Wyhowſki przychylny Polakom, z nimiż ſzczęśliwie zawarł pokoy pod Chadziakiem, roku 1658 dnia 16 Września, (a) na Seymie mianym w roku 1659 w Warſzawie, ztwierdzony uroczyście: Jákoż wſpomniony Zaporowſkich Kozakow Hetman, Woiewodą Kiiowſkim uczyniony, ſzczęśliwe z Tatarami Polſce czynił poſługi, y Kray Moſkiewſki aż ku Stolicy zpuſtoſzył. Nim ieſzcze ugoda z Kozakami zaſzła, Krol Szwedzki, widząc, Moſkiewſką, y Kozacką woynami, zaprzątnioną Polſkę, wtargnął do nieyże z woyſkiem roku 1655. y nieznalaźſzy nigdzie odporu, miaſta y zamki niby pożárem brał. Wielko-Polſka mu ſię nayprzod poddała, á potym ledwie nie cała Polſka mocą oręża iego zaſtraſzona: Krol za granicą beſpieczeńſtwa dla ſiebie przymuſzony ſzukać; Częſtochowa, opieką bárdziey Matki Bożey, niż żołnierzem obroniona: pod ktorey też wielowładną moc y ſiebie y Páńſtwo Kazimierz oddał, y ſkutek ukazał, że w pomocy Jey pokładana nadzieia, nie chybia. Jakoż, związek

zek

zek Woiewodztwa Lubelſkiego Tyſzowiecki, wkrotce y Wielko-Polánow zprzymierzenie ſię do obrony Krola y Oyczyzny, Koniecpolſkiego z woyſkami kwarcianemi od Szweda odpadnienie, 16000 woyſka Kazimierzowi przyſłane od Ceſárza, wſparły upadaiący ſtan Kroleſtwa y Krola. Zawarta przytym z Ceſarzem, Krolem Duńſkim, y z Kurfirſtem JMCią Brandeburſkim ugoda, (b) oſłabiła potęgę Szweda; Czarnecki do Danii naprzeciw Szwedowi poſłany, pamiętne odwagi y męſtwa dał dowody: Aż też nakoniec zawarty z Szwedami w Oliwie pokoy, ktorego mocą Kazimierz Krol zrzekł ſię prawa do Szwecyi, Eſtonii, Oſſelyi, uſtąpił Inflant za Dzwiną: ktorych iednak południowa część przy Polſce zoſtawiona, Kurlandya także y Semgallya, y te Kraie ktore w Pruſiech y w Polſce trzymał Szwed, wrocone: (c) wiele innych ugoda ta zakładow ma.

Przed zawarciem ugody tey z Szwedami do powiękſzenia ruin Polſki przymięſzał ſię Rakoczy Siedmigrodzkie Xiążę w 50000 ludu, z Węgrow, Siedmigrodzanow, y Wołoſzy zebranego, ále nieſłuſznego

ſznego

ſznego naiazdu Kraiow cudzych, przypłácił utratą ſwoich: Kráy iego ſpuſtoſzony przez woyſka Polſkie pod Lubomirſkim: On ſąm potym od Turka złożony z Xięſtwa Siedmigrodzkiego, á od Ceſarza z dziedzicznych dobr wyzuty: Woyſka też iego, gdy z Polſki wraca, obſkoczone, y muſiał złotem okupować Rakoczy pokoy y wolność, ktorą woiować był przyſzedł: Wſzakże poſiłkuiący Polakow Tátarzy nie uważaiąc na ugodę, ſrogą w woyſku Jego uczynili rzeznicę.

Naybárdziey przedłużona byłá z Moſkwą, od innych wcześniey zaczęta woyna: Zbuntowáni przez Szeremeta Moſkiewſkiego Wodza Kozácy w roku 1660, w ſtu tyſięcy ſię ludu z Szeremetem złączyli pod Wodzámi Chmielnickim y Cieciurą: Zwiedziona z nimi pod Kudnowem bitwa, y zakończona zwycięztwem przez naſzych otrzymánym: Chmielnicki po Oycu także Chmielnickim Hetman Kozacki poddał ſię, y poſłuſzeńſtwo poprzyſiągł: Moſkwa od Tatarow do ſzczętu wycięta, y ieden z nich nie zoſtawiony do opowiedzenia klęſki.

I byłaby

I byłaby w ten czas zakończona z korzyścią dla Polſki Moſkiewſka woyna, oſobliwie gdy pod Połockiem nad Moſkwą, ktorey 20000 Chowańſki prowadził, ponowione zwycięztwo, z polegnieniem ná placu Moſkwy 17000. Ale oboyga Národow woyſka związek uczyniły, y posłuſzeńſtwa ſię Krolowi y Hetmánom zrzekły, y w tey naprzeciw Oyczyźnie zacięłości dwa lata trwáły. Odnowiony związek tenże w roku 1665 y zaſzłą z Krolem waśnią Jerzego Lubomirſkiego Marſzáłká W. K. powiękſzone Oyczyzny nieſzczęścia. I przyſzło pod Montwami w Kuiáwach do potyczki: Ale dálſzym Narodu ruinom zabiegł Trzebicki Biſkup, y przywiodł obydwie ſtrony do ugody pod Łagonicámi nád Pilicą zawartey, ktorą też Seym potym ztwierdził: (*d*)

Do nieſzczęśliwości Narodu ieſzcze przypadło y to, że y Tatarzy, y odpadli znowu od poſłuſzeńſtwa Kozacy, broń ſwoią na Polſkę podnieśli. Wypráwiony przeciwko nim Machowſki z 6000 Mężow, y znieſiony pod nieſzczęśliwym dlá Polákow Bátowem, gdzie przed lát 16 poległ

legł Kalinowſki Hetmán, y woyſko ztrácił: Z ktoremi iednák w roku 1667. Jan Sobieſki Hetman Wielki Koronny ſzczęśliwiey pod Podhaycami bitwę ztoczył, porażką ich woyſk, á potym y pokoiem zakończoną: *(e)* Roku tegoż 1667. W Andruſzowie z Moſkwą zawarty, á roku potym 1686. dnia 6 Mieſiąca Máia odnowiony pokoy w Czartoiuſzczym Wielkim Grodzie:*(f)* ktorego mocą, Smoleńſk, Siewierz, Czerniechów, Kiiow, y inne Ziemie uſtąpione Moſkwie: Połockie zaś y Witepſkie Woiewodztwa, y Jnflanty południowe zátrzymáne przy Polſce.

Tak pełne nieſnáſek y zamięſzaniá rządy páńſtwá zprzykrzyły ſię Jánowi Kázimierzowi, dla czego ná Seymie roku 1668 dnia 27 Sierpnia zaczętym, tronu y Kroleſtwa uroczyſte uczynił zrzeczenie ſię, w dniu 16 Wrześniá. (g) Naznaczono mu do śmierci dochodu roczniego 350000 złotych. Ten był koniec żalu y łez pełen pánowania Jana Kazimierza, ktory w ſwym życiu, y w ſwey oſobie, uczynił znamienitych odmián wizerunek: Syn Kroła, Więzień we Francyi, Jezuita, Kardynał,

nał, Krol, prywátny dáley, á na koniec S. Germáná Opat we Francyi: Panował lat 20: Umarł w Niwernie 1672 życiá 63. Ciáło do Polſki przenieſione, pochowáne w Krakowie w grobie przez ſiebie zgotowánym: Serce w Kościele Opactwa S. Germana, gdzie wſpaniáły widzieć ſię daie nadgrobek: Miáł żonę Ludwikę Maryą, Wdowę po Władyſławie Bracie, ktora przed Mężem roku 1667 10 Maia umárła: dla ſtarań, przez ktore dla Kondeuſzow Kroleſtwa po mężu zpadek przerobić chciała, mnieyſze ſwey oſoby śmiercią zabrániey zoſtawiwſzy pragnienie.

(a) Vol. Leg. t. 4. à f. 637. ad 658: (b) Ibid. ff. 515, 516. (c) Vol. Leg. t. 4. à f. 735. ad 761. (d) Ibib. f. 914. (e) Lubienſki w Xiędze, Swiát cały: f. 321. (f) Vol. Leg. f. 1039. ff. Poniewaź Vol. leg. t. 6. à f. 145 ad 169. (g) Vol. Leg. t. 4. à f. 1016.

Jakim gwałtem ſwe nurty po zerwaney tamie,
Pędzi Neptun: zalewa pola, drzewa łamie.
Temu rowny za rządow Jana Kazimierza,
Mars wywarł, dawne z Polſką ztargawſzy przymierza.
Czernia ludu na ten czas zhardziałe Kozaki,
Dały ſię Narodowi pod Chmielnickim w znaki.

Szwed y Moſkal, y zgoła wſzyſtkie od pułnocy
Na naſze ſię zpiknęły zgubę, nieſzczęść mocy.
Z nieprzyiaciołmi też ſię naſzego Narodu,
Na iegoż klęſkę złączył Xiąże Siedmigrodu.
Ale iak Ociec karze dziecie ku poprawie,
Bog miłościw za grzechy tak nas karał prawie
Gdy ſię Krol w Częstochowie korzy, modli, proſi
Koniec powodzi woien Oliwa przynoſi.

§ XV.

MICHAŁ KORYBUT.

1. PO zrzeczeniu ſię Kroleſtwa przez Kazimierzá, Seym przedwybierny Krola, czyli *Convocationis* zaczęty dnia 5. Liſtopada roku 1668. y na nim dzień 2gi Maia roku naſtępnego wybieraniu Krola naznaczony: Ten gdy nadſzedł, rozdwoione ſtany, czas ſześcioniedzielny Seymu, żmarnotrawiły na kłotniach: Gdy iedni, Filippa Wilhelma Neoburſkiego Xiążęcia: Drudzy Karola Xiąże Lotaryńſkie wybierali, Kondeuſza inni, áż też, rozroznionych tych żądań, znagła odmiana zaſzła. Stániſław Krzycki Podkomorzy Kaliſki Piáſtá w ſwym Woiewodztwie miánowáł, y cáłe zá nim Kaliſkie Woiewodztwo na Michała Wiśniowieckie Xiąże rodu

rodu Korybuta rodzonego Brata Krola Jagełły. Miánowánie to ták ſię wkrotce po Woiewodztwach rozeſzło, że wſzyſtkie Michała za Krola wykrzyneły, na pietnaſtą Familią rząd Kroleſtwa przenoſząc; czemu lubo ſię Arcy-Biſkup Gnieźnieńſki y Panowie niektorzy zprzeciwili, y do miaſta z pod ſzopy poſzli, widząc, że zprzeciwieniem ſwoim naprzeciw Woiewodźtw powſzechney zgodzie nie przemogą, wrocili na ſwe mieyſcá; y podług zwyczaiu, Arcy-Biſkup Michała Krolem ogłoſił. *Pacta conventa* poprzyſiągł dnia 2. Lipca. Koronowany w dzień S. Michała roku 1669, przez Mikołaia Prażmowſkiego Arcy-Biſkupa. Woynę za panowania Monarchy tego Turczyn na Polſkę podnioſł, z przyczyny Kozakow, ktorych część z Doroſzem Wodzem na ſtronę Turczyna, y pod iegoż opiekę przeſzła. Polacy, miáſto obrony Kráiu, wzáiem ſię kłocili, y dwá ſobie przeciwne uczynione związki, czyli ják práwo mowi, konfedaracye, Gołębiowſka przy Krolu, Łowicka przy Prymaſie náprzeciw Krolowi: ktore iednak niezgody na Seymie miánym w roku 1673. ſzczęśliwie

śliwie umorzone: y dzieie á pismá wszelákie z rozroźnionych umysłow wydane ustawą Seymową zniesione (a) są. Woyna naprzeciw Turkom uchwalona, y woysk powiększenie. Nim iednák, Seym ten zaszedł, Turcy Kámieniec wzięli, á Lwow po mężney obronie okupił się 100000 talerow bitych: Wszakże Jan Sobieski Hetman zebrawszy woyska pod Kámieniec ciągnął: A za nim Krol sam pospolite ruszenie prowadził: Ale go we Lwowie śmierć zaskoczyła, w ktory to sám czas Krolewskiey śmierci, woyska się nasze z nieprzyiácielem potykały, y położyły z Turkow trupem o 60000: y byłby ku Konstantynopolowi Turki uchodzące Sobieski ścigał, ale wieść śmierci Krola zwycięztwa iego zatrzymáłá: Zaszła ta dnia 19 Listopada w roku 1673. życia Micháłá 35. panowania 5. Był Michał Synem Jeremiasza Woiewody Ruskiego walecznego Rycerza, y ktory dla dobra Oyczyzny uczynił swych dobr ofiárę, przez ich znaczne w przysługach Oyczyźnie czynionych naruszenie. Miał Krol ten żonę Eleonorę Leopolda Cesarza Siostrę, zaślubioną w Czę-

w Częstochowie roku 1670, koronowaną w Warszawie tegoż roku dnia 9. Wrześniá, na Seymie, na ktorym też oprawa Jeyże naznaczona. (b) Za tego Krola otrzymała Litwa, ážeby co trzeci Seym w Grodnie zkłádany bywáł. (c)

(a) *Vol. Leg. t. 5. f. 87 ad 91.* (b) *Jbid. f. 50. y f. 56.* (c) *Jbid. f. 108. § Seym.*

Ten z krwi idzie Jagełła przez młodszego Brata.
Panowania liczący kłopotliwe lata.
Kłopoty te naybardziey zazdrość sprawowała,
Ze się Jemu, nie innym godność ta dostała.
Pomnożył ią też Turczyn naieznik Podola,
Ktorego są tameczne haňby pełne pola.
I łupy odebrane przez Jego Hetmana,
Tronu potym Następcę Sobieskiego Jana.
Wszakże w czas tenże, w ktorym, Turczyn zwyciężony,
Krol Michał między zwykłe zabrań śmierci plony.
Pospolite ruszenie Szlachty ku pomocy,
Polski; Jey Krola, śmierci nie wydarło mocy.
Potężnieysza nad Krole nad woyska iey siła,
Ktoregoż Bohatyra woysk moc obroniła?

§ XVI.

JAN SOBIESKI.

I. PO śmierci Michała Krola, Kazimierz Floryan na Klewauiu Czartoryski, Biskup Kuiáwski y Pomorski, á na

 Arcy-

Arcy-Biſkupſtwo Gnieźnieńſkie miánowány, Seym *Convocationis*, na dzień 15 Stycznia roku 1674 wyznaczył, na ktorym po uſtanowieniu rzeczy do obrony, rządu y ſprawiedliwości domowey náleżących dzień Seymowi obierania nowego Krola, 20 Mieſiąca Kwietniá wyznaczony. Ten gdy nadſzedł, lubo wielkich w Europie Xiążąt zachodziły do tronu zalecenia, ale potrzeba Rzeczypoſpolitey, widok niebeſpieczeńſtw od Turczyna, świeża zwycięztwą nad nimi otrzymánego chwała, do dzieł rycerſkich ſprawność dobrze wiadoma wſzyſtkim, ſpráwiły, że támtych pominąwſzy, iednoſtaynemi wolnemi głoſy obrany zą Krolą Jan Sobieſki Márſzáłek W.K. y rázem Hetmán. Jakoż Zwycięzcy nad Turkámi mieczem, przy pomocy tychże zwycięztw chwały, łátwo było w ſercach ſwoich rodakow tryumfowáć cudnych przymiotow zaletą. Staniſław Jábłonowſki Woiewoda Ruſki y Maxymilyan Fredro Kaſztelan Przemyſlſki wykrzykneli go Krolem pierwſi, przykłádem tych Woiewodztwo Ruſkie, za temi inne. A też obſzernych nie trzeba było námow, żeby tey

tey ręce powierzyć berło, ktora powierzoney ſobie na Turka ſzabli umiáłá użyć ku tegoż berła ocáleniu. Jędrzy Trzebicki Krakowſki Biſkup (gdyż Czartoryſki Arcy-Biſkup śmiercią ſwą Arcy-Biſkupią godność iuż był oſierocił) á po nim oboyga Narodu Marſzałkowie, ku chwale Jmienia Boſkiego, ku ſławie Narodu Polſkiego Jegoż ogłoſili za Krola. Przepiſane ſobie od Stánow zakłádnicze ugody, czyli *Pacta conventa*, przyſięgą ztwierdził, dnia 5. Czerwca w Kościele S. Jana w Warſzawie.

Koronacya Jana dla naſtępuiącey Tureckiey woyny odłożona: pozwolona tym czaſem Krolowi pokoiowa pieczęć, ktoreyby zażywał w Wiciach na poſpolite ruſzenie, w piſmach na Seymiki y Seymy przyzywáiących Stány, w poſelſtwach do poſtronnych, procz Cara Moſkiewſkiego, do ktorego liſty, pieczęcią Litewſką, miáły być pieczętowane: Po ſwoim na pańſtwo wybraniu udał ſię Jan, tym imieniem Krol trzeci, przeciw Turkom y Tatarom, y częścią pod ſwoim, częścią pod ſwoich Hetmanow przywodem, zniożſzy

ſch, pod Złoczowem, Podhaycami, Trębowlą, Soczawą, y indziey, do Krakowá wrocił, gdzie w roku 1676 dnia 2. Lutego, koronowany przez Jędrzeia Olſzowſkiego Prymáſá. Po Koronácyi ponowione z Turkiem woyny, y nad nimże zwycięztwa, wraz y nád Tatarami: Aż też upokorzony Turczyn o pokoy proſił, y on w zakłady pewne otrzymáł. Pokoy ten iednák Tatarow do Polſki wtargnieniem przełámány, y hárdá Poſłom polſkim odpowiedź Biſſurmáńſká, gdy ſię uſkárzáli na Tatáry, daiąca na wolą, zgodę trzymać, lub odrzucać, przyczyną była, że Jan III. ugodę zawarł z Leopoldem Ceſárzem, ku ziednoczeniu ſił naprzeciw Turczynowi, y ku ſpolney obronie roku 1683: Mocą tey ugody, dług za poſiłki Janowi Kazimierzowi naprzeciw Szwedom przyſłáne, umorzony: y piſmo ktorym ſię obowięzywali Polacy Krola w Domu Auſtryáckim ſzukáć, zgáſzone: Jákoż zprzymierzenie Ceſarza z Kroleſtwem Polſkim w ſam czas naypotrzebnieyſzy zaſzło: Wkrotce Wezyr Wielki Turecki z Agą Jańczarſkim pod Belgrad przybył, y potym

potym obległ Wiedeń: Przyſpieſzył Wiedniowi na odſiecz Krol Jan z wybornym woyſkiem, y złączywſzy ſię z woyſkámi Xiążąt Rzeſzy Niemieckiey, ztoczył z Turkami bitwę, tą walecznością y Męſtwem, że lubo nierownie większe były Tureckie ſiły, (liczył bowiem nieprzyiaciel przeſzło 300000 żołnierza) Oboz wziął, Namiot ſię Wezyrſki ze ſkárbámi Krolowi doſtał, z Chorągwią Mahometa, ktorą Krol do Rzymu poſłał: Legło na placu y w ucieczce trupa Tureckiego 70000, z ſtrony zprzymierzonych ſześć tyſięcy kilkaſet: Zdobycz niezmierna doſtała ſię Chrześciánom: Namiotow 100000, Kartaunow y puł Kartaunow 126. Armat Spiżowych 116. pomiiám wiele. Po uwolnieniu Wiedniá, dnia 5 Krol Ian ruſzył z woyſkiem do Węgier: I lubo pod Parkanami zamkiem, gdy w máłym poczcie náciera ná liczne nieprzyiácioł woyſko, utrácił Krol 5000 mężnych żołnierzy: Ale ſię nazaiutrz tey ſtráty pod Strygonem zemścił: gdzie na placu położył trupem 34000 Turkow, procz tych ktorzy, po zruynowánym árмátami moście, w pław Dunay przeby-

przebywaiąc potoneli, taką liczbą, że po trupach na drugą ſtronę rzeki przechodzono. Strygoń potym, Parkan, Gran, Zecin, Preſzow, Haſzow, Eperueſz, Halman, fortecę wziął, y pod Temezwarem, uderzywſzy na Tekielego, ktory tam obozował w 30000 Węgrow zbuntowánych ná Ceſarza, woyſka iego rozproſzył, y 16 tyſięcy położył trupem: I ták mieyſca te oddáwſzy w moc Auſtryákom, pełen zwycięztwa chwáły y plonu do Krakowa wrocił, y tám Swięta Bożego Národzenia z weſelem obchodził.

I teć ſą laury ktore w Niemieckiey y Węgierſkiey, ziemiách zákwitły Janowi: dzieła ubłogoſławionego od Boga Ianowego Męſtwa. Ale nie ten był koniec wálecznego Monarchy zwycięztw: Lata: 1685. 1688. 1689. 1691. 1692. 1693. 1696. Turkow, Wołoſzy, y Tatarow porażkami ſławne: Ale tych wielkość Wiedeńſka gaſi. Umárł Krol Ján III. roku Chryſtuſá Paná 1696, 7. dniá Czerwcá, pánowániá ieżeli od iegoż ná tron wybraniá liczyć látá będziemy 23, życiá 72. Ta zaś oſobliwſzey zdá ſię być rzecz godna uwagi,

gi, że y życiá początkowi, y dziełom tego chwały oſobliwſzey pełnym, y przeyściu z czaſu do wieczności, albo dzień poprzedni, wigilyą zowiemy, álbo ſám dzień Troycy S. z wyrokow opátrzności Boſkiey, bárdziey niż z trefunku wyznaczony. Urodził ſię w Wigilyą S. Troycy roku 1624 dniá 2 Czerwcá: Hetmánem zoſtáł w dzień S. Troycy roku 1667. W ten że Turkow pod Chocimem znioſł, 60000 ich trupem na placu położywſzy roku 1673. Tegoż zbił Tátarow pod Zwańcem: w Wigllyą S. Troycy przymierze z Ceſarzem JMCią Leopoldem przeciwko Turkom zawarł: y w tęż życia dokonáł w Willanowie. Miáł Ian III. za Zonę Kazimirę Ludwikę, Margrábi de Arquien Corę Wdowę po Zámoyſkim Woiewodzie Sendomierſkim, koronowaną wraz z Mężem, y z niey zoſtawił trzech Synow, Jákobá, Alexandra, y Konſtantyna, y Corkę Tereſſę Kunegundę z ktorą w poſagu dał Krol Elektorowi Báwárſkiemu 500000 tálerow bitych y kleynoty znáczne. Umárłá Máryá Kázimirá roku 1716 dniá 30 Styczniá we Francyi: Zá pánowánia Monarchy

chy tego: z Moſkwą záwárty pokoy roku 1686: Za niegoż záſzedł pierwſzy przykład zerwánego Seymu w Grodnie, ieſzcze przed przyſtąpieniem do wybierania Márſzałka: Kozacy zá niegoż od opieki y obrony Turka, pod obronę y opiekę Polſką przyięci: Wołoſza także pod nie długotrwáły hołd y rząd náywyżſzy Polſki przymuſzona mieczem. Był Ian III. okázáłey y cudnie wſpániáłey urody, ogromney twárzy, wielkiego y mężnego ſerca, nieuſtraſzony, procz Oyczyſtego ięzyka, w Łácinſkim y Francuſkim biegły, ná woynách wáleczny, mądry, przytomny ſobie zawſze, y ſzczęśliwy, Obrońca Europy, Zbáwcá Auſtryi y Węgier, wybawiciel zgoła (iakie mu Kárdynáł de Eſtre w obecności y zgromádzeniu Kárdynáłow przy Oycu S. dáł názwiſko) Chrześciańſtwa, Pogromiciel Turkow.

Po Michale na Polſki tron Jan wyſadzony,
Ktorey bronił przed Turkiem godnieyſzy korony.
Lubo tą aż w dwie lecie ſwe ſkronie ozdabia,
Zwalczonego gdy przody Turczyna oſłabia.
Woynę ten za Michała ieſzcze na Polaki,
Podnioſł, zgromion Hetmana zwycięzkiemi znaki.
I odnowił po iegoż dźwignieniu do tronu.
Ale nieſzczęśliwego doznał bitew zgonu

W ten

W ten czas Polſka purpurą pięknieyſzą ſię ſtała.
Gdy ſię krwią Biſſurmańſką cała zrumieniała,
Zwycięzca Turka w Polſce, y Rakuza broni.
Przenieſieniem zwycięzkiey aż pod Wiedeń broni.
Tam potęgę gdy całą łamie Biſſurmana.
Ukazał, że nikt większym nie powſtał nad Jana.

§ XVII.

Drugi y trzeci AUGUSTOWIE.

I. PO śmierci Jana III. naſtąpił Seym *Convocationis* dnia 28 Sierpnia roku 1696. Ale Seym ten pierwſzym przykładem zerwany przez Horodyńſkiego Czerniechowſkiego Poſła: Wſzakże związek, czyli, iák prawo mowi, *Konfederacya Generalna* wſzyſtkich Stanow Koronnych y W. Xięſtwa Litewſkiego, uſtanowiłá warunki niektore przyſzłego Krola wybierania Seym ubeſpieczáiące, y wzaiemną obronę práw y wolności: Dzień 15 Maia roku 1697 Seymowi *Electionis* wyznaczony, ktory iednak nim nadſzedł, woyſka [o]boyga Narodow do związku poſzły, z przyczyny zatrzymáney ſobie zapłaty, á też podobno z naprawy y natchnienia Krolowy Maryi Kazimiry, y Krolewicow. Gdy dzień Obieránia Krola wyznaczony nadſzedł,

ſzedł, zaczęty Seym, y po długich ſwarach do Laſki Marſzałkowſkiey wyſadzony Kazimierz Ludwik Bielińſki Podkomorzy Koronny. Dopraſzali ſię tronu: Jakub Sobieſki Krolewic nayſtarſzy, Xiąże Burbońſki de Conti, Xiąże Karol Neoburſki, Odeſchalki, Xiąże Badeńſki, Leopold Xiąże Lotaryiſki, Bawarſki, y Xiąże *Elektor* Saſki: Ale gdy ci, co Jakobowi Krolewicowi zprzyiali widzą, że naprzeciw powſzechnieyſzey Krolowy nienawiści od Narodu, łakomą za życia Męża, iak niektorzy piſzą, urzędow przedażą obrażonego, nie przemogą ich zprzyiania Krola Jana Potomkom, za Auguſtem Saſkim Xiążęciem, przeciwko Kondeuſza wybiernikom oświádczyli ſię. Stańſław zatym Dąbſki Kuiawſki Biſkup Auguſta tegoż ogłoſił za Krola, y przyſzłemu Jegoż koroną uwieńczeniu dzień 15 Września wyznaczył. Arcy-Biſkup y Kardynał Radzeiowſki mianował Xiążęcia Burbońſkiego de Conty, y poparcie wybrania iegoż złożył na dzień 26 Sierpnia, ále wynikłe ztąd niezgody y podnieſione Rokoſze, powrot Kondeuſza do Francyi, z przyczyny porozumianych

we

we Gdańſku, gdzie był morzem ſtanął, ſwey ſtrony ſił ſłábych, y czas ſam umorzył. Reſzcie roztyrkow Seym ugodny w roku 1699 dnia 16 Czerwca złożony, uczynił pożądany koniec.

Auguſt tym imieniem wtory koroną w Krakowie zaſzczycony przez tegoż Kuiawſkiego Biſkupa Dąbſkiego w czaſie Seymowi *Coronationis* wyznaczonym: Poprzedziła uroczyſtość tę, nayprzod przez Graffa Fleminga, á potym przez Samego Krola, we wſi Piekary nazwáney, przyſięga na *Pacta Conventa*, gdzie też iemu, przywilyi, *Diploma* zowiemy, ſwoiego do tronu wybrania, oddany, podpiſami y pieczęciami Biſkupa Kuiawſkiego y Kaſztelana Krakowſkiego Staniſława Jabłonowſkiego utwierdzony: ktory też, na ugodnym Seymie Arcy-Biſkup y Humiecki związku naprzeciw Auguſtowi uczynionego Marſzałek, podpiſali. Początki panowánia Monárchy tego ſłáwne ſą, záwártym z Turkami w Kárłowicách, á Rzecząpoſpolitą Polſką, wiecznym pokoiem, ktorego oni mocą, Kamieńca, Podola, y uroſzczonego do cáłey Ukráiny práwá uſtępowa-

li

li w roku 1699. (*a*) W tych też Augusta rządu zamięszanych pierwiastkach, Elbląg się 1698 roku Prussakowi poddał, powrócony wkrotce przez niegoż, przy dánym kleynotow pewnych zastawie. (*b*) Tatárow też, woyská Polskie, ktore Felix Potocki Hetman polny y Woiewoda Krakowski przywodził, przed doyściem Karłowickiey ugody; poraziły znacznie, lubo Potocki nie liczył więcey nad 6000 Mężow do boiu, naprzeciw 60000 Ordy. Tak wesołe początki panowania Augusta podniesiona przez niegoż náprzeciw Szwedowi w Jnflanciech woyna, nowych y długich zamieszań Polski początkiem się stała.

August Krol ugodą swego wybierania, obowiązał się był Polsce do odzyskánia Kraiow od nieyże oderwánych. Z przyczyny tey, woynę do Jnflant przeniosł, na ich wrocenie pod rząd Polski, y woyny tey zapoczęciem z swych siedlisk, na Ziem tych zatrzymánie wywabił Szweda: Sásom w początkách woyny mársowe zprzyiało szczęście, niektore ich sile y męstwu ustąpiły zamki, y pod moc Saską dostały się.

się. Ale powodzenia te nie były trwałe: Karol XII. Krol Szwedzki nadciągnąwszy z woyskiem, Zámki pobráne przez Sasow, znowu imże odebrał, y część ich nad Dzwiną poraził: Proszony o pokoy przez wysłane z Rady senatorskiey Posły, ináczey go nie ofiárowáł, tylko żeby Polacy Augusta złożywszy z tronu, innego sobie obrali Krola ktorego niesłusznego cále y prawu y przysiędze wierności, y wybiernym Krola ugodom przeciwnego zakładu (*c*) gdy nie przyimuią Polacy: Z Jnflant do Polski woynę Krol Szwedzki przeniosł. Jákoż gdy temu Krola Szwedzkiego zamysłowi taiemnie Prymas z Pany niektoremi zprzyia, korony nadzieią uwiedzionemi, wyszły od Karola Szwedzkiego Krola upewniaiące listy że poty z Polski nieustąpi, poki ta nowego Krola nie wybierze, y nie uwieńczy. Za tym obwieszczeniem, gdy nastąpiły zwycięztwa przez Szwedow nad Sasami otrzymáne, y nád Polakámi razem, ktorzy związkiem w Korczynie uczynionym z swą się przy Krolu Auguście wiernością zakazali, iedno pod Kiszowem dnia 19. Lipca w roku 1702. pod Pułtuskiem drugie dnia 1. Maia w roku 1703

1703, po dobyciu przez Szwedow Elbięga y Torunia: Na ziezdzie przez Arcy-Biſkupa Gnieźnieńſkiego w Warſzawie na rok 1704 dzień Stycznia 24 nakazanym, Auguſt złożony z Páńſtwa: I gdy Jakub Sobieſki, niby podeyrzány w ſtaraniach o tron zachwycony był od Saſow, y w Kiey-kſzteynie oſadzony, tenże Prymas, ogłoſił *interregnum* dnia drugiego Maia: y nowego Krola wybierniczemu Seymowi w Warſzawie dzień 19 Czerwca naznaczył. Związkowi Korczyńſcy, potym od mieyſca do ktorego ſię przenieśli Sendomierſcy, zprzeciwili ſię tym Prymaſa ſtanowieniom: Jegoż z ſwemi wſzyſtkiemi poplecznikami, za Oyczyzny nieprzyiacioły, y za winowayce obrażonego maieſtatu obwieſzczaiąc. Atoli mocą Szwedzką wſparty przemogł Prymas: Ziazd naſtąpił, y na nim przeciw Prymaſa iednak woli, ktory Lubomirſkiego Kaſztelana Krakowſkiego chciał do rządow Páńſtwá wyſadzić. Stániſław Leſzczyńſki Woiewoda Poznańſki od Władyſławа Bronikowſkiego, Poſła z Woiewodztwa Poznańſkiego miánowany, y gdy Woiewodztwa inne, ktore ſię

na

na Seymie tym w Warſzawie znaydowały, miánowánie to ſwą zgodą pochwaliły, dnia 12 Lipca roku tegoż 1704 ogłoſzony za Krola Staniſław, y od Krola Szwedzkiego oſobiście powitány. (ktore Staniſłáwá wybránie związek Sendomierſki za nieważne oſądzał) Tamże y tegoż roku dnia 8 Września nowo wyrobione berło y koronę, y znamiona Kroleſtwa przez ręce Konſtantyna Zielińſkiego Arcy-Biſkupa Lwowſkiego odebrał Staniſław: I lubo Szwedow pod Kaliſzem porazil Auguſt, y z nim zprzymierzoną Polakow części Atoli gdy Karol Szwedzki Krol do Saxonii z woyſkami wtargnął, y tam łupy niezmierne czynił, uwalniaiąc dziedziczny Kray od nieznośnych zdzierſtw y ruin, liſt ſiebie na kroleſtwo wybierny, czyli *diploma* oddał Krol Auguſt roku 1706. A tak roki 1707, 1708, 1709, przy potędze Szweda, łupami Saxonii zbogaconego, rządy Staniſława Krola przedłużyły: ktorych kreſem był Pułtuſk, Szweda Kánny, gdzie cálá moc Szwedzka zniſzczona dnia 8 Lipca roku 1709. ták dalece, że Krol Szwedzki ledwie w 800 koni, do Oczákowá

O 2 nay-

nayprzod, á z támtąd do Benderu uszedł. Przymuszony zatym Stanisław opuścić Polskę, znayduiąc w niey zprzymierzonych naprzeciw sobie, Cara Moskiewskiego y Augusta Krola, wchodzących w towarzystwo obrony spolney naprzeciw Szwedom z Krolem Duńskim: zaczym z Generałem Szwedzkim Krassaw, y z resztą woysk do Pomeranii Szwedowi podległey dniá 19 Września roku 1709: A ztamtąd wyciągnął daley, aż też Máryi Corki iego zaślubienie w roku 1725 Krolowi Francuskiemu Ludwikowi XV. Szczęście iego w pomyślnieyszę zamieniło, z ktorego po lat kilkunastu, znowu go na tenże sam nieszczęśliwy widok wyprowadziło przeznaczenie Boskie, y też samę osobę ukazywać kazało.

August II po Pułtuskiey Karola przegráney, z woyskiem Saskim do Polski wrocił, Toruń y Elbląg wziął, na Wielkiey w Warszawie złożoney radzie roku 1710 zaczętey dnia 4 Lutego, dzieie Seymu pod laską Piotra Jakuba Bronisza Starosty Pyzdrskiego: wybránie y Koronowanie Stanisława, y inne dzieie, y ugody z Szwedem

dem zawárte osądzone za nieważne: Związek Sendomierski utwierdzony przeciwnie: (d) Ugody czyli *Pacta Conventa* między Augustem Krolem á Rzecząpospolitą odnowione: Zawarte z Moskwą Soiusze w roku 1686 y 1704 uroczyście pochwalone: ktorych mocą Białocerkiew y cała Ukráina z Kozakami przed Nieprskiemi powrocona Polsce, y 200000 rubli wyliczono na polskie woyska, y inne zakłady poczynione. I iuż pokoiu dosyć słodkiego zażywała Polska aż do roku 1715: kiedy Woiewodztwa y woyska koronne do związku poszły w Tarnogrodzie, y indziey przeciw Sasom; ktory, gdy Sasi ustąpili z Polski, rozwiązany ugodą zaszłą, w Warszawie roku 1716 3. Listopada, á ztwierdzoną na ugodnym Seymie czyli *Pacificationis* w roku 1717 złożonym w Warszawie na zakończeniu Konfederacyi Tarnogrodzkiey. Od ktorego też czasu stały Narodowi przywrocon pokoy. Za panowania Augusta domowa w Litwie woyna była: Między Sapiehami z iedney, á między Wiśniowieckiemi y Ogińskiemi z drugiey strony, porażką Sapiehow náy-

 przod,

przod, y przeciw danemu ſłowu Michała Sapiehy Koniuſzego Litewſkiego zaboiem ręką roziuſzonego żołnierza, zakończona ugodą. Za niegoż pierwſzy ſtanął przykład (e) Seymu 5 Kwietnia zaczętego w Warſzawie roku 1712, że był odłożony na dzień 31 Grudnia roku tegoż, y pod tąż laſką, y temiż Poſłami znowu odnowiony, lubo w dniu 14 mieſiąca Lutego roku 1713 zerwány, ktorego przykładu naśladowały roki 1718 y 1726. Tumult zá niegoż od Lutrow na Katoliki wzniecony w Toruniu roku 1724. 17 Lipca, w roku 1726 w Grudniu ukarany przykładnie. Dług śmiertelności wypłacił Krol Auguſt w Warſzawie roku 1733. dnia 1. Lutego pod czas Seymu, panowania 36. życia 63. Miał Zonę Chryſtynę Eberhardynę Corkę Chryſtyana Erneſta Margrabi Bareuth, ktora przed mężem zſzedłſzy roku 1727. 5. Września, zoſtawiła mu Syna iednego Fryderyka Auguſta o ktorym zaraz. Był Auguſt w oboiey fortunie mężny y wielki, ktoremu co do obyczayności, łaſkáwości, wſpániáłości umyſłu męſtwa, y przedziwney ſiły, y co do

do innych cnot, wyłączywſzy niektore wyſtępki, ktore ſię z wyſokiemi tronámi zwykły niekiedy łączyć, nic rownego wieki naſzę nie widziały.

(a) *Vol. Leg. t. 6. ff. 62. 66. tt: Mieyſce, Relacya.* (b) *Vol. leg. t. 6. f. 56.* (c) *Pacta Conv: Michaelis Vol. Leg. t. 5. f. 13 tit. In materia abdicationis.* (d) *Ibid. t. 6. à f. 137 ad 168.* (e) *Ibid. t. 6. ff. 223.* (f) *Ibid. ff. 394. 398.*

Po walecznym y mężnym Woiowniku Janie,
Zkłoniła ſwoie chęci na tego wybranie.
Polſki część więkſza: iakoż tron Polſki gdy bierze,
Kamieniec y Podole Turczyn przez przymierze
Powraca Polſce: Wſzakże Krol ten gdy przyſięgi,
Dochowuiąc, woyſk Saſkich używa potęgi.
Na zwrocenie do Polſki Inflant: wywabiony,
Do Inflantſkiego Kraiu Szwed zbiega obrony.
I iuż Panow rożnica, iuż moc woyſk Karola.
Daie Polſce innego Staniſława Krola.
Wſzakże iak prawo każe, by Krol od Korony,
Chyba śmierci wyrokiem nie był odſądzony.
Wrocon do tronu Auguſt: w tey ſzczęśliwy mierze,
Ze z doczeſnym, do wiecznych Kroleſtw prawo bierze.

II. Smierć Auguſta drugiego do nowych zamieſzań otworzyła wrota: *In-*

 terre-

terregnum przez Arcy-Biſkupa Gnieźnieńſkiego Teodora Potockiego ogłoſzone: Seym *Convocationis* na dniu 27 Kwietniá roku tegoż zaczęty. Na ktorym, co ku publicznemu dobru y ubeſpieczeniu wolnego Krola wybierania uſtanowiono czytay w prawie. (*a*) Przyſzłemu wybierania Krola Seymowi wyznaczony dzień 25 Sierpnia roku 1733. Ten gdy nadſzedł, obrány Marſzałkiem Franciſzek Radzewſki Podkomorzy Poznańſki: Ale zgoda ta nie była trwała: Część nieiaka Senatorow, z niektoremi Woiewodztwy odłączyła ſię od pola wybieraniu Krola wyznaczonego, y obrady ſwoie na drugą ſtronę Wiſły przenioſła. W tym ſtanow Rzeczypoſpolitey rozdwoieniu: Pozoſtáła z Prymaſem Senatorow y Woiewodztw część wybrała za Krola Staniſława Leſzczyńſkiego Teścia Krola Francuſkiego: Dał ſię im widzieć w Kościele S. Krzyżá: Miánowány przez Arcy-Biſkupa dnia 17. Września, dnia 19. w Kościele na *Pacta Conventa* przyſiągł. Przeciwna tym czáſem ſtrona na Pradze pod laſką Poninſkiego (ktory potym Woiewodą Poznańſkim

był)

był) nie nakłoniwſzy ſię do zgody, do ktorey ią tamta wzywała, okrzyknęła za Krola Fryderyka Auguſta III: Ogłoſzony ten przez Hozyuſza Biſkupa Poznańſkiego dnia 5 Pazdziernika: ktoremu gdy woyſka iegoż przetorowały do Krakowa drogę: I gdy Staniſław przed potęgą Moſkiewſką obſtawaiącą za Auguſtem, z Panami przednieyſzemi uſtąpił do Gdańſka.

Auguſt tenże Fryderyk narodzony roku 1696 dnia 7 Pazdziernika Elektor Xiąże Saſkie od dnia 4 Lutego w roku 1733. Kawaler Orderu złotego runa od roku 1722 dnia 10 Kwietniá: Koronowany w Krakowie dnia 17 Stycznia roku 1734. przez Jana Lipſkiego Biſkupa Krakowſkiego, S. potym Rzymſkiego Kościoła Kardynała: Strona dość mocna y liczna przy Staniſławie ſtoiąca, po iegoż z Gdańſka taiemnym umknieniu, nayprzod do Kwidzyny, á ztamtąd na Szczecin do Francyi potym, dużo oſłabiona, po wielokrotnych z ſwoiemi Konfederatami Dzikowſkiemi z iedney, z Moſkwą y z ſtroną Auguſta z drugiey utarczkach, nakoniec nakłoniona do pokoiu. Jakoż łaſkawość ſzczodrobliwość,

wość, wspaniałość Augusta III ponętą były, że cała Polska za Krola go swego uznała. Ugoda zaś między Cesarzem á Francyą zaszła, za pośrednictwem Anglyi y Hollandyi warowała dla Stanisława tytuł Krola Polskiego y Xiążęcia Litewskiego, y Jemuż Xięstwo Lotaryńskie w dzierżawę dożywotnią dane, y Xiążęca godność: A zaś Uchwałą Seymową wolne iemu dobr leżących w Polsce dane rozporządzenie. (*b*) Sporom domowym, y Kraiu, przez Polskie, Saskie, y Moskiewskie woyska y naiazdy spustoszeniu, koniec przyniosł Seym ugodny, czyli *Pacificationis* w roku 1736 dnia 25 Miesiąca Czerwca zaczęty w Warszawie, y szczęśliwie doszły: Gdzie się czytać daią dzieie *interregni: Pacta Conventa* Augusta III. *Diploma electionis, Litera Regis de præstito juramento Tarnomonti in Silesia:.* (*c*)

Zá panowania Monarchy tego publiczna w Warszawie otworzona Biblioteka czyli Księgarnia, staraniem y nakładem: Kanclerza W. K. á potym Biskup Krakowskiego, Sekretarza Koronnego W y Referendarza K. á teraz Biskupa Kiiowskiego

wskiego, Załuskich rodzonych Braci, dzieło nieśmiertelney chwały pełne, roku 1746. Za niegoż z Cesarzem, Moskwą y Turkami roku 1737 zagaiona ugoda spolna w Niemirowie, lubo ta w ten czas rozeszła się bez skutku. Za niego przykład widziány pierwszy Trybunału Koronnego niedoszłego, á zerwánego w pierwszych początkach przysięgi, roku 1749. Liczy, gdy to piszę Krol August III. życia lát 67. panowania 29. Żona iego Marya Jozefa z Domu Austryackiego, Jozefa I Cesarza Corka n. d. 8. Grudnia roku 1699. Zaślubiona dnia 20 Sierpnia 1719. Zabrana z Swiata w Dreźnie dnia 17 Listopada roku 1757. Pełna cnot wielkich y zasług przed Bogiem y ludźmi Pani, ktore Jey pamięć czynią nieśmiertelną. Z nią dane od Boga następuiące Potomstwo. I. Fryderyk Chrystyan Leopold, Krolewic naystarszy Xiąże Elektor n. 5. Września 1722. Zona iego Marya Antonina Corka Karola VII. Cesarza n. 18. Lipca 1724. Zaślubiona dnia 13 Czerwca 1747. II. Xawier August n. 25 Sierpnia roku 1730 w Dreźnie. III. Karol Chrystyan Xiąże Kurlandzkie nar: 29

Lipca

Lipca 1733. IV. Albrycht Kazimierz n. 11 Lipca roku 1738. V. Klemens Wacław n. 28 Września 1739. VI. Marya Amelya Krolowa Sycyliyſka á Hiſzpańſka potym n. 24 Liſt: 1724. zaślubiona dnia 19. Czerwca 1738, zabrana 27 Września roku 1760. VII. Marya Anna Elektorowa Bawarſka n. 24 Sierpnia 1728. zaślubiona 13 Czer: 1747. VIII. Marya Jozefa Delfinowa n. 4. Liſt. 1731. zaślubiona 10 Stycznia roku 1747. IX. Marya Chryſtyna n. 12 Lutego 1735. X. Marya Elżbieta n. 6. Lut: r. 1739. XI. Marya Kunegunda n. 20. Liſtopada r. 1740.

Miłościwy ten Pan niech iak naydługoletniey nam panuie.

(*a*) *Vol. Leg. t. 6. à f. 1736.* (*b*) *Vol. Leg. t. 6. f. 666. tit. Dobra Leſzno y inne.* (*c*) *Jbid. pod rokiem 1736. à f. 620.*

Z krwi Jagełłow Ten idzie potokiem Barbary,
I z krwi Piaſta, ktoremu Polſko twoie dary.
Berło, Koronę, dałaś: po Auguście drugim,
Niech iak zaczął panuie lat ſzeregiem długim.
Auguſt trzeci, drugiego Syn Naſtępca chwały,
Ktory ſię na Oyczyzny wydał dobro cały.
I ktorego miłości ku nam, woien ſiła,
W Saſkim Kraiu wywarta nic nie oſłabiła,
Krew On ktorą z Ceſarzy Krolow Xiążąt bierze
Przez zawarte z Hiſzpanem z Francuzem przymierze.

Małżeńſkie, y z Bawarem, niech tak Koronami,
Dzieli z tamtemi, wiekował żeby z Polakami.

KRONIKA ZEBRANA MONARCHOW XIĄŻĄT y KROLOW POLSKICH

Zacz: Pano:		Pa-lat:
R. 550	*Lech* I. XIĄŻE. *Wizimir*, y inſi *Lecha Potomkowie.*	
	XII. *Woiewodow.*	
700.	*Krakuſ.*	
	Lech II.	
750.	*Wanda* Krolowa.	
	* *XII.* Woiew: *powt:*	
760.	*Przemyſł*: lub *Leſzek I.*	
804.	*Leſzek II.*	6.
810.	*Leſzek III.*	5.
815.	*Popiel I.* - - -	15.
830.	*Popiel II.* - - -	10.
842.	*Piaſt* - - - -	19
861.	*Ziemowit* - - -	31
892.	*Leſzek IV.*	21.
913.	*Ziemomyſł* - -	51
964.	*Mieczyſław.* I. przyiął Wiarę Chrześciańſką.	35

999.	Bolesław Chrabry, I. *Krol*	26.
	Mieczysław II.	
1025.	Kazimierz I.	9.
1041	Bolesław II. Smiały,	17
1058	*ſtracił tytuł KROLA.*	
	Władyſław I. *Herman,*	13.
1082.	XIĄZE. *czy KROL*	
	rożnią piſarze.	20.
1102.	*Boleſł: III Krzywouſty.*	27.
1140.	*Władyſław II.*	6.
1147	*Boleſł: IV. Kędzierza:*	26.
1174	*Mieczyſław Stary.*	4.
1178.	*Kazim: II. Sprawied.*	16.
1194	*Leſzek V. Biały.*	6.
1200.	* *Mieczyſł. Stary,* pow:	
	* *Leſzek Biały,* powt:	
1202	* *Mieczyſ Stary,* po tr:	
1203	*Władiſł: III. Laſkono:*	3.
1206.	* *Leſzek Biały,* po trz:	21
1227.	*Boleſław V. Wſtydliwy*	52
1279.	*Leſzek VI Czarny.*	10
1295.	Przemyſław, *przywro-*	*ośm*
	cił tytuł KROLA.	*M.*
1296.	Władyſł I. *Łokietek:*	4.
1300.	Wacław *Krol Czeſki.*	6.
1306.	Wład: Łokiet: *powt:*	27.
1333.	Kazim: III. Wielki,	37.

oſtat; z Famil: Piaſta.

1370.	Ludwik *Krol Węgier:*	12.
	Władyſł: II. Iagełło	
1386.	*Wiel: Xiąże Litew:*	
1434.	Wład: III. Syn Iego	10.
	Krol Węgierſki.	
1447.	Kaź IV. 2 *Syn Iageł.*	45.
1493.	Ian Alb. *Syn Kazim:*	9.
1501.	Alexand: 2. *Syn Kazim:*	5.
1507	Zygm: I. 3 *Syn Kazim:*	41.
1548.	Zyg: Aug. *Syn Zyg. I.*	24.
1574.	Henryk Walez: *potym*	*pięć*
	Krol Francuſki.	*M.*
1576.	Stefan Batory, *Xiąże*	
	Siedmiogrogzki	10.
1587.	Zygm. III. *Kr: Szw:*	44.
1632.	Wła. IV. *Syn Zyg. III.*	17.
1648.	Ian Kaź. 2 *Syn Zyg. III.*	21.
1669.	Michał *Koryb: Wiśn:*	4
1674.	Ian III. *Sobieſki.*	22.
1697.	Fryd: Auguſt II. *Xiąże*	
	Elektor Saſki.	35.
1733.	AUGUST III. ſzczę-	
	śliwie nam, day BOZE!	
	w iak naydłużſze lata	
	panuiący.	

KSIĘGI DRUGIEY TOMU PIERWSZEGO

CZĘSC WTORA

Zęść ta: O interregnum*: O Interreiu: O Seymach przyzwania Stanow: czyli* Convocationis*: Obierania Krola, czyli* Electionis*: Uwieńczenia Krola, czyli* Coronationis, *rozdziałami tyląż uwiadomi.*

ROZDZIAŁ I.

Rozdział ten pytania następuiące ułatwi: I. O Interregnum. *II. O Interreiu.*

§ I.

CO ieſt *interregnum*? ktore iego przyczyny? iak wielorakie? *Odpowiadam.* I. Jmieniem *interregni* rozumie ſię czas zachodzący między śmiercią przeſzłego, á naſtępuiącego Krola uwieńczeniem: to ieſt: przerwánie, czyli zawieſzenie do czaſu Krolewſkich

rządow. II. *Interregni* przyczyny ſą trzy: Pierwſzą, Smierć Krola. Drugą: Złożenie Krola uroczyſte przez Stany, iakiego przykład zaſzedł dawniey w oſobie Władyſława Łokietka, na ukaranie dobr Kościelnych łupieztwa, y życia ſwawoli, w trzecim iegoż panowania roku. (*a*) Poźnieyſze zaś czaſy widziały toż w Henryku Walezyuſzu, ktory piątego panowania mieſiąca dowiedziawſzy ſię o śmierci Brata ſwego Karola IX nagle bez opowiedzi Stanom uiachał z Polſki, na odebranie Francuſkiey Korony. Gdy bowiem długo á nadaremnie powrotu Jego do Polſki oczekiwały Stány Rzeczypoſpolitey, w roku 1574 złożenie iegoż naſtąpiło, y *interregnum* ogłoſzone (*b*) Trzecią: Zrzeczenie ſię dobrowolne Kroleſtwa, y prawa do iegoż rządu, (abdykacyą poſpolicie zowiemy) ktorego, świeżſzy ſię przykład ukazuie, po dawnieyſzych Leſzka Białego y Władyſława Laſkonogiego, w Janie Kazimierzu, ktory pracami znużony, y rożnych woien ciężarem, rządy złożył roku 1668. dnia 16 Września. III. *Interregna* dzielić ſię dwoiako mogą: Na

 mniey-

mnieyſze, y na większe: Imieniem mnieyſzych rozumiemy te, ktore mniey czaſu zabierały, y z mnieyſzym Narodu zamięſzaniem złączone były: Naprzykład gdy po Piaście Ziemowit; albo poźniey, gdy po Zygmuncie pierwſzym, Syn iego Auguſt I. odbierał rządy. Imieniem większych, przychodzą te, ktore y więcey czaſu zabierały, y zawierały zamięſzek więcey. I takowych 12 do czaſow wybrania Krola Jana III. na państwo Hartnoch liczy: I. Po zeſzłym Lecha rodzie. (d) II. Po Wandzie. III. Po Przemyślu czyli Leſzku pierwſzym. IV. Po Popielu drugim. V. Po Mieczyſławie drugim. VI. Po Kazimierzu Wielkim. VII. Po Ludwiku Polſkim y Węgierſkim Krolu: VIII. Po Zygmuncie Auguście. IX. Po Henryka Walezego uſtąpieniu do Francyi. X. Po śmierci Stefana Batorego. XI. Po zrzeczeniu ſię Kroleſtwa przez Jana Kazimierza. XII. Po Michale Korybucie Wiſzniowieckim. IV. Nie widzę iednak przyczyny, czemuby w tym porządku naſtępuiących nie zawarł: Nayprzod ktore zaſzło po śmierci Leſzka Czarnego: aż do Przemyſława Krola

Krola, gdyż to lat wiele trwało, (e) A drugie potym ktore przynioſła Polſcże porażka y śmierć Władyſława Jagellończyka III. pod Warną, ktore przedłużone do lat bliſko trzech, y ledwie nie było zakończone przenieſieniem, od Domu Jagellońſkiego do Piaſtow Xiążąt Mazowieckich, Polſkiego rządu. (f) Od czaſow śmierci Krola Jana y po nim Naſtępcy Fryderyka Auguſta II. dwa *interregna* większe liczemy: Naſtępne po tych, w poźne lata, naznaczay Krolow Krolu Boże.

(a) *Cromerus l. 11. tit. Vlad. Lect. f. 577.* (b) *Zalaſzowſki L. 1. tit. 7. à f. 195.* (c) *Vol. Leg. t. 4. à f. 1016.* (d) *Lib. 1. c. 2. à f. 102.* (e) *Cromerus lib. 10 tit. Interregnum f. 671.* (f) *Id. Ib. Lib. 22. f. 718.*

§ II.

Co to ieſt Interrey? Ktory? y co iego za urząd?

Odp: I. Imieniem ten *Interreia*, rozumie ſię Rządca Kroleſtwa, czyli w iegoż niektore rządy Naſtępca po śmierci Krola. II. *Interreiem* tym Arcy-Biſkup Gnieźnieńſki ieſt, Xiążę pierwſze Polſkie

ztąd nazwany. (*a*) Gdyby zaś Arcy-Biſkupia Stolica oſierocona była przez śmierć Paſterza, álbo ten miánowany tylo był przez Krola na Arcy-Biſkupſtwo, á od Pápieża ieſzcze utwierdzenia ſwoiego nie otrzymał, (*b*) albo też od urzędu tego ſprawowánia zatrzymány był chorobą, tedy na Biſkupa Kuiawſkiego urząd ten zpada. (*c*) Tak po śmierci Michała Krola, Floryan Kaźimierz Czartoryiſki urząd Interreia ſprawował, pod imieniem Kuiáwſkiego Biſkupa, á miánowanego Arcy-Biſkupa Gnieźnieńſkiego: ponieważ od Michała Krola był tylo miánowany, á ieſzcze nie potwierdzony od Papieża: (*d*) Gdy też Uchańſki Arcy-Biſkup ſtronę Maximiliana po Walezyuſzu utrzymywał, Stefana Batorego uwieńczał Koroną Karnkowſki Kuiawſki Biſkup. (*e*) Konſtancyą także Zygmunta III. Zonę koronował Piotr Tylicki Biſkup Kuiawſki, á nie Bernard Macieiewſki Kardynał y Biſkup Krakowſki, y iuż miánowány Arcy-Biſkup Gnieźnieńſki, ále ieſzcze nie maiący potwierdzenia z Rzymu. (*f*) Miánowanym álbowiem, á ieſzcze przez Papieża nie potwier-

twierdzonym Biſkupom, urzędu tegoż zakazane ſprawowanie póty, póki nieztwierdzi Papież mianowania Krolewſkiego: Zkąd gdy wſpomnionemu wzwyż Floryanowi Czartoryiſkiemu nadſzedł, liſt ztwierdzenia Jegoż na Arcy-Biſkupſtwo, tą doſtoieńſtw pełnością uczczony od Stanow, na związku przyzwany czyli na *Convocationis* Seymie. Co ieżeliby Polſcze po zaſzłey Krola śmierci y na Arcy-Biſkupa Gnieźnieńſkiego, y na Kuiawſkiego Biſkupa Prałatach zeſzło, albo też tych prawne inne przyczyny od urzędu tego ſpráwowania wymawiały, tedy Interreiá urząd na Biſkupow Wielko-Polſkich zpada: o czym czytay Fredra y (*g*) Zawadzkiego (*h*) Może iednak Kuiawſki Biſkup godności tey Interreia uſtąpić innemu z Biſkupow wyżſzych, á to, do uroczyſtego álbo obwieſzczenia, albo namaſzczenia Krola: Czego przykłády znaydzieſz rozliczne (*i*). IV. Jnterreia urzędy ſą. Nayprzod, iak tylko, o śmierci Krola wiádomość odbierze pewną do Warſzawy, ieżeli ſię tam nie znayduie poſpieſzyć, y tamże radę z przytomnemi Senatorami złożywſzy,

wſzy, Stany Polſkie o śmierci Krola obwieścić: Trybunały y Komiſſye. Seymiki przedprzyzywne, czyli *anteconvocationis*, nakazać, y dzień wyznaczyć Seymowi *Convocationis*. (*k*) Maciey Łubieńſki po śmierci Władyſława IV. Radę miał w Łowiczu. Floryan Kazimierz Czartoryiſki Radę w Warſzawie złożył, á liſty w Smarzewicach wſi Biſkupſtwa Krakowſkiego rozpiſywał po śmierci Michała Krola. (*l*) Do tegoż Interreia należy, w radach przodkować, liſty od poſtronnych przyimować,, mnieyſze ſprawy przez ſiebie uſpokaiać, do Seymu odkładać większe. Zgoła należy do niego opatrywać wſzyſtko, co do beſpieczeńſtwa granic, do nienaruſzonego ſwobod y wolności zatrzymania, do powſzechnego Oyczyzny dobra ściąga ſię opatrzenia.(*m*)V.Obwieſzczenie o śmierci Krola, (*n*) ktore też podpiſami Senatorow y pieczęcią Arcy-Biſkupią ztwierdzone być ma, y ktore po śmierci Zygmunta Auguſta prożno do ſiebie przeciągał Marſzałek Koronny) ſprawuie ten ſkutek: że Ziemſkie, Grodzkie, Trybunalſkie, Skarbowe, zadworne Aſſeſſorſkie,

y *Re-*

y *Relationum* Sądy, uſtawaią. Grody iednak y Ziemſtwa otwarte do czynienia zapiſow y ſpraw od ſądzenia rożnych. Sądy rownie mieyſkie nie zawieſzaią ſię, lubo wyzywania od nich aż do nowego Krola koronacyi bywaią odkładane. (*o*) Zeby iednak *interregnum* nieſprawiedliwościom nie otworzyło drogi, na mieyſce Grodzkich, Ziemſkich, Trybunalſkich Sądow, Sąd Kapturowy uſtanawiany bywa: O ktorym da Bog niżey w Kſiędze czwartey, gdy piſać będziemy o Sądach. Te zaś Sądy nie prędzey uſtawać maią, choćby zkąd inąd Sędziowie wiadomość mieli o śmierci Krola, áż od Interreia wiadomość Sędziowie wezmą. Czego widziany przykład w Lublinie po śmierci Zygmunta III. 1632 kiedy lubo dnia drugiego uwiadomiony był Trybunał o śmierci Krola, ſądził iednak aż do dnia 8, w ktory liſty Prymaſowſkie nadeſzły. I owſzem tych co nowinę te rozſiewali wziąć kazano pod areſzt. (*p*)

(*a*) *Vol. Leg. t. 1. ff. 111. 172. Vol. Leg. t. 2. f. 854. tit: Wtore oznaymienie Krola.* (*b*) *Karnkowſki Lib. 3. Epiſt. 61.* (*c*) *Zalaſzowſki*

P 4 *wſki*

wſki Jur. Reg. Pol. L. 1. tit. 19. f. 536. & 557. (d) Piaſecki, Łubieńſki u Załaſzowſkiego l. c. (e) Karnkowſki l. Epi. 3. Ep. 61. (f) Łubieńſki L. 1. de motu Civili f. 39. (g) Hiſt. Henr. p. 15. (h) Diarii Elect. Mich. (i) Załaſzowſki L. c. f. 557. (k) Przyłuſki ſtat. p. 19. u Lengnicha l. 2. c. 3. §. 2 & 3. ff. 66 67. (l) Vol. Leg. t. 4. f. 148. y t. 5 f. 199. (m) Lengnich. L. c. (n) Id. l. c. y Vol. Leg. tyſiekroć (o) Id. Ib. ff. 9. (p) Hartnoch L. 2. c. 1. f. 259.

ROZDZIAŁ II.

O SEYMIE *CONVOCATIONIS.*

§ I.

KTory nazwiſka *Convocationis* Seymu początek? mieyſce? Oſoby Seymujące? *Odp*: Seym *Convocationis* nazwiſko ſwoie bierze, od łacinſkiego ſłowa *Convoco*, zwoływam, przyzywam, ktore lubo, każdemu Seymowi właściwie ſłuży, temu iednak Seymowi, ktory ſię po śmierci Krolewſkiey odprawia, zwyczay ie przywłaſzczył: iakich Seymow początek liczy ſię od roku 1573. Lubo w prawie Seym w ten

ten czas złożony, nazwiſko nie *Convocationis*, ale *Confœderationis*, y ziazdu, zatrzymuie, (a) ktory mu iednak prawa poźnieyſze daią. (b) II. Mieyſce Seymu tego Warſzawa, áni w zkładaniu tam iego przemiana z Grodnem zachodzi. (c) III. Oſoby Seymuiące ſą: Prymas z Senatem Duchownym y Swieckim: y Poſłowie z Woiewodztw y Ziem tych wſzyſtkich, ktore też na inne Seymy wyſyłaią Poſłow, w teyże ſamey liczbie wyſadzeni.

(a) Vol. Leg. t. 2. f. 841. (b) Ibid. ff. 1078. 1080. (c) Vol. Leg. t. 5. f. 108. tit. Seym trzeci.

§ II.

W iaki ſię ſpoſob zaczyna Seym *Convocationis*? *Odp*: Początek tego Seymu bierze ſię, iak w innych od Nabożeńſtwa, Mſzy S, Kazania, Pieśni: *Veni Creator Spiritus*. Interey w Senatorſkiey z Senatem zaſiada Izbie, ktoremu ſię w śrzodku ich wyſtawia krzesło. Radzieiowſki Kardynał, baldachim ſobie wyſtawić kazał, ále go za naleganiem Rycerſtwa odiął: Lubo w Kościele zaſiadał pod nim. (a) Poſło-

Posłowie Ziemscy w swey Izbie zagaiaią w zwykły sposob swe obrady. I te zaczynaią od obierania Marszałka z Prowincyi, na ktorą porządku wybierania iegoż los pada. Roku 1573. (*b*) żaden nie obierany Marszałek, ále każdego dnia, głosow y wládzy Marszałkowskiey szafunek trzymał ieden z Posłow, tym następowania po sobie porządkiem, ktory w pierwszeństwie mów y mieysc zachowuią Woiewodztwa. Na Seymie w roku 1696, gdy záchodziła niezgoda w obieraniu Marszałka, Szczuka Referendarz Koronny radził, áżeby albo Marszałek był obrany, nie záchowuiąc zwyczayney kolei, ktora między Prowincyami trzema zachowywana bywa, albo żeby, nie przychodząc, do wybierania Marszałka, Izba się Poselska, z Senatorską złączyła. Odrzucone to zdánie, obrany Marszałkiem Stefan Humiecki Woiewoda potym Podolski, y na tymże Seymie widziány pierwszy przykład, nie doszłego, *Convocationis* Seymu: Zerwał go Horodyński Czerniechowski Poseł, y w tym Rzeczypospolitey sieroctwie y zostáwieniu bez rady, obronę Kraiu zgromádzone

dzone przedsięwzięły Stany, pod nazwiskiem, Konfederacyi Generalney pewne wládzy obręby sobie kładącey (*d*) ktora czytana przez Prymasowskiego Kanclerza, od Posłow podpisana, krom Marszałka Humieckiego y Posłow Krakowskich: lubo niektorzy pod pewnemi zakładami podpisy kładli.

(*a*) *Lengnich Jur. publ. l. 2. c. 3. §. 15* (*b*) *Id. Ibid. c. 15.* (*c*) *Vol. Leg. t. 5. à f. 835.*

§ III.

JAki dalszy powod, y tryb Seymu *Convocationis? Odp:* Po obrániu Marszałka, Stan Rycerski Posłow trzech, iednego z Prowincyi każdey, wysyła do Senatu, z obwieszczeniem szczęśliwego Marszałka wybrania. Posłowie ci do Senatu przypuszczeni, że w roku 1696 stoiąc rzecz mieli, obraziło to Rycerski stan, w czym winę całą na Marszałka Wielkiego Koronnego, Senat wymawiaiąc się złożył. Przez tyluż Woiewodow, w tymże roku Stanowi Rycerskiemu złożył Senat powinszowanie Marszałka, y do złączenia Senatorskiey

ſkiey Izby z Poſelſką, wzywał. II. Po tym Seymu zagaieniu, y pomyślnych początkach, naſtępuie Senatorſkiey y Poſelſkiey Izb złączenie. Wchodzących Poſłow Marſzałek Wielki Koronny, álbo w niebytności iego Nadworny wprowadza. Mowę dáley ma Marſzałek Seymowy, na ktorą odpowiada Prymas: y tenże rzecz całą, o ktorey ſię Stany naradzać maią, wykłada: ktory Rzecznika do ſtanow urząd zaſtępował za Prymaſa w roku 1648 Sekretarz Wielki Koronny: A w roku 1587. Prymas dla zdrowia ſłabości nieprzytomny, rzecz cáłą, do naradzania ſię o niey wyznaczoną, Stanom na piśmie podał. (a) III. Zwyczay naradzania ſię y ſpoſob tenże ſam zachowywany bywa, ktory y na innych Seymach: W roku 1696. Senat proſzony, mow prawa uſtąpił, warowawſzy ſobie wolność przymowienia ſię do głoſow Rycerſkiego Stanu, ieżeli? y gdzie? zdać im ſię będzie. (b) IV. Na tymże *Convocationis* Seymie, ieżeli ſię znayduią od przeſzłego Krola wywyżſzeni do Senátu, á ieſzcze nie przyſięgli, zwykłą przed Senátem wykonywáią przyſięgę. (c) Tamże ſię

ſię dzień y mieyſce przyſzłemu Krola wybieraniu wyznacza, y cokolwiek do ubeſpieczenia wolności y dobrego rządu należy, ſtánowi tamże. Wyznaczáni tákże bywaią z Senatu y z Rycerſtwa niektorzy Interreiowi dla rady, iáko też do ſtráży ciała zmarłego Krola, (d) do przeyrzenia Skárbu y Kſięgarni Rzeczypoſpolitey, do Krolewſkich Ekonomiy y intrat, y do innych rzeczy. Liſty od Pánow poſtronnych czytaią, y ná nie odpiſuią:

(a) *Załuſki Ep. t. 2. ff. 77. 78.* (b) *Ib. f. 81.* (c) *Vol. Conſt: t. 6. f. 54.* (d) *Vol. Leg. t. 3. ff. 730. 731.*

§ IV.

JAkie ſą oſobliwości y zwyczaie dokończenia Seymu *Convocationis?* *Odp:* Seym ten, iak y inne niedziel ſześć zwyczaynie trwa, niekiedy zkracaną bywa do niedziel dwu: Po śmierci Zygmunta III. trzyniedzielny Seym złożony: dwuniedzielny po Władyſławie: pięćniedzielny bliſko po Jánie Kazimierzu. II. Uchwały Seymu tego nazwiſko *Confœderationis* máią, czyli związku, obowiązuią ſię tu albowiem Stány pod

pod wiárą, czcią y sumieniem naprzeciw buntownikom y Oyczyzny pokoy mięszaiącym. Zowie się też Seym ten Kapturem, czyli to na znak żalu powszechnego, iak rozumie Piasecki. (*a*) Czyli że iák Kaptur zasłania od deszczu y burzy, ták związek ten Stanow Rzeczypospolitey Ciáło ubespiecza. (*b*) III. Podpisuią Kaptur, Prymas, po nim Senatorowie inni, Marszałek potym Seymowy, (*c*) á po Márszałku Posłowie wszyscy: Kaptur, po zrzeczeniu się Krolestwa przez Jana Kazimierza, podpisały Miástá: Krákow, Wilno, Lwow: Poznań, nakoniec Sekretarz J. K. MCi (*d*) IV. Ztwierdzony podpisami Kaptur do Grodu Warszawskiego podany bywa przez Marszałka, á potym do druku, y z niego na Seymiki *relationum* rozsyłany: Masz dzieie związkow tych y uchwały w prawie: V. Po skończonym tym Seymie następuią po Woiewodztwach Seymiki, *relationum*, ztąd nazwane, że na nich sprawę Posłowie daią dzieiow Seymu *Convocationis.* Na nich się też o przyszłym obieraniu Krola, naradzaią obieraią Posłow, y pewne dla nich układaią się przepisy. Dzień

tych

tych Seymikow wyznácza się na Seymie: ktory gdy był zerwány w roku 1696: tedy w podpisách związku uczynionego, warowali sobie Posłowie czas tych Seymikow, rożni, rożny: Niektorzy brali to do woli Braci y rozporządzenia swych Woiewodztw. (*e*)

(*a*) *Załasz. Lib. 1. tit. 7. ff. 117. 118.* (*b*) *Id. Ibid.* (*c*) *Vol. Leg. t. 3. a f. 737.* (*d*) *Vol. Leg. t. 4. w roku 1568.* (*e*) *Vol. Leg t. 5. f. 860.*

ROZDZIAŁ III.

O SEYMIE *Obierania* KROLA.

§ I.

W iaki się sposob Seym obierania Krola odpráwiá? iák długo? y na ktorym mieyscu? *Odp.* I. Sposob Seymu tego nie ták prawem opisany iest, iák raczey zwyczaiem się miárkuie: Zamyślały wielekroć Stány pewne Seymu tego obrządki przepisać, ále tego nie dopuściłá boiaźń, áżeby obrębem práwá nie byłá nárușzona pieszczona w Krolow obieraniu wolność: (*a*) Znáydziesz iednak w práwie ustáw

wiele

wiele porządek obierania y bespieczeństwo waruiących, (b) y występkom rożnym rożne wymierzaiących kary. II. Czas Seymu obierania Krola wyznaczaią Stany na Seymie *Convocationis*: między ktoremi Seymami czasu przeciąg nie iest opisány práwem. Po śmierci Krola Jana III. skończył się Seym *Convocationis* dnia 28 Września: á Seym obierania Krola dnia 15 Maia zaczęty. (c) III. Seymowi temu sześć niedziel wyznacza prawo; (d) iednakże czasu (e) tego práwie záwsze przyczyniáno. August III. dnia ostatniego Seymu obrány. W roku 1674. czas Seymu obierania Krola do niedziel trzech skrocony. (f) IV. Mieysce Seymu obierania Krola iest pole między Warszawą á Wolą: ktore się mieysce wyraża w zkładanych po Stefanie związkách (g) Henryk Wálezy y August III. obráni są zá Wisłą w polu między Warszawą á Kamienną położonym: wszakże Seym ugodny miány w roku 1736. obieraniu Krola warował mieysce między Wárszáwą á Wolą. (h) Mieysce to otoczone iest wáłem y fossą: trzy do niego bramy wstęp otwieraią: iedna od wschodu

du

du dla Wielkopolskiey: Druga od południa dla Máłopolskiey: Trzecia od zachodu dla Prowincyi Litewskiey. Woiewodztwu każdemu mieysca Marszałkowie (i) wyznaczaią, na ktore się pod namioty gromadzi Rycerstwo: Szopa zaś wystawiona bywa dla Senatorow osobnie: y blisko szopy okryślone przez nichże koło dla Possłow od Woiewodztw wysadzonych, ktorzy sami Seymowe zkładaią obrady z Senatem: Inni tylko należą do dania w obieraniu Krola swoiego przyzwolenia czyli *Suffragium*. (k) Staranie bram y wałow do Marszałkow należy. (l)

(a) *Vol. Leg. t. 2. f. 884. y f. 1090.* (b) *Ib. à f. 843. y także Vol. Leg. t. 3. à f. 753. tit. Porządek na Seymie walnym Elekcyi y w rokach 1648. 1674.* (c) *Vol. Leg. t. 5.* (d) *Vol. Leg. t. 6. f. 728. n. 26. upatruiąc:* (e) *Vol. Leg. t. 5. f. 207 ff upatruiąc.* (f) *Vol. Leg. t. 5. f. 728. n. 27.* (g) *Vol. Leg. 6. f. 659. tt. Prerogatywy.* (h) *Zalaszowski l. 1. tit. 9. ff. 192: 193.* y *Vol. Leg. t. 3. L. supra c.* (i) *Vol. Leg. t. 9. w roku 1996.* (k) *Vol. Leg. t. 3. f. 728. n. 27. y indziey.*

Q §. II.

§ II.

KTorzy należą? y ktorzy nie należą do dania *Suffragium* w obieraniu Krola? *Odp.* Obieraią Krola Senatorowie y Szlachta z trzech Narodow zgromadzeni: z Wielko-Polſki z Máło-Polſki y Litwy. (*a*) Na Henryka Walezego dopiero po iegoż obwieſzczeniu przez Polakow przyzwoliła Litwa, ktorey iednak warowano w ten czas y tylekroć, prawo wybierania Krola y (*b*) Zygmunt III. obrany bez Litwy, ktora go dopiero po iegoż uwienczeniu za Krola uznała. (*c*) Michał y Jan III. przody od Polakow wybrani, tuż od Litwy: ále Krolem nie przody ogłoſzeni. (*d*) Zygmunt Auguſt na Kroleſtwo za życia Oyca wſtąpił bez wiedzy Pruſſakow, ale tenże Zygmunt (*e*) iáko y po nim Stefan bez nich rownie wybrany. Práwo wybierania Krola nienaruſzone dla nich warowali (*f*) II. Miáſta też niektore zaſzczycone ſą dania *Suffragium* honorem: Kraków, Poznań, Wilno, (*g*) Lwow: Michała Krola ugodne zakłády czyli *pacta conventa* podpiſali wyſadzeni na to od miáſta Wárſzawy: (*h*) y Uchwała Seymu ugodnego w roku 1636 zaſzczycáiącego miáſta przywileiu wolnego Krola wybierania, okazanie przywileiu wolnego Krola wybieraniá, okazanie przepiſuie. (*i*) Wzywa ie także na to Krola wybieranie Związek miány w roku 1632. (*k*) Miaſta Pruſkie: Toruń, Elbląg, Gdańſk, iako zkładaią część Stanow Pruſkich, ták z nimiż razem należą do obierania Krola. Jákoż obranie Jana Kazimierza pod Woiewodztwem Chełminſkim, też miaſta podpiſáły: (w druku omyłka zachodzi, gdzie ſię czyta, miaſto: *Civitates Pruſſiæ majores*, ſłowo *minores*. (*l*) I tychże Miaſt większych imieniem podpiſáł wybranie Krola Jana III. Stefan Wyżga Warminſki Biſkup. (*m*) III Xiążęta Pruſkie, prawa tegoż domagały ſię na Seymach obierania Krolow: Zygmuntá III. Władyſłáwá, nawet po ſwoim z praw Lenności uwolnieniu, Jana Kazimierza y Jańa III. ále niedopuſzczone nigdy od Stánow, áni ſię czyta y znayduie w zbiorze prawa (*n*) ofiárowane ná piśmie przez Poſłow, iákie *Suffragium*. IV. Xiążęta Pomorſkie y Kurlandzkie domágały

gały się na Seymie obierania Henryka zá-
sczytu tegoż, ále im odmowiony (o) Ro-
ku 1632, zaszczytu tegoż dla siebie szuka-
ło woysko ale nie otrzymało. (p) Może
iednak żołnierz każdy, Szlachcic, nie iák
Rzeczypospolitey sługa, ále iák obywatel,
votum swoie na Krola dawać: ktorego, na
tymże Seymie domagaiący się Kozácy, od-
rzuceni. (q)

(a) *Vol. Leg. t. 5. y t. 6. upatruiąc: Na związkach 1696. 1733.* (b) *Lengnich. L. 2. c. 4. §. 12.* (c) *Id. l. c.* (d) *Id. L. c.* (e) *Id. l. c.* [f) *Id. l. c.* (g) *Vol. Leg. t. 5. ff. 284, 285 286, 300.* (h) *Ibid. f. 36.* (i) *Vol. Leg. t. 6. f. 584 n. upatruiąc. f. 583.* (k) *Vol. Leg. t. 3. f. 728. n. 26.* (l) *Vol. Leg. t. 4. f. 250.* (m) *Vol. Leg. t. 5. f. 322.* (n) *Lengnich l. 2. c. 4. §. 8.* (o) *Bielski w Kronice na karcie 694. 695.* (p) *Vol. Lig. t. 3. f. 733, n. 46.* (q) *Piaseski u Lengnicha L. c.*

§ III.

JAki początek Seymu obierania Krola? y nayprzod obrania na nim Marszałka? *Odp.* I. Za nadeyściem dnia, do zapoczęcia Seymu obierania Krola wyznáczonego,

idą

idą wszyscy do Kościoła S. Jana w Mie-
ście: Tam Mszą o Duchu S. Poseł Papie-
zki, álbo z Arcy-Biskupow lub Biskupow
ktory, y Kazanie ma na to z wysadzonych
ieden: II. Ztámtąd w pole wychodzą:
Woiewodztw Obywatele ná wymierzone
sobie przez Márszáłkow stanowiska: Se-
nátorowie pod Szopę: Posłowie z Woie-
wodztw y Ziem do określonego sobie
Koła. III. W kole Rycerskim Posłow,
następuie nayprzod obránie Márszałka. Na
Seymie obierania Augusta II wszystko Ry-
cerstwo, nad dáwny zwyczáy, á nie sámi
Posłowie kreskowali się na Marszałka kre-
sek tych zbieránie zábráło czásu dni 14.
I lubo práwá są dáwne obierania Marszał-
ka w dniu pierwszym Seymowania, (a)
átoli w roku 1669 dopiero dnia dwunaste-
go, á w roku 1697 aż w miesiąc Márszáł-
kowie obráni. Ná Seymie obierania Hen-
ryka, Niesiecki Czarnkowskiego kłádzie,
co w wątpliwość podaie Lengnich. [b]
Na Seymách obieránia Zygmunta III. y
Augusta III. dwu Márszáłkow było. Tam
Gaspar Dębinski y Páweł Orzechowski:
Tu Franciszek Radzewski y Antoni Po-

 ninski

ninſki, dla podzielonych na dwie części, Krola obieraiących Stanow. Oſtátniego związku uchwała obieránie Marſzáłká Woiewodztwom, Ziemiom y Powiatom zlecała, z dokłádem ułożenia ſpoſobu tegoż obierania y z warunkiem przyſpieſzania czáſu w tymże obieránIu (c) lubo ten ſiodmego dopiero dnia obrany. III. Marſzałek po ſwoim wybraniu przyſięga: Zapoczęty przyſięgania zwyczay w roku 1669. á zaś przyſięgi kſztałtnieyſzy inny wárunek ułożony w roku 1678. (d) IV. Obránie Márſzáłká Rycerſtwo donoſi Senatowi przez trzech Poſłow, z káżdey Prowincyi po iednemu wyſádzonych: I przez tyluż Senatorow od Senatu Stan Rycerſki powinſzowanie odbiera; y zapraſzanie do złączenia obrad ſwoich z Senatem. V. W roku 1697 przed obrániem Marſzałka Biſkupi dway miánowáni od przeſzłego Krola, wierności przyſięgę wykonali. (e)

(a) *Vol. Leg. t. 5. f. 546. tit. Jurament.* (b) *Lib. 2. c. 4. ſ 16. f. 104.* (c) *Vol. Leg. t. 6. f. 584. tit. obieranie* (d) *Vol. Leg. t. 5. f. 546. tit. Iurament.* (e) *Lengnich l. 2. c. 4. ſ. 18. f. 105.*

ſ IV.

§ IV.

O czym ſię náyprzod zwykły naradzać Stány po złączeniu Poſłow z Senátem? *Odp.* I. Sądy nayprzod Kapturowe uſtanawiáne bywaią: O ktorych niżey w Kſiędze 4. II. Naſtępuie naprawa (prawa zowią, Exorbitancyami) tego wſzyſtkiego, co z kluby praw wypadło. (a) III. Do ułożenia daley zakładow ugodnych czyli *Pactorum Conventorum* z Krolem, ktorego ſtanowią wybierać, przyſtępuią ſeymuiące Stány. [b] IV. Zakłady te ugodne Krolow: *Pacta Conventa* zowiemy: Henrykowi przed wybrániem iegoż [c] Stefanowi y Michałowi, po ichże wybrániu (d) Zygmuntowi III. Władyſławowi IV. y Janowi Każimierzowi po ichże wybrániu, ále przed obwieſzczeniem ichże za Krolow piſáne uchwáły rokow 1668. 1696. wpráwiáne do kluby praw tego, co z obrębu práwá wypádło, łączyć káżą, ułożenia przedugodne Krolow z Stanami, przed záyściem uroczyſtego Krolow tychże obwieſzczenia.

(a) *Vol. Leg. t. 2. f. 1058. n. 10. y indziey*

Q 4 [b]

[b] Lengnich f. c. à f. 176. (c) Id. l. c. (d) Ib. l. c.

§ V.

CO ſię znaczy imieniem, *Pacta Conventa Regum*, w práwie nazwanych: ktory ich początek? y zapiſywania zwyczay? *Odp. I. Pacta Conventa* Krolow. iak práwo mowi, nieco innego ſą, tylko ugody niektore między Krolem obieránych á Rzecząpoſpolitą, Krola wybieraiącą zaſzłe, y uroczyſtey przyſięgi przytwierdzone wárunkiem. II. Początek, takowych zakłádnych z Krolámi ugod, liczy ſię od roku 1573. od Seymu obierania Henryka Walezyuſza, lubo y dawnieyſzemi czaſy, ieżeli nie imię, *Pactorum Conventorum*, tedy rzecz ſąma tych ugod zachodziłá w wyſádzaniu Panow wybránych do tronu: Tak, że dáwnieyſze czáſy pominę, gdy Władyſławá Jágełła Litewſkie Xiąże Krolem obierali Polacy, nie przody to uczynili, áż niektore na ſiebie obowiązki przyiął: iákie, z przednieyſzych były, żeby Wiárę S. Katolicką przyiął, y do teyże wiáry, ſwoy Narod przywiodł: Zeby Jádwigę Krolewnę Polſką

Polſką za Zonę poiął y żeby Litwę w iedno Rzeczypoſpolitey ciáło, iak prawa mowią wcielił: Mamy w Kronikach w Ludwika Węgierſkiego razem Krola obieraniu, zakładow podobnych wyráźną pamięć: Nazwiſka *Pactorum Couventorum* nie znayduiemy, á też, ugoda Stánow z Wálezym Krolem, o tron, ukazuie tytuł: *Articuli Pactorum Conventorum:* (a) Ugody te Krolow wybránych, z Rzecząpoſpolitą wybieraiącą zacząwſzy od Henryka mową Łácinſką wypiſáno: Władyſława IV. y náſtępuiących Krolow iezyka Polſkiego rodowitość zaſzczyciła. (b)

(a) Vol. Leg. t. 2. à f. 859. (b) *Vol. Leg. pod temiż Krolami.*

§ VI.

KTorzy, ſwoiego do Korony obierania máią ſobie pozwolony honor? y ktore ſą, o tey, ich obierania wolności práwa? *Odp.* Wybierani byc mogą do Korony y Narodu cáłego naywyżſzych rządow, znamienici zdáwná y rodowici Rycerze y Szlachta Polſka: Lubo znayduią ſię niektorych Związkow warunki zakázuiące

zuiące wybieránie Piasta: tym bowiem imieniem (b) Ziomkow do wybieraniá ichże za Krole oznacza práwo, wzgląd iednak w wybieraniu Krola na Synow Krolewskich zawsze Polacy mieli, y że Jana III. Synow dostoyność ta mineła, zostáwuię to w taiemnicach woli w ten czas seymuiących. Ktore też nie zagradza Cudzoziemcom do Korony y rządow panstwa przystępu, ále iák támtych, gdy przypuszcza, tak tych w pewnym zakładow obrębie zátrzymánych mieć chce: III. Odzywali się z prágnieniámi wyniesienia swoiego na tron Polski, rożnych Narodow Xiążęta, y ich nie są odrzucone żądze, lubo skutek żądz zaniesionych niektore tylko odebrały: Szukáli dla siebie honoru tego po Zygmuncie Auguście: Francuz, Siedmigrodzánin, Szwed, Piastowie, Sas, y otrzymáli: Szukáło wielu innych, y albo odrzuceni, álbo opuszczeni od szczęściá, dawali rożne odmiány Národu cáłego powodem. IV. Wszakże Krolem Polskim niemoże nikt być, tylko Kátolik práwowierny, y Związkow niektorych uchwały dodaią (c) *Romanus Catholicus*. V. Ci wszyscy

wszyscy ktorzy się staraią o swoie do tronu wyniesienie, znáydować się nie powinni w polu do obierania Krola wymierzonym. Przytomność Włádysłáwá IV. w Warszawie obraziła Stány y prawu zakazuiącemu tey bytności pochob dała. (d) Michała y Jana przytomnych na Seymie obierániá Krola przykłád ma wymowkę, żáden bowiem z nich przynaymniey iáwnie, nie zabiegał o tron. VI. Poniewaź tedy staraiący się o koronę przytomnemi być nie mogą sami na Seymie wybiernirzym Krola, sprawę wybrániá swoiego przez Posłow utrzymuią. Za Włádysłáwem IV. y Jánem Kazimierzem krom wstáwiániá się Cudzoziemskich Posłow, urząd poselski sprawowáli niektorzy z Senatu y Rycerstwa uproszeni.

(a) *Vol. Leg. t. 5. f. 8. tit. Oznaymienie: y f. 256.* (b) *Vol. Leg. t. 5. f. 837, tit. Więc iako.* (c) *Ibid. f. 836. tit. Pro fundamento tamże f. 13. tit. Rex Catholicus* (d) *Vol. Leg. t. 3. f. 775. tit. Candidatus.*

§ VII.

KTore są prawa Cudzoziemskich Posłow

ftow tyczące fię? ich zprowadzania czas? fpofob? porządek? fpráwowánie pofelftwa? przyimowánie? mieyfce? y Liftow świadectwo czyniących? ich pofelftwa napify? mowy? odpowiedzi? odprawa? y inne nakoniec tyczące fię teyże rzeczy zwyczaie? *Odp.* I. I zwyczay dawny, y práwa, nie tylo od pola wybieraniu Krola wymierzonego, ále y od Warfzawy dalekiemi mieć chcą Cudzoziemfkich Pofłow: (*a*) Ktore też Szláchcie na fłużbie Cudzoziemfkich Pofłow zoftaiącey, nakázuią, ázeby fię od ich fłużby uwolnili ieżeli prawa *Suffragii* utracić niechcą. II. Dzień y godzinę przyimowania Pofłow, nie fam tylo, iák dawniey był zwyczay, wyznacza Senat, ále dokłád w tym zachodzi Rycerfkiego ftanu: O czym fię uwiadomiaią Pofłowie(*b*) III. W przyimowaniu Pofłow porządek fię ten zatrzymuie: Naypierwfze daie fię mieyfce Pofłowi Papiefkiemu, Cefárfkiému potym, Francufkiemu daley: Na Seymie obierania Henryka, Hifzpańfki Pofeł niechciáł fwoiego pofelftwa fprawować, że był od Francufkiego uprzedzony. Szwedzki rownie na Seymie

mie

mie obierania Zygmunta III. uraźliwie to przyiął, gdy go Mofkiewfki Pofeł w fprawowániu Pofelftwa dniámi trzema uprzedził. Na Seymie obierania Michała po zakończonych od Cefarza y Krolów pofelftwach: Brandeburfkiemu nayprzod, po nim Woiewody Renu: y gdy fię Lotaryńczyk opoźnił Xiążęciá Kurlandyi: daley Háná Tátarfkiego, po tych Lotaryńczyka Pofłowie fłuchani. Może iednak Pofeł wyżfzego Monarchy, poźnieyfzy fobie do fprawowania pofelftwa czas z przyczyny iakiey warować: ták na tymże Seymie Pofłowie Krola Szwedzkiego dopiero po Lotaryńczyku rzecz mieli. Na Seymie wybieraniá Stefana gdy Pofeł iegoż Jerzy Blándrata zachorzał w drodze, towarzyfz iego Marcin Berzewicz pofelftwo fwoie przez lift do Senatu pofłany fprawowáł: Na Seymie też wybierania Zyg[illegible]nta III. Cefárfki, Hifzpańfki y Arcy-Xiążęcia Auftryi Pofłowie pofelftwo fwoie razem fprawowali. IV. Spofob przyimowania Pofłow, nie zawfze y nie względem każdego Pofła iednákowy. Ná Seymie obieraniá Walezego Bifkupi trzey tyleż Swieckich

Senato-

Senatorow y wielu z Rycerſtwa Papieſkiego Poſła zapraſzali y prowadzili. Ná Seymie obierania Michała dway Biſkupi: ſześciu Woiewodow y tyluż Posłow urząd ten zprowadzania Papieſkiego Poſła ſprawowali: Na Seymie obieránia Auguſtá II. dwu Biſkupow iednego Woiewodę y trzech z Rycerſtwa na tegoż Poſła Papieſkiego przyięcie wyſyłáno. Do Ceſarſkiego Poſła przyięcia wyſádzáni bywaią z Senatu tylo Swieckiego, y z Rycerſtwa y w ich wyſádzániu zachowuie ſię Narodow trzech porządek: W zprowádzaniu innych Krolow y Xiążąt Posłow, nie iednakowa zachodzi uroczyſtość, miarkowana ta bywa uwagą godności Panow, od ktorych ſię poſelſtwo ſprawuie: A niekiedy y oſob ſpràwuiących; tak gdy od Władyſława IV. poſelſtwo ſprawowali Bracia iegoż, Krolewicowie y Biſkup Kuiawſki ie wprowadzał: y pierwſi oni ſłuchani od Stanow. V Posłowie Cudzoziemſcy przyimowani bywaią od Marſzałkow, Oboygá Narodu; Poſła Xiążęcia Kurlandzkiego Marſzałek Seymowy przyimował, na Seymie obieraniá Michała Krola.

la. Naprzeciw wchodzącym do kołá poſelſkiego (gdzie teraz od Wládyſłáwá IV. czaſow ſłuchaią Posłow, gdy ich przedtym w Szopie Senatorſkiey przyimowano) Wládyſławá IV. Posłom, między ktoremi iegoż Bráciá byli: Prymás z Senátem do Brámy koła tegoż drogę zaſzedł. Naprzeciw Papieſkiemu Posłowi, krokow kilka z mieyſca ſwego wychodzi Prymas. VI. Mieyſce w kole Papieſkiemu Posłowi daie ſię między Gnieźnieńſkim y Lwowſkim Arcy-Biſkupami: Krolewicom od Władyſława Posłow po lewey Prymaſá ſtronie: Jnnych Monárchow Rzecz-poſpolitych y Xiążąt Posłowie między Marſzałkami Koronnym y Litewſkim zaſiadaią. Na Seymie wybierania Michała, Xiążęcia Kurlandzkiego Posłom dane mieyſce za kołem w ſtanowiſku Woiewodztw Pruſkich: I na tymże Hana Tatarſkiego Posłowi miaſto kobierca pozwolony ſtołek. VII. Zaſiadłſzy mieyſca ſwoie Posłowie liſty świadectwa oddawaią, od czaſow Michała Krola dwá: Senátowi ieden, ktory Sekretarz albo Referendarz czyta. Drugi Rycerſkiemu Stánowi, ktore czyta Mar-

Marſzałek Seymowy. Papieſki liſt na Seymie wybierania Krola Michała, ſtoiący, y odkrytą głową czytał Marſzałek Seymowy: VIII. Na obieraniach Jana Kazimierza y Michała, dany tytuł Rzeczypoſpolitey Nayiaśnieyſzey: Nawet y od Poſła Ceſarſkiego w mowie, ktorego że liſt Ceſarſki w nadpiſie nie zawierał, nie ieſt oddany tenże. IX. Po oddanym świadectwa liście Poſłowie mowy maią po łacinie, z zaleceniem Oſob, ktorych do tronu wyniesienia ſtaranie; imże polecone, y ięzyk ten według prawa Narodowi publiczny ieſt. Rozenberg Ceſarſki Poſeł na Seymie obierania Henryka Krola miał ſwoię po Czeſku mowę: Jan Kazimierz za Bratem Władyſławem rodowitą Polſką mową: Są przykłady podawanych Stanom iuż na piśmie iuż w druku, tłumaczeń, żądzy Monarchow, ktorych przywiedzenie do ſkutku, ſwym ciż ſami zlecali Poſłom. X. Poſłom od czaſow obierania Władyſława Prymas, iako też y Marſzałek Seymowy po łacinie odpowiada. Po odebraney odpowiedzi z Poſłami razem powſtaie Senat, powitania wzaiemne naſtępuią,

ſtępuią,

ſtępuią, y po tych dokończeniu tąż ſamą uroczyſtością obrządkow zachowaną, powracaią Poſłowie. Bywa, że krom zalecania do tronu oſob pewnych czynionego przez Poſły, Senatorowie też ſami, zalety do korony Panow tych czynią, ktorym zprzyiałą. (c)

(a) *Konfederacye 1668 ∫ A iż ſuppoſiimus 1674.1696. ∫ Mieyſce Elekcyi 1633. ∫. O oddaleniu ſię* (b) *Lengnich Hartnoch tit. de Elect. Reg.* (c) *Ibid.*

§ VIII.

JAki ſię zachowuie porządek w ſamym wybieraniu Krola? tryb kreſkowania ſię? Obwieſzczenie Krola wielokrotne? y od kogo? *Odp:* Dnia wyznaczonego obieraniu Krola, Senatorowie y Poſłowie ziemſcy w kole ſtawaią. Rycerſtwo inne w polu na koniach pod chorągwiami na Woiewodztwa y Ziemie podzielone: Interrey po krotkiey przemowie, klęczący zaczyna pienie: *Veni Creator Spiritus*, y za nim inni: Po prześpiewanym himnie dawſzy błogoſławieńſtwo, Senatorow y Poſłow do Woiewodztw właſnych rozpu-

ſzcza

ſzcza: Sąm z Marſzałkiem Seymowym zoſtaie w kole. Woiewodztw też tych Senatorowie y Poſłowie, z ktorych ſię Szlachta na Seym obierania Krola nie ziechała, do koła y pod ſzopę ſię gromadzą: Tak na Seymie obierania Michała Krola: Litwa, Bełzkie, Wołyńſkie, Ruſkie, Woiewodztwa naradzały ſię w kole: Woiewodztwo Malborſkie w ſzopie. (*a*) II. Kreſkowanie od czaſow obierania Władyſława IV, (gdyż przedtym inny iego był obyczay) w ten ſię odprawia ſpoſob: naypierwey w każdym Woiewodztwie Senator głos zabiera: y tego, ktoremu krolowania honoru życzy, zaleca, y wſzyſtkich do iednomyślności y zgody zachęca, ktora gdy zachodzi, (á prawa ią (*b*) nakazuią) Senatorowie y Poſłowie kreſki zbieraią od Szlachty ſwoiego Woiewodztwa y Ziem: zebrane potym zanoſzą do koła, y za namienieniem Woiewodztwa przez Seymowego Marſzałka, porządkiem czytaią. III. Po przeczytaniu kreſek, Interrey na koniu obieżdza koło, y trzykrotnie pyta, czyli iednoſtayna wſzyſtkich, na oſobę, ktorą do tronu mianuie, zachodzi

dzi zgoda, (*c*) y gdy żaden nie przeczy, obwieſzcza Krola: Prawo to obwieſzczania Krola Prymaſowi waruią rożne Seymow uſtawy: (*d*) Wſzakże Michała obwieſzczał Poznańſki Biſkup, gdy Biſkupi, Kuiawſki y Krakowſki z Prymaſem bawili w Mieście, á Rycerſtwo do iego obwieſzczenia nagliło. Jáná IV obwieſzczał Krakowſki Biſkup w przytomności Poznańſkiego, gdyż Przymaſa śmierć zabrała, á Kuiawſki ieſzcze był z Rzymu nie odebrał ſwoiego potwierdzenia, za rozporządzeniem Stanow: Stefana obwieſzczał Jan Sieninſki ieſzcze na ten czas, nie wyniesiony na godność Arcy-Biſkupią Lwowſką, ktorą dopiero ozdobiony poźniey, gdyż na ſtronie wybieraiących iegoż, żaden z Biſkupow nie był. Auguſta II. Kuiawſki: á Auguſta III. Poznańſki, Biſkupi obwieſzczali, ponieważ Arcy-Biſkupi utrzymywali y ogłaſzali innych. (*e*) IV. Marſzałek W. K. á w niebytności iego z Marſzałkow inny, obwieſzczenie toż Krola powtarza przy trzech koła bramach. (*f*) Urząd ten dla niebytności Marſzałkow na Seymie obierania Zygmunta III. ſprawował

Zamoyſki Kanclerz W.K. V. Po obwieſzczeniu Krola: Hymn *Te Deum laudamus*, przy trąb, kotłow, armat, y ręczney ſtrzelby ogłoſach, z Prymaſem klęczący wyſpiewuią wſzyſcy. VI. Niekiedy Stány na dwie części podzielone, miaſto iednego dwu obieraią. Czego przykłády widziáły Seymy obierania: Stefana y Maxymilyana. Zygmunta III. y tákże Maxymilyaná. Auguſta II y Kondeuſza: Auguſta III. y Staniſława Leſzczyńſkiego: Po zrzeczeniu ſię Królestwa przez Jana Kazimierza, gdy niezgodne były wybieraiących głoſy, Krzycki Podkomorzy Kaliſki wykrzyknął w ſwym kole Michała Wiśniowieckiego, ktory głos tą zgodą inne przyięły, że też od wſzyſtkich powitany za Krola: Taż w obieraniu niezgoda, gdy iedni Neoburgu Woiewody Syna, Xiążęcia Lotaryńſkiego utrzymuią drudzy, zgodnych za Jánem Sobieſkim głoſow, początkiem była.

(*a*) *Lengnich L. 2. c. 4: ſ. 42.* (*b*) *Vol. Leg. w Konfederacyach: 1587. ſ. My rady 1632 ſ. A między temi: 1648. ſ. A ktoby 1668. ſ. Nayprzod 1624. ſ. I nie pierwey 1696. ſ. Pro fundamento. 1733. ſ. Iako zawſze.* (*c*) *Vol. Leg. t. 4. f. 1026. ſ. Nayprzod.* (*d*) *Vol. Leg. t. 6. f. 659. tit. Prerogatywy Prymacyalne.* (*e*) *Załuſki, Piaſecki, u Lengnicha L. c.* (*f*) *Ibid. f. 150.*

§ IX.

JAki porządek dalſzy Seymu obierániá Krola po iegoż obwieſzczeniu? *Odpo:* I. Nayprzod z obranym Krolem ieżeli w Warſzawie przytomny, á w niebytności iego, z iegoż Posłami, idą Stány do Kościoła S. Jana: Michał Krol dla opoźnionego czaſu proſto na zamek prowadzony: Ján III. że ieſzcze daleko było do wieczora do Kościoła ſzedł przody: Tam himn: *Te Deum laudamus*, bywa śpiewany. Przed Krolem, gdy ten przytomny, Marſzałkowie laſki nioſą, ale nachylone: Przed Michałem wybránym Krolem laſkę nioſł Kanclerz. (*a*) II. Od czaſow Michała Krola, ugody między Krolem obranym á Rzecząpoſpolitą, piſywane bywaią iuż po obrániu Krola; gdy przedtym w trzecim Seymowania tygodniu układać ie nakazywało práwo. (*b*) Do piſania tych ugod, wyſá-

 dzanych

dzanych bywa przez Prymasa Senatorow 6. y przez Marszałka Posłow 12, z każdey Prowincyi czterech; Ci zaś układaią ie w przytomności Ministrow oboyga Narodu na zamku w Warszawie: (c) Augusta II. układane w kole, iako ich podpis ukazuie. [d] Wysadzeni z Senatu y z koła do układania tych ugod, przysięgę nienaruszania praw y wolności czynią. [e] Ułożona ugoda Stanom okazana bywa, ku iey pochwaleniu lub poprawie, y podpisami ztwierdzana, nie tych tylo co ią układali, ale y innych: Między temi podpisami znayduią się y Miast: Krakowa, Wilna, Poznania, Lwowa, Warszawy, podpisy; iako się daie czytać w konfederacyach od czasow Michała Krola, y co osobliwość czyni, *Pacta Conventa* Augusta II. Krakowa y Lwowa podpisali Posłowie tychże Miast, iako *Deputati ad Pacta Conventa.* (f) III. Na zakłady te ugodne przysięgaią Krolowie nieprzytomnych Posłowie: Henryka, Stefana, Władysława y Jana Kazimierza Posłowie wykonali przysięgę w kole: Zygmunta III. w polu: Augustow II. y III. w Kościele: Znayduiący się zaś w granicach państwa

stwa Krolowie wykonywaią przysięgę w Warszawie w Kościele Swiętego Jana, y czytali ią Władysławowi IV. Kanclerze: WW. K. y L. Janowi Kazimierzowi Kanclerz W. K. Michałowi Arcy-Biskup Gnieźnieński. (g) IV. Po wykonaney przysiędze, obranemu Krolowi oddawane bywa iegoż obrania świadectwo uroczyste, *Diploma Electionis* zowię prawo: Oddawał ie Władysławowi IV. Prymas. Janowi Kazimierzowi Kanclerz W. K. Janowi III. Biskup Krakowski: *Diploma* to podpisy z Senatorow y z Rycerstwa wielu miewa: Augusta II. Arcy-Biskup Gnieźnieński Radzieiowski y Kazimierz Bieliński Podkomorzy Koronny Marszałek Seymu obierania Krola podpisali: [i] Po oddaniu *Diplomatis*, powinszowania następuią Krolowi: obwieszczania Stanom przez Marszałkow, że Polska iuż ma Krola, y zwykłym Ambrożego S. pieniem dziękczynie Bogu. V. Co ieżeli Krol Cudzoziemiec obrany, Posłowie do niego wysyłani bywaią; ktorzyby go obwieszczali o swoim na tron obraniu: Na *pacta conventa* odbierali przysięgę: y Jemuż *Electionis Diploma*

oddawali. Przyſięgi na *Pacta conventa*: Henryk Walezy w Paryżu w Kościele P. Maryi. Stefan Batory w Mieście Medgies. Zygmunt III. w Oliwie: Auguſt II. w Piekarach, Auguſt III. w Tarnomoncie oddawali. *Diploma* zaś czyli obrania ſwego uroczyſte liſtowne świadectwo: Henryk Walezy w Parlamencie Páryſkim, Zygmunt III. we Gdańſku w Kościele WW.XX.Dóminikánow: Auguſt III. pod Krakowem w pałacu, odbierali: Ponieważ zaś, Auguſtow II. y III. uprzywileiowanym tym ichże wybierania liſtom, Prymaſowie y Panow część wielka przeciwna była, dlaczego ciż Krolowie, na Seymach ugodnych, odbierali *diploma* drugie ichże podpiſami ztwierdzone, iáko możeſz czytać w prawie w rokach 1699, y 1736.

a. Lengnich. L. c. b. Konfederacye Interregnorum c. Konfed. 1696. ſſ. Upatruiąc. d Vol. Leg: t. 6. f. 46. e Vol. Leg. t. 6. ff. 11. y 16: f Ibid. f. 45. g Konf. rokow. 1632. 1648. 1669. 1674. h Vol. leg. t. 6. f. 649. y indziey i Ibid. f. 50.

§ X.

§ X.

W Iaki ſpoſob zachodzi dokończenie Seymu obierania Krola? *Odp.* I. Po ſzczęśliwie obranym y obwieſzczonym Krolu, Szlachta do Domu wraca: Senat y Poſłowie wyſadzeni z Woiewodztw y Ziem obrady ſwoie kończą: wyznaczániem dnia pogrzebu przeſzłego Krola, uwieńczania nowego, y Seymikow przedſeymowych Seymu tegoż *Coronationis*: II. Niekiedy, gdy w obieraniu Krola zachodzi niezgoda iaka, nowy powſzechny złazd nakazany bywa, pod nazwiſkiem, Poparcia obierania Krola. Czego przykład ukazuią: Jędrzeiowſki przy wybraniu Stefana: Wiślicki po wybraniu Zygmunta III, y poźniey, nakazywane y zkładane ziazdy. III. To wſzyſtko zaś co ſię na Seymie obierania Krola ſtanowi, iako też obwieſzczenie czyli oznáymienie Krolá obránego: *Pacta Conventa*: Przyſięga obranego Krola: do druku ſię podaie, y ma między prawami mieyſce: W ktorych wypiſie, nie w káżdym Seymu wybieráńiá Krola wydaniu z druku, znáydzieſz wſzyſtkie

ſtkie wybieraiących nazwiſka: A między temi, co ie położyli warunki y zakłady wyczytaſz rożne: kończy ſię Seym wybierania Krola zwykłym Ambrożego pieniem: Po ktorym naſtępuie wałow, bram, ſzopy y *foſſow* rozrzucenie. *Hártnoch: Załaſzowſki. Lengnich.*

ROZDZIAŁ IV.

O Koronacyi czyli uwieńczeniu nowo obranego Krola; iegoż na pańſtwo Namaſzczeniu: Pogrzebie przeſzłego Krola: y o Seymie iak prawo mowi, Coronationis.

§ I.

Kiedy? y gdzie, Krolow ſię Koronacya odprawia? y iáki iey ſkutek? *Odpow:* I. Stány na Seymie obierania Krola, wyznaczaią dzień ku iegoż uroczyſtemu uwieńczeniu y namaſzczeniu na Pańſtwo. I między Seymami obierania Krola y iegoż poświęcenia mieſięcy kilka upływa. Henryk Walezy wybrany roku 1573 dnia XIX Maia, koronowany roku 1574 w Kwietniu: Jan III. ozdobiony koroną dopiero

piero w mieſiącu 21 od ſwoiego wybrania: Czas ten wyznaczony na Seymie wybiernym Krola, bywa niekiedy z przyczyn ſłuſznych odmieniany y przedłużany; Odmiána tą zaś iego zachodziła w rokach 1576 y 1587. od Rad duchownych y Swieckich, także y Poſłom Ziemſkich na akt koronacyi Pana obranego zgromadzonych. *a* II. Mieyſce Koronacyi Krola od czaſow Wládyſláwa Łokietka, Krákow: *b* III. Skutki koronacyi Krola ſą te: Nayprzod że od niey dopiero władzy Krolewſkiey zażywać zaczyna: y iuż mu Stány Krola nazwiſko daią, bez przydatku, wybránego: Od nieyże lata panowaniá ſwoiego Krolowie liczą, y prawa władzy Krolewſkiey używaią. Taż koniec Kapturowi czyni: Krolowi Jánowi pozwoliły Stany na Seymie iegoż obierania; Woynę prowadzić: Koronacyą od czaſu naznáczonego odłożyć na inny. Seym *Coronationis* dwu niedzieiny do ſześciu niedziel przedłużyć. Liſty y wici na poſpolite ruſzenie, gdyby tego wyciągała potrzeba, pod pieczęcią pokoiową rozſyłać: Do Caſa zaś Moſkiewſkiego pod pieczęcią W.

X. L.

K. L. á zaś w piſaniu do innych Xiążąt pokoiowey pieczęci używać: Nowego ArcyBiſkupa miánowáć, y ieżeliby odłożenie koronacyi nakazywała potrzeba, czás ieyże inny wyznaczyć. *c* Zkąd też Jan III. od ſwoiego wybrania, liczył pánowániá látá.

a Vol. Leg. t. 2. f. 890. także f. 1093. b Ibid. f. 647. n. 5. także f. 770 n. 4. c Vol. Leg. t. 5. f. 256. tit. Oznaymienie, także f. 329. n 4.

§ II.

CZas pogrzebu przeſzłego Krola? Mieyſce? obrządki? y inne okoliczności? *Odp* I. Po wieździe Krola do Krakowa, ktory koronacyą iegoż poprzedza, następuie pogrzeb Przodka Krola: ktory zwyczay upomnione Monarchy mieć chce, żeby ſprawuiąc rząd Narodu, pomnieli na to, że lubo Panami ſą, nie przeſtaią być iednak śmiertelnemi. Zygmunt Auguſt 3ma dniámi przed Henryka przyiazdem do Krákowa pogrzebány w przytomności iegoż Posłow. Jana Kazimierza wraz z Michałem, y Jana III. wraz z Auguſtem II. pogrzeby odprawione dniem

dniem przed koronacyą tam Jáná III. tu Auguſta III. *a* II. Mieyſce pogrzebu Krolow, od czáſow Władyſłáwá Łokietka Krakow ieſt: Ludwik iednák w Węgrzech: Władyſław Jagellończyk pod Warną, gdzie w bitwie poległ: Alexander w Wilnie: Walezy we Francyi pochowani. Zmarłych gdzie indziey nie w Krakowie Krolow ciała zprowadzaią: Jana Kazimierza aż z Francyi zprowadzone. Nim zaś pogrzebu czas nadeydzie, w Warſzawſkim Zamku Krolow zwłoki zkłádáne bywaią. Stáránie około nich Prymás má z Senatorámi przytomnemi, aż do Seymu *Convocationis*, na ktorym z Senatu y z Rycerſtwa wyſadzani bywaią do ſtraży y okázałości przedpogrzebnych obrządkow. *b* III. Nakłády, na ochędóſtwo Krolewſkiego pogrzebu, Podſkarbiowie Wielcy, Koronny y Litewſki, opatruią z dobr Stołu Krolewſkiego. *c* Ktoremu wydatkowi koniec uwieńczenie Krola przynosi. *d* IV. Zwłokow pogrzeb, w te ſię uroczyſte odprawia obrządki. Ciała zmarłych Krolow na wozie ośm konnym prowadzone bywáią, Miáſtá Krákowá Obywátele, Rada y Cechy,

Cechy, Zakony, Akademia y wszystko Duchowieństwo woz poprzedza: Woiewodztw, Powiatow, y Ziem Chorążowie z chorągwiami na koniach się przytomni znaydować powinni. e Przodek trzyma Chorągiew Koronną, po niey W. X. L. po tych inne: Miecz niesie Krolewski ieden ostrzem ku piersiom wymierzony. Jnni chorągiew ku ziemi znizoną, Tarczą kopią, dzidy. Jabłko, berło, koronę Senatorowie: Otaczaią woz Dworzanie całunu woz okrywaiącego utrzymuiący końce. Stan Rycerski następuie pieszo: Za trunną idzie od mieysca blisko zamku leżącego Krol obrany, przed nim Marszałkowie z laskami znizonemi: Posłowie Monarchow, Senatorowie, za Krolem: Krolowa czásem y Damy Polskie. Przyimuie ciało Arcy-Biskup, albo w niebytności iego Krakowski Biskup: Mszą tenże śpiewa: á ieden z Biskupow pogrzebną Krola ma pochwałę. Potym Marszałkowie láski, Kanclerze pieczęcie, inni Chorągiew łamią y kopią: Miecz przy trunnie rzuca inny, á Senatorowie, iabłko, berło y koronę ná ołtárzu zkładaią. f Krol nowy wyższą

część

część złománego od chorągwi żełazca podnosi z ziemi: Na pogrzebie Kazimierza, iako też Jana III. y Augusta II. Chorągwie Woiewodztw łamane były. g

a Zalaszowski Jur. Reg. Pol. L. 1. tit. 10. ff. 394. 395. b Konfed. rok. 1632. §. Jako dotąd, y 1648. 1674. 1696. §. §. Jako dotąd. 1733. §. Consulendo dignitati. c Konfed. 1632. 1648. §. Strzegąc dignittm 1674. 1733. §. Consulendo d Tamże: l. c. e Konfed. 1632. 1638. § Porządek Elekcyi y indziey. f Gvagnin. Pol. rer. t. 2. tit. Sigismundus Augustus à f. 368. in corpore historiæ g Bielski w Kronice na kar. 587. Anon. Arch. Gnesn. f. 105. y Hist. inaug. Aug. 3. f. 41.

§ III.

KTore są poczatki y ktore obrządki uwieńczenia Krola? *Odp.* Nazaiutrz po odpráwionym pogrzebie Przodka Krola, nawiedza Krol obrány Kościoł S. Stanisława Biskupa y Męczennika na Skálce pieszo: Władysław káretą iáchał, nayprzod do Kościołá tegoż Polski Patroná przed Bramą: á ztámtąd do innego w Krolewskim

lewſkim zamku położonego pieſzo, gdzie z rąk Arcy-Biſkupa Nayświętſzego Chryſtuſowego Ciała przyiął táiemnice. *a* II. Naſtępuie innego dniá uroczyſte Królá koroną uwieńczenie, w ten obrządek. Krol z Zámku do Kościołá S. Staniſłáwá bliſko zámku położonego pieſzo idzie: Marſzałkowie poprzedzaią Królá z zniżonemi ku ziemi laſkámi. Chorągwie y Miecze Króleſtwa y W. X. L. Chorążowie y Miecznikowie Koronni y Litewſcy: Koronę, berło, iábłko, Senátorowie nioſą, y tám ci trzymáią ie w ręku, ci zkładaią na Ołtárzu. II. W Kościele Krol zaſiada na tronie naprzeciw Ołtárzowi wielkiemu położonym: III. Mſzą śpiewá Arcy-Biſkup Gnieźnieńſki, do ktorego według práwá dáwnego, *b* uwieńczania Krolow doſtoieńſtwo náleży: Lubo Stefana y Auguſta II. Kuiáwſki, á Auguſtá III. Krakowſki, Biſkupi, uwieńczali: z przyczyny rozdwoionych w obieraniu Krola Stánow. IV. Szrodkiem potym, między Krákowſkim y Kuiáwſkim, Biſkupami, z tronu do Ołtarzá przyſtępuie Krol: I tám do obrony ſię Wiáry Katolickiey obowiężuie przyſięgą, *c*

y do

y do chowania práw Narodu. Na Seymie *Coronationis* Krola Zygmuntá I. wſzczął ſię ſpor, między Arcy-Biſkupem Lwowſkim y Biſkupem Krákowſkim, ktoryby w prowadzeniu Krola do Kościoła prawą trzymał ſtronę, rozſtrzygniony przez Krola, przez naznaczenie prawey ſtrony Biſkupowi Krakowſkiemu, iáko Paſterzowi w ſwym Kościele. (*d*) V. Po wykonáney przyſiędze, Krol Oleiem S. boku prawego, lewego ramienia, y czoła namaſzczenie bierze. Idzie daley tą co do Kościoła obrządkow uroczyſtością, do káplicy fundacyi Zadzikow, y tam namaſzczeniu Krolow przyzwoity ubior wdziewa: *Sandały*, *Humerał*, *Manipularz*, *Stołę*, *Dalmatykę*, *y kápę*: I ztamtąd nayprzod do tronu, á ztámtąd przed wielki Ołtarz wráca: Gdzie go Mieczem Arcy-Biſkup opaſuie, (*e*) ktorym też trzy razy na krzyż Krol z pochew dobytym macha, y znowu go do tychże chowa. Koronę mu potym na głowę, w ręce berło, y iábłko ſzczerozłote, ſzkárłát na bárki kłádzie: Pod ktory ſąm czas, Miecznik Koronny miecz odpaſuie od Krola boku, Krolowi go daie,

S   ie,

le, y z rąk iegoż odbiera: Podobnież z chorągwią czyni Chorąży. VI. W tey postawie w puł Kościoła na wyższe mieysce wstępuie Krol, prowadzony przez Arcy-Biskupa Gnieźnieńskiego, y Krakowskiego Biskupa, przy zpuszczonych ieszcze laskach, chorągwiach, y mieczách; gdzie ma Arcy-Biskup w rząd oddaie Polskę. Następuie śpiewánie himnu Ambrożego, po ktorego dokończeniu, Prymás trzykrotnie ogłasza: *Vivat Rex*, y toż lud wszystek powtarza. VII. Wraca daley Krol do Ołtarza, pieniądze na iałmużnę daie, składa potym, koronę y berło, y do stołu pańskiego przystępuie: y znowu ná tron wraca w koronie, ktorego zdrowie zaleciwszy P. Bogu, álbo samże Prymas, álbo Marszałek W. K. trzykrotnie znowu powtarza: *Vivat Rex*: I po tyleżkroć wszyscy życzenia też pogłaszaią, przy trąb, kotłow, y dział odgłosach. Z Kościołá do Zamku wraca, z podniesionemi laskami; Chorągwiámi, mieczami, y przy rzucániu na lud pospolity przez Podskárbiow złota. (*f*) Obrządki koronowania Krola wypisuie Gwagnin *Pol. Rer. ff. 370 ad 379. in Corpore histor.* (*a*)

(*a*) *Piasecki f. 458.* (*b*) *Przyłuski Stat. f. 22. Vol. Leg. t. 2. f. 593. y 594. n. 5. Vol. Leg. t. 6. w roku 1736. p. 94. tit. Prerogatywy.* (*c*) *Vol. Leg. pod rokami 1633. 1694. 1670. 1676. 1697. 1736.* (*d*) *Bielski w Kronice f. 505.* (*e*) *Długosz L. 11. f. 667.* (*f*) *Hartnoch, Zalaszowski, Lengnich.*

§ IV.

KTory iest czas? Mieysce ktore uwieńczania Krolowy? y kto ią uwieńczá? *Odp.* I. Czas uwieńczánia Krolowy wyznacza Krol, ktory się za nią o honor ten do Stánow wstáwiá, y ią prowadzi. (*a*) Z Krolami razem ozdobione są koroną: Władysława Łokietka, Kazimierza W., Jána III. y Augusta III. Zony. II. Mieysce koronacyi Krolowych, Krákow iest. (*b*) Cecylya Renata Zona Władysława IV. y Eleonora Zona Michała Krola, koronowanie w Warszawie: Wszakże po uwieńczeniu Cecylii w roku 1637 roku następuiącego wyszła uchwała, ktorą warowały Stany Krákow dla koronácyi Krolowych: (*c*) A w tym też práwie wyraźne potym uczyniły Stány wyłączenie Eleonory, y

 iák

iák mowią dyſpenſę; (*d*) na ten ſzczegulny raz. III. Obrządek koronowania Krolowy, iako y Krola do Arcy-Biſkupa Gnieźnieńſkiego należy. (*e*) IV. Nie może zaś korony doſtoieńſtwa Krolowa brać, tylko wiary będąc Rzymſkiey prawowierney: (*f*)

(*a*) *Zalaſzowſki z Kromera L. 1. tit. 12. f. 425.* (*b*) *Ibid.* (*c*) *Vol. Leg. t. 3. f. 945. tit. Koronacya.* (*d*) *Vol. Leg. t. 5. f. 50. tit. Koronacya.* (*e*) *Vol. Leg. t. 1. 112. §. Quantum ad Coronationem.* (*f*) *Vol. Leg. t. 5. f. 13. tit. Rex Catholicus, y indziey.*

§ V.

JAki ieſt obrządek odbierania przez Krola przyſięgi wierności od Krakowa miaſta, y od innych? *Odp.* I. Nazaiutrz po koronacyi, Krol konno z zamku do Miaſta iedzie: przed nim Urzędnicy znamiona Krolewſkie nioſą. Stanąwſzy w rynku, nayprzod na Ratuſz ſię udaie: gdzie po Krolewſku przybrany, wyżſze, wyſzedłſzy, zaſiada w rynku wyſtawione *theatrum*. Senatorowie go otaczaią. Tam wierności przy-

przyſięgę od Miáſta Krakowa y innych bierze. Tamże Szlachtę nową, uderzeniem miecza Koronnego y Litewſkiego ſtanowi: klucze do Bram mieyſkich odbiera, y zaraz oddaie. Nakoniec złożywſzy z ſiebie w ratuſzu odzienie uroczyſte Krola, tąż do zamku okazałością, ktorą przyiechał, wraca. (*a*) II. Do większych Miaſt Pruſkich wyſyła Krol Kanclerza albo Senatora innego, ktory, ich przyſięgi wierności Krola imieniem ſłucha. (*b*) II. Dawnemi czaſy, Krolowie wraz ukoronowane Krolowe z ſobą wprowádzáli na wyſtawione w rynku *theatrum*; lubo im żadna wierności przyſięga nie była oddáwana: (*c*) co iuż z zwyczaiu wyſzło.

(*a*) *Gwagnin Pol. rer. t. 2. f. 379. tit. Tunc Rex.* (*b*) *Lengnich L. 2. c. 5. §. 16. f. 197.* (*c*) *Zalaſzowſki L. 1. tit. 12. f. 425. tit. Inauguratio.*

§ VI.

KOrona, Berło, Jabłko, znamiona Krolewſkie ktorą ſtarożytność maią? gdzie bywaią chowane? y od ktorego czaſu? pod czyiem chowáne kluczem? *Odp.*

 Bole-

Bolesław Chrobry, pierwszy (iak się wyżey mowiło) miał honor odebrania uroczystego, korony, berła, y iabłka przez ręce Gaudencyusza Arcy-Biskupa Gnieźnieńskiego: Ale Ryxa Mieczysława II. Zona, z kleynotami y z Skarbami wielkiemi, korony te dwie dla Krola, y Krolowy, wywiozła z Polski: Henryk Krol Rzymski, za naleganiem Kázimierzá y Posłow Polskich, wrocił ie: (a) Ale Elżbieta Ludwika Krola Matka: Znamiona te Krolewskie z sobą, po ukoronowaniu Ludwika do Węgier, zabrała: Zygmunt ie iednak Cesarz y razem Węgierski Krol wrocił Władysławowi Jagellonowi; wszakże iż wrocenie to dopiero zaszło około roku 1412, dla czego nową koroną tenże koronowany Władysław. (b) II. Znamiona te Krolow godności, w Gnieźnie niegdyś zkład zwyczayny miały: teraz, zwykłym chowania ich mieyscem Krakowski iest zamek. III. Straż y chowanie tych korony kleynotow pod osobnemi kluczámi y pieczęciámi polecily prawa, krom Podskárbich, Kasztelanowi y Woiewodzie Krakowskiemu, Poznańskiemu

skiemu, Wilenskiemu, Sendomierskiemu, Kaliskiemu, y Trockiemu, (c) Woiewodom: Uchwała Seymu mianego w roku 1732. Kasztelana nie wspomina, ani Podskárbiego, á przyłącza innych z warunkiem, aby do skárbcu, w ktorym są złożone, bez wiadomości wszystkich powszechney przystępu nie miał z nich żáden w szczegulności osoby. (d) Dla czego też Panow tych w Krakowie obecność, tygodniem przody nim Krola koronacya nástąpi, nakazuią też prawa. (e) Dzieie Krolestwa ukazuią czasy y przykłády (f) wywiezionych taiemnie, y koron, y bereł: lubo z ichże znowu powrotem.

(a) *Długosz L. 3. f. apud me: 215.* (b) *Bielski w Kronice ff. 272 y 313.* (c) *Vol. Leg. t. 2. f. 920 n. 14 tit. Korona Polska.* (d) *Vol. Leg. t. 3. f 1730. n. 34 y indziey pod rokami 1648. 1674. 1733.* (e) *Tamże:* f *Vol. Leg. t. 6. f. 663. tit. Kleynoty.*

§ VII.

Kiedy się zaczyna Seym *Coronationis* Krola? ktore iego mieysce? ktorzy go

go zkładaią? iákie zaczęcie? porządek dalſzy? y przednieyſze zabawy? uroczyſtości na nim Krola? Jegoż zgoła przedłużenie lub zkrocenie? y dokonanie nakoniec? *Odp.* Do zaczęciá Seymu tego wyznacza ſię dzień na Seymie obierania Krola, o czym wyżey dopiero. II. Zkłádány Seym ten bywa w Krakowie, á nie gdzie indziey. *a* III. Zkładaią go Izby 2: Senatorſká z Krolem, y Poſelſka: Poſłowie wybierani bywaią po Woiewodztwach y Ziemiach, na Seymikach, ktore na iednychże, iák zwyczay dawny ſeymikowania, bywáią zkładanemieyſcach, ale nie iednego zawſze czaſu; iák ukázuią przykłády: Naprzykłád w roku 1648. Seymikom tym w koronie naznaczony dzień 17. Grudniá: Tenże Generałowi Pruſkiemu: Mazowieckiemu dzień 4. Stycznia: A W Xięſtwa Litewſkiego Seymikom *b* dzień 22. Grudnia. IV. Na Seymie tym, lub też przed iego poczęciem, wierności przyſięgę Krolowi Senatorowie przytomni oddáwaią *c* y Rycerſtwo: Senátorowie nieprzytomni uwieńczaniu Krola, wykonywali na rożnych mieyſcach, y w rożnych czaſiech przyſięgę tę: Po Zygmunta III. uko-

ukoronowaniu, Senatorom (wyłączywſzy Biſkupow y Woiewodow do ktorych Sekretarze wyſłani) Urzędnikom oboyga Narodu, Rycerſtwu, y ſkárbowym, nakazana wierności przyſięgá w Niedziel cztery w Grodzie przyległym, á w Pruſiech przed Woiewodami. (*d*) V. Na Seymie tym, Prawa, wolności, ſwobody, Národu Krol ztwierdza: Oznaymienie ukoronowanego Krola wychodzi: y iuż Grodzkich, iuż Ziemſkich, iuż Głownych oboyga Narodu Sądow zaczecie wolne, y zgoła Kapturu ſię czyni koniec, y ogłaſza: iako czytać możeſz w práwie na kartach, konſtytucye Seymow walnych koronacyi Krolewſkiey poprzedzaiących. (*e*) Michała oznaymienie y ztwierdzenie przez niegoż praw Polſkich y wolności maſz indziey. (*f*) Auguſta III. w wypiſach Seymu ugodnego. (*g*) VI. Na Seymie tym zaczyná zażywać Krol pieczęci Koronney y Litewſkiey, ktore nowe Kanclerzom y Podkanclerzom oboyga Narodu Krol daie. Na tymże, po złączeniu Poſelſkiey Izby z Senatem, Krol od Marſzałka Poſelſkiego koła powinſzowanie bierze: Po powinſzowaniu

szowaniu Stan Rycerski przystępuie z Marszałkiem do pocałowania Krolewskiey ręki: ktory honor na Seymie *Coronationis* Augusta II. miały Miasta: Krakow, Wilno, Lwow, Poznań, Warszawa, przyzwany y Lublin, przez Seymowego Marszałka: (*h*) VII. Następuie potym dzieiow *interregni* czytanie, y ztwierdzenie: A te niekiedy zamilczane też bywaią (*i*) albo po części tylo pochwálone. (*k*) Niekiedy biorą Stány naprawę tego co wypadło, z prawa kluby: *Exorbitantias* zowie prawo, á dzieło to poprawy, odkłada niekiedy ná inny Seym (*l*) IX. Pod czas Seymu tego, iuż się nie sądzi kaptur, ále odprawiaią się zwykłe Seymowe Sądy: Pozwy wychodzą pod imieniem Krola obranego, á pieczęcią Ziemską: Lubo (*m*) dla rożnych przyczyn Sądy te opuszczane bywaią. (*n*) X. Seym ten przedłużany bywa czasem do dwu:do czterech niekiedy lub sześciu niedziel. (*o*) II. y III. Augustow, zamięszania Oyczyzny przykrociły. (*p*) XI. Zerwanego *Coronationis* Seymu przykład pierwszy widziány w roku 1669. XII. Seym ten kończy się zwykłemi Seymom innym obrządkami

kámi y Nabożeństwem: y iuż poprzedzá, iuż się z tym Seymem łączy, iuż po iego dokończeniu następuie, Posłow wyznáczenie y wyprawa do postronnych Narodow z listami wiádomości ukoronowanego Krola.

(*a*) *Vol. Leg. pod rokami 1564. 1569. 1638.* (*b*) *Vol. Leg. t. 4. f. 188. tit. Oznaymienie Krola.* (*c*) *Vol. Leg. t. 3. f. 866. n. marg. 229.* (*d*) *Ibid. f. 1226. n. m. 473.* (*e*) *Tamże à f. 1201. ad 1026. y indziey* (*f*) *Vol. Leg. t. 5. à f. 40.* (*g*) *Vol. Leg. t. 6. à f. 642.* (*h*) *Załuski Epist. t. 2. f. 442.* (*i*) *Lengnich Iu: publ. L. 2. c. 5. §. XX.* (*k*) *Id: Ibid.* (*l*) *Vol. Leg. pod rokami 1632. 1648. y indziey.* (*m*) *Vol. Leg. t. 5. f. 8. n. m. 9.* (*n*) *Lengnich Jur. Pol. L. 2. c. 5. § 22. §§. 206. & 207.* (*o*) *Vol. Leg. pod rokami 1648. 1669. 1624.* (*p*) *Seym tož ugodny 1736. ukazuie.*

KSIĘ-

KSIEGI WTOREY, TOMU PIERWSZEGO.

CZESC TRZECIA.

CZęść ta, o Nazwiskach, dostoyności Krola, Herbiey pieczęci, Stolicy, Dworze, Dochodach, Prawach iuż tych, ktore Stany Krolom, iuż tych ktore Krolow Stanom, obowięzuią, rozdziałami dwiema, nauczy.

ROZDZIAŁ I.

ROzdział ten; O Nazwiskach y Maiestacie Krola: Dworze, Gwarayi, Pieczęci, dochodach: tyląż paragrafami nauczy.

§ I.

KTore się dáią Krolom Polskim tytuły, czyli napisy dostoieństwa? *Odp:* Krolowie Polscy nie iednego zawsze używali tytułu: Władysław Herman w liście do Mnichow Opactwa S. Jdziego we Francyi podpisał się: Władysław z Bożey Łaski Krol Polski. (*a*) Władysław Łokietek tak się pisał: Władysław z Bożey Łáski Krol Polski, y Ziem: Krakowskiey, Sendomierskiey, Sieradzkiey, Łęczyckiey, Kuiáwskiey Pan y Dziedzic. (*b*) Obszernieyszego tytułu zażywali inni Krolowie, ktory według przyłączenia Ziem niektorych do Polski, lub ichże odpadnienia, iuż powiększany, iuż zmnieyszany bywał. Masz Krolow wszystkich tytułow wypisy w prawie, (*c*) zacząwszy od Kazimierza Wielkiego. Teraźnieyszego taki czytam (*d*) August III. z Bożey łaski Krol Polski, Wielki Xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zumdzki, Kiiowski, Wołhyński, Podolski, Podlaski, Jnflantski, Smoleński, Siewierski, Czerniechowski. A Dziedziczny Xiąże Saski y Elektor. Atoli w listach do Dworu Moskiewskiego nie kładą się podpisy (*e*) Kiiowa, Smoleńska, Siewierza, y Czerniechowa.

(*a*) *Kadłubek Hist. Pol. L. 2. Epist. 23. f. apud me 668.* [*b*] *Bielski w Kronice f. 209* *z Vol. Leg. t. 1. ff. 2, 55, 66. 114, 203, 240. 285, 257, tom. 2. f. 591, 862, y 863, 910, 1201,*

1594.

1594 tom. 3. f. 776. tom. 4. f: 258. tom. 5. f. 43. f. 338. t. 6. f. 1. d Vol. Leg. t. 6. f. 649. e Tamże ff. 146. 165.

§ II.

KTora iest powaga Maiestatu Krolow Polskich? *Odp.* I. Powaga Maiestatu Krola Polskiego nie mnieysza nad inne Krole: Na weselu Jana Albrychta Xiążęcia Mekleburskiego z Anną Zofią Corą Albrychta Xiążęciá Pruskiego y Margrabi w Swerynie, Duńczykowie z Posłem Krola Polskiego Piotrem Bárzym herbu Korczak, Kasztelanem potym Przemyslskim poswarek o mieysce uczynili, ktore że wyższe polskiemu dáno, ustąpił Duński. (*a*) Gdy Cesarz Rzymski z Turkiem záwierali ugodę, od mieyscá Karłowicką nazwaną, poswary o mieysce, Polskiego y Moskiewskiego Posłow, zakończone, oświadczeniem Posłow Cesárskich, że rowne obydwom daią mieyscá. (*b*) II. Postronni Krolowie daią Krolowi *Majestatis*, nazwisko: krom Cesarza y Fráncuskiego Krola ktorzy tytuł mu *Serenitatis* kładą. I luho Iędrzeiowi Olszowskiemu Biskupowi Chełmińskiemu y Podkanclerzemu, w dániu tytułu *Majestatis* łátwość oświádczył Dwor Wiedeński, gdy tenże poselstwo tam sprawował. (*c*) Atoli tytuł *Serenitatis* listy poźnieysze ukazywać maią: Leopold Cesarz w prywatnym do Jana III. liście, daie mu *Majestatis vestræ* nazwisko. (*d*) III. Rzecz nowa była, y z obrazą Senátu, gdy w roku 1689 Poseł Fráncuski list świadectwá (*credentiales literas* zowiemy, ukázywał z nápisem: *Celsissimi Excellentissimi Principis*, y osądzano, ażeby sprawowánie poselstwá Posłowi temu nie było dozwolone. Ale się inaczey Dworowi podobáło (*e*)

(*a*) *Bielski w Kronice f. 600.* (*b*) *Załuski Ep. t. 2. ff. 677. 685. 690.* (*c*) *Id. t. 1. ff. 212. 267.* (*d*) *Lengnich L. c. 6. §. 3.* (*e*) *Załuski Epist. t. 1. p. 2. f. 1143.*

§ III.

KTora Krolow Stolica? ktorzy Dworzanie? y ktore o nich prawa? *Odp.* Zámek Krákowski Stolicą był dawniey y mięszkániem Krolow. Zygmunt III. zámek wystáwiwszy w Warszawie, tamże swoie mięszkánie przeniosł, gdzie też Zygmunt

gmunt August y Batory przemieszkiwali często. II. Jmienem Dworzan Krolewskich rozumieią się ci, ktorzy posługi rożne na dworze Krolewskim sprawuią, y są rożni od Urzędnikow Koronnych y Litewskich Senatorskiego y Rycerskiego Stanu: I tych podział dwoiaki iest: Iednych, ktorzy wyższe przy dworze urzędy sprawuią, Dworzan, iák mowi práwo: (*a*) Officyerow, aż do Paziow y odzwiernych, ktorzy z Polski y Litwy Stanu Szlacheckiego być máią. Drugich, ktorzy niższe posługi spráwuią, y ci być mogą, ktoregożkolwiek Stánu y Narodu. Liczba tych, zatrzymánie przy Dworze lub odprawa, od woli Krola zawisła: Zapłata na nie idzie z dobr stołu Krolewskiego y intrat. III. Dworzanie ci wszyscy podlegaią władzy y Sądom Marszałkow, Koronnego, ieżeli w koronie Krol: a ieżeli się w Litwie znayduie, Litwskiego. (*b*) IV. Augustowi II. y III. pozwolono mieć Saską Kancellaryą z Osob sześciu złożoną, pod wárunkiem, ażeby się w żadne rady, spráwy, pokoiowe, woyskowe y gospodarskie y zalety Osob wdawać nie ważyła; Czego straż zlecona oboyga Narodu Pieczętarzom (*c*)

(*a*) *Vol. Leg. t. 2 ff. 862. 1099. n. 12. Vol. Leg. t. 3. f. 765. n. 47. Vol. Leg. t. 6. f. 23. tit. Dwor stanowi.* (*b*) *Pacta Conventa Władysława IV. Jana Kazimierza: Michała, Jana III. tit. Dwor stanowi: Augusta II. tit. także Gwardye.* (*c*) *Vol. Leg. t. 6. f. 51. tit. Bespieczeństwo n. 4. także f. 625. tit. Gwardye: także f. 237. §. 5. Krom tego.*

§ VI.

GWardyi, czyli Zołnierzy do straży boku y Maiestatu Krola, iaka starożytność? z iakiego ta Narodu ludzi zkładać się má? Jch Pułkownik ktorego rownie być má rodu? y iak przysięgły? ich liczba? y płaca zkąd? *Odp.* I. Z Dzieiopisárzy nászych ukazuie się, że zdawna Krolowie náſi, mieli halabártnikow (*a*) konnych, o piechocie Przyłuski świadczy. (*b*) II. Gwardyacy ci wszyscy rodowici być zdawna byli winni, z Polski y Litwy, y Krałow do nich należących. (*c*) III. Ugoda w Warszawie zawarta (*d*) pozwala, áżeby

by Gwardya ta J. K. MCi z żołnierzy Narodu Saſkiego, częścią konnych, częścią pieſzych, ułożona była. IV. Pułkownik tey Gwardyi, dawniey Polak y rodowity Szlachcic być był powinien. (*e*) Ugoda Wárſzawſka pozwalaiąca werbunku Sáſow, nic nie namienia o ich Pułkowniku, czyli rownie być może z Saſkiego, lub innego rodu. (*f*) V. Pułkownik tey Gwardyi przyſięga: że Rzeczypoſpolitey wiernym będzie: liczby żołnierzy nie przyczyni, y podług práw nápiſánych, zwierzchności K. lub L. Marſzałków podlegánie należyte záchowá. (*g*) VI. Liczba Gwardyaków wynoſić nie ma więcey nad 1200 żołnierzy. (*h*) VII. Płaca dla nich idzie z ſkárbu ſtołu Krolewſkiego. (*i*) *VIII.* Sąd o krzywdy, gdyby ie gdzie czynić mieli, y o inne wyſtępki przed Pułkownikiem zwodzony być má, álbo przed Námieſtnikámi iego Officyerami, gdzie ieżeliby ſprawiedliwość odmowiona była, ſtrona ukrzywdzona ma wolne wyzywanie do Márſzałkow oboyga Narodow.

(*a*) *Cromerus in Corp. Hiſt. Pol. f.* 105. *L. de ſitu Pol.* (*b*) *Statut. f.* 204. (*c*) *Vol. Leg. t.* 6. *f.* 23. *tit. Także Gwardya. Także Pacta Conventa Krolow: Władyſława IV. Jana Kazimierza, Michała, Jana III. tit. Dwor ſtanowi.* (*d*) *Vol. Leg. t.* 6. *f.* 238. *tit. Aby Gwardya.* (*e*) *L. ſupra c.* (*f*) *L. s. c.* (*g*) *Ibid.* (*h*) *Vol. Leg. t.* 6. *f.* 51. *Także Seymy w rokach* 1646. *y* 1669. (*i*) *Vol. Leg. t.* 6. *f.* 238. *tit. Gwardya. Także Pacta Conventa Auguſta* III. *§ Gwardye, y Vol. Leg. t.* 6. *f.* 576. *tit. Ze zaś.*

§ V.

Pieczęć Krola iak wieloraka? y o każdey w ſzczegulności co máią prawa? lub zwyczay? *Odp.* I. Pieczęci Krolow ta ieſt wielorakość: Maieſtatowa; Koronna y Litewſka więkſze: Koronna y Litewſka mnieyſze, Pokoiowa, y Sygnetowa. II. Pieczęci maieſtatowey wizerunek ten ieſt: Krol na Maieſtacie zaſiadaiący, koroną, berłem, iabłkiem, zaſzczycony, iaki ſię widzieć daie u Bielſkiego w kronice pod Przemyſławem Krolem: Lubo pieczęci tę, iuż ſwoie w ryſunkách ſwoich pomnożone ozdoby ukazuią: (*a*) III. Wizerunek Pieczęci Koronnych, więkſzey

y mnieyſzey tákowy ieſt: Wyrażaią obydwie orła polſkiego, na ktorego pierſiách herb pánuiącego Krola włáſny. Nad chełmem korona, Tarczą na ktorey Orzeł: W. X. L. Pruſſ, Woiewodztw innych y Ziem otáczaią herby. Nad brzegami czytá ſię Imię y tytuł Krola. Nie rożnią ſię zaś pieczęcie te obydwie, tylko ſámą wielkością: rożnicy zaś tey początek ukrył czas. Pieczęć większa y mnieyſza Litewſká wyraża W. X. L. herb, z mitrą nád chełmem, wyżey Orzeł ſię widzieć polſki daie, na tarczy pod koroną, po brzegách Imię y tytuł Krola; Po bokách mężowie zbroyni z tárczą, ná ktorey herb pánuiącego Monárchy: y nie rożnią ſię obydwie te pieczęcie tylko wielkością, iák Koronne. Stáránie zaś o pieczęciách tych, większey, Koronney do Koronnego, Litewſkiey do Litewſkiego, Kanclerzow: Mnieyſzey, do Podkánclerzych, należy. Ani ich komu inſzemu powierzać ciż nie máią, ktore gdy Jánowi III Radzeiowſki przesłał, iakie ztąd zaſzło nieukontentowanie, czytay u Załuſkiego: (*b*) Dla czego też ieden z Pieczętarzy ma ſię znaydować tam gdzie

gdzie znáyduie ſię Krol, ktorego obowiązuie práwo do nie używániá innych pieczęci, tylko Koronney w koronie, Litewſkiey w Litwie, náwet za gránicą, do ſpraw publicznych Polſkich: (*c*) á też do ſpraw Inflant ſię tyczących oboyga Narodu pieczęci przyłożenia wyciąga prawo pod ichże nieważnością. *d* Mnieyſza przyłożona pieczęć ma rowną, co większa ważność. IV. Pieczęć pokoiowa Krola dzieli ſię na cztery tarczy pola: w pierwſzym y oſtátnim, koronny; w drugim y trzecim Litewſki, herb: We ſrzodku tarcza z herbem pánuiącego Krola: nad brzegami Imię y tytuł Krola, do koła binda orderu Orłá białego, na wierzchu korona. Zażywá Krol tey pieczęci w ſprawach Ekonomii y ſiebie ſámego tyczących, á nie w ſpráwách Rzeczypoſpolitey: I ſtraż iey przy Sekretarzu ieſt pokoiowym Krolá. (*e*) Sygnetowa pieczęć ſamym ſię ſwym zmnieyſzeniem od pokoiowey rożni. Używá iey zaś Krol w liſtach intereſſu Oſoby ſwoiey tyczących: zakazane iey używanie w publicznych. (*f*) Co ſię wyżey o Krolu Jánie III. powiedziáło, to ſię

T 3 ſtało

ſtało z ſzczegulnego iegoż wyłączeniá na Seymie, od powſzechnego (g) práwá.

(a) *W Kronice f. 202.* (b) *Ep:t. 1. p. 2. f. 1101.* (c) *Vol. Leg. t. 2. f. 899. n: 8. tak że f. 1666. §. O niewydaniu przywileiow.* (d) *Lib. 11.* (e) *Załuſki t. 1. p. 670.* (f) *Pacta Conv. Reg. §. Pieczęci* (g) *Vol. Leg. t. 5. f. 258. n. 10. tit. Oznaymienie Krola.*

§ VI.

DOchody Krolow iákie y zkąd były dawno? *Odp.* I. Dáwne poborow rodzáie wylicza Kromer, y náſtępuiące kłádzie: Podradlne, Przewod, Powoz, Stroża, Stań, Powołowe, Tárgowe, Krowá, Podwody, Woiennica, Narzas, (a) Sep, Podworowe, Opolie; ktore dáwno uſtáły. Ludwik w roku 1347. od wſzyſtkich tych dani Polſkę uwolnił. [b] Oprocz dwu groſzy z káżdego morgu, ktoreby Jemuż ná S. Márcin bywáły wypłácáne, y to, [iáko znać z przywileiu Włádyſłáwá Jágełła [c]] od ſamych kmieci. Wſzakże dań ta, Kroleſtwem zwana, pieniędzmi bieg zwykły w Polſce maiącemi oddáwáć ſię miáłá. I

toż

toż poradlne, podymnym potym názwáne wiecznemi czaſy dárował (d) Włádyſław IV. A zátym żádnych Krolowie innych z poborow nie mieli intrat, tylko z dobr iedynie y dzierżaw, ktore zaiſte zdawna arcywielkie były, y Xiążętom Polſkim po Krywouście podzielonym do utrzymániá powági Xiążęcey wyſtarczaiące: Ziemſkie y duchowne wyłączywſzy dobra, reſzta kraiu Krolow była dzierżáwą. Atoli darowiznami, zaſtawami, puſzczaniami dzierżaw tych pod dożywocie, dochody Krolow tak zoſtały zmnieyſzone, iź trzeba było potok ſzczodrobliwości Krolow prawámi, niby groblą, zaſtánáwiać. [e] Fredro w mowie przez Konárſkiego Biſkupá Poznańſkiego do Wálezego miáney dochody Krolow támtego czaſu, wynoſi do trzech millyonow złotych, (f) to ieſt: (gdyż na ten czas złoty ieden y groſzy 24 czynił czerwony złoty ieden) do pułtora milliona czerwonych złotych.

(a) *Martinus Cromerus Lib. de ſitu Pol. in Corpore Hiſt. pol. t. 1. f. 37.* (b) *Vol. Leg. t. 1. f. 56. f. 206. f. 202.* (c) *Ibid. f. 84.*

(d)

(*d*) *Ibi. t. 3. f. 767. tit. Podymne.* (*e*) *Vol. Leg. t. 1. f. 142. f. 231. f. 298. t. 2. f. 633. y 612.*

§ VII.

DOchody Krolow iakie? y zkąd ſą teraz? *Odpow:* Uchwały, Seymow 1589 y 1590 rokow, wyznaczaią niektore dobra, z ktorych intrata na ſtoł Krolewſki idzie, (*a*) dlaczego ſię też dobrami ſtołu Krolewſkiego zowią: Są zaś: I. W Koronie naſtępuiące. 1. Zupy Krakowſkie á te troiakie: Wielickie z żupą Lubomirſkich Kunigunda nazwaną we wſi Swiercz, (za ktore Domowi temu warowana (*b*) nadgroda) y Boheńſkie: 2 Zupy Olkuſkie, nie ſolne iuż, ále ſrebrne w Krakowſkim Woiewodztwie położone przy miaſteczku Olkuſz: Z tych znaczne Krolowie mieli dochody: Ale tę wydarła, ich ruina y potop, zalecáney tylekroć nie znayduiące (*c*) naprawy. 3. Cła Koronne y Ruſkie, z ktorych intrata ſzła dawno cała podobno Monarchom polſkim, częśc teraz pewná do ſkárbu Krolewſkiego wnoſzona, z nich bywa. (*d*) 4. Zupy Ruſkie ſolne: albowiem

wiem procz żup Krakowſkich ziemnych, ſą w Przemyſſkiey y Halickiey ziemiach, wody, z ktorych ſol warzą. 5. Staroſtwo Sendomierſkie, ktore z zaſtawu odebrał Kazimierz III. Zygmunt I. znowu ie zaſtawił, Syn iego iuż zwrocił do dawnego ſtanu, iuż wypuścił zaraz. (*e*) 6 Staroſtwo Samborſkie z Oziminą, y Medenicami. 7. Ekonomia Malborſka, Tczew w Pomorſkiey Ziemi, y Rogożno w Chełminſkim Woiewodztwie leżące maiętności. 8. Wielkorządy Krakowſkie: ktore że wielkie były, z Długoſza znać; (*f*) teraz intrata wielkorządow dużo zmnieyſzona. 9. Funtczoł, Gdańſki y Elblągſki, to ieſt dań od towarow morzem do tych Miaſt przychodzących: y inna, podług umowy Miaſt tychże, czaſami wypłacána. Dań Funtczołu od Rygi miáſta z iegoż oderwaniem uſtała: 10. Intraty z monety bicia, y z práwem do niegoż uſtąpił Rzeczypoſpolitey Zygmunt III. (*g*) y po nim Syn iego Władyſław IV. A zaś intrata podwodowa, na porządne poczt publicznych uſtanowienie obrocona. (*h*) II. W Litwie dobra ſtołu Krolewſkiego te kładzie prawo:

prawo: 1. Grodno ze wszystkim: 2. Száwle ze wszystkim. 3. Brześć z Kobrynem, od ktorey Ekonomii, Krynki y Nowosiołki w kluczu Rzeczyckim leżące wioski, wypuszczone są przez Jana III. w osiadłość do czasu: (*i*) 4. Mohilow że wszystkim. 5. Olita ze wszystkim, y myta stáre: 6. Do dobr tych miały przystąpić Dorpat z przyległościámi, za zawroceniem Jnflant pod rząd polski.

(*a*) *Vol. Leg. t. 2. ff. 1285. y 1334.* (*b*) *Vol. Leg: t. 6. f: 629. tit. Rekompensę* (*c*) *Vol. Leg. t. 6. f 33. tit. Zabiegaiąc.* (*d*) *Długosz L. 6. f. 658.* [*e*] *Lengnich L. 2: c. 10. §. 10. f. 253.* (*f*) *L. c. f. 1107.* (*g*) *Vol. Leg. t. 3. f. 709. tit. Opatrzenie.* (*h*) *Vol. Leg. t. 4. f. 108. tit. Ordynacya poczty.* (*i*) *Vol. Leg. t. 6. f. 27.*

§ VIII.

JAkie są prawa o Ekonomiach y dobrach stołu Krolewskiego? á miánowicie komu ich dozor puszczony być może? y iaka ichże wolność? álbo iák dostátnie z nichże dochody? *Odpo*: Prawa te, co się tycze pytania pierwszego, zdáią się zátrzymywać

mywać w gránicy, áni o zmnieyszániu, áni o powiększaniu przez Krole dobr tychże Krolewskiego stołu. (*a*) A ieżeli się staie uyma iáká w dochodach Krola z dobr stołu iegoż, zmnieyszenie to intrat Krola, nadgrodzone być powinno, z publicznych Rzeczypospolitey dochodow: (*b*) Zaczym przykupno, dla siebie, lub rodu Krolewskiego, dobr, w Kráiu zakazane iest Krolom, chyba z wiedzą Stanow, [*c*] iákiego dobr y przykupna y dzierżenia przykład dzieie Jana III. Krola ukazuią. Ktoremu też Starostwa y Krolewszczyzny przed swoim na tron wyniesieniem od niegoż dzierżone, po Jegoż wyniesieniu na tron, zachowane, co do wolnego intrat używania. (*d*) II. Dobra te Krolewskiego stołu puszczone być nie powinny tylko Szlachcie osiadłey: Na Cudzoziemce nie Szlachtę y Zydy kárá ustanowiona, y ugod z nimi zawieranych nieważność. (*e*) III. Po śmierci Krola, Podskárbiowie WW. Koronny w koronie, Liwski w Litwie, dobr stołu Krolewskiego dozor máią, procz Gdańska y Elblągá, ktore Krolowi Następcy dochody oddawaią.

wáią. IV. Dobra te od wszytkich podátkow y (f) ciężarow są wolne, y sąm tylo Seym włożyć na nie może ciężar iáki, ktory też wysádzá niekiedy Deputatow do weyrzeniá w skárb, y doniesienia Rzeczypospolitey o dobr tychże stanie. (g)

(a) *Vol. Leg. t. 2. f. 1334. tit. Rationes.* (b) *Co się powtarza w rokach 1633. 1635. 1638. y in pactis Conventis Krolow tit: Ekonomii.* (c) *L. s. c. P. C. Augusti 2. f. 18. Vol. Leg. t. 6. f. 622. §. Dobr żadnych.* [d) *Vol. Leg. t. 5. f. 274. §. Waruiemy y f. 356. tit. Starostwa y f. 622. tit. Wykupno y 564. tit. Konsens.* e *P. C. Krolow.* f *Const: 1673 tit. Ekonomie 1703. tit: Konserwacya.* g *Kon. Gener. 1632, 1648. 1668. 1674. 1696. 1733.*

ROZDZIAŁ II.

TO co Krolow wielmożność ukazuie naybardziey, iest osob wysadzanie do godności, y szafunek dostoieństw y dobr: O tym Krola prawie w rozdziale następuiącym się mowi, tym porządkiem. I. Jákie są práwá Krolá w száfunku urzędow y dobr w powszechności? II. Jákie Iegoż są

są prawa w rozdawaniu mianowicie Biskupstw; III. Opáctw? IV. W Zalecaniu Papieżowi do dostoyności Kardynalskiey? V. *Protectoris Poloniæ.* VI. Szafunku Kanonii y Probostw. VII. Urzędow Senatorskich Woiewodztwa y Kásztelanii? VIII. *Ministeriorum.* IX. Urzędow Koronnych y Litewskich? X. Urzędow ziemskich? XI. Starostw Grodowych? XII. Starostw nie Grodowych? Krolewszczyzn y Dzierżaw? XIII. Orderu Orła białego? XIV. Jakie są prawa Krola względem Seymow? XV. Senatu rad? XVI. Sądow sprawowániá? XVII. Wyprawy poselstw? XVIII. Względem woyska y woien? XIX. Przywileiow *Servitoriatûs y Nobilitatis?* XX. W obowięzywániu Senatorow do przytomności przy swym boku? XXI. Do wyiazdu za granice? XXII. Do odzyskiwániá Ziem utrácenych? XXIII. Odzyskánia Sum Neápolitáńskich? XXIV. Jaką na koniec religią obowiązany Krol do chowania praw Narodu. Paragrafami tymi.

§ I.

§ I.

JAkie ſą prawa Krola w ſzafunku urzędow y dobr w powſzechności? *Odp:* Urzędy dwoiákie ſą: Duchowne y Swieckie: á te pokoiowe iedne, woyſkowe drugie: Z pokoiowych Senátorſkie iedne, drugie nie Senatorſkie: Dobra rownie Krolewſkie, ktorych wolny ſzafunek Krol ma: Są Staroſtwa grodowe, y nie grodowe: Woytoſtwa: Dzierżawy: Krolewſkiemi ſię ztąd zowią, bo wſzyſtkie przedtym do Krola należáły. O ſzafunku urzędow tych y dobr, te w powſzechności ſą Krola prawa: I. Urzędy wſzyſtkie; y Staroſtwa grodowe dawane być maią Ziemianom, Rodakom, Szlachcie, dobra tamże máiącym ziemſkie, dziedziczne, gdzie ciż urząd lub Staroſtwo biorą. *a* Byli iednak dawniey z Rodzicow nie Ziemiánow, y nie Szláchty zrodzeni Biſkupami Warminſkiemi. *b* II. Záſzczyceni nie dawno Szláchectwem albo indygenátem, áż w trzecim pokoleniu przypuſzczani bywaią do godności; *c* chybá że záſługi znaczne położą. *d* III. Xiążętom (iákiemi dáwniey Mazowieckie y Pomorſkie Xiążęta były) nie godziło ſię Urzędow y dobr Krolewſkich dawać. *e* Zygmunta III. Synowie otrzymáli: Jan Albert Wárminſkie, á potym Krákowſkie Biſkupſtwo, y Karol Ferdynand Opáctwo Tynieckie y Czerwinſkie z wiedzą Stanow y przyzwoleniem *f* IV. Urzędy y dobrá Krolewſkie mogą być káżdego czáſu rozdawane w niedziel náydáley ſześć, iak ſię Krol o ich zaprożnowániu dowie: Co ieżeli Seym nádchodzi, zaraz przed wſzyſtkiemi innemi ſpráwami rozdáne być powinny. *g* O co ſię Stan Rycerſki má dopominać, y nie przyſtępowáć do niczego. V. Nie może zaś Urzędow y dobr rozdawać Krol za gránicą, chybá duchowne y woyſkowe. *h* VII. Nie máią też być za pieniądze rozdáwáne urzędy y dobra: *i* áni obiecywáne w nadgrodę uſług na Seymie obieránia Krola. *k* Urzędy też te y Staroſtwa Grodowe tylko prawowiernym Katolikom rozdáwáne być máią, według Uchwáły 1736. ktora máiącym ie, ichże iednak nie odbiera. *l* Nie mogą tákże rozdawane być wcześnie, przez oczekiwánie: *m* Prożne też y z okienkami przywileie

wileie wydáwáne być nie powinny. *n* Ani dwá ná ieden urząd. *o* VIII. Lubo záś Krol ma wládzą ſzáfunku urzędow y dobr, nie ma mocy ogołocánia znádaney komu, chybá ſądem dla wyſtępku. *p* Mogą iednák zá dozwoleniem Krola złożyć urząd, tenże piáſtuiący. *q*.

a Vol. Leg. t. 1. f. 57. t. 2. f. 900 tit. Urzędy. Pacta Conventa Regum Vladislai, Caſimiri, Michaelis, Auguſti II y III. tit Wakancye. b Lengnich Jur. publ. L. 2. 11. f. 280. c P. C. Michała y Naſtępcow. ∫ Cudzoziemcow ani nikogo. d Vol. Leg. Tamże y nad to: Vol. Leg. t. 5. ff. 400. & ſeq. e Vol. Leg. t. 1. f. 57. f Vol. Leg. t. 3. f. 853 tit. Konſens. Także f. 791. tit. Konſens. g P. C. Władyſława y innych Krolow tit. Wakancye. h Vol. Leg. t. 6. ff. 240. ∫. 6. Niemniey y 630. ∫ A ponieważ páńſtwo. i Vol. Leg. t. 6. ff. 30. ∫. Wakanſe f. 19. ∫ Za honory f. 634. ∫ A gdy ta ieſt. k P. C. Michała y Naſtępcow ∫ Żeby juſtitia diſtributiva. l Vol. Leg. t. 6. f. 581. ∫. Diſſidentibus. m Tamże f. 628. tit. To też waruiemy że Przywileiow. n. Tamże f. 241. tit. Przywileiow: o Tamże f. 623. p Vol. Leg. t. 5. ff. 9. 10. tit.

tit. Deklaracya y ſ. 16. tit. Staroſta. (q) Lengnich. Jur. publ. l. 2. c. 11. ſ. ∫. 40.

§ II.

JAkie ſą prawa Krola w rozdawaniu miánowicie Biſkupſtw? *Odp.* I. Dawnieyſzemi czaſy w Polſce iuż Papieże ſtanowili Biſkupow ſwą naywyżſzą władzą: (*a*) iuż niekiedy Kapituły, álbo zgromadzenia Kanonikow: (*b*) iuż bywało że Krol miánował, y tymże Kapitułom podawał kilku, ku iednego z nich do tey godności wyſadzeniu; (*c*) y ieżeli Kapituła obierała innego, nie z liczby Prałatow podanych od Krola, tedy ſwą mocą Krolowie ſtáwiáli Biſkupow. (*d*) Co rożnych zamieſzań y rozterkow przyczyną częſtokroc było: tak w roku 1460 trzech miánowanych Biſkupow Katedra Krakowaſka miała: Iednego, ktorego Papież, drugiego, ktorego Kapituła, trzeciego, ktorego Krol miánował, y ten ſię przy doſtoyności tey utrzymał. (*e*) Od ktorego też czáſu władza miánowania Biſkupow przy Krolach zoſtała. *f* Wſzakże Biſkupſtwo Warmińſkie wy-

U łączo-

łączone od tey Krolow w miánowániu władzy: *(g)* pod tym iednak warunkiem żeby Krol mianował czterech z liczby Kanonikow Warminſkich, iák mowią Kandydatow, Ziemianinow Pruſkich, z ktorychby iednego Kapituła wybierała. Zygmunt 3. Syna ſwego Jana Alberta zalecał Kapitule, y Auguſt III. Staniſława Grabowſkiego, lubo obydway nie byli Kanonikami Warminſkiemi. *h* II. Miánowány od Krola Biſkup, potwierdzenia ſwoiego ſzukáć u Papieża powinien, y poki go nie otrzyma, w rząd y ſprawowanie Kościoła wdawać ſię nie może. I ſą przykłady, mianowanych przez Krola Biſkupow, á nie otrzymuiących potwierdzenia od Papieża. *i* Pruſſacy po śmierci Zygmunta Auguſta wybrali na Generale Biſkupa Chełminſkiego, ále Krol Naſtępca innego podał.

(a) Długoſz L. 6. f. 594. an. 1203. Lib. 7. f. 775. y f. 831. L. 9. f. 919. 986. 1087. (b) Długoſz L. 6 f. 609. an. 1209. f. 618. 630. 643. 648. Lib. 7. f. 681, Lib. 9. f. 1151. (c) Długoſz L. 10. f. 135. 43. 155. Lib. 11. f. 312. 315. Baronius. t. 12. ad an. 1102. (d) Długoſz L. 10. f. 56. f. 14. L. (e) Id. L. 123. f. 49. (f) Bielſki w Kronice f. 428. Zalaſzowſki Jur. Reg. Pol. t. 1. f. 553. (g) Lengnich Jur. pub. L. 2. c. 11. f. 297. (h) Id. L. c. (i) Załuſki Epiſt. t. 2. p. 2. f. 979. 1009.

§ III.

JAkie ieſt prawo Krola w rozdawaniu Opactw? *Odp.* Dawnych czáſow, wolne przy Mnichach zoſtawało Opatow obieranie; ktorych iednak potwierdzenie należało do Krola. *a* Z czaſem w wybieranie Opatow Krolowie ſię mięſzać zaczęli, nie tylo przez obránych iuż utwierdzenie, iuż odrzucenie niekiedy; ále też przez miánowánie Oſob niektorych, á tych nie zawſze z Mnichow porządku, áley y z Swieckich Prałatow y Biſkupow. Za rządow Michała Krola, wſzczęty poſwar, gdy Mniſi, dawną obierania wolność popierali, y Rzym ich prawu zprzyiał, dawał Seymowym długo obradom máteryą, na ktorych, prawo mianowania na Opactwa, przy Krolu utrzymywały Stany: *b* Wyſłany ieſt z Seymu w roku 1726. do Rzymu Jan Tarło Lubelſki Woiewoda, áżeby Rzym ſtanowieniem ſwoim práwo

 Krole-

Krolewſkie ztwierdził, ále to w ten czas ſkutku nie wzięło: W roku dopiero 1736. z seymu ugodnego, tenże Jan Tarło iuż Sendomierſki na ten czas Woiewoda wyſadzony do zakończenia tak długiego poſwaru, z Kamillem Paulucyuſzem Poſlem Papieſkim w Polſce, w roku tymże dnia 6. Sierpnia uczynił mu koniec: Ugodą, ná Senatorſkiey radzie w roku 1738. złożoney w Schowie, pochwaloną, te Krolowi Opactwa zoſtawione z wolnością mianowania Opatow, y ſtanowienia ich iak mowią *per commendam*; Tynieckie, Lubinſkie, Płockie WW. XX. Benedyktynow, Wąchockie, Mogilſkie, Suleiowſkie, Wągrowieckie, Jędrzeiowſkie, Páradyſkie, Czerwinſkie WW. XX. Cyſterſow, Trzemeſzynſkie, WW. XX. Kanonikow Lateranenſkich. Hebdowſkie WW. XX. Norbertanow, y Proboſtwo Miechowſkie. (c) Do tey iednak, *Juris patronatûs* ſprzeczki, Oliwſkie y Peplinſkie Opactwa nie należały: (d) Szlachcicem zaś z Oyca y z Matki być powinien e Opat.

(a) *Vol: Leg. t. 1. ff. 197. 198.* (b) *Załuſki n f. 780. ad 883: Vol: Leg. t. 6. f. 58. tit. Jus patronatûs.* (c) *Lengnich Juris publ. Lib 2. c. 11. f. 303.* (d) *Vol. Leg. l. c. y f. 630. tit. Ordinis Ciſtercienſium.* (e) *Vol. Leg. t. 1 f. 521. t. 2. f. 599. n. 49. tit. Aby nadania.*

§ IV.

O Prawie Krola w zaleceniu Papieżowi do doſtoyności Kardynalſkiey: *Odp:* Maią Krolowie prawowierni práwo zálecánia Papieżowi, gdy ten ſtanowi Kardynały, iednego, czyli to Rodaka, czyli Cudzoziemca, do teyż godności: Tak Kazimierz III. zaleeił Rudolfa Biſkupa Lawentynſkiego, odwdzięczaiąc mu prace w pogodzeniu ſwoim z Krzyżakami. Za ktorego też panowania czaſow, Zbigniew Oleśnicki Biſkup Krakowſki pierwſzy z Polakow Kardynalſką doſtoynością uczczony, nie z zalecenia Krolá, ále przez wzgląd na niego, y na Kroleſtwo. Za Stefana Krola zaletą Grzegorz XIII. trzech na tę godność podwyżſzył: Jerzego Radziwiła Wilenſkiego Biſkupa: Alberta Bologneta ſwoiego w Polſce Poſla: y Jędrzeia Batorego Synowca Krolewſkiego. Jan Kazimierz

mierz zalecał Klemensowi IX. Piotra Bonzego Biskupa Buttereńskiego; Krola Francuskiego Posła, ale godność tę dopiero dla niego otrzymał Michał Krol od Alexandra VII. tym imieniem Papieża. Jan III. kilku zalecał, y dla Hrabi Arkwinu zalecenie Iego skutek wzięło. August II. Sálesna zakonu moiego, włożonym swoią ręką biretem Kardynalskim zaszczycił, dálekiego od żądzy tey dostoyności: Ugody czyli *Pacta Conventa*, z Augustem III. á Rzeczą pospolitą zawarte, Iemuż zalecaią, tego prawa Polskich Krolow, w zalecaniu do godności Kardynalskiey, utrzymywánie; y skutek tego widziany w ozdobionym Kardynalską purpurą Jánie Lipskim Biskupie Krakowskim, nieśmiertelney pamięci godnym Prałacie. *Lengnich Lib. 2. c. 11. §. 23.*

§ V.

O Podawaniu iednemu z Kardynałow przez Krola honoru, *Protectoris Poloniæ*. *Odp* Podawa także Krol, iednego z mieszkáiących Kardynałow w Rzymie, y za wiedzą Senatu wysadza do pieczy y obrony spraw Narodu Polskiego w Rzymie, pod nazwiskiem *Protectoris Poloniæ*, ktorą oni godność do śmierci Krola noszą, y za obieraniem nowego w Polsce Krola, nowym też bywaią utwierdzani swoiego urzędu listownym świadectwem, chyba że na Papiezką godność postąpią. Czytay u Załuskiego *a* iak zagniewał Krola Jana III. Kardynał Ursinus *Protector Poloniæ*, gdy Krola Portugalskiego y swoiego Domu rodowitości znamiona, przełożył nád Polskie.

a *Tom. 1. ff. 627. 673. 674.*

§ VI.

JAkie są prawa Krolewskie w rozdáwániu Prałackich, Kanoniczych, urzędow, Probostw, y Plebánii, w dobrách nie iedynie Krolewskiego stołu, ále wszystkich niegdyś Krolewskich? *Odp?* Wyrok Klemensa VII. czyniący odnowę wyroku Leona swoiego Przodka, te miesiące naznacza Monarchom Polskim do mianowania osob na duchowne te urzędy, ktorych w, też miesiące zaproznowanie zaydzie: Luty, Kwiecień, Czerwiec, Sierpień, Pa-

zdzier-

zdziernik, Grudzień. Reſztę mieſięcy Rzym waruie ſobie: *Vol. Leg. t. 1. ff. 449. 451. 452.* Wſzákże miánowáne być nie mogą na tę urzędy duchowne y *beneficia*: Dzieci, Cudzoziemcy, nie máiący *jus indigenatûs*, nie Szlachta, krom Kanonii *ex Doctoratu, Vol. Leg. t. 5. f. 13. tit.* O Opáctwach y Cudzoziemcach.

§ VII.

JAkie ſą prawa Krolewſkie w rozdawániu urzędu Senatorſkiego, Woiewodow y Káſztelánow: *Odp.* I. Száfunek doſtoieńſtw Senatorſkich do prawa Krolow náleży: Staroſtę Zmudzkiego, Połockiego, y Witebſkiego, Woiewodow, Rycerſtwo tych Ziem wybiera, á záś Krol potwierdza: *(a)* Podczas *interregnum* po Henryku, Woiewodztwo Ruſkie, po śmierci Jerzego Jazłowieckiego Woiewody Ruſkiego, wybrało na Iego mieyſce Hieronima Sieniawſkiego: Woiewodztwo Lubelſkie, po śmierci Staniſława Słupeckiego Kaſztelana, wyſadziło na tęż doſtoyność Jędrzeia Firleia Sendomierſkiego Staroſtę, co Naſtępca

Krol ztwierdził. *(b)* Pruſſácy pod *interregnum* po Jánie III. Chełminſkiego, y Malborſkiego, Woiewodow: Elbląſkiego Kaſztelana, poſtanowili: Ale Naſtępca po Janie III. Augſt II innym godności te oddał. *(c)*

(a) Załuſki Epiſt. t. 2. f. 638. 639. Vol. Leg. t. 6. f. 79. n. 9. & 10. *tit. Approbacya.* *(b) Vol. Leg. t. 2. f. 885. Lengnich L. 2. c. 11. §* 25. *f.* 311.

§ VIII.

JAkie ſą prawa Krola w rozdawaniu *Miniſteriorum*, rzędu Senatorſkiego? *Odp.* O Marſzałkach WW. KK. y LL. rownie iak y o Nadwornych, iako też o Podſkarbich WW. K. y L. wyłączeń od prawa poſpolitego o innych urzędach nie maſz żadnych. Urzędy Pieczętarzy, czyli Kanclerzych y Podkanclerzych, Koronnych y Litewſkich, oſobliwość tę maią, że rozdawane być nie mogą, tylko na Seymach: Ale o tym obſzerniey indziey w Xiędze da Bog trzeciey.

§ IX.

§ IX.

JAkie ieſt Krola prawo w rozdawaniu urzędow nie Senatorſkich Koronnych y Litewſkich? *Odp.* I. Urzędy Hetmańſkie mogą być rozdane (ieżeli niemożność ich rozdania na Seymie pierwſzym zaydzie:) krom Seymu, w innym czaſie. *a* II. Urzędy Koronne biorący w koronie: á Litewſkie w Litwie, oſiadłemi być powinni. *b* Co iednak w ſzafunku urzędow Koronnych lub Litewſkich duchownych mieyſca nie ma.

a Vol. Leg. t. 6. f. 590. tit. Obiaśniaiąc: b Tamże f. 241. 242 §. Przywileiow.

§ X.

JAkie ieſt prawo Krola w podawaniu Urzędnikow ziemſkich po Woiewodztwach? y w Pruſiech? *Odp.* Urzędy te wieiorakie ſą, y niektore z nich wybieraniem idą; Co ſię tycze urzędow tych co idą wybieraniem: tedy władza wybierania Kandydatow iak mowią, przy Rycerſtwie ieſt Woiewodztw, y czterech zwyczaynie wybieraią; Krol zaś iednego z nich utwierdza, y ſwoim zaſzczyca przywileiem: Wſzakże urzędow dwu ziemſkich, áni ziemſkiego wraz z Dworſkim, zlecać Krol władzy nie ma, pod nieważnością przywileiow, także urzędy oboygá Narodow, Koronne y Ziemſkie, pzzez uſtąpienie chodzić nie maią. *a* II. Urzędy inne ziemſkie Chorążych naprzykład w Koronie od władzy Krola w ſwym ſzafunku zawiſły: Atoli odbieraiący te urzędy oſiadłemi w tychże Woiewodztwach być maią: III. W Pruſiech urząd żaden nie powinien być nikomu dany, tylko zaſzczyconemu Indygenatem, ktory otrzymywany bywa na Generale Pruſkim. *b* IV. Urzędy Inflantſkie przez odmianę rozdawane bywaią, Polakom, Litwie, y Inflantczykom. *c* I mogą być zaſzczyceni przywileiem Krolewſkim na urząd ziemſki, á dopiero tamże dziedzictwa nabyć. *d.* V. Pruſſacy pod *Interregnum* po śmierci Krola Jana, Podkomorzego, y Chorążego, Malborſkich, obrali, ále Krol Naſtępca innych na tę godność wyſadził. *e*

a Vol. Leg. t. 5. ff. 15. 14. b Vol. Leg. t. 1.

t. 1. f. 122. P. C. Krolow. y ostatnie Augusta III. ∬ Providendo de omnibus juribus. (c) *Vol. Leg. t. 5. f. 483. tit. Ordynacya Xięstwa Inflantskiego.* (d) *L. c.* (e) *Lengnich t. 1. L. 2. f. 312.*

§ IX.

JAkie iest prawo Krola w szafunku Starostw Grodowych? *Odp.* W Koronie liczy się Starostw Grodowych z Grodem Latyczewskim do Generała Ziem Podolskich, z grodem Kaliskim y Przygrodkami pięcią, należącemi do Generała Wielkopolskiego, 77. Nie zaliczaiąc Mazowieckich tych, ktore społem z inszemi chodzą, naprzykład Wiskie z Wąsockim. I tych ci wszystkich Starostw szafunek do praw maiestatu należy. Ogranicza go iednak prawo, y w tym chce mieć obrębie. I. Co się mowiło o prawie Krola w powszechności rozdawania Urzędow, tu się ma ściągać: II. W Koronie Woiewoda ani Kasztelan w swym Woiewodztwie nie może być Starostą razem grodowym: w inszym być może. Krom Woiewodztw Pruskich iak y Litwy; gdzie Woiewodowie są Staro-

Starostami razem. (a) III. Starostwa grodowe dwa, dane być nie mogą iednemu: (b) IV. Na Starostwach grodowych *jus communicativum* nie idzie. W czym porownywa prawo Starostwa graniczne, choć nie grodowe. (c) Ani spuszczane Dzieciom.

(a) *Wyżey w Xię. 1. pod każdym Woiewodztwem.* (b) *Vol. Leg. t. 2. f. 619. tit. O dwoygu Starostwach:* [c] *Vol. Leg. t. 4. f. 839 tit. Dożywocie: y f. 132. tit. Deklaracya f. 131.*

§ XII.

JAkie iest prawo Krola w rozdawaniu Starostw nie grodowych? Krolewskich Dzierżaw? y Woytostw? *Odp?* Starostw nie grodowych nazwiskiem, rozumieią się dzierżawy Miast y Zamkow grodu nie maiących. Imieniem Dzierżaw wsie niegdyś Krolewskie: A zaś Woytostw tytułem, niektorych łąk, młynow, karczm, dzierżenie. I Woytostw tych początek się ten być zdaie: gdy Xiążęta dawne place zarosłe pozwalali rożnym do oczyszczania, ktoryby na swoy pożytek pod iakim podatkiem zażywali. Z tych iednę do Sta-

rostw

rostw przyłączone, do miast drugie, inne osobnie chodzą, y złączania ich do Starostw zakazuią prawa. (a) O wszystkich tych dobr szafunku złożonym na łasce Monarchow polskich masz przednieysze te prawa. I. Starostwa nie grodowe nie mogą być puszczane tylko Szlachcie y Ziemianom, iako też y Krolewskie dzierżawy. Woytostwa żołnierzom zasłużonym za zaleceniem Hetmanow: Zkąd też, mieśiące cztery: Wrzesień, Pazdziernik, Listopad, Grudzień, żołnierskiemi się zowią. (b) Wyimuią się iednak od tego prawa, Woytoytostwa w Ekonomiach, albo w Starostwach, na ktorych oprawa Krolowy zapisana,(c) iako też do Starostw grodowych, albo miast przyłączone. II. Nie grodowe Starostwa z grodowemi trzymane być razem mogą, lubo liczbę dzierżenia ich prawa ścieśniałą. (d) III. Krolewszczyn zaś żadnych prawem lennym y w manstwo, dopieroż w dziedzictwo Krol puścić nie może.(e)

(a) *Vol. Leg. t. 6. f. 623. tit. To też warujemy:* (b) *P. C. Augusta 2. Augusta III. y § Zołnierskie mieśiące. f. 630. §. Warunek.* (c) *Vol. Leg. t. 4. ff. 844. 845 §. Deklaracya.* (d) *Vol. Leg. t. 6. ff. 19. 20. 623. § Także.* (e) *Inwentarz Ładowskiego tt. Dobra, Starostwa, summy.*

§ XIII.

KTore iest prawo Krolow? y iego iak dawny początek? w rozdawaniu Orderu Orła białego? y czyli dawni Krolowie orderu ktorego używali? albo też razem zaszczycali nim swoy Narod? *Odp.* Orderu Orła białego honor zapoczęty w Tykocinie roku 1705 na znak wierności przy Krolu przez Augusta II. Głową Kawalerow Orderu tego Krol, na ktorego Krzyżu Kawalerskim napis się ten, czyta: *Pro fide, lege, & grege.* Tenże stanowi Kawalerow, y ordery rozdaie: ktore po śmierci ichże, przez Następcow krwi, lub przyiacioł, bywaią oddawane. Orderu tego wizerunek ten iest: Na wstędze niebieskiey, cztery palce szerokiey, z lewego ramienia pod prawy bark ku biodrom, orzeł biały w koronie, z rozpostartemi skrzydłami zpada. Na lewym zaś boku sukni. wyszyta gwiazda złota ośmgraniasta, promiennmi oto-

otoczona, w iey środku krzyż srebrny, na kształt Maltańskiego, z napisem: *Pro fide, Rege & Lege.* II. Zaszczyca zaś Krol orderem tym Osoby do swego upodobania, Krole nawet y Xiążęta postronne y Pany: Ozdabia nim y duchowne: y z nich pierwszy honor orderu Orła białego odebrał Jan Lipski, potym Krakowski Biskup y Kościoła Rzymskiego Kardynał, Podkanclerzy na ten czas koronny: Atoli duchowni z tą go rożnicą noszą, że wstęga u nich z szyi na piersi zpada. Ozdobiły ten Order nimże ozdobione Katarzyna y Anna Samodzierżynie y Jmperatorowe, iak mowią, Rossyiskie. III. Władysław IV. Krol ustanowił był, y prawami opisał Order Niepokalanego Nayś. Maryi poczęcia; y tęgoż z Rzymu potwierdzenie otrzymał: Ale piękne orderu tego zamysły w swych początkach koniec wzięły. IV. Dawni Krolowie rożne nosili Ordery: Zygmunt I. złotego runa od Karola V. Cesarza sobie przysłany roku 1525. *a* Zygmuntowi III. Władysławowi IV. Janowi Kazimierzowi, Michałowi, Augustom, drugiemu y trzeciemu, ofiarowany tenże. Henryk Walezy

lezy

lezy Order S. Michała z sobą z Francyi przywiozł: Zkąd też Janowi III. pzzysłany Order S. Ducha. August II. nosił także Order Duński słonia: iako y Syn iego August III. ktoremu też Moskiewski S. Jędrzeia order przydany: y z innym S. Henryka, ktorego dla Saxonii August tenże początkiem iest. *b.*

a Bielski w Kronice na kar. 555. b Załuski Ep. t. 1. f. 185, 265. 322. 324.

§ XIV.

JAkie iest prawo Krola względem Seymow? *Odp.* I. Seymy bądź zwyczayne są, y prawem opisane, na nie iednak stany się nie zieżdzaią, chyba listem powszechnym Krola, uniwersałem pospolicie zowią, wezwane: y władza ta przyzywania Stanow na Seymy starożytna iest, y samym właściwa Krolom. *a* II. Ma rownie Krol władzą nakazania Seymu, iak mowią extraordynaryinego, to iest nie w czasie opisanym prawami, gdy potrzeba iaka wyciąga: Wszakże Senat przody wezwany, y rzecz, o ktorey się Stany na Seymie naradzać maią, z nimi na radzie u-

W łożona

łożona być ma. *Deliberatoriae* na ćwierć roku wychodzić powinny od Krola, gdy zwykły prawem nadchodzi Seym. *b* III. Od roku 1542 Historya polska nie ukazuie przykładu, żeby kiedy Seym był odprawiany (wyłączywszy *interregna*) w niebytności Krola: Zkąd dla choroby Jana III. Seym, na ktory się iuż Ziemscy Posłowie ziechali byli, nie zaczęty. Jako też dla choroby Augusta II. Seym nie złożony, y Posłowie Ziemscy iuż wybrani ostrzeżeni listem, nie ziechali na mieysce iemuż zwykłe. *c* Dawnieyszych iednak czasow są przykłady Seymow bez Krola mianych, w przytomności zesłanych od niegoż Posłow. *d* Bytność zaś ta Krola y obecność na Seymach, tak się rozumieć ma: żeby nie pod czas wszystkich obrad znaydował się przytomny Krol. Roku 1652. gdy Jan Kazimierz w początkach samych Seymu na zdrowiu zapadł: Stany się do pałacu, w ktorym Krol chorobą złożony leżał, zgromadziły z obranym iuż Marszałkiem: Tam na Sali przed pokoiem Krolewskim Senat zasiadł, przy ktorym mowę miał Marszałek: y Stany uwiadomiał Kanclerz, o rze-

o rzeczach, o ktorych się naradzać miano. Po tym Stanow obwieszczeniu Seym się daley na zamku odprawiał: y dopiero przed iegoż dokończeniem znowu się stany na pałac Krolewski zgromadziły, y tam Seymu nastąpił koniec. *e* Są iednak przykłady, że Krolowie proszeni od Stanow, pozwalali, ażeby się Posłowie Ziemscy z Senatem w niebytności Krola naradzali: Tak Zygmunt August y Zygmunt III. Władysław IV. proszeni zezwolili na tę obrad osobność, *f* ktorey iednak Jan III. nie pozwolił nigdy. *g* Roku 1668, gdy Krol ztezchniwszy sobie długie w noc bawienie, na samym dokończaniu Seymu odszedł, tłomaczyły sobie Stany to odeyście Krola, za zerwanie Seymu: Dla czego Krolowie na dokonywaniach Seymow nocy trawią. Roku 1733. gdy w samym Seymu zapoczęciu Krol August II. zabrany był z świata: Smierć iego koniec Seymowi uczyniła, y iegoż się rozeyście. Zkąd się widzi, że prawo żadne nie może być stanowione bez wiedzy dopieroż krom woli Krola. O czym indziey.

a Bielski f. 555. Vol. Leg. t. 6. f. 280.

tit. Gwoli czemu. b Tamże. Także t. 2. f. 899. n. 7. tit. Seym t. 3. f. 928. c Załuſki Ep. t. 1. p. 2. f. 1302. d Długoſz L. 11. ff. 472 489. Lib. 12. f. 773. Bielſki w Kronice f. 371. 376. 577. 583. e Lengnich: Jur. pub. L. 2. c. 12. § 4. f 336. f Lengnich L. c. § 5. g Załuſki Ep. t. 3. f. 420.

§ XV.

JAkie ma Krol práwo do zkładania Senátu rad? *Senatus conſulta* zowiemy? *Odp.*: Co o Seymach, toż ſię o Senatu radach, rozumieć ma: Maią te bydź zkładane w obecności Krola: W roku 1594. Arcy-Biſkup Senat zezwał na przyięcie poſelſtwa od Ceſarza, ale w niebytności Krola (ktory w Szwecyi był w ten czas) władzą tę na Seymie mu zlecił Krol y Stány: *a* Za Krolá też Jana III. Arcy-Biſkup Senat do rady wezwał, ale Krola ściśnionego od Turkow, y Kroleſtwa niebeſpieczeńſtwo, y Krolowy mocne przy tym naleganie, od poſpolitego prawa uczynek ten wyłączały. *b* W roku 1592 miana ieſt Senatu rada pod czas Seymu zamkniętemi drzwiami bez Krola. *c* U; To co ſię na radach Senatu ſtanowi, imieniem ſię Krola zaſzczyca. Stany też uchwały Seymow pod Krolami, Konſtytucyami zowią: A zaś ſtanowienia ſwoie na związkach pod *interregna*, konfederacyi, álbo kapturu nazwiſko maią: y bywaią, na Seymach *Coronationis* albo *Pacificationis* czytane y ztwierdzane.

a Vol. Leg. t. 2. f. 1397. tit. o Poſłach Cudzoziemſkich. b Załuſki Ep. t. 1. f. 662. 690. 691. c Lengnich. L. c. § 6.

§ XVI.

JAkie ieſt práwo Krola względem Sądow? *Odp.* Sądy w Koronie y Litwie pod imieniem Krola bywaią ſprawowane, y z tey przyczyny śmierć Krolewſka koniec im czyni, á Sądy kapturowe otwiera. Na Sądach Seymowych y *Relationum* Krol oſobą ſwą zaſiada, inne imieniem tylo y powagą ſwą zaſzczyca. Ale o tym obſzerniey w Xiędze da Bog czwartey.

§ XVII.

JAkie ſą práwa Krola w wyſyłaniu Poſłow

ſtow do poſtronnych Narodow? *Odp.* W ſzczegulnych ſprawach y od publicznego intereſſu dalekich, Krol może wyſyłać Poſły, y do ſiebie przyſłane odprawiáć: Ale uroczyſtſze poſelſtwa nie mogą być wyprawiane, tylko z wiedzą y zezwoleniem Stánow. A w gwáłtownieyſzych Oyczyzny potrzebach przynaymniey z Senatu rady. Wſzakże zawſze Krol oſoby do poſelſtwa ſprawowánia wyſadza, lubo nie zawſze poſelſtw ſpraw owánia rzecz y przepiſy daie. O czym w Xiędze czwartey obſzerniey będzie. A Ci Szlachtą być maią dobrze oſiadłą. *Vol. Leg. t. 6. f. 22. ∫. To też waruiemy.*

§ XVIII.

JAkie ieſt prawo Krola w wypowiedzaniu woien? Woyſka władzy? toczeniá woien? zawieraniu Soiuſzow? *Odp.* O wſzyſtkim tym niżey będzie; tu namieniam, że Krol w woyſku przytomny má nad nim naywyżſzą władzą: *a* Wyzywania też Szlachty na poſpolite ruſzenie władza, zoſtaie przy Krolu. Ktorą mu ią na Seymie zlecaią Stany, Konſtitucye 1613, 1685, 1693, 1697, 1736. § XIX.

§ XIX.

JAkie ieſt práwo Krola w ſzafunku przywileiow, mianowicie *Servitoriatûs* y *Nobilitatis*? *Odp.* Má Krol moc przywileiámi ſwoiemi iuż nowemi niekiedy, iuż ztwierdzaiącemi dawne zaſzczycać miaſta: zgromadzenia: Oſoby pewne: ále te prawu publicznemu nie maią ſię zprzeciwiać *a* y ieżeli álbo przeciw práwu ſą dane, albo z uymą y krzywdą innych, tákowi zapozwani do Sądu Kanclerſkiego przywilyi wracaią. II. Ma także Krol práwo *Servitoriatûs*: Práwo to, ieſt w rzeczy opatrzenie oſoby iákiey przywileiem wyimuiącym ią z zwierzchności niżſzych Sądow, áżeby ſię tylko przed Krolem lub iego Sądem ſprawowała: Mieli też dawno Krolowie moc zaſzczycania Szlachectwem, ale poźnieyſze práwo ſtánowi, *b* áżeby plebei nie byli wyſádzani na Szlachectwo, iedno na Seymie za wiadomością Stanow, Rad, álbo w woyſzeze dla znacznego w męſtwie ſwego poczynania y dzielności. III: Doſtoieńſtwa Xiążąt, Grafow, Márgrabiow, od Krolow nie bywaią dawane.

 Ato-

Atoli Jan III. Matezylego Lekarza Bonońſkiego uczcił, *Marchionis* honorem. *c* Jako też August II. Alexandra Sallarolego y z iegoż Bracią *d* ktory Margrabſtwa przywilyi, y Krol, y wielu oſob z Senatu y Rycerſtwa, zacząwſzy od Prymaſa, przytwierdzili ſwoiemi podpiſami.

a Vol. Leg. 6. f. 626. tit. Przywileie. b Ibid. t. 2. f. 971. tit. Plebeiorū Nobilitatis. c Załuſki Ep. t. 1. f. 708. d Tenże t. 3. ff. 500.

§ XX.

JAkie ieſt práwo Krola w obowiązku Senatorow do bytności przy boku ſwoim? *Odp.* Od czáſow Henryka Wálezego obowiązáli ſię Krolowie nic w rzeczach Rzeczypoſpolitey tyczących, nie ſtanowić bez rady Senatu: y z tey przyczyny krom Miniſtrow, wyznaczani bywaią na Seymách (choćby te nie doſzły náwet) Senatorowie, ktorzyby Krolowi poki w Kroleſtwa granicach báwi, przytomni zoſtawali. Ale o tym obſzerniey ſię mowić będzie w Kſiędze 3 §. o urzędzie Senatorow.

§ XXI.

JAkie ma práwo Krol do wyiazdu za granice pańſtwa? *Odp.* Dáwnemi czáſy wyiazdu za granice Kroleſtwa pozwalali ſobie Krolowie według upodobania ſwoiego: Kazimierz W. do Pruſſ, y do Węgier iezdził roku 1342. *a* Ludwik przemięſzkał w Węgrzech. (*b*) Władyſław Jagełło do Węgier (*c*) tak wyieżdzał. Zygmunt II. wyieżdzaiąc do Ceſarza Maxymilyana otrzymał przody Rad Koronnych dozwolenie. (*d*) Gdy Stany wybierały za Krola, Zygmunta III. y Syna iego Władyſława, obowięzywali ſię Krolowie ci w ugodach ſwoiego wybierania, że ieżeli wyciągać będzie potrzeba pańſtwa dziedzicznego Szwedzkiego, iż wyiazd ten nie przody, áż też y Stánow nań zezwolenie naſtąpi. (*e*) Poźnieyſze lata wolność Krolow do wyiazdu za granice, maią określoną (*f*) prawami.

(*a*) *Bielſki w Kronice na karcie 228.* (*b*) *Tenże pod tym Krolem* (*c*) *Tenże na kar: 279.* (*d*) *Tenże na kar. 529.* (*e*) *Vol. Leg. t. 2. f. 1098.* (*f*) *Vol. Leg. t. 4. f. 4.*

§ O odiezdzie t. 6. f. 107. tit. Pozwolenie. f. 239. § Niemniey: f. 650. § A ponieważ.

§ XXII.

JAkie ieſt Krola práwo, y z ktorego źrzodła wynikłe? Jegoż obowięzuiące do odzyſkiwania Ziem utraconych? y co ſię imieniem tym rozumieć ma? *Odp.* I. Jmieniem Ziem utraconych rozumiec ſię maią Ziemie odpadłe od Polſki nie práwnie y nie ſprawiedliwie: Albo ieżeli ich uſtąpienie komu ugodnemi pokoiu zakładami ieſt, warowane, tedy iáko ſię zdaie wracać prawo Narodu Polſkiego do ich odzierżeniá, gdy przeciwna ſtrona ugody tey nie dochowuie, ták też y obowiązek na Krolow zwracać do ich odzyſkiwania: Co też oni ugodą ſwoiego wybierania, czyli *pactis conventis*, waruią zawſze. I tegoć obowiązku mocą Auguſt II. Kamieniec y Podole od zyſkał ugodą bez broni użycia zakończoną: ktorey gdy użył na odzyſkanie Jnflant od Szweda, ſzczęście woienne dało za Szwedem pierwſzemu przeciwny wyrok: y nowych woien á razem y klęſk Polſkiemu y Saſkiemu

Saſkiemu Narodowi otworzyło pole. II. Auguſt III. nam ſzczęśliwie panuiący, w zakładzie przedugodnim ſwoiego wybierania, obowiązek ktory nań kłádły Stány odzyſkiwania Ziem utráconych, ták ogranicza: (*Avulſorū recuperationem data occaſione juſta & legitima mieć na pieczy będziemy f. 624.*) Ze zaś utracone Ziemie krom woyny odzyſkiwane być często nie mogą, woyny zaś Krol, krom wiedzy Stánow podnieść nie może, dla czego przyſięga, ktorą na część tę, *pactorum Conventorum* Krol czyni, Jegoż nie do czego inſzego obowięzywać ſię zdaie, tylko ażeby Stanom Rzeczypoſpolitey potrzebę tę woyny przełożył, y Stány też do iey uchwalenia, y potrzebnych na nie nakładow, ſtaraniami ſwoiemi zkłonił.

§ XXIII.

JAkie ieſt y zkąd wynika prawo Krola obowięzuiące do odzyſkiwania pieniędzy ſummy Neopolitańſkiey? *Odp.* Summy Neopolitańſkie początek takowy maią, Krolowa Bona Zygmunta I. Zona Corka Jana Galeacyuſza Sforcyi Medyolańſkiego

ſkiego Xiążęcia, po śmierci Męża, do Włoch zkąd rodem była, wrociła y Krolowi Hiſzpańſkiemu wraz y Neapolitańſkiemu 430000 czerwonych złotych Neapolitańſkich z dochodu rocznego dała roku 1556. W rok potym umarła Bona zaczym ſummy te na Zygmunta Auguſta Syna, y cztery iego Sioſtry dziedzictwem zpadły: Auguſt y Anna bezpotomnie zeſzli: Katarzyna ich Sioſtra Jana Szwedzkiego Krola Zona zoſtáwiła Naſtępcę Zygmunta III. Polſkiego y Szwedzkiego Krola: ktory (iáko w ugodzie ſwoiego wybierania był przyſiągł,) (a) prawo ſwoie do przerzeczoney ſummy zupełnie na Rzeczpoſpolitą zlał, przez dane uroczyście piſmo dnia 21 Stycznia roku 1588: Atoli dochod coroczny od ſummy tey dla ſiebie odbierał: y gdy Anna Krolowa Polſka Stefana Batorego Zona á Bony Krolowy Corá, bezdzietnie zeſzła: Zygmunt tenże części ſumm pomienionych po Ciotce Dziedzic; takowy w roku 1626. ieyże uczynił podział: żeby połowę rocznego od niey dochodu brał Wládyſław Syn: á drugą połowę Zona Zygmunta powtorna Kon-

ſtancya

ſtancya, y Jey potomſtwo: Konſtancya roku 1632 dług śmiertelności wypłáciła, po ktorey śmierci części dochodow na ſiebie zpadaiącey Bracia uſtąpili Sioſtrze Annie Katarzynie Máłżonce Filippa Wilhelma Woiewody Neoburgu, áżeby iey zażywała do śmierci: Mąż zaś Anny Filip nie tylo dochody ále y ſummę ſamę po śmierci Zony Anny ſobie przywłaſzczył. Władyſław część ſwoię trzymał, iáko też Naſtępca iegoż Jan Kazimierz: Lubo obydwa przyrzekali w ugodách ſwoiego wybierania, (b) na bliſkim ſię Seymie z Stánámi o tym naradzić. I owſzem Jan Kázimierz (ktoremu Rzeczpoſpolita byłá pozwoliła używania rocznych od tey ſummy dochodow áż do śmierci) wſpomnioney ſummy dziedziczką napiſał AnnęGonzágę Zony ſwoiey Sioſtrę, y Corkę iey Annę Kondeuſzowi zaślubioną za Corę przywłáſzczył. Anna ta po śmierci Jáná Kazimierzá, iako iegoż przywłaſzczoná Corá, gdy iey ſwego prawa uſtąpiła Matka, tych ſię pieniędzy dopominała, iáko też y Kryſtyna Szwedzka Krolowa krwi zpadkiem: Dopominał y Michał Krol Imieniem Rze-

czypo-

czypospolitey, ktorey práwá swoiego ustąpił był Zygmunt III. lubo w używaniu dochodow Jemu y Synom Rzeczpospolita przeglądała: Stárania w odzyskaniu wspomnionych summ w rokách: 1686. 1695. 1713. ponowione. Roku z tych ostatniego Krzysztof Szembek Biskup w ten czas Inflantski potym Prymas sprawował do Cesarza poselstwo w ktorego mocy zostawało Neapolitańskie państwo, dopominaiąc się cáłey tey summy wypłácenia; ále bez skutku. Familya Kondeuszow odbierała część dochodow od tey summy z wyroku danego od Izby czyli Kámery Neapolitáńskiey do roku 1725. to iest czerwonych złotych 11428, bez naruszenia iednak práwa polskiego, ktore warował Cesarz. Dochod tenże roczny odbierali y przedtym Kondeuszowie, nim od Filippa Borboniusza do Karola Austryaka przeszło było Krolestwo Neapolitáńskie, za ktorym przeyściem ustawało. Roku 1732 odnowione starania ku przywroceniu tey summy, ále śmierć Krolewská skutkowi stárunkow tych szczęśliwemu przeszkodziła. August III. odzyskania tey summy obowiązek przyiął, wszakże nowe rządow

Neapolitańskiego Krolestwa odmiany z Domu Austryackiego w Dom Borboniuszow, skutek iego przewlekły. (*c*)

(*a*) *Vol. Leg. t. 2. f. 1098.* (*f*) *Ibid. t. 3. f. 767. n. 61. § Summy.* (*c*) *P. C. Joan. Casim. § A z strony konfed. 1733. § Summy Neapolitańskie P. C. Augusti III. §. Windykacya Summ. Factum, jus & status negotii Neapolitani Polonici tempore Comitiorum à 1740 publicatum.*

§ XXIV.

POd ktorym wárunkiem? obowiązány iest Krol chowáć Obywatelow y cáłego Narodu prawa? *Odpow:* W ugodzie obierania Henryka Walezyusza znayduie się warunek takowy; żeby z przysięgi wierności Krolowi uczynioney y posłuszeństwa Obywatele wolnemi tym sámym byli, ieżeliby prawa ich y wolności Krol łamał. *(a)* Co że się Henrykowi rzeczą przyostrzeyszą zdało, tedy Posłowie wysłani na iego do Polski zprowadzenie, tłomaczeniem takim surowość, warunku tego miárkowáli: że się to rozumieć má, o gwałceniu práw y wolności Narodu dobrowol-

browolnym, y na práw tych y wolnośći wzgardę: y gdyby ſię od przedſięwzięćiá ſwego, Prymaſa, Senatu, y Stanow napomninaniem nie zatrzymywał Krol. (*b*) Napominanie zaś to ma być powtarzane y ieżliby potrzeba wyciągała, na Stany toż na Seymie włożyć, á ieżliby ſłuſzney przyczyny, ſpráwie tey ktora będzie wnieſiona, y poſtępku w niey, Krolowie nie dáli, y za temi naleganiami uczynić nic nie chcieli, w ten czas Stany wſzyſtkie maią ſię zachować według ártykułu: *de non præſtanda obedientia:* Czego nie zachowuiący á zbieraiący woyſko na Krola maią bydź pozwani y ſądzeni na Seymie. (*c*) Ale dzieie Narodu nie ukazuią przykłádu, żeby poddáni Krolowi kiedy wiárę y poſłuſzeńſtwo wypowiedzieli. Przykład Zygmunta III. od trzech Senatorow y niewielu z Szlachty złożonego naganę powſzechną odnioſł: Wyzucie też Auguſta II. z Pańſtwa broni Szwedzkiey dziełem było: y ci co go wyzuwali od związku Sendomierſkiego przez Stany całey Rzeczypoſpolitey na walnym ziezdzie Wárſzawſkim zgromadzone pochwalonego, za Oyczyzny nieprzyiacioły oſądzeni (*d*)

(*a*) *Vol. Leg. t. 2. f. 864. 922. tit. Declaratio.* (*b*) *Ibid. ff. 1634. 1635. tit. Konkluzye Seymu.* (*c*) *Ibid. f. 1660. 1661. tit. Deklaracya Artykułu.* (*d*) *Ibid. t. 6. ff. 138, 139. tit, Ubeſpieczenie:*

KSIĘGI WTOREY, TOMU PIERWSZEGO.

CZĘSC CZWARTA.

Część ta Rozdziały dwa zawrze: Pierwſzy o Krolowy: Drugi o Krolewſkim potomſtwie y ich prawach uwiadomi.

ROZDZIAŁ I.

O KROLOWY.

Rozdział ten: Prawa Krola w obieraniu Zony: Krolowy religią, mieyſce ślubu, y uwieńczenia: Dwor, intraty, mięſzkanie: pogrzeb: Kronikę ich nakoniec wytłomaczy y poda paragrafami tyląż.

 §. I.

§ I.

JAkie ſą práwa Polſkie w obieraniu przez Krola Zony? *Odp.* Po Zygmuncie Auguście ktory przeciw woli Stánow poiął w małżeńſtwo Radziwiłownę po Gaſtoldzie Woiewodzie Trockim Wdowę, á po tey śmierci Katarzynę Corkę Ferdynanda I. Ceſarza, z ktorą przeciw Stanow tychże woli rozwodzić ſię chciał, w ugodzie obierania Stefana Batorego warowano, ażeby Krol żony nie brał bez wiedzy y przyzwolenia Stanow, y żeby bez przyczyn ſprawiedliwych od Kościoła Bożego uznanych z nią ſię nie rozwodził. (*a*) Toż ſię poślednieyſzych Krolow ugodami wybierania ichże zmacnia y ponawia. (*b*)

(*a*) *Vol. Leg. t. 2. f. 901. § A iż na małżeńſtwie.* (*b*) *P. C. Władyſława IV. Jana Kazimierza, Michała §§. Z ſtrony małżeńſtwa.*

§ II.

JAkiey religii Krolowa być ma? *Odpo.* Krolowa być powinna wiáry Rzymſkiey

ſkiey Katolickiey: (*a*) y hiſtorya naſza ukazuie przykłady Krolowych z tey przyczyny nie zaſzczyconych koroną, że nie były prawowierne; w oſobach Alexandra Zony w odſzczepieńſtwie Greckim zoſtaiącey: y Auguſta II. w kacerſtwie Lutra.

(*a*) *Vol. Leg. t. 4. f. 13. tit. Rex Catholicus P. C. Michała: Jana III. Auguſta II. § Lubo dawne prawa. Auguſta III. § Rady.*

§ III.

KTore ieſt mieyſce do zawierania małżeńſtwa? y do uwieńczenia Krolowy? *Odp.* I: Mieyſce Małżeńſtwa Krolow nie zawſze iedno ieſt; áni ieden záwſze, ktory łączy Biſkup. Władyſław Jágełło pierwſzą y drugą żonę brał w Krákowie: w Sanoku trzecią: á czwártą w Nowogrodku. Tę Wileńſki Biſkup tamtę Arcy-Biſkup Lwowſki łączył. Kázimierzowi IV. ślub dáwał Krakowſki Biſkup w przytomności ArcyBiſkupa Gnieźnieńſkiego w Krakowie. (*a*) II. Mieyſce koronowania Krolowych (*b*) Krakow ieſt: Władyſławá IV y Michała żony w Wárſzawie

ſzawie ozdobione koroną za wyraźnym Stánow pazyzwoleniem (c) III. Honor koronowania Krolowy, práwa y zwyczay ſtarożytny, Prymaſowi waruią. (d) Są iednak przykłády, iáko Krolow, tak rownie, y Krolowych nie przez Arcy-Biſkupa uwieńczonych, dla ich iuż niebytnośći, iuż choroby; iuż innych przyczyn: (e) tak dla choroby Arcy-Biſkupa Gnieznieńſkiego Biſkup Kuiawſki koronował y námaſzczał na kroleſtwo Annę Zygmunta III. Zonę: Tenże Zygmunta tegoż Barbarę żonę uwieńczał, ponieważ Arcy-Biſkup Gnieźnieńſki ieſzcze z Rzymu ſwoiego nie odebrał był potwierdzenia. IV. Przytomna koronacyi Krola Krolowa, wraz z nimże koronę bierze, y po lewey Krola ręce na tronie zaſiada.

(a) *Bielſki, Długoſz, u Lengnicha Iu. publ. L. 2. c. 16. §5.* (b) *Vol. Leg. t. 4. f. 945 tit. Koronacya.* (c) *Tamże t. 4. f. 50. tit. Koronacya.* (d) *Tamże t. 1. f. 178.* (e) *Lengnich L. c.*

§ IV.

Z Ktorych ſię oſob zkłada Dwor Krolowy?

lowy? *Odpow:* I. Ma Krolowa Marſzałka, ktorego Kromer, *Magiſtrum curiæ*, zowie: Urząd iego ieſt laſkę przed Krolową noſić, gdy sama idzie: Bo gdy w towárzyſtwie z Krolem, Marſzałkowie ią Koronny y Litewſki nioſą. II. Ma Kanclerza rownie, ktory imieniem iey odpowiada y piſze. Zkąd Krolowa oſobną ſwoię ma pieczęć, na wzor pokoiowey Krola pieczęci: w śrzodku tarcza podzielona na dwie części: na iedney z tych Krola Męża: na drugiey herb ieſt prywatny: Kanclerzem zwyczaynie duchowny bywa, lubo Ludowiki Zony Jana Kazimierza Władyſław Rey Podſkarbi nadworny był Kanclerzem. III. Ma ieſzcze Ochmiſtrzynią z Matron godnością znamienitſzych, y inne Damy y Dworzany Stánu Szlacheckiego: Władyſław IV. y Brat iego Jan Kazimierz przyrzekali Stanom w ugodach ſwoiego wybierania; że gdyby z Cudzoziemſkich Małżonkę brali, tedy oſob Cudzoziemek przy niey nie więcey zoſtawać y mięſzkać ma, tylko ták wiele y ták długo, iako w tym zdánie Senatu zaydzie. (a) Czytay w tym poźnieyſzych lat ſtanowienia. [b]

(a) *Vol. Leg. t. 4. f. 196. ∫. Z ſtrony Małżeńſtwa Także t. 3. f. 765. ∫. Z ſtrony Małżeńſtwá. (b) Vol. Leg. t. 5. f. 14. tit. O Liczbie Cudzoziemcow t. 6. f. 23. ∫. Tákże y f. 625. ∫. Tákże.*

§ V.

JAka ieſt y zkąd intrata Krolowy? *Odp:* Intrat Krolowa oſobnych od Krola nie ma, procz dwu tyſięcy czerwonych złotych z żup Krakowſkich, ále wſzyſtkie iey potrzeby Krol opatruie. Ani Krol Krolowy Krolewſzczyzny nadawać może bez wiedzy *S*tánow: ktora zachodziła gdy Zygmunt III. żonie Konſtancyi (a) Gołubſkie y Brodnickie Staroſtwa puſzczał. Ludowice, Eleonorze, Maryi, Nayiaśnieyſzym Krolowym polſkim, tákże Maryi Jozefie Auguſta III. Małżonce warowały Stány ſto tyſięcy wiana, á drugie ſto tyſięcy przywiánku intraty roczney. (b) II. Po śmierci Krola, Krolowy dożywocie opatrzone bywa: y może Krolowa dobra, na ktorych zapiſaną ma oprawę z intraty puścić Szlachcie: (c) III. Z dobr tych Krolowy kwarta płácona być má w koronie

ronie, á *donátivum* w Litwie. (d) IV. Dożywocie to Krolowy ſamey ſłuży poki krolową polſką ieſt, y poki mieſzka w granicách páńſtwá; traci ie, gdy álbo za mąż idzie, iak ie utraciła Eleonora po Michale Wdowa, gdy powtornym małżeńſtwem za Xiążęcia Lotaryńſkiego poſzła, albo iedzie za granicę: chyba żeby na ich dzierżenie zezwoliły Stány: iák zezwalały gdy Marya Jana III. żona iachała za granicę. (e)

(a) *Vol. Leg. t. 3. f. 668. tit. Staroſtwo Brodnickie.* (b) *Ibid. t. 6. f. 658. tit. Oprawa Ndyi. Krolowy.* (c) *Konſtytucye rokow. 1581. 1593. 1609. 1638. 1649. 1670. 1678.* (d) *Vol. Leg. t. 6. L. s. c.* (e) *Załuſki Ep. t. 2. p. 511. Vol. Leg. t. 6. f. 187. tit. Pozwolenie.*

§ VI.

GDzie mięſzka Krolowa po śmierci Krola máłżonká? y gdzie bywa iey zwłokow pogrzeb? *Odp.* I. Po śmierci Máłżonka Krola może ſobie Krolowa zamek obrać do mięſzkániá w dobrách pod dożywocie podpadłych: Eleonorze Poznań, lub Toruń, albo Grodno, lub innę Miáſto,

krom Krakowa do mięſzkániá pozwolone. [a] Marya Jana III. Zona ſtałego mieyſca do mięſzkania nie wybrała: Aż też po czterech latach, z wiedzą Stánow do Rzymu ie przenioſła. II. Pogrzeb Krolowy w Krákowie bywá. Nakłád łoży ieżeli za życiá iego umiera, Krol: ieżeli wdową zchodzi z dobr idzie dożywocia. Jeżeli pogrzeb razem Krola y Krolowy odpráwiá ſię, Rzeczypoſpolitey ſkárb opátruie iegoż potrzeby, tak żonę Jana III. Maryą wraz chowano z Mężem roku 1724. (b)

(a) *Vol. Leg. t. 5. f. 270.* (b) *Lengnich. Ju. Reg. Pol. L. 2. c. 16. § 17.*

§ VII.

KRONIKA ZEBRANA *MONARCHIN, XIĘZNYCH y KROLOWYCH Polſkich zacząwſzy od Piaſta.*

Piaſta Zona, *Rzepichá.* - - - - -
Ziemowitá Zona, - - - - - -
Leſzka IV. Zona, - - - - - -
Ziemomyſła Zona, - - - - -
Mieczyſławá I. Zona, *Dąbrowká*, Corka Boleſława I. Xiążęcia Czeſkiego umárłá Roku 977.

Bole-

Boleſława I. Chrabrego, Zona, 1. *Hemmilda*, Corka Rydaka II. Margrabi Miſnii, z ktorą ſię rozwiodł. 2 *Judyta*, Corka Geyzy Krola Węgierſkiego, z ktorą ſię także rozwiodł. 3. *Konilda* albo *Erminilda*, Corka Dobromira. 4. *Odam*, Corka Edwarda II. Margrabi Turyngii y Miſnii.

Mieczyſławá II. Zona, *Ryxa*, Corka Erenfryda Hrabi Pálatyná Rhenu, umarła w Salfeldzie d. 24 Marca, 1063.

Kazimierza I. Zona, *Marya* albo *Dobrogniewa*, Corka Włodzimierza Xiążęcia Ruſkiego, umarła R. 1087.

Boleſława II. Smiałego, *Wyceſława*, Corka Izaſława Xiążęcia Ruſkiego umarła, 1089.

Władyſława I. Hermana, 1. *Judyta*, Corka Wratyſława Xiążęcia Czeſkiego, umarła 1086. 2. *Zofia*, Corka Henryka III. Ceſarza.

Boleſława III. Krzywouſtego, 1. *Zbiſława*, Corka Michała, álbo Swiátopełka, Xiążęciá Kiiowſkiego, umárłá 1108. 2 *Salomea*, Corka Henryka Starſzego Hrabi Bergenſkiego, umárła d. 24. Lipcá, 1144.

Wła-

Władysława II. Zona *Adelaida*, Corka Henryka IV. Cesarza, umarła w Altemburgu, 1159.

Bolesława IV. Kędzierzawego, 1. *Anastázya*, Corka Wsie-włodzimierza Xiążęcia Halickiego, umarła R. 1172. 2. *Helena*, Corka Rościsława Xiężęcia Przemyskiego.

Mieczysława Starego *Eudoxya*, Corka Wsie-włodzimierza Xiążęcia Halickiego, 2. *Gertruda*, Corka Beli II. Krola Węgierskiego. 3. *Adelaida*, Corka Godefreda II. Hrabi Lowańskiego.

Kazimierza II. Sprawiedliwego, *Helena*, Usewolda Xcia Bełsk. Corka.

Leszka V. Białego, *Grzymisława*, Corka Iarosława Xiążęcia Ruskiego, umarła, R. 1258.

Władysława III. Laskonogiego. - - -

Bolesława V. Wstydliwego, *S. Kunegunda*, Corka Beli IV. Krola Węgierskiego, umarła w Klasztorze Sądeckim, d. 24 Lipca 1292.

Leszka VI. Czarnego, *Krystyna*, Rościsława Xiążęcia Ruskiego, Corka.

Przemysława Krola, 1. *Lukarda*, Mikoła-

ia

ia albo Henryka Xiążęcia Windawskiego Corka, zabita. d. 13. Grudnia. 1283. 2. *Ryxa*, Weidemira I. Krola Szwedzkiego Corka, umárła 1335.

Władysława Łokietka, *Jadwiga*, Corka Bolesława Xiążęcia Kaliskiego, umárła, 1340.

Wacława Krola Czeskiego. 1. *Judyta*, Corka Rudolfa Cesarza, umarła 1297. 2. *Elżbieta*: Corka Przemysława Krola Polsk. u. 1307.

Kazimierza III. Wielkiego, 1. *Aldona*, Corka Gedymina Xiążęcia Litewskiego, umarła d. 8 Czerwca 1339. 2. *Adelaida*, Corka Henryka Grafa Haskiego, umar: 1356. 3. *Jadwigá*, Corka Henryka V. Xiążęcia Głogowskiego, u. 1390.

Ludwika Krola Węgierskiego: 1. *Małgorzata*, Corka Karola IV. Cesarza, umarła 1349. 2. *Elżbieta*, Corka Rządcy Bośnii, utopiona.

Władysława II. Iagełłona, 1. *Iadwiga* Corka Ludwika Krola Polskiego y Węgier: umarła 15. Czerwca, 1399. 2. *Anna*, Corka Wilhelma Hrabi Celleienskiego, umárła, 21 Marca 1416. 3. *Elżbieta*,

Corka

Corka Ottona Pileckiego, Woiewody Sandomierskiego, umárłá, 1419. 4. *Zofia*, Corka Andrzeia Iwanowicza Xiążęcia Kiiowskiego, umarła 21. Wrześ. 1461.

Władysław III. Krol Węgierski, bezżenny zginął pod Warną.

Kazimierza IV. Zona, *Elżbieta*, Albrychta II. Xiążęcia Austryackiego Corka, umarła, 1505.

Jan Albrycht bezżenny umarł.

Alexandra Zona, *Helena*, Corka Iwana Wásilewicza Cara Moskiewskiego, umarła 31. Stycznia 1494.

Zygmunta I. Zona, 1. *Barbára*, Corka Stefana Hrabi Trentskineńskiego y Spiskiego, umárła d. 2. Pazdziernika, 1515. 2. *Bona*, Corka Jana Sforcyi Xiążęcia Medyolańskiego, u. 20. List: 1557.

Zygmunta Augusta, Zona, 1. *Elżbieta*, Corka Ferdynanda I. Cesarza, umarła 15. Czerwca 1545. 2. *Barbara*, Corka Ierzego Radziwiła Kasztelana Wileńskiego, umárła 12. Maia, 1551. 3. *Kátarzyna*, rodzona Siostra Elżbiety, pierwszey Zony, umárłá d. 28. Lut. 1572.

Henryk

Henryk Walezyusz, bezżenny panował.

Stefana Batorego Zona, *Anna* Zygmunta I. Krola Polskiego Corka, umárła 9. Września, 1596.

Zygmunta III. Zona, *Anna*, Corka Karóla Arcy-Xiążęcia Austryackiego, umarłá 10 Lutego, 1598. 2. *Konstancya*, rodzona Siostra Anny, umarła, 10 Lipca, 1631.

Władysława IV. Zona 1. *Cecylia Renata*, Corka Ferdynanda II. Cesarza, umarła 24. Marca, 1644. 2. *Ludwiką Márya*, Corka Karolá Xiążęcia Mantuy.

Iana Kazimierza Zona, *Ludwiká Marya*, pozostała Wdowa Władysława IV. umárła, d. 10. Maia 1667.

Michała Korybuta, *Eleonora*, Corka Ferdynanda III. Cesarza, umarła d. 17. Grudnia, 1697.

Iana III. Sobieskiego, *Marya Kazimira* de la Grangé, Corka Margrabi d' *Arquien*, u. d. 30. Stycz: 1716.

Augusta II. *Chrystyna Eberhardyna*, Corka Chrystyana Ernesta Margrabi Bareuth, u. d. 5. Września 1727.

AUGUSTA III. szczęśliwie nam panuiącego *MARYA JOZEFA* Corka Jo-

zefá

zefa Cesarza n. d. 8. Grudnia roku 1699. zaślubiona d. 20 Sierpnia Roku 1719. Zabrana z Swiata z powszechnym żalem wszystkich 17 Listopada roku 1757.

ROZDZIAŁ II.

O KROLEWICACH y KROLEWNACH POLSKICH.

ROzdział ten o Dochodach y dostoieństwie Krolewicow y Krolewien uwiadomi.

§ I.

JAkie są y zkąd Synow Krolewskich dochody? *Odp.* Dawnych czasow, gdy Krolow dochody znacznieysze były, wystarczali Krolowie na wychowanie y dostatnie Synow y Corek opatrzenie. Gdy Zygmunt August darowiznami wielkiemi intraty Krolow dużo nadmnieyszył, Zygmunt III. ktory Synow miał piąciu y Corkę, iednę szukał u Rzeczypospolitey dlá nich opatrzenia: I otrzymał dla Władysława nayſtarszego Kraie odebrane Moskwie, z częścią intraty ich, (*a*) tákże w

Prusiech dzierżáwy: Osiek y Meselantz: Do ktorych uchwała Seymowa pięćdziesiąt tysięcy rocznego dochodu z intrat Państwa przyłączyła. (*b*) II. Dla Jana także Kazimierzá otrzymáł tenże Zygmunt III. dzierżawy dwie y Krolewszczyzn tyleż: (*c*) Dla Jana Alberta Warminskie nayprzod á potym Krakowskie Biskupstwa. (*d*) Dla Karola Ferdynanda Czerwinskie. (*e*) Tynieckie (*f*) Opactwa, y potym Biskupstwo (*g*) Płockie. Dla Alexandrá Károla dzierżawy dwie, (*h*) á dla Anny Krolewny, Brodnickie y Golubskie Stárostwa. III. Dlá tegó zaś w puszczeniu dobr tych Krolewicom trzeba było przyzwolenia Stánow, bo urodzenia zacnością przechodzili Szláchtę, y rowienność z nimi: Szlachcie zaś sámey dobra te y urzędy dawane według prawa być powinny. I dla tey przyczyny, Jan Kazimierz y Alexander Károl, Krolowi y Rzeczypospolitey wierności przysięgę uczynili; pokiby dobr zażywali. (*h*) Jan także Albert y Karol Ferdynand zwyczayną rownie Senatorską przysięgę wykonali, z czego się ukázuie że Synowie Krolewscy mo-

gą y dobra Krolewſkie dzierżyć, y urzędy piaſtować, ieżeli ſię do ſtanu Szlácheckiego zniżą, y poprzyſięgą wierność: ktorą iednak przyſięgę wierności żeby oddáł Włádyſław, lubo otrzymáł Krolewſkie dobra, śládu nie znáyduiemy w prawie y Narodu dzieiach. IV. Dzierżenie dobr tych przez Krolewicow ograniczało ſię zakładami: iuż płacenia cięźarow Rzeczypoſpolitey: (*k*) iuż ſpuſzczenia tych dobr lub urzędow gdyby im ſię dochody inne za gránicą doſtáły: á Anna Krolewná w Máłżeńſtwo poſtánowiona była. V. Jan III Synom trzem y Corce znáczne zoſtáwił dobra, porządki, ſummy, ſrebra, y kleynoty, że doſtoynie z nich powagę Krolewicow utrzymywać mogli. Z Corką dał w poſagu 500000 talerow bitych. Wyciągáły od nich Stány wierności przyſięgi, ále iey żáden nie uczynił. VI. Auguſtowie, II. y III. zkąd y iákie dla potomſtwa opatrzenie obmyślili, máſz w prawie. (*k*)

(*a*) *Vol. Leg. t. 3. f. 368. tit. Ordynacya.* (*b*) *Ibid. f. 495. tit. Auctia prowizyi.* (*c*) *Ibid. f. 709. tit. Opatrzenie. y t. 4. f. 54. tit. Prowizya.* (*d*) *Ibid. f. 791.* (*e*) *Ibid. f. 792. tit. Konſens.* (*f*) *Ibid f. 853. tit. Konſens.* (*g*) *Vol. Leg. t. 4. f. 4. tit. Konſens.* (*h*) *Ib. t. 3. ff. 709. y 710.* (*i*) *Vol. Leg. L. c.* (*k*) *Vol. Leg. t. 6. ff. 30.* §. *Obawiać ſię 635.* §. *A gdy tenże.*

§ II.

JAkie ieſt doſtoieńſtwo Krolewicow Polſkich? *Odp*: I. Krolewicowie przedtym náſtępowáli w rządy Narodu po Rodzicách: Nawet gdy wolne bywało Krolow wybieránie, wzgląd ná nich pierwſzy miewáły Stány. pierwſzych Jana III. Synow honor ten minął. II. Władyſłáwowi Zygmunta III. Synowi pozwoliły Stány po lewey Oycowſkiego tronu ſtronie zaſiadać na Seymie. (*a*) Toż zaſiadał Jakob na Senatu radzie, Jana III Syn: ktorego mu ubliżono na Seymie. [*b*] III. Woyna też Moſkiewſká w rokách 1616. 1632. od Stanow Władyſłáwowi zlecona, lubo Hetmáńſkiey władzy warunki razem zachodziły:) Stány zaś mniey chętne były, gdy Jákob Jána III. Syn, bez ichże wiedzy, część woy-

ſka pod Chocim prowadził. (c) IV. Máią doſtoyność tę Krolewicowie, że w ſprawach oſobiſtych nie mogą być pożywani, áni ſądzeni tylko przed Krolem y Senatorami na Seymie: Co y Jana Synom wárowáły uchwáły. (d) V. Sprawy wynikáiące, z przyczyny dzierżonych przez nie dobr, Sądom zwyczaynym podlegáią: ktorych też dobr dzierżawcami Szlachta być má ſamá, y ciż z nich w ſądziech odpowiádać máią. (e) VI. Nazwiſko Krolewicom *Serenitatis*, dawane bywá. (f) Lubo iednák maieſtat Oycá czczą w Synach Polácy, zwierzchności ich nád ſobą żádney nie przyznáwáią. Michál y Jan Krolowie rowienność Szlachecką zatrzymywali dla ſwych potomkow, żeby rownie z innemi mieli do wſzyſtkiego prawo. [g] Takiey doſtoyności pełne Szláchcicá názwiſko.

(a) *Lengnich Hiſt. Pruſſ. t. 5. p. 54.* [b] *Piaſecki Chron. p. 300. y Załuſki Epiſt. t. 1. par. 2. ff. 1042. 1058. 1059.* (c) *Ibid: p. 1038. 1091.* (d) *Pacta Conventa Vladislai ſ Nayiaśnieyſzych Krolewicow. Auguſti II. ſ. A gdyby iaka ſprawa: Vol. Leg.*

Leg. t. 6. f. 262. Art. 6. (e) *Vol. Leg. t. 6. f. 23. ſ. A w dobrach.* (f) *P. C. Michała y Iana tit. Krewnych. Auguſta II. in Vol. Leg. t. 6. f. 23. ſ. Linea de Lumbis: Auguſta III. tamże f. 626. ſ. Reaſſumuiąc.* (g) *P. C. Michała ſ. Reaſſumuiąc, y Iana, III. ſ. 1. Rady.*



PORZĄ-

PORZĄDEK
TOMU Pierwszego KSIĘGI Wtorey.
ROZDZIAŁOW y PARAGRAFOW.
CZĘSCI PIERWSZEY.

ROZDZIAŁU PIERWSZEGO.

ROZDZIAŁU DRUGIEGO.
O MONARCHACH POLSKICH w szczegulności.

CZĘSCI II. ROZDZIAŁU I.

O INTERREGNUM y O INTERREIU.

ROZDZIAŁU II O Seymie *Convocationis.*

ROZDZIAŁU III.

O SEYMIE obierania KROLA.

ROZDZIAŁU IV.

O Koronacyi czyli uwieńczeniu KROLA?

CZĘSCI TRZECIEY
ROZDZIAŁU I.

O Nazwiſkach y Maieſtacie Krola, Dworze, Gwardyi, Pieczęci, Dochodach.

ROZDZIALU II.
O Prawach KROLA.

XIĘGI WTOREY
TOMU Pierwſzego CZĘSCI Czwartey
ROZDZIAŁU I. *O KROLOWY.*

§ V.

Na Większą BOGU Chwałę.

Koniec TOMU PIERWSZEGO KSIĘGI DRUGIEY.



TOMU II.
KSIĘGA TRZECIA y CZWARTA.

Omyłki TOMU I. KSIĘGI II.

Na karcie	w wierſzu	miaſto	czytay
9	22	*Rzywſki*	*Rzymſkich*
77	16	*łożyła*	*łożył*
94	8	*dzugi*	*drugi*
104	1	*Polſki*	*Polſki*
106	14	*Soſta*	*Sioſtra*
108	13	*przywizkiem*	*przezwizkiem*
109	25	*wypowiedaiący*	*wypowiadaiącey*
120	19	*Xiążąciu*	*Xiążęciu*
	4	*zprzedzać*	*zprzedać*
137	19	*zawroceeiem*	*zawroceniem*
162	11	*Inſltant.*	*Inſlant.*
173	8	*Stafana*	*Stefana*
185	4	*wazaecgo*	*ważącego.*
203	13	*w Wigllya*	*w Wigilyą.*
221	1	*Dzieli, żeby wiekował z nami Polakami.*	
237	15	*zkracaną*	*zkracany*
263	21	*dziękczynie*	*dziękczynienie*
267	7	*Poſtom*	*Poſtow*
279	16	*Coronatonis*	*Coronationis*
284	13	*Gwaracyi*	*Gwardyi*
285	16	*Zumdzki*	*Zmudzki*
288	2	*Imieuem*	*Imièniem*
	21	*Ltwſkiego*	*Litewſkiego*
299	24	*Liwſki*	*Litewſki*
309	11	*zaleeit*	*zalecił.*
311	2	*nazwiſklem*	*nazwiſkiem*
318	14	*Woytoytoſtwa:*	*Woytoſtwa*



Baranek bozy
Ktory gładzi grzec
hy swiata
modl się za nami
Kosciół swięty
Powierzenia pod-
gie ~~wywie~~ modltwa
Powierzenia -
podaie wty wier
ze zyć i umiera
ć

